TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

SUAT SAVUR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2010

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yard. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Erman ARTUN

Üye: Yard. Doç Dr. Bülent ARI

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim elemanları tarafında atıldıklarını onaylarım.
14/05/2010

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdür

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5486 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

SUAT SAVUR

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN
Mayıs 2010, 482 sayfa

Bu çalışmada Adana'nın Tufanbeyli ilçesindeki geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve buna bağlı inanışlar, bayram tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, oyun eğlence ve spor, anonim halk edebiyatı ürünleri ve âşık edebiyatı üzerinde durulmuştur.

Halk kültürü ile ilgili olan birinci bölümde ele alınan konularda yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesinin ardından sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere dayalı âdet ve inanışların eski Türk kültürü ile ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anonim halk edebiyatı ile ilgili olan ikinci bölümde; manzum, manzum-mensur, mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Her bölümün sonunda biçim ve içerik yönlerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Âşık edebiyatı ile ilgili olan üçüncü bölümde; günümüz Tufanbeyli yöresinde âşıklık geleneği hakkında bilgi, geçmişte yaşamış âşıklar ve şiirleri ve günümüzde yaşayan âşıkların şiirlerinden örnekler verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde metinler içerisinde geçen yerel kelimeleri kapsayan bir de sözlük hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda Tufanbeyli halk kültüründe, hem Orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu görülmüştür. Bütün bu izler İslamiyet'in kabulünü izleyen süreçte yeni dinin rengini alarak bugünkü Tufanbeyli halk kültürünü oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Tufanbeyli, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Anonim Halk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ADANA OF TUFANBEYLİ FOLK CULTURE

SUAT SAVUR

M.Thesis, The Turkısh Language and Literature Department
Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN
May 2010, 482 pages

In this paper, products of transition periods of times like; birth, marriage, death traditions and believes, fasts, ceremonies, folk cuisine, folk profession of doctor and anonymous literature are mentioned.

In the first section which is connected with folk culture, informations which are taken from written source are informed and then connection of old Turkish culture with traditions and believes which are taken from verbal sources is tried to establish.

In the second section which includes anonymous folk lüterature; product of writen in verse, writen in verse-prose, and prose, anonymous folk literature are explained. At the end of the each section, forms and contents are evaluated. At the end of this work there is also a dictionary which includes the local words.

In the third section which is connected with minstrel literature, information about the tradition of minstrelsy in Today's Tufanbeyli, examples from minstrels who had lived in the past and their psems and the poems of recent minstrels are given, in the last section of this paper, there is alsa a dictionary including the local words mentioned in the texts.

At the end of this search, it is understood that Tufanbeyli folk culture is inspired from Middle Asia and Anatolian believes and cultures. After the acceptance of Islam, Tufanbeyli has gained the new religion's features and it is stil the same.

Key Words: Tufanbeyli, Folk Culture, Transition Periods, Beliefs, Anonymous Folk Literature, Minstrel Literature.

ÖNSÖZ

Her milletin kendine has kültürü vardır. Türkler gibi dünya medeniyetine yön vermiş milletlerin zengin kültürleri vardır. Atalarımız Anadolu'yu yurt edindikten sonra kendi kültürleriyle önceki kültürleri mezcetmeyi başarmış, çok renkli, zengin ve köklü bir kültür meydana getirmişlerdir. Atalarımızın yılların imbiğinden geçirerek meydana getirdiği, Anadolu'nun her karışına ilmek ilmek işledikleri renkli kültürleri, popüler kültürün, küreselleşmeyle hâkim kültürlerin tesiri altındadır. Kültürümüzün dinamiklerinden olan halk kültürümüzün Anadolu'daki izleri yazıya geçirilip kayıt altına alınmazsa gelecek kuşaklara aktarılmadan unutulmaya mahkûm olacaktır. Çalışmamızın milli kültürümüzün korunmasına ve zenginleşmesine zerre kadar da olsa katkısının olması bizi bahtiyar edecektir.

Tufanbeyli Adana'mızın şirin ilçelerinden birisidir. Gerek şehrimize uzak olması gerekse iklim ve coğrafi özellikler bakımından Çukurova'yla farklılık göstermesi onun ihmal edilmesine neden olmuştur.

İlçenin kuruluşu 1940 ve 50'li yıllara rastlar. Kuruluşundan itibaren Türkiye'nin farklı yerlerinden göç almıştır. Doğudan ve güneyden göç eden insanımızla kozmopolit bir yapı arz etmektedir. İlçedeki bu renklilik mozaik kültürün meydana gelmesini sağlamıştır.

Bu çalışmamızla yörede eskiden var olan ancak unutulmaya yüz tutmuş adetleri tespit ettik, toparladık ve yazılı hale getirdik. Tufanbeyli yöresinde derlediğimiz doğum, ölüm, evlenme, sünnet, milli ve dini bayramlar, yemek kültürü, halk hekimliği gibi değişik alanlardaki pratik ve uygulamalar, zengin bir kültürel birikimin var olmasını sağlamıştır. Yöredeki türkü, mani, ağıt, bilmece, atasözü, masal, dua beddua gibi anonim ürünleri ikinci bölümde, âşık edebiyatı ile ilgili bilgileri üçüncü bölümde derledik.

Tufanbeyli yöresinde yaptığım derleme çalışmalarımda, birçok konuda tecrübelerine ve bilgilerine başvurduğum değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Refiye ŞENESEN'e teşekkür ederim.

Suat SAVUR

Proje No: FEF 2008YL31

Adana/ 2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET …….....i
ABSTRACT……ii
ÖNSÖZ ...…….....iii
KISALTMALAR ..…….x
0.GİRİŞ……1
0.1.Çalışma İle ilgili Genel Bilgiler……...1
0.1.1. Konu……1
0.1.2.Amaç…….1
0.1.3.Kapsam ve Sınırlar ...…….……...……1
0.1.4.Yöntem……..…….……..……..2
0.2.Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler……...……...2
0. 2. 1.Araştırma Alanının Tarihi ...……..……...3
0. 2. 2.Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri….. ...…….3
0. 2. 3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı …….…….4
0. 2. 4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı ...…….……...6
0.3.Adana İli Tufanbeyli İlçesi'ne Genel Bir Bakış ...……..7
0.3.1. Tufanbeyli Sözcüğünün Anlamı ...……..…….……..7
0.3.2. Tufanbeyli'nin Siyasi Tarihi ...……..……..…8

BİRİNCİ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

1.1. Geçiş Dönemleri……...10
1.1.1.Doğum……..……..…..…10
1.1.1.1. Doğum Öncesi ……..……11
1.1.1.1.1.Kısırlığı Giderme ...……...……..11
1.1.1.1.2.Gebelikten Korunma…….……...12
1.1.1.1.3.Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması…….13
1.1.1.1.4.Aşerme……..……...14
1.1.1.1.5.Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme ...…….……15

1.1.1.1.6.Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları ...…….....16
1.1.1.2.Doğum Sırası ……..……18
1.1.1.2.1.Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı ……..…….18
1.1.1.2.2.Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama ...……..…….19
1.1.1.2.3.Çocuğun Eşi/Göbeği ...…….....20
1.1.1.3.Doğum Sonrası ...……22
1.1.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti 22
1.1.1.3.2. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme ...……...23
1.1.1.3.3. Albasması...…….…….24
1.1.1.3.4. Kırk Basması…….……..…….26
1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün içinde Yapılan Diğer İşlemler…….27
1.1.1.3.6. Ad Koyma ..…….……..…..28
1.1.1.3.7. İlk Gezme…….....30
1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk ……..… 30
1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk ...……31
1.1.1.3.10.Huy Kesme……..…….....32
1.1.1.3.11.Sütten Kesme……..……33
1.1.1.3.12.İlk Diş/Saç Kesme…….....33
1.1.1.3.13.Kız Çocuklarında Kulak Delme…….…….....34
1.1.1.3.14. Değerlendirme...……35
1.1.2.Evlenme ...……..36
1.1.2.1. Evlendirme Biçimleri ……..…..36
1.1.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme…….37
1.1.2.3. Evlilik Öncesi ..……..……...40
1.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi ……...……40
1.1.2.3.2. Kısmet Açma ..……...……..42
1.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme ……...…….....44
1.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık ……...……..46
1.1.2.3.5. Nişan ……...…….48
1.1.2.3.6. Nişanlılık ..…….50
1.1.2.3.7. Davet/Okuntu ..…….…….....52
1.1.2.3.8. Değerlendirme …….……..……...53
1.1.2.4. Düğün…….....……..54
1.1.2.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç ..……...……...57

1.1.2.4.2. Çeyiz ..……...…….60
1.1.2.4.3. Kına/Kırkım ..…….……63
1.1.2.4.4. Gelin Anma ……..……67
1.1.2.4.5. Gelin İndirme ..……...……....70
1.1.2.4.6. Özne Övme ……...……73
1.1.2.4.7. Nikâh/Gerdek ..……...……76
1.1.2.4.8. Değerlendirme ……..……..……...……78
1.1.2.5. Düğün Sonrası …….…….80
1.1.2.5.1. Duvak ……...80
1.1.2.5.2. Değerlendirme …..…….……82
1.1.3. Ölüm ..……...82
1. 1.3.1. Ölüm Öncesi …….....83
1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler ..……..84
1.1.3.1.2. Kaçınmalar ……..……...85
1.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri ..…….……..86
1.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler ..……....86
1.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan işlemler ..……..……..87
1.1.3.2.2.1. Ölünün Bekletilmesi ……..…….…...88
1.1.3.2.2.2. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması.……..89
1.1.3.2.2.3. Yıkama ve Kefenleme ..…….....90
1.1.3.2.2.4. Cenazenin Taşınması ..…….……...92
1.1.3.2.2.5.Cenaze Namazı…….……....93
1.1.3.2.2.6. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler…….94
1.1.3.3. Defin Sonrası ..…….….96
1.1.3.3.1.Cenaze Evi ..……..96
1.1.3.3.2. Belirli Günler Ölü Yemeği ..……..……98
1.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları ..…….....99
1.1.3.3.4.Devir – Iskat …….....100
1.1.3.3.5. Yas Tutma/Ağıt Söyleme ..……..102
1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri/ Mezarlıkla Ruhlarla İlgili İnanmalar……104
1.1.3.3.7. Değerlendirme...…...……106
1.2. Bayramlar, Tören ve Kutlamalar ...……107
1.2.1. Sünnet……...107

1.2.2. Askerlikle İlgili Âdet ve İnanmalar……..109
1.2.3. Dini Bayramlar……..……..111
1.2.4 Milli Bayramlar…….113
1.2.5. Kandiller…….……..114
1.2.6. Bereket Törenleri…….…….115
1.2.6.1. Nevruz ...…….....115
1.2.6.2. Hıdrellez ...……115
1.2.6.3. Yağmur Duası…….....116
1.2.6.4. Koç Katımı ...…….117
1.2.6.5.Saya Gezme ...…….....119
1.2.6.6. Döl Müjdesi ...…….....120
1.2.6.7.Göç Törenleri ...…….121
1.2.6.8.Değerlendirme…….....122
1.3. Halk İnanışları……...…….122
1.3.1.Yatırlarla ve Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar…….....122
1.3.2. Kurban/Adak ...……..……124
1.3.3. Ocaklar……..……...126
1.3.4.Nazar-Nazarlık…….……..127
1.3.5.Büyü……..……..……..130
1.3.6. Uğur-Bereket ...……...……...……...132
1.3.7. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar .....……..…….....……...134
1.3.8. Hayvanlarla İlgili İnanışlar……..…….....136
1.3.9.Günlerle İlgili İnanışlar…….…..…..……..139
1.3.10. Rüya İle İlgili İnanışlar……..…….....140
1.3.11. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar……..142
1.3.12. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar…….....142
1.3.13. Cinlerle İlgili İnanışlar…….…….....143
1.3.14.Değerlendirme…….……144
1.4. Halk Mutfağı…… ..…….…..145
1.4.1.Yiyecek Türleri ve Yapılışları…….....145
1.4.2.İçecek Türleri ve Yapılışları……..156
1.4.3.Yiyecek ve İçeceklerin Korunması…….....157
1.4.4.Kışlık Hazırlanan Yiyecekler…….157
1.4.5.Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanışları……..158

1.4.6.Sofra Gelenek ve Görenekleri…….....159
1.4.7.Değerlendirme…….....160
1.5. Halk Bilgisi…….160
1.5.1. Halk Hekimliği……..……...160
1.5.2. Halk Veterinerliği……...……..163
1.5.3. Halk Meteorolojisi…...……...……...164
1.5.4. Halk Hukuku……..……..165
1.5.4.1. Miras…….……..165
1.5.4.2. Kan Davası……..166
1.5.4.3. Boşanma……..167
1.5.5. Halk Matematiği……168
1.5.6. Halk Zanaatları ..……...……169
1.5.7. Değerlendirme ……...…...169
1.6.Oyun, Eğlence, Spor…….……..170
1.6.1. Çocuk Oyunları ...……...……...170
1.6.2. Büyüklerin Oyunları Eğlenceler ……...…….....174
1.6.3. Geleneksel Sporlar ...…….….....178
1.6.4. Değerlendirme …….....178

İKİNCİ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1.Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri ...…….179
2.1.1.Türkü…….....179
2.1.2. Mani……...216
2.1.3.Ninni…….....229
2.1.4. Ağıt…….……233
2.1.5.Tekerleme……...……324
2.2.Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri……328
2.2.1.Bilmece ...……...328
2.2.2.Atasözü……..……336
2.2.3.Deyim…….....348
2.2.4.Halk Hikâyesi…….360

2.2.5.Alkış-Kargış ...……387
2.3.Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri……...401
2.3.1.Masal……...……...401
2.3.2.Fıkra……413
2.3.3.Efsane……416
2.3.4. Lakaplar……423

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ ÂŞIK EDEBİYATI

3.1. Âşık Edebiyatı ..…….……431
3.2. Tufanbeyli Yöresinde Âşıklık Geleneği…….……436
3.2.1. Geçmişte Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri……...432
3.2.2. Günümüzde Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri……..435
3.2.3. Değerlendirme……..448
SONUÇ……450
KAYNAKÇA……..454
KAYNAK KİŞİLER……..465
YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ…….469
EK - 1 FOTOĞRAFLAR……..473
EK – 2 ARAŞTIRMA ALANININ HARİTASI ……..481
ÖZGEÇMİŞ……482

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Ana Britannica
AŞ : Anonim Şirketi
A.Ü. DTCF : Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ÂY : Âşık Yemliha
BL : Büyük Larousse
C : Cilt
ÇÜ : Çukurova Üniversitesi
HAGEM : Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
Haz. : Hazırlayan
Oİ : Ozan İbrahim
S : Sayı
SS : Sayfa Sayısı
TA : Tufanbeyli Ağıt
TAL : Tufanbeyli Alkış
TAS : Tufanbeyli Atasözü
TB : Tufanbeyli Bilmece
TD : Tufanbeyli Deyim
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TEF : Tufanbeyli Efsane
TF : Tufanbeyli Fıkra
TH : Tufanbeyli Halk Hikâyesi
TKA : Tufanbeyli Kargış
TMA : Tufanbeyli Masal
TN : Tufanbeyli Ninni
TÜBAR : Türklük Bilimi Araştırmaları
TT : Tufanbeyli Türkü
T. T. K. Y : Türk Tarih Kurumu Yayınları
TTE : Tufanbeyli Tekerleme
YA : Yurt Ansiklopedisi
YTA : Yeni Türk Ansiklopedisi

0. GİRİŞ

0.1.Çalışma İle ilgili Genel Bilgiler

0.1.1. Konu

Adana ili Tufanbeyli ilçesi, hem tarihi hem de kültürel açıdan zengin bir yapıya sahiptir. Tufanbeyli ilçesinde yaşayan halkın gelenek-göreneklerinin törenlerinin, inanışlarının, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı ürünlerinin derlenip incelenmesi tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

İnceleme alanı olarak seçtiğimiz Tufabeyli Adana'nın kuzeydoğu kesiminde Toros düzlüğünde kurulmuştur. Amanos dağlarının devamı olan Binboğa dağları ve batı Torosların devamı olan Tahtalı dağları arasında kalmış, engebeli ve kırık bir arazi yapısına sahip yüksek bir plato görünümündedir. 3000 metrenin üzerine çıkan yükseklikler vardır.

0.1.2. Amaç

Tufanbeyli ilçesi zengin bir halk kültürüne sahiptir. Amacımız zengin bir halk kültürüne sahip olan Tufanbeyli ilçesinin, adetleri, törenleri ve halk kültürü ürünlerinin derlenmesi, yazıya geçirilmesi, incelenmesidir. Bunun sonucunda Tufanbeyli'nin önce Çukurova kültüründeki sonra da Anadolu kültüründeki yerini belirlemeye çalıştık.

0.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Araştırma alanımız Tufanbeyli merkezi, bir belediye ve 21 köyle sınırlıdır. Belediyeler ilçe merkeziyle Bozgüney Belediyesidir. Köyler Ayvat Köyü, Çatalçam Köyü, Çukurkışla Köyü, Damlalı Köyü, Doğanbeyli Köyü, Doğanlı Köyü, Elamanlı Köyü, Evci Köyü, Güzelim Köyü, Karsavuran Köyü, Kayarcık Köyü, Kirazlıyurt Köyü, Ortaköy, Pekmezli Köyü, Pınarlar Köyü, Şarköy, Tozlu Köyü, Yeşilova Köyü'dür. (www.tufanbeyli.gov.tr)

0.1.4.Yöntem

Çalışmamızda halk kültürü ürünleriyle ilgili kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerini kullandık. Gözlem, görüşme, anket, kılavuz ve çok sayıda kaynak kişiden yararlanma yöntemi ile araştırma alanındaki kişilere ulaşmaya çalıştık. Katılımlı gözlem yoluyla, araştırılan topluluğun içerisinde zaman zaman yaşanarak sağlıklı ve ayrıntılı bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışmasına çıkmadan önce inceleme alanıyla ilgili yazılı kaynaklardan bilgi edindik ve sahada derlenen metinlerin dil özelliklerini mümkün olduğunca korumaya çalıştık. Bunun dışında diğer bir alan araştırma tekniği olan görüşmeden de yararlandık. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak soruları baştan hazırlayıp, bu soruları mümkün olduğu kadar sıkmadan, sohbet havasında sorarak cevapları almaya çalıştık. Bunların yanında anket de kullandığım yöntemler arasındadır.

Kaynak kişilerin belirlenmesinde ve onlara ulaşmada yörenin kültürel değerlerini bilen kılavuz kişilerden yararlandık. Sağlıklı bilgilere ulaşabilmek için bu kaynak kişilerden en yaşlı, köyünden en az ayrılmış, tahsili olmayan ya da az olan kişilerden yararlandık.

Derleme sırasında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve kamera, teknik malzeme olarak hazır bulundurulup, konuşmaları en doğru şekliyle kaydetmeye çalıştık.

Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezi, Milli Kütüphaneden ve Ç.Ü. Kütüphanesi'nden yararlandık.

0.2.Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

Bu bölümde verilen bilgiler, Tufanbeyli Kaymakamlığı'nın 1999 yılında yayımladığı Tarihi, Coğrafi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Tufanbeyli adlı kaynaktan, Yeni Türk Ansiklopedisi'nden, Ana Britannica'dan, Tufanbeyli Kaymakamlığı'nın 2009 yılında güncellenmiş bilgilerden hareketle Adana Valisi için hazırlanan brifingden ve K1, K2, K50'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

0.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

Tufanbeyli İlçesi tarihin ilk günlerinden beri çeşitli medeniyetlere beşiklik etmiştir. Bu medeniyetleri şu şekilde sıralayabiliriz. Hititler, Romalılar, Bizanslılar ve Türk'lerdir. Bizans hâkimiyetindeki bölge toprakları yedinci yüzyıldan itibaren zaman zaman Müslüman Arapların akınlarına uğramıştır. Abbasiler zamanında Müslümanların eline geçmiş ve bu dönemde çok sayıda Türk boy ve aşireti bu bölgeye yerleştirilmiştir. Bölge, 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Türk toprağı olmuştur. 1219'dan sonra, Anadolu Selçuklu Devleti ile Memlük'ler arasında çekişme sahası olmuş, 1353'ten itibaren de Ramazanoğulları Beyliği'nin sınırları içinde kalmıştır. 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi dönüşünde Osmanlı topraklarına katılmıştır.

0.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Tufanbeyli ilçesi Adana ilinin Kuzeydoğusunda bulunur. İlçenin doğusunda Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesi, Kuzeyinde Kayseri ili Sarız ilçesi, Batısında Kayseri ili Develi ve Tomarza ilçesi, Güneyinde ise Adana ili Saimbeyli ilçesi yer almaktadır.

İlçenin yüzölçümü 964,000 m² olup, kilometreye yaklaşık 25 kişi düşer. Coğrafi konum itibariyle bağlı olduğu Adana'ya ve diğer illere çok uzak bir mesafede bulunmaktadır. Adana'ya 196 km, Kayseri'ye 178 km, Kahramanmaraş'a 160 km uzaklıktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1350 metre olup, Orta Torosların devamı olan Binboğa Dağları ve Batı Torosların devamı olan Tahtalı Dağları arasında kalmış engebeli ve kırık bir arazi yapısına sahip, yüksek bir plato görünümündedir. Sınırlar içerisinde 3000 metrenin üzerine çıkan yükseklikler vardır. Tufanbeyli'ye ulaşım Güney'den Obrukbeli geçidi, doğudan Kan geçidi, batıdan Gezbeli geçidi ile sağlanır. Seyhan nehrinin bir kolu olan Göksun ırmağı ilçenin yakınından geçer ve ilçe topraklarını kuzeyden güneye ikiye böler (T.T, 1999:22).

İlçede Adana İlinin diğer bölgelerine göre biraz daha sert bir iklim tipi hâkimdir. İlçe iklim bakımından karasal iklim yapısına sahiptir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçer. Göksun ırmağı, ilçenin en önemli akarsuyudur. Tabii bitki örtüsü gür olup, ormanları geniş alanları kapsamaktadır. Nesli tükenmekte olan ardıç, kamalak (sedir), mezda (köknar) ağaçları azda olsa İlçenin kuzeyinde kalan dağlık bölgelerde bulunmaktadır. Bitki örtüsü yönünden fakirdir. Halkın bilinçsiz kesim

yapması nedeniyle orman alanı gün geçtikçe tükenmektedir. Ekilebilir arazi, ilçenin güneyinde ve güney doğusunda daha çoktur (T.T, 1999:22).

0.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

İlçemiz 1 Merkez Belediye, 1 Belde Belediye, 29 Köy ve 11 mezradan oluşmaktadır. 2008 yılı adrese dayalı kayıt sistemine göre İlçe merkezi 5292, belde ve köy nüfusu toplamı ise 12987 olup toplam nüfus 18279'dur.

Nüfusun Çeşitli Mesleklere Göre Dağılımı :

Memur : % 5

İşçi : % 10

Esnaf : % 8

Çiftçi : % 35

Serbest Meslek: 1 Avukat, 1 Muhasebeci, 3 Eczacı

İlk ve Ortaöğretim de okuyan Öğrenci : % 17

Üniversite ve Yüksek Okulda Okuyan Öğrenci: % 1.5

01 – 07 arası çocuk : % 12

İşsiz : % 11.5

Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı :

Nüfusun yaklaşık %50 si erkek, % 50 i kadındır.

Nüfusun Ana Dile Göre Dağılımı :

Nüfusun tamamı Türkçe konuşur. Ancak 2. dil olarak % 7 Çerkezce, % 5 i oranında Kürtçe konuşulmaktadır.

İlçe merkezinde oturan nüfusun az bir kısmı ticaretle uğraşmakta olup diğer kısmı ve köyde yasayan nüfusun hemen hemen hepsi hayvancılık ve çiftçilikle uğraşmaktadır. Tufanbeyli ilçesi coğrafi konum itibari ile büyük şehir merkezlerine uzak olması ve iş imkânlarının da zayıf olması nedeni ile ilçe olduğundan bu yana sürekli nüfusunu kaybetmektedir. Gençler iş imkânlarını değerlendirmek üzere Kayseri, Adana, Mersin ve diğer illere gitmektedirler. Dolayısıyla büyük şehirlere giden gençler iş bulduktan sonra geri dönmemektedirler. Bu da ilçenin nüfusunu sürekli düşürmektedir. (K1)

İlçenin yüzölçümü 964.000 dekar, kullanılabilir tarım arazisi ise 320.000 dekardır. Bunun 25.000 cazibe ile 15.000 dekarında elektrik kullanılarak sulama

yapılmaktadır. Geriye kalan 280.000 dekarı kıraç arazi niteliğindedir. Arazi yer yer engebelidir. Taban ve sulu arazide verim yüksek, kıraç ve meyilli arazide düşüktür. Kıraç arazide buğday, arpa, fiğ ve korunga, sulu arazide ise şeker pancarı, fasulye, patates, yonca ve sebze ekimi yapılmaktadır. İlçede 8000 dekar civarında meyvecilik, 1000 dekar civarında da bağcılık yapılmaktadır. Elmacılık gelişmiş ve pazarlaması yapılmaktadır. Diğer bağcılık ve meyvecilik aile tipi olarak yürütülmektedir.

Tufanbeyli ekonomisinde pancarın ayrıcalıklı bir yeri vardır. Pancar Bölge Şefliği 1976 yılında kurulmuş olup, Tufanbeyli ile beraber Kayseri ili Sarız İlçesine de hizmet vermektedir. Üretilen şeker pancarları Kayseri Şeker Fabrikası ile Elbistan Şeker Fabrikalarına gönderilmektedir. Tufanbeyli'de 13 köy ve yaklaşık 1300 çiftçi pancar üretimiyle geçinmektedir. Tufanbeyli'de 1998 yılı itibariyle 28.000 ton pancar üretilmiştir (T.T, 1999: 34-35).

Geçimi Tarım, hayvancılık ve orman ürünlerine dayanır. Engebeli bir arazide bulunan ilçe topraklarında buğday, nohut, şekerpancarı, fasulye, v.b. yetiştirilir. Son zamanlarda sebzeciliğe de önem verilmektedir. Göç olayı ile birlikte hayvancılık alanında gerileme olmuş, ancak Kaymakamlığımızca 1997 yılında kurulan ve Birlikler yasasıyla 2006 yılında satılan Süt Birliği ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma vakfı tarafından yapılan projeler sayesinde kültür ırkı büyükbaş hayvancılığında ilerleme sağlanmıştır.

Ayrıca tarım alanında İl Özel İdarenin destekleri ile Buğday, fiğ, korunga, yonca, salçalık mısır ve baklagil tohumluğu getirilip çiftçilere dağıtılmıştır.

İlçe sınırları içerisinde MTA tarafından maden kömürü, alüminyum, kurşun, çinko ve bakır rezervleri tespit edilmiş ve bu yönde çalışmalar hala devam etmektedir. Maden kömürünün işletilmesi konusunda proje çalışması yapılmış ve Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığının uygun görüşü ile ilçemiz yöresinde bulunan kömür rezervlerinin bir bölümünün işletilmesi için 22.05.2006 tarihinde SABANCI Holding şirketi olan ENERJİSA Enerji Üretim A.Ş. tarafından satın alınmış bu tarihten itibaren santral kurulumu için hızlı bir çalışma başlamıştır. Santral yapım sözleşmesinin 2007/Mayıs ayında imzalanarak santral inşaatının 2007 Mayıs veya Haziran ayında başlatılması ve 2010 yılı sonu veya 2011 yılı başında da işletmeye açılması düşünülmektedir. Santral yatırım döneminde 400 kişi civarında kalifiye işçi, işletme döneminde ise 100 – 150 civarında kalifiye işçi istihdamı düşünülmekte ve santralın yapımı ile bölgede yan hizmet sektöründe (temizlik, çevre tanzimi. yemek, güvenlik,

atölye hizmetleri, ikamet, personel taşıma, bankacılık v.s.) önemli gelişmeleri olacağı düşünülmektedir. Bu şirkete ait işletilebilir kömür rezervi 250 milyon ton civarındadır. İlçemizin ekonomik gelişimine katkı sağlaması bağlamında bu ve diğer kömür rezervlerinin biran önce işletmeye açılması önem arz etmektedir.

ARAZİNİN KULLANIM DURUMU :

Toplam Tarım Arazisi : 320 Dekar

Sulanabilir Tarım Arazisi : 40.000. Dekar

Kıraç arazi : 280.000. Dekar

İLÇENİN HAYVAN VARLIĞI :

A) Büyükbaş Hayvan Varlığı : 9610

B) Küçükbaş Hayvan Varlığı : 14500

a) Koyun : 7445

b) Keçi : 2734

c) Kümes hayvanları : 15300

0.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Tufanbeyli'de sosyal hayatın yeni yeni gelişmeye başladığı söylenebilir. Örf ve adetlere bağlılık özellikle sıkı bir şekilde devam etmektedir. Dinlenme parkları, spor sahaları ve çocuk oyun alanları bu zamana kadar yapılmamıştır. Eğlence yeri olarak tiyatro ve sinema salonu yoktur. Özel İdare İşhanında Kaymakamlık tarafından tefrişi yapılan bir kültür salonu vardır. İlçede bulunan okullar yılda 4-5 defa bu salonda tiyatro ve diğer gösteriler yapmaktadır. 1997 yılından başlayarak Kaymakamlık tarafından kurulan ilçe kültür komisyonu çalışmaları dahilinde bu salonda halkın eğitimi ve bilinçlendirilmesi için konferanslar düzenlenmektedir. Bu çalışmalar içinde çeşitli tiyatro ve müzik toplulukları ilçeye getirilerek halka açık gösteri ve eğlence düzenlemektedir. (T.T, 1999:23).

İlçe halkı geleneklerine bağlı olarak hayatlarını devam ettirmektedir. Geleneksel Anadolu kıyafetleri halen kullanılmaktadır. Kadınların giydiği çiçekli şalvar giysileri hemen göze çarpmaktadır. Düğünler hala açık alanlarda davul-zurna eşliğinde üç gün sürmektedir. İlçenin ekonomik ve sosyal gelişimine paralel olarak sosyal tesisler alanında kayda değer bir sosyal tesis bulunmamaktadır.

İlçemizde Orta Öğretim düzeyinde 1 Lise, 1 İmam Hatip Lisesi, 21 İlköğretim Okulu, 1 Yatılı İlköğretim Bölge okulu bulunmaktadır. Yüksekokul bulunmamaktadır. 16 köy okulumuz ise öğrenci yetersizliğinden dolayı kapalı durumdadır. Bu okullarımızdan Anasınıfında 116, İlköğretim okullarında 2945, Ortaöğretim kurumlarında 403, toplam 3348 öğrenci öğrenim görmektedir.

İlçemizde Taşımalı Eğitim uygulaması yapılmakta olup, çeşitli yerleşim birimlerinden 156 öğrenci 4 taşıma merkezi okula 11 araçla taşınmaktadır. Bunun dışında kırsal kesimdeki öğrenci sayısı 10 un altına düşen okullarımız öğretime kapatılmış, öğrencileri ilçe merkezindeki Atatürk Pansiyonlu İlköğretim okuluna yerleştirilmiştir. Halen bu kapsamda 240 öğrenci yatılı olarak öğrenimlerine devam etmektedir.

İlçemize bağlı okullarımızın fiziki durumu genel olarak iyi durumdadır. İlçemizde 24 ü ücretli olmak üzere halen 54 sınıf öğretmeni, 102 branş öğretmeni, 25 yönetici, 7 memur ve 29 hizmetli görev yapmaktadır. Norm Kadro sayısı baz alındığında ilçede 22 tane öğretmen açığı bulunmaktadır. Yaygın eğitim faaliyetleri Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğünce yürütülmekte olup, usta öğretici ve öğreticilerin çalışma karşılıkları olarak alacakları ücretleri için ödenek sıkıntısı ortaya çıktığından faaliyetler çok fazla yaygınlaştırılamamaktadır.

0.3.Adana İli Tufanbeyli İlçesi'ne Genel Bir Bakış

0.3.1. Tufanbeyli Sözcüğünün Anlamı

Tufanbeyli ilçe olmadan önce Saimbeyli ilçesine bağlı bir bucak merkezi idi. Bu dönemde Höketçe adını taşıyordu. Halk arasında Höketçe kelimesinin nereden geldiği şu şekilde anlatılmaktadır: Yöreye yerleşen atalarımız hayvancılıkla uğraşırmış. Hayvanlarını otlatırken "Ho ho, geç, ho geç" diye bağırırlarmış. Daha sonra "ho geç" değişime uğrayarak Höketçe olmuş. Kabileler karşılıklı iki yamaçta yaşamaktadır. İnsanlar birbirini ziyarete giderken "Ho geçeye gidiyorum", "Ho geçeden geliyorum" derlermiş. Bu isim değişerek daha sonra Höketçe olmuş.(K1, K2, K50)

1 Nisan 1958 tarihinde Saimbeyli'den ayrılarak Mağara adı ile ilçe merkezi olmuştur. 30 Nisan 1958 de belediye teşkilatı kurulmuştur. Mağara adı 1967 yılına kadar devam etmiştir. Belediye meclisinin 15/02/1965 tarih ve 8 sayılı kararı ile Mağara

adının değiştirilerek Cukurova Bölgesi Kuvayi Milliye Kumandalarından ve İstiklal Harbi'nde bu çevreye büyük yararlıkları dokunan, Aydınoğlu Osman Tufanbey'in adına izafeten Tufanbeyli olması teklif edilmiş. T.B.M.M'ce Tufanbeyli olarak değiştirilmiştir.

İlçe bu safhaya gelinceye kadar üç isim değiştirmiş, bu isimlerin nereden geldiği araştırılmış ve aşağıdaki gibi açıklanmıştır: Mağara adı için üç rivayet vardır: Birincisinin Şar kraliçesi Mariye'den geldiği söylenir. Bunun hakkında kesin bir kayıt yoktur. İkinci görüş bölge toprakları etrafı dağlarla çevrili olduğu için mağaraya benzetildiğinden dolayı bu ismi aldığı rivayet edilir. Ama bu görüş çok zayıftır. Üçüncü rivayetin hikâyesi daha farklıdır. İlçe halkı birkaç kabile halinde yaklaşık bundan 300 yıl kadar önce bir cinayet yüzünden Elbistan'ın Büyük Yapalak Köyü'nden gelmiştir. Bunlardan bir kabile şimdiki Çukurkışla Köyü yakınlarındaki mağaraya, diğer bir kabile de Şar Köyü yakınlarındaki bir mağaraya yerleşirler. Bu iki akraba kabile zaman zaman birbirlerine ziyarete gidip gelirlermiş. Bu gidiş ve dönüşünde nereye gittin, mağaraya gittim, nereden geldin, mağaradan geldim derlermiş. Sonraları bu mağara kelimesi halkın dilinde şaka konusu bile olmaya başlamış. Şakaları arasında birbirlerine hadi oradan mağaralı, derlermiş. Daha sonra bu kabileler bir arada yaşamaya başlamışlar. Yerleşim merkezlerine de Mağara adını vermişler. En kuvvetli rivayet e budur. Daha sonra yukarıda anlatıldığı şekilde Tufanbeyli ismini almıştır (T.T, 1999:23).

0.3.2. Tufanbeyli'nin Siyasi Tarihi

Tufanbeyli'nin yerleşimi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Dolaysıyla Tufanbeyli ilçesi tarihin ilk günlerinden beri çeşitli medeniyetlere beşiklik etmiştir. Bu medeniyetler arasında Hititler, Romalılar, Bizanslılar ve Türkleri sayabiliriz. Bizans hâkimiyetindeki bölge topraklar yedinci yüzyıldan itibaren zaman zaman Müslüman Arapların akınlarına uğramıştır. Abbasiler zamanında Müslümanların eline geçmiş ve bu dönemde birçok Türk boyu ve aşireti bu bölgeye yerleştirilmiştir. Bölge, 1071 Malazgirt zaferinden sonra Türk toprağı olmuştur. 1219'dan sonra Anadolu Selçuklu Devleti ile Memluklular arasında çekişmeye neden olmuştur. 1353'den itibaren de Ramazanoğulları Beyliği'nin sınırları içinde kalmıştır. 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi dönüsünde Osmanlı topraklarına katılmıştır. I. Dünya Savası'ndan sonra

Fransızlarca işgal edilen Adana ve çevresindeki bu işgale karşı, bu bölgede direnme hareketleri başlamıştır (Y.T.A, 1985:4193).

Anadolu'nun iç kesimlerini Akdeniz kıyısına bağlayan bir yolun geçtiği yöre, Hitit döneminde önemli bir yerleşim alanıydı. Yöredeki en önemli yerleşme, bu yol üzerinde kurulmuş olan Kummani kentiydi. Kizzuvatna adlı bağımsız bir Hurri Krallığının dinsel açıdan önemli bir merkezi olan Kummani, M.Ö. 14. Yüzyılda Hititlere bağlandı. Daha sonra Kapodokya bölgesinin sınırları içinde yer alan kentin adı zamanla Komana'ya dönüştü. Antik çağda ticaret merkezi olarak da önem kazanan ve Tokat'taki Komana'dan ayırmak için Komana Kappadokia olarak adlandırılan kent, Roma döneminde Hieropolis Komana adıyla anıldı. Bizans döneminde önemini kaybetmeye başlayan yöre, Ermenilerin yaşadığı alanlardandı. Osmanlı döneminde Adana vilayetinin Kozan sancağı sınırları içinde kalan Haçin (bugün Saimbeyli) kazasına bağlandı. 1958'de de ilçe oldu (A.B, 1994: 234).

BİRİNCİ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ

1.1. Geçiş Dönemleri

Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli "geçiş dönemi" vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu "geçiş"leri bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu "geçiş" dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 2000:131).

Böylece "geçiş" dönemlerinde kümelenen adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar. Geleneksek halk yaşamının başarılı bir birleşimine varabilmek için, birçok başka şeyin yanı sıra bu üç önemli "geçiş" döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir (Örnek, 2000:131).

1.1.1. Doğum

Doğum biyolojik bir olaydır. Yeni bir canlının dünyaya gelmesi olayıdır. İnsanda doğum kadının son adet görmesinden 280 gün sonra meydana gelir. Doğumun kolay veya zor oluşu, bebeğin rahimdeki ve doğum kanalındaki durumuna bağlıdır (K.A, 1992:316).

Dünyaya gelen her çocuk sadece anne babanın değil aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopunu da sevindirmektedir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun, sopun sayısını artırmaktadır. Sayının artması ise; gücün dayanışmanın artması bakımından önem taşımaktadır. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan "çocuk ailede ocağı tüttürür", "çocuk ailenin neşesi" ve "çocuk ailenin meyvesidir"

gibi sözlerde toplumun bu konudaki değer yargısını ve aileye bakış açısını ortaya koymaktadır. Öte yandan doğum, kadına duyulan saygınlığı artırdığı gibi, onun aile, akraba ve grup içerisindeki yerini de sağlamlaştırmaktadır. Baba ise evlat sahibi olarak geleceğe güvenle bakmakta, aynı zamanda akrabaları ve yakınları arasında saygınlık kazanmaktadır. Çünkü çocuğu olmayan kadın yakınları tarafından ne kadar küçümsenirse, erkek de aynı şekilde çevresinden gelen baskının erkek yerine konulmamanın toplumsal ve ruhsal ezikliğini duymaktadır (Örnek, 2000:131).

1.1.1.1. Doğum Öncesi

Her toplumda evliliğin bir doğal sonucu olarak çocuk istenir ve gebe kalmak arzu edilen bir şeydir. Annelik ve kadınlık bu temel üzerine kazanılır. Her evli kadından bu rolü yerine getirilmesi istenir. Kadınlar arzu ettikleri konuma bu yolla ulaşırlar. Uyum sürecinin bir sonucu olarak gelişen aile ve akrabalık yapısı çocuk doğurmayı özendiren veya sınırlandıran önemli bir etkendir. Sosyal bir varlık olarak ailenin devamı, mirasın devri, ekonomik faaliyetlerde insan gücüne olan ihtiyaç akraba grubunun kişi sayısına göre artan güçlülüğü, bu güçlülüğün sağladığı birtakım olanaklar (sosyal, konum maddi ve manevi sahalarda grup içi ve dışı yardımlar v.b.) köysel bölgelerde çocuğa duyulan ihtiyacı arttırmaktadır (Elmacı, 2002:334).

1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme- Gebe Kalma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kısırlık, insanların cinsel durumları yönünden çocuk yapamayacak bir halde olmalarıdır. Kısırlık anadan doğma olduğu kadar herhangi bir hastalık sebebiyle de meydana gelebilir (K.A,1992:645). Gelinin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için, kadının doğurması gerekir. Kısır kadın, geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur (Örnek,2000:132).

Türk toplumunda kısırlık kadına özgüdür. Erkeğin kısır olabilceği düşünülmez. Bu nedenle kadın çocuk doğurmak için birtakım çarelere başvurmaktadır (Biçer, 1991: 1-2). Adana'da kısır kadın ve erkeğin çocuk sahibi olması için Zilli Dede ve Bilal-i Habeşi ziyaretlerine gider. Zilli Dede ziyareti ile ilgili özel bir dua biçimi vardır. ziyaret

sırasında “Al sana bir göbek- Ver bana bir bebek” denerek dua edilir (Çağımlar,1994:138).

Ağzının tadı bozulan, pişirdiğini yiyemeyen ve ay halinden kesilen kadınlar gebe olduklarını düşünürler. Bu durum uzun zaman gizlenmeye çalışılır. Kadınlar gebe olduklarını eşlerine söyleyemedikleri gibi, evdeki yaşlılara ve annelerine hiç belli etmemeye çalışırlar. Büyükler, genç kadınların hamile olduklarını sonraları vücut şekillerinden anlarlar. (Elmacı, 2002: 339).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde kısırlığı gidermek ve çocuk sahibi olmak isteyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Cere ısıtılıp kasık bölgesine sırta sarılır. (K56, K57)
- Ara ebelere gidilir. (K4, K40, K56, K58)
- Maydanoz kaynatılır, battaniyeye sarılıp buharın üstüne oturur, iltihabı sökmesi sağlanır. (K40, K56, K58)
- Yedi çeşit ot, özellikle ölü çiçeği olacak. Soğan kabuğu, sabun parçası, bir tas süt, bir avuç sarı saman, bir tane kabak doğranır ve kazanda kaynatılır. Hamile kalmak isteyen gelin iskemleye oturtulur, battaniyeye sarılır sadece yüzü görünecek şekilde. Kaynatılan suyun buğusuna verilir. Üşütmüşse faydası olur. Bir hafta ya da bir ay içinde bu tekrarlanır. Faydasını görenler var. (K4)
- Ayağından tutulup asılır, ısıtılmış cere sırta vurulur. (K38, K56)
- Kadın sıcak su içine oturtulur.(K38, K39, K40, K53, K54, K56, K57, K58)
- Hocalara murtlak boy muskası yazıdırılır. (K3, K7)
- Gümülek ve Dedebeline gidilir. (K8, K11, K13)
- Bir bebeğin eşyası, oyuncağı yatak içine saklanır.(K20)
- Çocuğu olmayan erkek ve kadın için döl tutmayan, vermeyen anlamına gelen ‘aslık’ kelimesi kullanılır.(K1)

1.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Günümüzde kadınlar evlenir evlenmez hemen çocuk sahibi olmayı istemezler. Aile içindeki yerlerini sağlamlaştırmak, çevrenin kınayıcı baskısına aldırmayarak

“Allah verdi” diyerek doğum yapmaktansa kontrol, sakınma yöntemlerine başvurmaktadırlar (Biçer, 1991:2). Gebeliği ve doğumu önleme için kullanılan ilaçların birçoğu akılcı- gerçekçi ilaç ve işlemledir. Katırtırnağı denilen bitkinin kökünü balla karıştırarak hazırlanan ilaç; bunun koruma tedbiri olarak kullanılması, karışımındaki bitkinin adını katırdan almış olması ile açıklayabiliriz; katır kısır bir hayvandır, onun adını taşıyan bitkide de kısırlaştırma gücü olduğuna inanılmıştır. Bu tipten ilaçların birçoğu, karbonat, şap, tuz, nişadır, kinin, aspirin, sarı- sabır taşı, limon tuzu gibi eczanelerde, aktarlarda bulunan maddelerdir. Kadınlık uzvunun içine, dölyatağına doğru, belirli miktarda bunları yerleştirmek suretiyle, kadın gebe kalmayı önlemek ister (Boratav, 1994:147).

Yeni doğum yapmış olan bir kadın ışkın kökünü iyice kaynatıp süzdükten sonra bir gün bekletip, bu sudan her sabah aç karnına yarım çay bardağı içerse bir daha gebe kalmaz. Küçük çocuğu olanlar, gebe kalmamak için çocuğu memeden kesmezler (Taş, 1994:189-190).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde gebelikten korunmak ve çocuk sahibi olmak istemeyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Çocuk istemeyen kadın hamile kalmışsa böğürtlen kökünü kaynatır ve içer. (K4, K20, K26, K31, K38)
- Maydanoz kökü de içilir. (K4, K40, K56, K57)
- Çocuğu düşüremezse sırtına bir torba alır, karnına leğen dayar düşürmeye çalışır. (K 4, K8, K17, K31)

1.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirler de, tıpkı kısırlığı gidermek için alınanlar gibi, akılcı gerçekçi niteliktedir. Ağır şey kaldırmamak, yüksek yerden atlamamak gibi. Bir bölüğü ise büyülük bir anlamı olan sakınmalar ve işlemlerdir. Bu sonuncuların çoğunda, çocuğun düşmesine sebep olabileceğine inanılan olağanüstü kötü varlıkların etkilerini başka yöne çevirme amacı görülür (Artun, 2005:139). Gebe olan kadın bebeğin zarar görmemesi ve sağlıklı doğması için birtakım uygulamalarda

bulunur. Yatırlara gider, yatır ziyaretlerinden sonra çocuk olunca yeniden oraya gidilerek gönül borcunu ödemek üzere adamalar yerinde getirir. Kurban adamış bulunanlar yedi yıl üst üste yenileyerek bu adağı yerine getirirler. Adamaya neden olan çocuklara "yedi kurbanlı" denir. Kimi kadınlar gebe kalır ve çocuk birkaç aylık iken düşer. Bu durumu önlemek için hamama gitmesi yasaklanır. Beline "melceme" yapıştırılır. Kimilerinde ise çocuk doğduktan sonra ölür. Böyle bir durum karşısında çocuk doğduktan sonra Durdu, Durmuş, Duran, Durak adlarının birisi verilir (Güzelbey, 1981: 21). Darende'de çocuğu doğup da hiçbiri hayatta kalmayan anneden son doğan çocuğun hayatta kalması için, çocuk öz annesinden bir başka kadın tarafından satın alınır ve böylece son doğan çocuğun yaşayacağına inanılır (Uslu, 2004:94).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için uygulanan pratikler şunlardır:

- Ağır iş yaptırılmaz. (K4, K17, K20, K31, K38, K40)
- Merdivenden inip çıkarken dikkat eder. (K54, K56, K57, K58, K59, K60, K61, K67)
- Sert yatak üstüne yatırılır. (K100, K103)
- Düşük yapan kadın doğum yapan kadının yanına getirilmez, uğursuz sayılır. (K81, K83, K86, K107)
- Dedemin mezarında 'kevek taşı' var. Daha önce çocukları ölenler bir daha çocuğum ölmesin diye bu mezara gider. Mezarın üstündeki kevek taşına çocuğu yatırır (bir aylık da olabilir beş yaşında da olabilir) orada bırakır. Yabancı biri gidip çocuğu alır. Çocuk mezarın üstüne akıtmışsa çocuk durur, yaşar. Sonrakiler de yaşar. O mezardan toprak alınır mezarda ıslanır ve banyo yapılacak suya katılır. (K3)

1.1.1.1.4. Aşerme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Aşerme, ebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı aş yerme, bu biçimiyle "yiyecek şeylerden tiksinme" demektir. Deyim giderek

anlam değiştirmiş ve "yüklü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmakan kendini alamaması" demeye gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına her canının istediğini, ne kadar münasebetsiz olsa da vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 1994:146). Ekşiye aş eren kadının kıza, tatlıya aş eren kadının oğlana gebe kaldığına inanılmaktadır. Aş eren kadın genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da yakınları tarafından kaçınmaya zorlanır. Bu tutumun nedeni – Ye ekşiyi, doğur Ayşe'yi- tekerlemesinde görülür. Buna karşılık tatlı yiyecek ve içeceklerse oğlan çocuğunun belirtisi olarak yorumlanmıştır (Artun, 2005:141). Adana'da, aş eren kadının istediği verilmezse günah olduğuna veya çocuğun şaşı olacağına inanılır. Kadın istediğini yiyemezse çocuğun vücudunda kadının istediği yiyeceğin lekesi olur. İstediğini yiyen kadının çocuğu akıllı olur. Aşeren kadın böğürtlen yerse çocukta bir ben; dalak yerse leke olur (Başçetinçelik, 1998:39).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde aşerme ve aşeren kadınla ilgili âdetler şunlardır:

- Canı ne istiyorsa yer. (K58, K59, K60, K61)
- Sevmediği yiyeceklerden uzak durur. (K3, K4, K6, K8, K17, K20, K31)
- Aşverme ya da gönlü kötü denir. (K40, K58)

1.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Varsaklar'da hamile bir kadının çocuğunun kız veya oğlan olduğuna anlamak için, kadının karın şekline bakılır. Yine çocuğun kız veya oğlan olduğunu belirlemek için, bir keçinin kafası kaynatılarak haşlanır. Daha sonra bunun alt ve üst çenesi birbirinden ayrılır. Eğer hamile kadının karnındaki çocuk kız ise yüzünün cildi değişir, kalçası gittikçe genişler kadın oldukça ağırlaşır ve kendini çok ağır hissetmeye başlar. Çocuk oğlan ise kadının yüzünde kızda görülen belirtiler olmadığı gibi, hiçbir değişikliğe de rastlanmaz (Gökbel, 1998:88). Amasya'da ise Adet kanamasından sonraki ilk on beş gün içinde kadın hamile kalırsa çocuk kız, on beşinden sonra hamile kalırsa çocuğun erkek olacağı düşünülür (Kalay, 1998: 163). Doğum öncesi çocuğun cinsiyetini tayin etmede rüyaların rolü olduğuna inanılır. Erzurum'da tespit edilen

inanca göre, kadın rüyasında pahalı elbiseler, takılar takmış kendini olarak görürse, erkek çocuk; ucuz şeyler giymiş görürse kız çocuk doğuracağına inanırnış (Kalafat, 2006:128).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde çocuğun cinsiyetini belirlemede uygulanan âdet ve uygulamalar şunlardır:

- Hamile kadın ekşiyi çok istiyorsa çocuk kız, tatlıyı çok istiyorsa erkek olur. (K59, K60, K61, K62)
- Çocuk solda ise kız olur. (K3, K4, K8, K17, K20)
- Çocuk sağda ise erkek olur.(K3, K4, K8, K17, K20, K40, K58)
- Çocuk zamanında doğarsa kız olur. (K3, K4, K8, K20, K40, K58)
- Çocuk zamanından sonra doğarsa erkek olur.(K3, K4, K8, K20, K40, K58)
- Hamile kadının yüzü güzelleşirse çocuk kız olur. (K3, K4, K8, K20, K40, K57, K58)
- Hamile kadının yüzü çirkinleşirse çocuk erkek olur.(K3, K4, K8, K20, K40, K57, K58)
- Çocuk karın kısmının yukarısında ise erkek, aşağısında ise kız olur. (K81, K83, K96, K100, K108)
- Çocuk erkek olsun diye dua eder. Allah'ım 'ne verirsen onu alırım' der. (K58, K59, K60, K61, K67)
- **'**Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi; ye tatlıyı doğur Hakkı'yı.' denir. (K81, K83, K108)
- Çocuk erkek olunca daha çok sevinilir. ' Kız doğuran kısılı kısılı yatar; oğlan doğuran doğtaşlanarak yatar.' derler. (K3)

1.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Gebe kadının birtakım kaçınmaları vardır. Bu kaçınmalara Anadolu'nun her yerinde rastlanmaktadır. Çocuk anne karnındayken birtakım olumlu veya olumsuz davranışlardan etkilenmesi söz konusudur. Gebe kadın doğacak bebeğin olumsuzluklardan etkilenmemesi için bazı eylemlerden kaçınır, bebeği olumlu etkileyecek bazı eylemleri uygular (Artun, 2005:144) Gebe kadının yediği şeylerin, sık

sık baktığı insanların, hayvanların da çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine etkide bulunacakları sanılır. Sakat kimselerle alay etmesi son derece tehlikeli bir davranış sayılır; bunun sonucu olarak çocukta aynı kusurun, sakatlığın olacağına inanılır. Çalınan şeyler, gizlice alınan yiyecek nesneler de, aşerme halinde olsun olmasın, doğacak çocukta iz bırakacaktır, denir (Boratav, 1994:146).

Bakacak Köyü kadınları gebe olduklarında diğer günlerden farklı beslenmezler. Gebe kadınlara önerilen yiyecekler olmamasına karşın, yasaklanan bazı yiyeceklerin olduğu görülmektedir. Gebe kadınlar turşu, soğan, mercimek gibi bazı yiyecekleri yemekten kaçınırlar. Çünkü bu yiyecekler fazla su içirir ve şişkinlerin, sancıların olmasına yol açar. Yine gebe kadınlar canlarının istedikleri ve kokusunu hissettikleri şeyleri yemek isterler. Aksi takdirde elde edemedikleri bu yiyeceklerin şekli veya rengi çocuğun vücudunda leke şeklinde çıkabilir veye çocuk sakat doğabilir (Elmacı, 2002: 335). Darende'de çocuk anasının karnında hareket ettiği zaman gebe kadın güzel birisine bakarsa çocuk da güzel olur (Uslu,2004:93).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde gebe kadının kaçınmaları şunlardır:

- Ciğer yerse, elini vücuduna sürdüğü zaman çocukta da aynı leke olur.(K3, K4, K8, K17, K20, K31, K38, K40)
- Çocuğun güzel olması için güzellere bakılır. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40)
- Çil olmasın diye balık yenmez, ciğer yenmez. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40)
- Gamzeli olsun diye elma ve ayva yenir. (K3, K4, K81, K83, K86)
- Çirkin kişilere bakılmaz. (K1, K3, K4)
- Gözünün siyah olması için siyah zeytin yer. (K7, K56)
- Gebe kadına kuş eti yedirilirse bebek kuş gibi hafif olur. (K20, K81, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Gebe kadına tavşan eti yedirilirse doğacak çocuğun dudağı yirik olur. (K20, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Gebe kadın, aşererken balık yerse çocuk sümüklü olur. (K20, K81, K83, K86, K89, K90, K92, K96)

- Gebe kadın, karaciğer yerse çocuk benli olur. (K20, K81, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Gebe kadın, kıbleye ayağını asla uzatmaz. (K4, K17, K31)

1.1.1.2. Doğum Sırası

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kadınların, doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmalarını sağlamak için bir dizi çare, inanç ve uygulama doğum olayı çevresinde kümelenmiştir. Doğumla ilgili faaliyetler ve olgular birbirine fonksiyonel olarak bağlanmıştır ve bir bütünü oluştururlar. Doğumun kimin evinde olacağı bellidir. Doğum yardımında ebenin ve diğer kadınların rolleri kültür tarafından belirlenmiştir. Doğum yapma pozisyonu da yine kültür kalıpları tarafından tayin edilmiştir (Elmacı, 2002: 337).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Çocuk için battaniye, bez, zıbın, çamaşır ihtiyaçları temin edilir. Evin erkekleri ebeye, hastaneye gitmek için evden uzaklaşmaz tetikte olur. Hamile kadın yalnız bırakılmaz. (K3, K7, K8, K56, K57)

1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Köylerde veya merkeze uzak yerleşim birimlerinde kadınlar doğumlarını evlerinde köy ebesinin veya sağlık ocağı ebesinin yardımı ile gerçekleştirirler. Günümüzde ise köyde olsun merkezde olsun doğumların çoğu hastanelerde doktor gözetiminde yapılmaktadır (Taş, 1994:197).

Doğum hastanede yapılacaksa, kadının doğum sancısı başlayınca köy ebesi veya sağlık ocağı ebesi, kızın annesi ve yakınları haberdar edilir. Haberi alanlar, kısa bir süre sonra doğum yapacak kadının evinde toplanırlar, erkekler evden çıkarılır, kadın evin içinde gezdirilir, beli ovalanır, ocaklar yakılır, su kaynatılır, hazırlanır, çocuğun göbeğini kesecek makas, jilet ispirto ile temizlenir hazırlanır. Göbek bağı, göbek ipi göz önüne konur. Bir tava dolusu tereyağı eritilir, içine bal veya şeker katılarak doğum

yapacak hastaya yavaş yavaş içirilir. Doğum zamanı geldiğinde kadın bir leğenin veya teknesinin yanında dizleri üstüne çökertilir. Önden ve arkadan birer kadın kendisine destek olur. Ebe de doğumu gerçekleştirmek için çalışmaya başlar (Taş, 1994:198).

Doğum sancısı çeken bir kadının yanında bulunan bir diğer kadın, evine tekrar geri dönerken, doğum hastasının çekmiş olduğu sancı benimle birlikte gelip bana geçmesin diye tülbent, mendil veya çorabını hastanın yanında bırakır (Uslu, 2004:92).

Bebeğin gelişinin kolay olması ve doğumun anneye zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır. Bu amaçla doğum sırasında: Kadının saç bağları çözülür, kilitli kapılar sandıklar ve kapalı pencereler açılır, kolay doğum yapmış kadınlar doğum yapan kadının sırtını sıvazlarlar, kuşlara yem serpilir, "Tanrı düğümlediği düğümü çözer, biz göçtük sen de göç" gibi dileklerde bulunulur. "Fadime Ana" otu su içine konup su kadına içirilir, çeşitli tılsımlar kullanılır, üstü yazılı tuğla parçaları, saksılar kanın ayağının altına konup, kadına kırdırılır. Bütün bunlar dinsel büyüsel içerikli uygulamalar olup, gerek dinini gerekse büyünün gücünden kaynaklanarak biçimlenmekte; doğumu kazasız belasız gerçekleştirme amacına yönelmektedir (Örnek, 2000:140).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde doğum sırasında şu hazırlıklar yapılır:

- Hamile kadın sancılanmadan önce doğumun kolay olması için banyo yaptırılır. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31)
- Doğum kolay olsun diye biraz yürütülür. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31)
- Hamile kadının yanında bulunanlardan bilen ayet el kürsü veya başka dualar okur. (K4, K103, K109)
- Doğumu ara ebesi yaptırdıysa para ya da hediye verilir. (K3, K4, K103, K109)
- Çocuğu olan aile ya da büyükleri imkânına göre kurban keserler. (K3, K6, K39, K40)

1.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuk canlandırıldıktan sonra göbeği kesilir. Göbek kesilmeden önce göbek bağı anneden çocuğa doğru sıvanır. Üç parmak ölçüldükten sonra sıkıca bağlanıp, üç

parmak yukarıdan makas ya da bıçakla kesilir. Göbek kesildikten sonra kesilen yer mikrop kapmasın diye yakılır. Göbek düşünce yerine, tuz, kahve basılır, dağlanır, yakılan çıradan alınan kül, tülbentten geçirildikten sonra göbeğin üzerine serpilir, zeytinyağına batırlmış bir bez parçası yara üzerine konur (Santur, 2004:9). Adana ve çevresinde göbek kordonu kesildikten sonraki işlem çocuğu yıkama ve tuzlamadır. Çocukta pişiğin olmaması, ileride terinin kokmaması amacıyla yapılan tuzlama işlemi kimi zaman çocuk doğar doğmaz yapılırken kimi zaman yıkamadan sonra yapılmaktadır. Her durumda, çocuğun bedeni doğduktan sonra tuza maruz kalmamaktadır; ancak tuzla kalınmamakta, çocuğun tatlı dilli olması, hayatının tatlı geçmesi amacıyla da vücüduna bal sürülmekte ya da tuzlama suyuna şeker veya bal katılmaktadır (Başçetinçelik, 1998:54).

Çukurova bölgesindeki Yörükler, çocuğu tuzladıktan sonra mersin yapraklarına sararlar. Tombalak kökü toz haline getirilerek kırk gün boyunca tombalak tozu karışımı olan suda yıkarlar (Artun, 1996:25 -62).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde çocuk doğduktan sonra göbek kesme, tuzlama ve yıkama işleminde şu pratikler uygulanır:

- Çocuk doğduktan sonra göbeği dört parmak yukarıdan kesilir ve bağlanır. (K3, K4, K7, K8, K17)
- Çocuk önce yıkanır, sonra hazırlanan iri tuzla vücudu tuzlanır. (K4, K17, K100, K103, K108, K109)
- Ağzına ve yüzüne bal sürülür. (K4)
- Uzasın diye her gün banyo yaptırılır. (K3)

1.1.1.2.3.Çocuğun Eşi/Göbeği

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuğun doğumundan kırkı çıkıncaya kadar geçen zaman, hem anne hem de çocuk için çok önemlidir. Doğumdan sonra anne karnından çıkan eş, kimi yerlerde ayak basmayacak bir yere gömülür (Kalafat, 2006: 141). Çocuğun eşi çocuktan bir parça olarak düşünüldüğü için temiz bir beze sarılarak gömülür (Örnek, 2000:143). Gebelik süresince dölyatağında ananın, kendi kanı ile çocuğu beslemesini sağlayan bu organa

halk geleneği büyük önem vermiştir. Son ya saklanır, ya gömülür, ya suya atılır, ya da yakılır. Suya atılması ile, ananın sütünün bol geleceğine inanılır (Boratav, 1994:149). Bebeğin göbeği, sesi güzel olur inancıyla biraz uzunca kesilir. Eş, ya suya atılır ya gömülerek ortadan kaldırılır (Y.A, 1982: 2777).

Doğum sonrası çocuğa ve son'a yapılacak muameleler eksiksiz olarak birbirini izler. Anne belli bir süre dolmadan dışarı çıkamaz. Ancak genç anne birbirini izleyen törenler ve uygulamalardan sonra toplum hayatına yeniden karışabilir. (Elmacı, 2002: 339).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde çocuğun eşi ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun eşi toprağa gömülür. (K3, K4, K7, K8, K30, K31)
- Çocuğun eşi çocuk malcı olsun diye ahıra gömülür. (K17, K100, K103, K108)
- Bebeğin eşi gelmezse kadın sıcak toprağa yatırılır. (K40, K58)
- Eş kalırsa sıcak erişte çorbası yapılır ya da kızgın yakı yapılır. (K4)
- Eş gelmezse kadın battaniyeyle sallanır ya da traktöre bindirilir. (K56)
- Eş gelmezse közlenen acı biber koklatılır ve kadının hapşırması sağlanır. (K57)
- Eş gelmediğinde elle çıkarılmaya çalışılır. (K59, K60, K61, K67)

Tufanbeyli yöresinde çocuk doğduktan sonra çocuğun göbeği ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun okumasını isteyenler göbeği okul bahçesine gömerler**.** (K7, K8)
- Takvalı olsun diye cami avlusuna gömülür. (K4, K17, K31)
- Kızlar için iyi iş yapsın diye kilimin arasına, sandığa konur işleme nakış bilsin diye(K3, K4)
- Sandığa konur, aralıkçı olmasın gezip tozmasın diye. (K53, K54)
- Okusun diye kitap arasına konur. (K59)
- Erkek çocuğunki çiftçi olsun diye sabana bağlanır. (K60, K61, K67)
- Kız çocuğunki süpürgeye bağlanır temiz olsun diye. (K60, K61, K67)
- Aralıkçı, boş gezen, zibidi olmasın diye evin duvarının içine saklanır. (K4)
- Kesilen göbek kesinlikle dışarı atılmaz. (K4, K81, K96, K100, K103)

1.1.1.3.Doğum Sonrası

Doğum sonrası anne ve bebek için dikkat edilmesi gereken bir dönemdir. Anne ve bebek tehlikelerden ve hastalıklarından korunmalıdır. Doğumdan sonra anne odasına alınır ve yatağına yatırılır. Kirli olan elbiseleri değiştirilir. Dinlenip bir an önce kendine gelmesi için gereken yapılır. Yanında her an yardım edecek biri bulunur. Anneye yorgunluğunu alacak, güç verecek yiyecekler verilir, içecekler içirilir.

1.1.1.3.1.Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğumun ilk gününden kırkıncı güne kadar geçen döneme lohusalık dönemi denir. Bu durumda olan kadına da lohusa kadın denir. Bu dönemde lohusa kadın çok iyi bir bakım görmek zorundadır. (Küçük Ansiklopedi, 1992, 723). Çeşitli sosyo- kültürel yapılarda değişiklik gösteren lohusalık süresi Türkiye'de kırk gündür. Bu süre içerisinde kadın pis ve çeşitli tehlikelere karşı çok hassas kabul edilir. Bu sürede bebeğin ve annenin çeşitli hastalıklara yakalanma olasılığı diğer zamanlardan daha fazladır. Tamamen biyolojik etkenlerle açıklanan bu hastalıklar, geleneksek toplumlarda birtakım olağanüstü varlıklara ve sebeplere bağlanmaktadır. Bu bakımdan, ilk hafta ve aylarda anne ve bebeğin temizliği ve bakımı birtakım büyüsel işlemlerle doludur. Bunlar anne ve bebeği hastalıklardan ve tehlikelerden korumak amacı ve düşüncesiyle uygulanan önlemler niteliğindedir (Elmacı, 2002:338). Lohusaya ilk olarak paluze ve yumurta kayganası yedirilir. Yakınları kete, çörek, baklava vb. yiyeceklerden gönderir. Buna "yoklama" denir. Yedilemeden sonra, "lohusa görme" başlar. Gelenler, çocuğa giysi, nazarlık, altın vb. getirir (Y.A, 1982:2777).

Lohusanın ve çocuğun çamaşırı kırk gün süreyle sabah güneş doğarken kurutmak üzere dışarıya asılır, akşam namazı olmadan içeriye alınır. Eğer unutulup alınmamışsa, o gece dışarıda bırakılır. Ertesi gün akşam namazı gelmeden toplanır. Eğer akşam namazından sonra çamaşırlar toplanıp içeri alınırsa, çocuğa fenalık getirir. Anne ve çocuk hastalığa yakalanır, çocuğu veya anneyi cin çarpar, çocuğun uykusuz ve huysuz olmasına yol açar, anne ve çocuk uğrağa gelir ve hastalanırlar, annenin ve çocuğun çamaşırları ayrı ayrı yıkanır (Taş, 1994:205).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde lohusa kadının bakımıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Lohusa kadın evden kesinlikle dışarı çıkmaz. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K53, K54, K56)
- Lohusa kadın, üç ezan duymadan çocuğunu emzirmez. (K4)
- Kırk güne kadar bebek dışarı çıkarılmaz.(K1, K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K53, K54, K56)
- Çocuğa nazar değmesin diye adetli bayanlara çocuk gösterilmez. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K53, K54, K56, K57, K100, K103, K108, K109)
- Kırklı iki bebeğin aynı ortamda bulunmasına müsaade edilmez.(K1, K4, K81, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Lohusa kadın ayıp sayıldığı için kayınbabasına görünmez.(K3)
- Yeni doğum yapana 'kırklı, çoralı, üç günlük' veya 'bu gelin, bu çocuk çoralı' derler.(K4)
- Doğum yapan kadın tek bırakılmaz ve kırk güne kadar yanında biri kalır.(K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K53, K54, K56, K57)
- Sütü çok olsun diye soğan bulgur pilavı türü şeyler yedirilir. (K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K56, K57, K100, K103)
- Pekmez ve tereyağından yakı yapılır. (K1, K4, K8)
- Doğumdan sonra vücut ezildiği için ve içindeki yaralar iyi olmaz diye bir hafta kesinlikle su içirilmez.(K3, K4, K8, K40, K53, K56, K57, K58)
- Lohusa kadın üzülmesin, içi üşümesin bir hafta su verilmez.(K4)
- Sonraki doğumlarda sancı çekmemesi için doğum yapar yapmaz soğan dürümü verilir. (K4, K17)

1.1.1.3.2.Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuk doğduktan sonra üç ezan vakti geçmeden, çocuğa süt verilmez. Daha önce verilirse gaz sancısı çekeceğine inanılır. Eski yıllarda çocuğa doğumundan kırkı çıkıncaya kadar su verilmezdi. İnanışa göre ona melekler su veriyordu. Anne çocuğunu büyüklerin yanında emzirmez, emzireceği zaman sırtını döner veya başka bir odada emzirir (Taş, 1994:199).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde loğusa kadının sütünün bol olması için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Sütü çok olsun diye soğan, bulgur pilavı türü şeyler yedirilir. (K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K53, K56, K57, K58)
- Pekmez ve tereyağından yakı yapılır (K1, K4, K8)
- Tatlı türü şeyler yedirilir. (K81, K83, K86, K96, K100, K103)

1.1.1.3.3.Albasması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Yeni doğum yapmış, lohusa kadınlarda görülen ateşli bir hastalık, lohusa humması (Doğan, 2003:43).

Halk inanmaları bilimin ve teknolojinin sunduğu tüm akla uygun açıklamalara ve çözümlere rağmen geçerliliğini, inanma durumunu korumaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan inanmalardan biri de alkarısı inanmasıdır. Ülkemizin değişik bölgelerinde, yörelerinde bu inanmayla karşılaşmaktayız. Dünyaın doğusunda ve batısında da benzer veya inanmayı çağrıştıran anlatılarla karşılaşıyoruz. Anadolu'nun kimi bölgelerinde, yeni doğum yapmış lohusa kadınlara görünen, onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmelerine neden olan kötü bir cin vardır. Bu cin yeni doğmuş bebeklere de zarar verir. Bu cinin değişik adları olmasına rağmen alkarısı ve albasması adı en yaygın olanlarıdır (Çevirme, 2005:67-68).

Halk dilinde "al, alanası, alkızı, akları, albası ve albıs" adlarıyla anılan alkarısı kötü ruhlardan sayılmakta ve cin, peri, dev veya şeytan şeklinde tasavvur edilmektedir. İnanışa göre albastı onun tesiriyle ortaya çıkar ve tedbir alınmazsa loğusa kadınla çocuğun ölümüne sebep olur. Alkarısı ahır ve samanlıklarda, viranelerde, nehir kenarlarında, çeşme ve kaynak başlarında bulunduğuna ve atlarla lohusa kadın ve çocuklarına musallat olduğuna inanılır. Çoğunlukla al gömlekli, yaşlı ve son derece çirkin bir cadı şeklinde tasavvur edilmekle birlikte güzel olanların da bulunduğu kabul edilmektedir (Küçük, 1989:469).

Lohusayı rahatsız ettiğine inanılan varlık Albasması, Alkarısı, Alkarası, Goncalas, Gancoloz adlarıyla anılmaktadır. Albasması; kâbus, cin, korkunç bir şey,

ağırlık, şeytan, ruh, gizli bir güç, ateşli bir hastalık, görünmeyen kötü güçlerden olarak tanımlanmaktadır. Alkarasıın; lohusaya ve çocuğa zarar vermesini önlemek için lohusanın ve çocuğun bulunduğu odada Kur'an, ayna, süpürge, makas veya satır, bıçak, veya demir, ekmek, iğne, soğan, sarımsak, elek, nazar boncuğu, kırmızı bir şey ve su, çocuğun ve annenin yastığı veya yatağı altına veya başucuna konmaktadır. Ayrıca, kapıya al bağlama veya dikenli çalı asma, ocaklının bir eşyasını odada bulundurma gibi, davranışlara da rastlanır. Böylece, o odaya veya alkarısının giremeyeceğine inanılır. Albasmasına yakalanan kadın inanışa göre ya ölmekte ya da sakatlanmaktadır (Başetinçelik, 1998:71-71).

Doğum yaptıran ebe lohusanın yiyeceği yemeğin ilk lokmasını, lohusanın ağzına üç defa götürüp geri çeker ve lokmayı ebe yer. Alkarısı kıl haline girip bu lokmayla lohusa kadının ciğerlerini sökeceğinden, böylece alkarısına mani olunur. Lohusanın boynuna kehribar boncuk takılır. Yatağının üstüne erkek pantolonu konur. Lohusanın yorganının kenarına büyük iğne saplanır, lohusanın alnına kırmızı vala bağlanır, lohusanın yastığının altına enam, başucuna Kur'an- ı Kerim asılır. Lohusanın odasında hiç kullanılmamış süpürge bulundurulur. Lohusanın yanında erkek çocuğu bulundurulmasına dikkat edilir. Ucuna soğan takılmış bir eğiş (tandırda kullanılan uzun şiş) veya soğan saplanmış yün tarağı lohusanın yatağının başına konur. Lohusanın lambası kırk gece boyunca sabaha kadar yanar. Yanında erkek veya erkek çocuğu bulundurulmayan lohusalara erkek gömleği giydirilir ve yanına bir horoz bırakılır (Taş, 1994:208). Alkarısını yakalayanların evi albasması ocağı adını alır, doğum yapan kadınlar bu evi ziyaret ederler. Kendilerine de albasmaması için evin ocağından kül alırlar (Alptekin 1993:126-133).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde albasmasına karşı alınan tedbirler şunlardır:

- Kırmızı örtü örtülür. (K53, K54, K56, K57, K58)
- Altın takılır. (K7, K8, K17, K20)
- Annenin kaldığı odada ya da başucunda Kur'an-ı Kerim bulundurulur. (K4, K31, K40)
- Lohusa kadının ve kırklı bebeğin bulunduğu odaya soğan, sarımsak, nazarlık asılır. (K83, K86, K89, K90, K92, K96)

- Lohusa kadını yastığının altına sarı bir bez ya da altın konur. (K3, K7, K8, K17, K20, K53, K54)
- Lohusa kadının başucuna yufka ekmek ve ayna konur. (K38, K53, K54, K59, K60, K61)
- Alcılar ailesi 'al ocağı' olduğu için bu ailenin ocaklı kişilerinden bez parçası alınır. Lohusa kadın ve kırklı bebeğe asılır. (K100, K107, K108)
- Yeni doğum yapmış kadın ve bebek kırkı çıkana kadar, al basması olmasın diye geceleri yaşlı bir kadınla yatırılır. (K3, K4, K7, K8, K56, K57)
- Albasmasına , 'al karısı, al basması ve goncalıs' denir. (K4)

1.1.1.3.4.Kırk Basması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Lohusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanmasına kırk basması adı verilir. Bunlardan kaçınmak için veya şifa için bazı inanma ve pratikler uygulanır. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için, kırk gün anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarı çıkmasına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir (Başçetinçelik, 1998:73-74).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde doğumdan sonra kırkbasmasına karşı alınan tedbirler şunlardır:

- İki kırklı yan yana gelir ya da karşılaşırlarsa üzerlerindeki iğne, firkete gibi küçük eşyalardan birini değiştirirler.(K56)
- Kapıya çıkarılmaz. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K31, K38, K40, K53, K54)
- Kırk basması olmasın diye bebeğin doğduğu günlerde cenaze olduysa ve evin üst tarafında ise cenaze mezara götürülürken bebeği önünden geçirirler.(K3)
- Kırk basmaması olmasın diye yüzüne al atılır. Beşiğin üstüne serilir. (K53, K54, K56, K57, K58)
- Ekmek konur, ekmeğin daha üstün olduğuna inanılır. (K38, K53, K54, K59, K60, K61)

- Adetli kadınlar lohusa kadınları ziyaret etmezler. (K3, K4, K7, K8, K17, K20, K53, K54, K56, K57, K100, K103, K108, K109)

1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün içinde Yapılan Diğer İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yaygın olarak yapılan işleme "kırklama" denir. Bu yaygın adın dışında, bu işleme "kırk dökme veya kırk çıkarma" dendiği de olur. Kırklama işlemi için en yaygın süre kırk günlük süredir. Ülkemizde iki türlü kırklama işlemi saptanmıştır: Suyla yapılan kırklama, susuz yapılan kırklama (Örnek, 2000:146).

Kırklamak, Akdeniz bölgesinde iki önemli anlama gelmektedir. Bunlardan birisi çok iyi temizlemek anlamındadır. Meselâ necaset bulaşmış bir yiyecek kabı veya Bismil olmayan bir hayvanın sürüdüğü kap-kaçak kırklanır. Bu uygulamada maddi ve manevi temizlik bir aradadır. Lohusa kadının kırkında yapılan temizlik ise "kırklanmak" tır. Kırklanmakta da maddi temizlik olmakla beraber büyük ölçüde manevi temizlik muhtevalıdır. Kırklanan anne ve yavrusu manen de aklanmış olur (Kalafat, 1994:16-17).

Anadolu'nun hemen her yöresinde görülen 40. Gün uygulamalarında; anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne kırk tas suyla abdest alır, çocuk ise kırkı karışmadık birisi tarafından yıkanır (Başçetinçelik, 1998:81). Gaziantep'te kırk gün sonra anne ve çocuk kırklanır. Kurt kafası üzerine kırk bardak su dökülür. Anne ve çocuk bu suyla yıkanır. Su dökülürken kurt kafası, başlarının üstünde tutulur (Y.A, 1982:3051).

Doğumdan yirmi gün sonra yarı kırk dökülür. Bu iş için yirmi adet fındık, fasulye, arpa, çakıl taşı vs. alınır. Bunların her birine İhlâs-ı Şerif okunarak anne için ayrı bir suya, çocuk içinde ayrı bir suya atılır. Bu su ile anne ve çocuk yıkanır böylece yarı kırkı çıkmış olur (Taş, 1994:206).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde kırklama ile ilgili şu uygulamalar yapılır:

- Kırklama leğen içinde yapılır. (K3, K4, K7, K8, K17, K100, K103, K109)
- Bebeğin üstüne bulunursa çiçek serpilir. Leğenin içine sayılarak kırk tas su konur, bebeğin üstüne dökülürken de tekrar sayılır. (K59, K60, K61, K67)

- Kırk taş suya konur dua okunarak bebek yıkanır. (K1, K3, K4, K7, K8)
- Suyun içine altın atılır. (K1, K7, K8, K66, K81)
- Suyun içine yüzük konur. (K56, K57)
- Kırklama işini babaanneler yapar. (K38, K40, K53, K54)
- Her taş suya atılırken İhlâs suresi okunur. (K56, K57)
- Kırklama yapılan sudan evin dört bir yanına serpilir. (K56, K57)
- Erkek bebeklerde 20 kırkı yapılır. (K57)
- Kırklama işini olgun her kadın yapabilir. (K4)
- Bebeğin üstüne tülbent (met) örtülür. (K4, K7, K8, K53, K54)
- Beş oluktan, Ağa Efendinin pınarından kırk taş alınır. Taşlar okunur kaynar suya atılır. Bebeğin üstüne tülbent atılır. 'Kırk, kırk, kırk, kırkı çıktı' diyerek bebek yıkanır. Sonra anne yıkandırılır. (K4)
- Çocuk kırklanmadan önce pınardan su getirilir. İki kova su hazırlanır, çocuk taş gibi sağlam olsun diye kırk tane çakıl taşı toplanır ve suya atılır. Su eve getirilir ve ısıtılır. Kovanın içine kırk tane buğday atılır bereketli olsun diye. Kırklanan bebeğin kıymetli ve zengin olması için bir altın yüzük atılır. Bu suyun birazı leğene boşaltılır. Bebek leğene yatırılır. Tülbent sabunlanır, bebek keselenir. Bebek yıkandıktan sonra yıkayan kişi ayağa kalkar bebeği tutar. Diğer kişilerin yardımıyla tülbent çocuğun başının üstüne gerilir. Kalan su, 'kırk, kırk, kırk' denerek bebeğin üstüne dökülür. Ardından dua okunur ve kırklama işi biter. (K83, K86, K89, K90, K92, K96)

1.1.1.3.6. Ad Koyma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Doğumdan sonra çocuğun gelişme döneminde çocuğa yapılan ilk uygulama ad koymadır. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir (Örnek, 2000:188). Türk hemen bütün safhalarında ad alma, ad kazanma, ad verme işlemleri önemli bir yer tutar. Yaşayış tarzından ortaya çıkan anlayışların, inançların, davranış biçimlerinin yattığı bu işlemlerin büyük bir kısmı, yakın zamanlara kadar hayatımızı yönlendirmiştir (Kalafat, 2006:149)

Eski Türklerde de adın gerçek ve kutsal olduğuna inanmak ve yeni doğan çocuğa ad koyma merasimi yapmak gibi gelenek vardı. Bu gelenek günümüze kadar

devam etmektedir. Meselâ: Çocuğa ad koyma merasiminde bebeği beyaz bir keçeye sararak keçe ile birlikte kapı eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirlerdi. Bu bebeğin hayatı boyunca ak(temiz) olmasını ve uzun ömürlü olmasını dilediği anlamını taşırdı. Çocuğu olup kısa bir müddet sonra çocuğu ölen anne babalar, çocuğu erkekse çocuğuna "Tanrı nazarı değdi" zannedip, daha sonra doğan erkek çocuklarını "Tanrı nazarı' ndan korumak için yemekli merasim yaparak çocuğun adını "Niyazi", "Kepek" "Ağırcı", "Satılmış" gibi adlarla değiştirirlerdi. Eski devirlerde insanların kişi adlarının sihri gücüne inanmaları ise kişi adlarını kutsal olarak bilmeleri ile alakalı idi. Bu yüzden eski Türkler arasında yeni doğan bebek çok hastalanırsa "adı ağır gelmiş" diye önceki adını basit manaları olan adlara değiştirmek gibi adet vardı. Ayrıca erkek çocuklarına uzun saçlar bırakıp kız çocukları gibi giyindirerek Tanrı nazarından korurlardı. Bunların dışında yine erkek çocuğunun olmasını isteyenler ise doğan kız çocuklarına Oğulhan, Ümithan, Dursunhan, Saadet, Kudret, Fikret ve Emre gibi erkek çocukların adlarını koyarlardı. Bütün bu gelenekler halen Türkiye ve Türkistan'daki Türk halkları arasında pek genel olmasa da kısmen devam ettirilmektedir (Varis, 2004:125)

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ad koyma işlemi şu şekilde yapılmaktadır:

- Damat ad koyma işine karışmaz, genelde babası annesi ad koyar. Büyüklerin ismi tercih edilir. (K3, K4, K8, K16)
- Çocuğun adını belirlemede doğduğu gün ya da ay etkili olur. Ramazan, Recep, Bayram, Cuma gibi. (K1, K2, K3, K4, K38, K39)
- Anne ya da baba doğumdan önce rüyada dini kimliği olan bir kişiyi gördüyse onun adını koyabilir. (K 4, K40)
- Ailenin siyasi tercihi ad konurken belirleyici olur. (K1, K2, K16, K41, K42, K43)
- Çocuğa isim verilirken mümkünse iyi birine isim verdirilmeye çalışılır. Tarihi ya da dini büyüklerin ismi verilir. (K1, K2)
- Daha önce çocukları ölen aileler çocukları ölmesin diye Duran, Dursun, Durdu, Yaşar, Hayat gibi adları tercih ederler. (K2, K3, K49, K50, K51)
- Başka çocuk istemeyen aileler ise Yeter, Soner, Songül, Sonay gibi adlar koyarlar. (K4)

- Yörede kız ismi olarak en çok, Cennet, Döne, Döndü, Emine, Eşe, Fadıma, Habibe(Habba) Hüsne, Kamer, Melek, Selver, Şerife; erkek ismi olarak, Bekir, Ahmet, Mehmet (Memmet), Emrah, Mustafa, Kahraman, Enes, Ali, Remzi isimleri tercih edilmektedir. (K1, K2, K3, K49, K50, K51, K81, K82, K98, K99)
- Son çocuk için "son beşik" denilmektedir. (K37, K38, K71, K72)

1.1.1.3.7. İlk Gezme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Lohusa kadın ve çocuk kırk gün dışarıya çıkmazladı. Fakat şimdi kırk gün beklenilmemektedir. Yirmi günde, yarı kırkında yıkanılıp, kırklanıp dışarıya çıkılmaktadır. Hatta doğumdan bir hafta sonra çıkanlar da vardır. Çocuk ve anne kırklandıktan sonraki gün çok yakın ve samimi olunan akraba veya tanıdıklara ziyarete, kırk uçurmaya veya kırk hayırlamaya giderler. Böylece kırk gün bitmiş, anne ve çocuk için korkulacak bir şey kalamamıştır. Tanıdıklarla beraber kırk uçurmaya gidilir. Gidilen eve iç çamaşır, mendil, havlu gibi hediyeler götürülür. Ev sahibi de anne ve bebeğe hediye olarak yumurta verir. Kırkı çıkmadan zorunlu olarak dışarıya çıkan lohusa yanında anahtar, kilitli iğne taşır. Çocuğun yüzüne kırmızı örtü örtülür ve açılmamaya çalışılır. Üzerinde nazarlık, maşallah v.b şeyler bulunur. Nazardan korunmak için bu yola başvurulur (Biçer, 1991:10).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli'de kırk günden sonra anne ve bebek evden çıkar akrabalarını ziyaret eder. Bu ziyarete;

- Kırkın anacı çıktı, bebek gülüyor, ayak tutuyor denir. (K4, K17, K39)

1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuk doğduktan sonra gelişimine uygun olarak büyümesi beklenir. Ancak bu zaman içerisinde gelişmeyen, zayıf, cılız kalan, kırk basan ve çok sık hastalanan çocuğa "aydaş çocuk" denir. Halk arasında çocuk gelişmiyor ve zayıf kalmışsa çocuğu kırkbastığı düşünürlür. Çocuğun akranları gibi doğal gelişimine dönmesi için çeşitli pratikler yapılır (Elmacı, 2002: 340). Aydaş çocuk için pişirilen "aydaş aşı", sembolik

bir aştır. Çocuğun yeterince pişmediği düşüncesinden hareketle yapılan taklit büyülerin bir uygulamasıdır. Aydaş çocuğu dikenli gül arasından ve kurt ağzının iskeletinden geçirme uygulanan diğer pratiklerdir (Başçetinçelik, 1998).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde gelişimi geri olan çocuklar için uygulamalar şunlardır:

- Çok zayıf çocuklara iğdiş denir. Bunlar için aydaş aşı pişirilir. (K1)
- Aydaş aşı pişirilirken evin önüne kazan kurulur. Farklı evlerden odun getirilir. Bu evlerin çocuğu olmalı aynı zamanda alınan odundan da haberi olmamalıdır. Dövme pilavı pişirilir. Bunun amacı çocuğun kilo almasıdır.(K1)
- Aydaş çocuk için aydaş aşı pişirilir. Gelen kişiler kazanın altına odun atar. Kazanın içine ot-çiçek atılır. Aydaş aşı yapan kişi "aydaş aşı pişiriyorum komşular sizde gelin" diye davet eder. Kaynayan suyla çocuk yıkanır. (K59, K60, K61, K67)
- Aydaş çocuk için Gümülek'e gidilirdi.(K3)
- Hocaya gidip okutulur. (K3, K4, K7, K8)
- Kırk taş kazana atılır kaynatılır, her gelen kazanın altına odun atar, kaynayan suyla çocuk yıkanır. (K3)
- Zayıf çocuk mezara götürülüp toprağa yatırılır. Ağlarsa iyileşir, ağlamazsa çocuğun toprağı istediği ve öleceğine inanılır.(K86, K89, K90, K96)

1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Konuşamayan ya da konuşması geciken çocuklar için birtakım çarelere başvurulmaktadır. Bu çareler ve işlemler üç grupta toplanır: Açma, kesme ve okutma işlemleri… "Dillenmeyen" çocuğun ziyarete götürülerek, ağzında anahtar bükülmesi; dil bağının kesilmesi; nefesi kuvvetli hocalara okutulması bu işlemlerin tipik örnekleridir (Örnek, 2000:166). Büyülük nitelikte çarelere bir başka örnek ise: yeni ay görüldükten sonra, ilk cumadan başlayarak üst üste üç Cuma çocuk ahıra götürülüp yemliğe bağlanır ve "insan isen dile gel, hayvan isen yemliğe gel" denir (Boratav, 1994:157)

Vakti geldiği halde düzgün yürüyemeyen, sürekli düşen çocukların kolay yürüyebilmelerini sağlamak için yapılan uygulamaya "duşak kesme" denir. Bunun için kuru incir ile lokum bir ipe dizilip çocuğun ayaklarına bağlanır. Çocuk yüksek bir tepeye çıkarılır. Köyün gençleri çocuğun ayağındaki incir ve lokumları almak için yarışır; önce gelen ipi kırar. Hep birlikte bu yiyecekleri yerler. Bu olaya "köstek kesme" adı da verilir (Çıblak, 2003:17).

Bazı yerlerde çocuğun yürüyememesinin sebebi kırkbasması olarak görülür. Çocuğun kösteğini kırmak için en yaygın olan uygulama olarak iki ayağı bir iple bağlanır. O ip Cuma namazından çıkan ilk kişiye kestirilir, böylece çocuğun basıklığının giderilmesi ve yürümesi sağlanır (Şişman, 2002: 451). Gaziantep'te yürüyemeyen çocukların diz kapağı arkasına zeytinyağı sürülür. Konuşamayan çocuklar Şeyh Camisi'ne götürülerek caminin anahtarıyla ağızları açılır (Y.A,1982: 3052).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar için şu uygulamalar yapılır:

- Gümülek'e gidilir. (K4, K7, K8, K66, K103)
- Hocalara muska yazdırılır. (K4, K7, K8, K66, K81, K100, K103)

1.1.1.3.10. Huy Kesme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk arasında sebepsiz yere ağlayan çocuklara iyi gözlerle bakılmaz. Çocuğun çok ağlaması da, annesi ve yakınları tarafından kötüye yorulur. Bu ağlamalar, anne ve baba tarafından bir yıkım, bir felaketin ön belirtisi olarak kabul edilmektedir, bu yıkımsa, çoğu zaman ölüm olarak yorumlanır. Ağlamak, özellikle uzun uzun ağlamak çocuğun kötü bir şey hissettiğinin belirtisi sayılır. Anne ve baba eve, ocağa gelecek olan bu yıkımı önlemek için bu yıkılım habercisi sayılan ağlayan çocuğu susturmayı amaçlar. Bu amaçla başvurulan önlemlerin ya da işlemlerin başında susturucu hareketlerle, sözün uzaklaştırıcı, geri çevirici özü ve niteliği gelmektedir (Örnek, 2000:167).

“huy kesme” sürekli yaramazlık yapan ve ağlayan çocukların bu huylarından kurtulmaları için yapılan bir uygulama. Bunun için akraba olmayan bir kişi ayakkabısını çıkartarak üç defa çocuğun ağzına hafifçe vurur (Çıblak, 2003:17).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde huysuz olan çocuklar için şu uygulamalar yapılır:

- Çocuk yaramaz ise yabancı kişilerin ayakkabısıyla ağzına vurulur. (K59, K60, K61, K67)
- Hocaya götürülür, okutulur. (K3, K4, K17, K39, K40).

1.1.1.3.11. Sütten Kesme

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Çocuk yaşını tamamladıktan sonra ek gıdalar almalıdır. Anne sütü ne kadar yararlı olsa da farklı yemekleri tadmaya başlaması çocuk için gereklidir. Bunun için çocuğun annesini emmesini bırakması için farklı yöntemlere başvurulur.

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde bazı çocuklar hemen sütten kesilmezler. Çocukları sütten kesmek için şu uygulamalar yapılır:

- Annesini emerken yüzüne batması için fırça konur. (K4, K81)
- Anne göğsüne biber sürer, kaka, pis der. (K1, K7, K8, K17, K20, K31)
- Anne kendini çocuktan uzak tutmaya çalışır. (K100, K103, K107, K108, K109)
- Çocuk annesini emerse güçlü kuvvetli olur. Mamayla beslenen çocuk için ‘topaç olur, yürüyemez.’ denir. Bunun için mümkün olduğu kadar çocuğun annesini emmesi istenir. (K3)

1.1.1.3.12. İlk Diş/Saç Kesme

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Bebeğin dişi çıkınca “diş buğdayı” kaynatılır. Diş buğdayı, kaynatılmış buğdayın şekerle harmanlanarak çerez haline getirilmiş şeklidir. Bebeğin diş çıkarması aile bireyleri, akrabalar, dostlar ve komşular bir araya gelerek eğlence içinde kutlanır (Kartal, 1998: 177). Yiyeceklerin öğütülmesinde, ezilmesinde, parçalanmasında birinci

derecede rolü olan dişin ortaya çıkısı nedeniyle düzenlenen bu tören ve eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır (Örnek, 2000:162).

Çocuklar ilk diş çıkartmaya başladıklarında dişleri kolay ve sağlam çıksın diye buğday, nohut ve darının haşlanmasıyla hazırlanan yiyeceğe "diş börtmesi" denir. Pişirildikten sonra önceden davet edilmiş misafirlere ikram edilir, gelemeyenlerin ise evlerine gönderilir. Diş börtmesine, bazen diş bulguru ya da diş hediği adı da verilir (Çıblak, 2003:17).

Çocuk genellikle bir yaşını bitirinceye kadar saçı kesilmez. Buna uyulmazsa ömrünün kısa olacağına inanılır. Eğer erkek çocuğu adaklıysa saçı belli bir yaşa kadar uzatılır ve kesilen saçlar tartılarak ağırlığı bir para ile kendine armağan edilir (Güzelbey, 1981: 31).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ilk dişini çıkaran çocuğa ve ilk saçı kesilen çocuğa uygulanan âdet ve inanmalar şunlardır:

- Diş çıkınca hedik yapılır. (K3, K4, K7, K8, K20, K38, K39, K40)
- Diş hediğine gölle denir. Buğday, mısır ve nohut kaynatılır. Konu komşuya dağıtılır. Hedik alan evler tabağın içine hediye koyup öyle verirler. (K1)
- Ailenin durumu iyiyse dedesi İlk saç kesilirken mal veya tarla verilirdi. Çocuğa verilen onun olur ve kimse karışamazdı. Bunun üzerine yöremizde deyim de kullanılır. Birinden bir şey istediniz vermedi mi, ' baban başını yülüttü de mi verdi?' denir. (K3)

1.1.1.3.13. Kız Çocuklarında Kulak Delme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kız çocukları süse, takıya erkek çocuklarından daha meraklıdırlar. Bunun için kız çocukları doğduktan sonra kulakları delinir. Kız çocukları doğduktan hemen sonra ya da sonraki yaşlarda tecrübeli biri tarafından delinir. Son yıllarda kulak delme işini daha ağrısız ve kolay bir şekilde kuyumcular yapmaktadır.

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde kulak delme ile ilgili bazı uygulamalar vardır:

- Annesi ne zaman müsait olursa çocuğun kulağı delinir. Herhangi bir özel hazırlık yapılmaz. Çocuğun çok büyümemesine dikkat edilir. (K2)
- Kulak memesi kömürle iyice ovulur, dikiş iğnesine iplik takılır, iğnenin iplik takılan kısmı yağa batırılır ve kulak memesi yavaşça delinir. Delik kapanmasın diye ip bağlanır. İp yara iyileşinceye kadar kalır.(K3, K4, K17, K39, K40)

1.1.1.3.14. Değerlendirme

Tufanbeyli, Adana il merkezine ve diğer il merkezlerine uzak kalması sebebiyle maddi imkânlardan daha az yararlandığı söylenebilir. Ancak günümüzde bu durum farklılık sergilemektedir. İnsanlar çocuk sahibi olmak isterken dinsel büyüsel yollara başvurmaktan, bugün tıbbın teknolojinin sunduğu imkânlara yönelmişlerdir. Maddi imkânların iyileşmesi, hamilelikle ilgili inançların sonlanmasını sağlamamıştır. Hamile olan bir kadının sevilmeyen birine bakması istenmemiş, canı ne istiyorsa yemesi, yoksa çocuğunda herhangi bir kusurun olacağı düşüncesi geçerliğini korumaktadır. Kadının yeme içmesi, vücudunun şekli, hareketleri bebeğin cinsiyetini tahmin etmede önemli rol oynamaktadır. "ye ekşiye doğur Ayşe'yi, ye tatlıyı doğur Hakkı'yı" sözü yörede çocuğun cinsiyetini belirleyen sözlerdendir. Çocuğu olmayan kadın ve erkeğe "aslık" denir. Anadolu'nun genelinde olduğu gibi erkek çocuk her zaman için daha çok istenmiş, sevinç karşılanmış yörede " kız doğuran kısılı kısılı yatar; oğlan doğuran doğtaşlanarak yatar" sözü söylenmiştir. Yörede doğum yakın zamana kadar ara ebeler deniler kişilere ve sağlık ocağındaki ebelere yaptırılmaktadır. Çocuğun eşinin toprağa gömülmesi, eski Türklerden beri varlığını koruyarak devam eden uygulamadır. Yörede çocuğun eşi ve göbeği çocuktan bir parça kabul edildiği için mümkün olduğu kadar toprağa gömülür, ayakaltına atılmaz. Doğumdan sonra loğusa kadına 1 hafta gibi bir süre su içirilmemesi yakın zamana kadar geçerli olan bir uygulamadır. Yörede doğum yapmış kadına "çoralı" denir. Annenin sütünün fazla olması için mümkün olduğu kadar şekerli yiyecekler yedirilir. Genellikle pekmezden yapılan ve yakı denilen yiyecek yedirilir. Loğusa kadın yalnız bırakılmaz, yanında ihtiyaçlarını giderirken yardımcı olacak biri olur. Geceleri de yalnız bırakılmaz. İlçede alcılar ocağına mensup kişilerden bir eşya parçası alınarak al basmasına karşı tedbir alınır. Bu tedbirler eski Türk

kültürünün, İslami uygulamalarla beraber devam ettiğini gösterir. Kırkı çıkarılırken anne ve çocuk için su hazırlanır. Erkek çocuklara, yaygın olmamakla birlikte, yirmi kırkı yapılır. Çocuğun ve annenin kırkı çıkmasıyla doğumdan sonraki ilk hassas dönem atlatılmış olur. Çocuğa isim verilirken dini değerler ön plandadır. İsim ezanla birlikte kulağına okunur. Yörede belli isimler çocuklara daha çok konmaktadır. Son yıllarda bu isimlerde değişme görülmektedir. Çocuğun dişi çıkınca hedik kaynatılır ve dağıtılır. Yörede hediğin diğer ismi "gölle" dir.

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Tufanbeyli'de de farklı inanç ve pratiklere kaynaklık etmiştir. Doğumla aileye yeni bir üyenin katılması büyük bir sevinçle karşılanmış, kadının anne olması ailede ve toplumda ona saygınlık kazandırmıştır. Doğum öncesinden başlayarak çocuğun ve annenin kırklanmasına kadar farklı inanç ve pratiklerle karşılaşmaktayız. Maddi imkânların artması insanların büyüklerin tecrübesine başvurmasını azaltmamıştır.

1.1.2. Evlenme

Evlenme hayatın ikinci geçiş dönemidir. Evlenme aile kurmak için erkek ve kadının nikâhla birleşmesi, izdivaç etmesi, ev bark kurmasıdır (Doğan, 2003:407).

Yaşamın ikinci geçit dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür (Örnek, 2000:185).

1.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkiye'de kültürel değişimlerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp anlaşarak evlenenler giderek yaygınlığını artırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hâlâ "görücülük" gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyaret edip, hem kızı yakından incelemeleri, hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır. Türkiye'de görülen evlenme biçimleri içerisinde "kız kaçırma" yoluyla gerçekleştirilenler de önemli bir yer tutmaktadır (Örnek,2000:185-

186). Bir diğer evlenme biçimi de “Taygeldi” evliliktir. Dul kadının, eski kocasından olan çocukları da alarak dul bir erkekle ya da dul bir erkeğin eski kocasından olan çocukları da alarak evlenme biçimine “taygeldi evlilik” denmekte, bu çocuklara da “taygeldi” adı verilmektedir (Örnek,2000:189).

Eski zamanlarda görücü usulü evlilik yaygınken, günümüzde gençler eş seçimini kendileri yapmaktadır. Eş seçiminde ailelerin isteklerinden çok gençlerin fikirleri önemlidir. Evlilik görücü usulü ile gerçekleşecekse, aracı kişi, kızı erkek evine tavsiye eder. Bu tavsiye neticesinde aile büyükleri kızı görmeye giderler. Kız istekli değilse, görücülerin yanına çıkmaz (Eroğlu, 2003:95).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde farklı evlenme şekilleri görülmektedir:

- Kız ve oğlan anlaşarak evlenir.(K1, K2, K3, K4, K6, K7, K9)
- Oğlanın ailesinin kızı beğenmesi ve oğlanın kabul etmesiyle evlenilir.(K8, K39, K40, K44, K49, K53, K54, K55)
- Görücü usulüyle evlenilir. (K3, K4, K38, K39, K40
- Kocası ölen kadın başka biriyle evlendirilir. (K1, K2, K53, K54)
- Kocası ölen kadın küçük kaynıyla evlendirilir. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9)
- Aynı sülale ve aile içinden evlilik olur. (K8, K9)
- Kız ve erkeğin kaçmasıyla evlenme yöremizde görülmektedir. (K8, K9)
- Yöremizde akraba evliliği eski yıllara göre önemli oranda azalmıştır. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)

1.1.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerini belirleyen birtakım ölçütler vardır. Bunların başında büluğa erme gelir. Bu yaş ülkemizde 10 -14 yaşları arasında başlar. Gerek kızda, gerekse erkekte görülen birtakım biyolojik ve fizyolojik gelişmeler, onların biyolojik ve sosyo-kültürel kişiliklerini geliştiren önemli belirtilerdir. Bu değişiklik ve belirtilerle kişisel sorumluluklar da başlar. Kızlar bu aşamada üyesi bulundukları ailenin ekomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerine

katılırlar. Aynı durum erkek çocuklar için de söz konusudur. Erkek çocuk da, aile içerisinde, gerek cinsinin, gerekse yaşının gerektirdiği etkinliklere katılarak, geleneklerin öngürdüğü tavrını almaya çalışır (Örnek, 2000:189- 190).

Evlenmek isteyen bir erkek durumu, isteğini öncelikle annesine açar. Eğer gönlünde birisi var ise onu annesine söyler. Ama gönlünde birisi yok ise annesinin takdirine bırakır. Ailesi de onun için uygun bir eş aramaya başlar. Gencin bu isteğini anne de babaya söyler. Bazı köylerde evlilik isteyen gençlerin babalarının ayakkabılarına çivi çakma âdeti vardır. Evlenmek isteyen veya bir taliplisi olan genç kız ise durumunu güvendiği bir kız arkadaşı vasıtasıyla annesine iletir (Eroğlu, 2003: 94).

Adana ve çevresinde evlenme çağına gelen gençler birtakım davranışlarla ailelerine bu isteklerini belli ederler. Kızlar asabileşir, sorulan sorulara bağırıp çağırır, söz tutmaz olur. Bulaşıkları yıkarken kapları birbirine vurur, ev işlerini yaparken – ölsem de kurtulsam – gibi sözler eder, yaşı geçmişse içi geçmiş karpuzu annesine gönderir. Erkekler de kızlar gibi huysuzlaşır, yalnızlıktan, soğuktan şikâyet eder. Alıp başını gideceğini, evden ayrılmak istediğini söyler. Sofrada pilava kaşık batırır, ah çeker (Başçetinçelik, 1998:121).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde evlenme yaşı ve çağı şu şekildedir:

- Oğlanın askere gitmesi şarttır denilebilir. Ancak askere gitmeden de evlilik az da olsa var. (K8, K9)
- Günümüzde evlenme yaşı daha önceki yıllarda olduğu gibi, biraz kendilerini geliştirme ve hayatı öğrenmeleri açısından erkeklerin askerlik dönüşü 24 yaşlarında kızların ise 20 yaşlarında evlenmeleri daha uygundur. (K1, K2)
- Daha önceleri 14-15 yaşında kızlar, 18-19 yaşında erkekler evlendiriliyordu. (K3, K4, K6, K7)
- Hali vakti yerinde olan aileler bir an önce çocuğunu evlendirip torun torba sahibi olmak ister. Kızın ve erkeğin bir an önce baş göz edilmesi herhangi bir olumsuzlukla karşılaşması istenmez. (K40, K44, K49, K50)

- Yöremizde kızlar on altı, on yedi erkeklerde on dokuz yirmi yaşlarında evlendirirme çağına girmiş sayılır. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

Tufanbeyli yöresinde gençler evlenme isteğini ailelerine farklı şekillerde belli eder:

- Oğlan babasına istediği kızı söyleyemez. Ya annesine söyler, ya da arkadaşlarına söyler onlar da babasına söyler. (K9, K49, K50, K51)
- Erkekler evlenecekleri kızı subaşlarında seçerlerdi. Kızlar su götürürken gençler yolun kenarına dizilirlermiş. Bu arada gönlü olduğu erkekle konuşur ya da duvar üstünden, bahçeden haberleşmeye çalışırlar. Kızlar su götürürken dinlenirlerdi. Erkek su yolunda bir kızla konuştu mu o kızla adı çıkmış demektir. Buna 'isteme' denir. İşte filanın oğlu şu kızı istiyormuş. Hem kızın hem erkeğin adının duyulmasıyla çok büyük bir sebep olmazsa evlilik gerçekleşir, birbirinden ayrılmazlar. (K2)
- Erkek evlenme isteğini pilava kaşık saplayarak gösterir. Pilav genelde büyük tabaklarda yenir. (K1)
- Erkek babasının ayakkabısını yere çiviler. (K1, K78)
- Erkek evlenme isteği daha çok anneyle paylaşılır, babaya doğrudan doğruya söyleyemez. (K1, K3, K4)
- Beşoluk denilen pınardan mahalle kızları evlere helkelerle su taşırdı. Kızlar eve ihtiyaçtan fazla su götürürlermiş. Bu aynı zamanda kızında su başında bir erkekle görüştüğünü, evlenme isteğini belirtirmiş. Fazla suları ahıra, evin arkasına dökerlermiş. Bir diğer pınar ise Topuklu'dur. Topuklu civarında oturanlar buradan su taşırlarmış.(K2)
- Oğlanın evlenme vaktinin geldiğini aile bilir. Ağzını yoklarlar, köyde şu kızlar var diye. Tabi oğlan şu ya da bu kızı bana alın diyemez. Kararı yine büyükler verir.(K 40, K44, K50, K58)
- Kız ya da oğlanın evlenme isteğini önce kardeşleri bilir. Kıza denir seni filan kişi istiyor diye ağzı aranır.(K4, K17, K20, K39)
- Oğlan eve geç gelip, düşünceli bir şekilde geziyorsa bir şey var demektir.(K4)
- Kızın hareketlerinden de anlaşılır. Evde iş yaparken yanlışlık yapıyorsa bir haller var demektir. (K4)

- Kız ve erkek kıyafetlerine çok dikkat ediyor ayna karşısında çok zaman geçiriyorsa bir şey var demektir. (K6, K7, K8, K9)
- Kızlar aşırı alıngan ve sinirli olurlar. (K56, K57)
- Kızlar dışarıya çok bakıyorsa şüphelenilir.(K4)
- Kız beğendiği erkeğe tespih ya da mendil işler. 'Elbir' denilen aracı ile yollar. (K19)
- Erkeklerin: 'askerliğimi yaptım, işim var, gurbete gideceğim' demesi, yemek yememesi, hırçınlık gibi halleri evlilik belirtisi sayılır. (K9, K16, K17, K18)
- Kızların: ' çeyizim hazır, sıkıldım, gelinlik beğendim, arkadaşımın evi ne güzel' demesi evlilik belirtisi sayılır. (K31, K39)

1.1.2.3. Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönem, gelin- güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi, nişan ve nişanlığı kapsayan dönemi ifade etmektedir.

1.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Oğlan ve kız ailesi kesin karara varmadan adaylar hakkında bilgi toplamaya çalışır. Elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi kız için "işgüzar", namuslu, terbiyeli, evine ve törelerine bağlı olup almadığı; oğlan içinse, kötü alışkanlıklarının bulunup bulunmadığı, işine, mesleğine bağlılığı noktasında toplanmaktadır. Kız ve oğlan evinin karşılıklı olarak bir değerlendirmeye varmaları sonucunda, kız istemeye, yani dünürcülük aşamasına geçilir (Örnek, 2000:191).

Toplumumuzda, gelin olarak seçilecek kızın huyunun bilinmesi çok önemsenen bir konudur. Bu yüzden bazen çok yakın çevreden, yakın akrabadan ya da komşudan bir kızın gelin olarak tercih edildiği bilinmektedir. Erkeğe ise evlilikte düşen en büyük sorumluluk, ekonomik alandadır. Aileyi zor duruma düşürmeden, sıkıntısız bir şekilde geçindirmek erkeğin görevidir (Er Uğuzman, 2000: 269- 270).

Evvela evlenecek erkeğin, annesi ablası ve bazı kadın akrabaları birleşerek kendilerine layık bir kız bulmak için gelinlik kızı olan evleri birer birer dolaşırlar. Bu temaslar, kız almaya geldiklerini hissettirmeyecek bir şekilde olur. Bu bir bahane ile ziyaret edildiği hissini verir. Fakat kız ve sahipleri bunu anlayarak ona tertibat alırlar.

Bu hususta eski bir masal var: Düğürcülerden biri güya abdest almak bahanesi ile bir abdest ibriği almak istemiş. Kız annesi de bunlara kızının bir marifetini göstermek kabilinden ibriği halının üstünde doldurturmuş. Eğer suyun bir damlası halıya dökülmezse o kız becerikli sayılır ve beğenilirmiş. Yok eğer suyu halının üstüne dökerse ona, doldururken döker denir ve istenilene uygun kız olmadığı kanaatine varılırmış (Yener, 1959:66).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde gelin adayında şu özellikler aranır:

- Kızın iyi ahlaklı, işçimen olmasına dikkat edilir.(K3, K4, K8)
- İlçede belli sülaleler var bunlar kendi akrabalarından kız almaya dikkat ederler.(K9, K16, K17, K18)
- Kız alınacaksa ailesine bakılır. Büyük aile olması istenir. Amaç aileler arası dayanışmayla gücü artırmak ve büyük ailenin gücünden faydalanmaktır.(K1, K7, K8, K9)
- Fiziksel olarak sağlam olmalı. Hatta yöremizde 'kütük gibi kız' deyimi vardır.(K2)
- Terbiyeli olmasına dikkat edilir.(56)
- Terbiyeli olmasına dindar olmasına dikkat edilir.(K40, K44, K49, K50, K57, K58)

Tufanbeyli yöresinde damat adayında şu özellikler aranır:

- 'babayiğit çocuk, tığ gibi oğlan'. Kadın ve erkek tarlada takımda, harmanda çalışacak güçte olmalı.(K2)
- Terbiyeli ve ahlaklı olmasına dikkat edilir.(K56)
- Ailesine dikkat edilir.(K40, K58)
- İyi bir işinin olmasına dikkat edilir. (K6, K7, K9**)**
- Kız görmeye gidince yine başka deneme şekilleri de vardı. Dolu ibriği döşeğin üzerine korlar dökecek mi diye. Kızın becerikli temiz olduğunu öğrenmek için kapı arkalarına bakarlarmış hırış var mı diye. Tahtalı dedikleri somyaların altına bakarlarmış temiz mi diye. (K3, K39)

1.1.2.3.2. Kısmet Açma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkçe'de, "kısmet açmak, kısmet beklemek, kısmeti çıkmak, kısmet kapısı, kısmet olursa, kısmeti açık, kısmeti ayağına kadar gelmek, kısmeti bağlanmak, kısmet çıkmak, kısmetine mâni olmak, kısmeti ayağı ile tepmek, kısmetini bağlamak, kısmetinde ne varsa kaşığında çıkmak" gibi söyleyişleri bulunan "kısmet" sözcüğü, dilimize Arapça'dan girmiştir. Talih, kader, nasip, baht, şans karsılıklarıyla, "Tanrının her insana uygun gördüğü varsayılan şey, yaşama durumu"anlamındadır (B.L, c,13, 1990: 6731).

Toplumumuzda genç kızlar, kısmetlerini ögrenmek ya da kısmetlerini etkilemek ya da kapalı olan kısmetlerini açmak için çesitli davranış kalıplarını uygularlar. Bunlardan bazıları şöyledir: Artvin, Posof, Ardahan, Oltu, Narman, Tortum ve İspir'de gençlerin kısmeti açılsın diye, tuzlu ekmek veya tuzlu peynir yemeleri, rüyaya yatmaları, niyet namazı kılmaları istenir (Dede, 1996:124). Ardahan'da evlenemeyen kızlar "kıkıl" adı verilen çok tuzlu ekmekleri, bir duvarın üzerine koyup beklerler. Ekmeği alan karga hangi yöne giderse o yöne dogru gelin gideceklerine, Şavşat'ta kızlar evlerine gelen misafirin eşeğine binerler, eşek hangi yöne giderse o yöne evleneceklerine, Koçların yününden diktikleri elbise ile kısmetlerinin açılacağına inanırlar (Karataş, 1968:5011). Amasya'da farklı bölgelerinde de kısmet açma uygulamaları da vardır. Örneğin Amasya'da evlenmede geç kalmış kızlar için türbelere gidilir ve orada kilit "açma" uygulamaları yapılır. Sivas'ta da türbe duvarına çivi çakılır. Çorum'da Cuma ezanı okunurken mendil sallanır. Makaranın ipi boşaltılır (Kalafat, 1996:14- 15). Sivas ve çevresinde ise, evlenemeyen kızın kısmetini açmak için, cuma günü sela verilirken kızın ayağı altına bir anahtar konur ve kızın "bahtım açılsın" demesi istenir. Kısmeti açılsın diye, gelinin duvağı bekâr kızın başında çözülür (Örnek, 2000:203).

Adana ve çevresinde de ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi kısmet açmak için çeşitli adet ve inanmalar uygulanmaktadır. Bunlardan bir bölümü, genç kız ya da bir yakını tarafından anahtar veya kilitle cami önünde uygulanan davranış kalıplarıdır. Adana ve çevresinde de, kısmetinin açılmasını isteyen genç kız veya yakını, dileklerin gerçekleşmesinde ünü duyulan türbelere ve ağaçlara bu amaçla ip ve bez bağlar. Tarsus'ta bulunan "Arıklı" ziyareti"ne giderek kısmetinin açılması için, cuma gecesi,

orada yatar. Adana'da Zilli Dede ve Çoban Dede diye anılan türbelere gidilerek, mum dikip, şeker dağıtılarak, Dede'nin türbesine örtü örtülür ve dilekte bulunulur. Adana'da "Yedi Uyuyanlar"diye bilinen türbeye gidilerek, orada bulunan türbe ve yedi mezarın etrafın dualarla, dilek dilenerek dönülür. Kurban veya horoz kesilir. Cuma günü ezandan önce "Bulut Dede"ye gidilir bir makara dualarla çözülerek (açarak), dilekte bulunulur. Çözülen makaraya dileğinin gerçekleşmesi için "Taşköprü" den suya atılır. Dilek gerçekleştikten sonra, çay, çerez veya tavuklu pilav, yatırın bulunduğu yere götürülerek, orada bulunanlara dağıtılır. Diğer yörelerimizde olduğu gibi, Adana ve çevresinde de falcıya gitme, falcıdan gelecek konusunda bilgiler edinmeye çalışma davranışı oldukça yaygındır. Kısmetinin açık veya kapalı olduğunu ya da kısmetinin kim olduğunu öğrenmek isteyen genç kız veya yakını, bu amaçla çevreden öğrendiği falcılara gider. Falcılık, Şamanizm'in başlıca unsurlarındandır. Orta Asya'daki Türk toplumları arasında en yaygın fal "kürek kemiği" falıdır. Kaynatılmamış kürek kemiği ateşte kızdırılır, kemik üzerinde oluşan çizgiler falcı (kam) tarafından yorumlanırdı (İnan, 1995:151- 159).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde evlenemeyen gençler kısmet açmak için farklı pratikler uygularlar:

- Evlenemeyen kız ve erkekler kısmet açmak için hocaya giderler. 'kısmetim bağlı mı, açık mı' diye. (K4, K40, K53, K54, K58)
- Kızlara nişanda kesilen kurdele yutturulur.(K56)
- Evlenemeyen kız yeni evlenen kızların ayakkabılarının altına isim yazılır.(K56)
- Kısmet açmak için kızın bir tel saçı alınır bununla hocaya gidilir. Hoca muska yazar ve hocanın söyledikleri yapılır. (K1)
- Kız ve erkek kısmet açmak için çok çaba göstermez. Ziyaret yerleri vardır ama yaygın olarak gidilmez. Kızlar utanır, bu konular biraz kapalı kalmıştır.(K2)
- Bekârların yüzük takması kısmet kapanmasına neden olacağı için hoş karşılanmaz. (K17, K40**,** K56, K57)
- Yeni evlenen kızların kınasından yaşı geçmese bile evlenmek isteyen, evlilik çağı geçmiş kızlar almaya çalışır. (K3, K4)
- Evlenemeyen kız ve erkek yıldıznameye baktırır. (K3, K39)

- Kızların kime varacağını öğrenmek için yaptıkları batıl bir uygulama vardır. Evlenme çağına gelmiş genç kız tahtadan yapılmış olan "ağaşak" bulur. Bu ağaşağın ortasından avuç dolusu tuz ve un geçirilir. Bir tabakta bu un, tuz ve su karıştırılarak un yapılır. Fırında pişirilir ve yatarken yenir. Yedikten sonra su içilmez. Bu hamuru yiyen kız rüyasında kimin elinden su alırsa ona varır.(K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Tuzlu kılık hamurdan yapılan simit şeklinde tuzu fazla bir yiyecek. Genç kızlar ve erkekler bir evde toplanır, karşılıklı maniler söyler, sonra hazırlanan tuzlu kılikten yenir. Yediklerinin bir parçasını saklarlar. Kalan parça genelde ev bahçesinde ya da kapı önündeki sövenlerin (tahta dikeç) üzerine takılır. Alasakça dediğimiz kargalar gelir bu parçaları alır. Bu kargalar hangi tarafa giderse o evin oğlu ya da kızıyla evleneceğim inancı vardır. Ayrıca tuzlu kilik yedikten sonra rüyaya yatılır. Tuzlu kıliği yedikten sonra susuzluğumu rüyamda kim giderecek? Rüyaya yatılır. Bende bu olayın etkisinde kaldım. Bu olayı yaşadığımda on altı yaşındaydım. Rüyamda tanımadığım yerlerden su içtim. Yabancı yerden evlendim. Biz genelde akraba evliliği yaparız. Diğer kardeşlerim akrabalarımızın çocuklarıyla evlendi. Ben yabancı yerden evlendim, bu olaya da inanıyorum.(K42)

1.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Halk arasında kız görmeye genellikle oğlanın annesi ve yakınları gider. Buna "görücülük, kız görme" denir (Gökbel, 1998:99). Kız bakma, isteme olayına; "görücülük, görücüye çıkma" (Örnek, 2000:190), " Allah'ın emrini anma" (Artun, 1996:25), "dünür gitme, kız isteme" (Y.A, 1981:149), "mendil alma" da (Taş, 2008:55) denir.

Oğlan çocuğu delikanlılık çağına geldiği zaman annesi, teyzeleri, halaları, yengeleri ve diğer akrabaları, delikanlığı baş göz etmeye bakarlar. Bunun içi dünür gezmeye çıkarlar. Delikanlının annesi ve diğer akrabaları sabahleyin dünür gezmeye başlarlar. Bu gezme ya rastgele önlerine çıkan herhangi bir eve girerek başlar. Kadınların böyle habersiz gelişi evde hiç hayret uyandırmaz. Çünkü onlar da kızlarının iş, nakış ve yemek pişirmedeki maharetlerinin şehre yayıldığını biliyorlardır. Evin

gelinlik kızı kahveleri getirip birer birer ikram ederken düğücüler kızı tepeden tırnağa süzeler (Barlas, 1956:83).

Kızın ailesinin uygun gördüğü bir günde; oğlanın annesi, babası yanlarına hatırı sayılır, çevrenin ileri gelenlerinden birkaç kişiyi, hatta kız tarafından da bazı tanıdıkları alarak istemeye giderler. İlk istemede oğlan bulunmaz. Kız, gelen misafirlere kahve ikram eder. Bir süre sohbet edildikten sonra, düğürcülerden, hatırı sayılır, ağzı laf yapan birisi: Allah'ın emri, peygamberin kavliyle kızı ister. Kızın babası; "Bir sağımı solumu göreyim, benim de danışacağım yerler var. Hısımımı, akrabamı göreyim, Allah'ın emrine karşı mı geleceğiz" diyerek zaman ister. Buna "danışığa koymak" denir (Şimşek, 2003:16).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde görücülük ve kız isteme konusunda şu uygulamalar vardır:

- Ailenin ileri gelenleri kız tarafına duyurur. 'Sizden bir yakınlık ummaya geliyoruz, ne diyorsunuz?' şeklinde haber gönderilir. Kız istemenin ilk adı 'yakınlık ummak'tır. Kız 'annem babam biliyor.' Derse gönlü var demektir. Eğer damat adayıyla herhangi bir iletişimi yoksa açıkça 'hayır' diyebilir. Tabi kızla hiç bağlantısı yoksa erkek ezbere ailesini göndermez.(K2)
- Kızı önce oğlanın annesi ve bacıları görür beğenir. Beğenilirse kızın ailesine bir şekilde duyurulur. (K8)
- İstemeye aile büyükleri gider. (K9)
- Önce kadınlar görmeye gider. Aile büyükleri sonra istemeye gider. Kız düğünde, toplantıda veya başka bir yerde görülmüştür beğenilmiştir. Oğlana haber verilir fikri alınır. Daha sonra görmeye gidilir. Size 'hayır ya da şer bir haber vereceğiz.' derler. Hemen cevap verilmez. Aradan biraz zaman geçer bir hafta ya da bir ay gibi. Bu bekleme süresine 'danışığa kalma' denir. (K3)
- Bacısı varsa bacısı, anası kızı görmeye gider. Babası ve anası daha sonra iki komşu alarak gider.(K53, K54, 55)
- İki aileyi tanıyan aracıyla kız evine haber gönderilir.(K4)
- Kız görmeye yakınları ve ağzı sıkı olan en samimi kişiler gider.(K4)
- Kız görmeye ilk olarak oğul ve ana gider. Önceden kız ve oğlanın anası mutlaka konuşmuştur.(K1)

- Kız istemeye giderken mutlaka imam ya da din adamı götürülür. Verilince herkes davet edilir.(K1)
- Oğlan istediği kız için düğürcü gönderir. İki aileyi tanıyan aracıyla kız evine haber gönderilir. Kızın ağzı yoklanır. 'Kızın düşüncesini öğrenelim derler.' Kız gönüllüyse verilir. Genelde kızın gönlü olan evliliklere karşı çıkılmaz. Oğlan beğenilmiyorsa bu kıza izah edilir ve kız ikna edilmeye çalışılır. 'sana göre değil, ailemize göre değil' gibi. Kızın gönlü varsa kaçmaması için de yok denmez.(K4, K17)
- Oğlan tarafı dünür gidilecek gelin adayını belirler. Aracı olan kadın, kızın komşusu ya da akrabalarından birinin hanımı vasıtasıyla dünürcünün nasıl karşılanacağını öğrenmeye çalışır. Gönderilen temsilci münasip bir dille durumu açıklar. Kız tarafı konuya olumlu bakıyorsa 'Allah yazdıysa biz ne diyelim.' der ve oğlan tarafı da daha ikız evine gidilir. Bir süre sohbet edildikten sonra Allahın emri peygamberin kavli ile kız istenmiş olur. Buna 'dünür gitme' denir.(K5)
- Evlilikte önemli olan gençlerin anlaşmasıdır. Anlaşırlarsa kızı görmeye giderler. Gençlerin isteği dışında evlilik olmaz ancak anne baba rızası da alırlar. (K62)

1.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Söz kesimi Türkler'de, çok değer verilen, büyük bir antlaşmadır. Evlilik söz kesme ile başlar dense yeri vardır (Ögel, 1998:265). Söz kesimi, kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürcülük yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını tanıdıkları çağırarak sözle iyice pekiştirmelerine "söz kesimi ya da söz kesme" denir. Söz kesiminde başlık ve hediyeler de konuşulur, söze bağlanır (Örnek, 2000: 191).

Kız verildikten sonra, her iki tarafın da yakın çevresi çağırılarak tatlı yenir. Gelin adayına oğlan tarafından giyeceği elbise alınır. Tatlı yeme töreninde davetlilere, oğlan tarafının getirdiği baklava ikram edilir. Ayrıca, gelin adayına alınan söz yüzüğü ile küpe takılır. Yüzükler takıldıktan sonra, Kur'an- ı Kerim okunur, ailelerin isteklerine göre imam nikahı da aynı gün kıyılabilir (Şimşek, 2003:13).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde söz kesme ve tatlı yeme ile ilgili çeşitili uygulamalar vardır:

- Allah'ın emri peygamberin kavliyle istemeye gidilir. Ağız tatlılığı dediğimiz ilk adım kızın verilmesiyle gerçekleşir. Lokum, sucuk, bisküvi yenir, şerbet verilir. Bu olaya iki başlı kabullenme de denir. (K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Ağız tatlılığı yenir, eskiden lokum ve bisküvi yenirdi. Şimdi tatlı yeniyor. Ağız tatlılığının yenmesiyle iş resmileşir. Buna 'söz kesme' denir. (K2)
- Kız ve oğlan evi arasında haberleşmeyi aracılar sağlar. Kız evinden 'tamam' cevabı geldi mi büyükler toplanır gider. Gidenlerin yanında sağdıç olacak gençler de olur. Orada hizmet ederler. Kız ailenin büyüğünden istenir. Babaya söylenir, isteme sırasında yanında kardeşi varsa ona sorar. Kardeşi 'Allah hayırlı uğurlu etsin.'der böylece kız verilmiş olur. (K3)
- Kızın istenmesi ve cevap verme bir haftayla bir yıl arasında değişebilir. Tatlı getirilir, yenir. Baklava olmadan önce helva ya da pekmez yenirdi. (katı pekmez teneke kutularda helva) Bundan sonra gün tayin edilir ve şerbet içilir. Şerbet içmeyi kimisi müzikli kimisi sade bir şekilde yapar. Oğlan evi kız evine gider. Hediye olarak altın ya da elbiselik kumaş götürülür. (K3, K31, K39, K66)
- Söz kesme merasiminin diğer adı 'kahve içme'dir. (K4, K16,K17, K18, K102, K103)
- Söz kesmeye ailenin büyükleri gider. Anne, baba, ağabey, abla… Bu gidişe 'gününü kesmeye veya gününü bellemeye gidiyoruz' derler. Kahve içilir, giderken beraberinde, işin olacağı kesin ise bir sini tatlı götürülür. Tatlı yenir. Baba verdim demeden önce sözü kardeşine ve ağabeyine atar. Mesela ağabeyi amcası varsa sözü ona atar. Amcası varsa verdim der. Buna 'küçük tatlı' denir. Büyük tatlıda herkes davet edilir. Gelenler şalvarlık atar.(K4)
- Tatlı yenirken kız tarafından biri, erkek tarafının ileri gelenlerinden birine Kur'an okunduktan sonra çay ikram eder. İkram edilen çayın ücreti ağırdır. Epey bir para verilir buna 'tuzlu çay' denir.(K1, K78)
- Kız evi oğlan evinden 'kalın' yani 'başlık parası alır. Bu uygulama yakın zamana kadar devam etmiştir. (K6, K7)

- Kalın kesilir, oğlan evi kız evine kalın verir. Ayrıca kız evi ve oğlan evi arasında ‘filanın kızı şu paraya gitmiş, bizim kızımız daha fazla eder.’ Tartışmaları da yaşanır. Verilen parayla kız evi hazırlık yapar. Makine, sandık, karyola, yatak, kına, şeker, çerez…alınır. (K3, K4, K39)
- Söz kesildiği gün davar kesilirdi. Filancanın kızının sözü kesilmiş denmezdi, davarı yendi denirdi. Söz kesilirken davar kesmek şarttı.(K40, K44, K50, K51, K58)

1.1.2.3.5. Nişan

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Nişan, kahve içme (Söz Kesme)’ den sonra gelen aşamadır. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış olan yüzükler, bir büyük tarafından bu törenlerde adet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır (Örnek, 2000: 193).

Nişana genellikle kız tarafının düğün töreni diye bakılsa da nişan masraflarını kız veya erkek tarafının karşılaması yöreden yöreye değişmektedir. Günümüzde nişan evde aile arasında ya da salon tutularak geniş bir tanıdık grubuyla yapılmaktadır. Salon nişanlarında saz ekibi olmaktadır. Köy meydanlarında, harmanlarda yapılan nişan eğlencelerinde ise kız tarafı tüm davetlilere yemek vermektedir (Altun, 2004: 257).

“Beklik”, Gaziantep ağzında nişan demektir (Barlas, 1959:85). Kız evvelce görülüp beğenilmiş, karşılıklı istekler kararlaştırılmış iş nişan yüzüğü takmaya gelmiştir. Nişan merasiminin zamanına göre her iki taraf misafirlerini davet ederler. Gelenler karşılanır, kahve içilir. İkramdan sonra ortaya bohçe ve kutular gelir. Duvara bir ip gerilir. Nişan için kaç kat kararlaştırılmışsa elbiselikler ipe atılır üzerine mendil, çorap, tülbent konur. Bir masa üzerine terlik, ayakkabı, parfüm, tuvalet eşyası ilave edilir. Artık sıra kızın gelmesindedir. Çünkü nişanlanacak kız saklanır. Yakınları kızı koluna girerek getirir. Kaynanasının elini öptükten sonra, kaynana nişan yüzüğünü ve bileziğini takar. Önce oğlan tarafının ellerini öper, sonra kız tarafının elleri öpülür (Alp, 1959:78).

Bursa Şehitler Köyünde nişan, söz kesiminden sonraki aşamadır. Artık evlilik hazırlıkları başlar. Büyük nişan için bir süre alış veriş yapılır. Buna "esvap düzme" denir. Geline ve damada eşyalar ve kıyafetler alınır. Özellikle oğlan evinden kıza elli altmış çift çorap, yetmiş seksen tülbent, bir o kadar da şalvarlık mutlaka gönderilir. Bunlar bohçalara konarak oğlan tarafında bulunan kadınlar aracılığıyla kız evine götürülür. Nişan yapılmadan önce kıza alınan bu çeyizler kız evinde sergilenir (Taş, 2008:56).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde nişan uygulaması şu şekildedir:

- Son yıllarda nişan ve düğün birleştirildi. Ayrıca nişan yapılmıyor.(K2, K3, K4, K8, K9)
- Nişan masraflarını oğlan evi karşılar.(K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9)
- Son yıllarda nişan ve düğün birleştirilmiş halde. Masraf olmaması ve ailelerin yakınlarını, tanıdıklarını bir araya getirme gibi sorunlardan dolayı. Nişanda yemek verilmez. İçecek, şerbet, meyve suyu türünden şeyler dağıtılır. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9)
- Şerbet içme gündüz öğleden sonra başlar. Şerbet içme söz kesme ve düğün arasındaki aşamadır. Şerbet yapılır, şalvarlık entarilik verilir. Altından ziyade hediye olarak bunlar verilir. Ortaya bir ip gerilir, başında bir kadın olur. Gelen hediyeleri tanıtır. "filandan bir metre şalvarlık, iki metre elbiselik." der ipin üstüne atar, çamaşır serilir gibi açar. Şerbet içme sonradan nişana dönüştü. (K2)
- Nişan merasimi için de yemekler hazırlanır, şerbet içilir. Büyükler gider kız tekrar istenir. Önceden istenmemiş gibi Allah'ın adı anılarak tekrar istenir. Zaten anlaşılmıştır rıza vardır. Kur'an okunur. Bulunanlar 'Allah hayırlı etsin.' der. (K59, K60, K61, 62, K65, K67)
- Oğlan evi kız evine hediyelerle gider. Kıza elbiseler götürülür. Söz yüzüğü takılır. Müzikli bir eğlence yapılır.(K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Nişanın masrafını oğlan evi karşılar. Nişan yapmazsa 'dürü' alır ve kız evine verir. Dürü eşya, elbise, kıyafetten oluşur. Kız evi bu elbiselik kumaşları akrabalarına ve komşularına dağıtır. (K53, K54, K55)

1.1.2.3.6. Nişanlılık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Nişanlılık çiftlerin birbiriyle anlaşma ve düğüne hazırlık yapma dönemidir. Kimi özel durumlarda nişanlılık süresi uzatılabilir ya da kısaltılabilir. Sürenin uzatılmasında ya da kısaltılmasında her iki tarafın hazırlanması ve kimi ekonomik etmenler rol oynamaktadır. Kentlerde nişanlıların birlikte çıkmaları, gezmeleri olağan karşılanırken, geleneksel kesimde nişanlıların birbirini görmeleri, konulmaları ve bir arada bulunmaları çoğu zaman aile üyelerinin izinleri ya da yanlarında bulunmalarıyla olmaktadır (Eroğlu, 2003:99). Çiftler nişanlıyken bayramlarda hediyeleşme olur. Özellikle kurban bayramında bayramdan bir iki gün evvel boynuzlu koç süslenir. Üzerine atlas veya canfes bir örtü örtülür. Göğsüne altınlar veya beşibirlikler dizilir. Tüylerinden açıkta kalanlar rengârenk boyanır. Ayaklarına da ziynet eşyaları bağlanır. Boynuzlar güzelce yaldızlanır. Birkaç adam tarafından kız evine yollanır. Bu kurbanlık koç cidden görülecek şeydir (Yener, 1959:77). Bahar gelince bütün Gazianteplileri istisnasız kaymak yemek için kırlara dökülürler. Bir iki gün veya bir hafta evvelinden sütçülerden randevu alırlar. Sıraları hangi günse fırından batırmak için hususi yapılmış, halis yumuşak düz ekmekler alınır ve randevu alınan sütçü evine götürülür, geceden kaplara konulmuş sütlerin yüzüne toplanan kaymaklara bu ekmekler batırılır; kalaylı tepsilere dizilir. Kaymak tepsileri; yemyeşil çimenlerin üzerinde oturan sahiplerinin önüne gelince etrafına çevrilip üzerine şeker dökülerek iştahla yenir**. "**Nişanlıya kaymak gönderme" bu şekilde sipariş edilmiş kaymaktır. Nişanlı evinin kalabalığına ve erkek tarafının servetine göre en az 25 kaymak 100 kaymak hatta daha fazlası evvelce sipariş edilir ve kaymak gelmeden bir gün evvel nişanlı evine "yarın kaymak göndereceğiz" diye haber verilir. Sabah erkenden güneş doğarken pırıl pırıl amadanlar (kenarlı bakır tepsi) içine konulmuş kaymaklar nişanlının kapısında arz-ı endam eder. Bu gelen kaymaktan kızın aile efradına ve yakın akrabalarına dağıtılır. Kaymak göndermek vesilesiyle nişanlılar birbirini görmeyerek ilkbahara girişi böyle kutlamış olurlar (Alp, 1959:81-82).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde nişanlılık döneminde şu âdetler uygulanmaktadır:

- Nişanlılık döneminde kız erkek görüşmez. Erkeklerin evin bacasından indiği zamanlar olmuştur. Erkekler evin yakın yerlerine, duvar içlerine ya da alt katlara sucuk, lokum, bisküvi, fındık, fıstık… bu yiyecekleri bırakır nişanlısı alsın diye. Kız tavlama deyimi de bu yiyecek bırakmadan gelmiş olabilir. Tavlama havyanın beslenmesi, etlenmesi demek. Evlenecek kızın beslenmesi anlamına geliyor. Anlam kaymasına uğramıştır. (K2)
- Nişan merasiminden sonra kız evi ve oğlan evi birbirlerini yemeğe davet eder. Daha sonra düğün günü belirlenir. Buna 'günseliği kesme' denir. İşte 'filanın kızının günseliği kesilmiş' diye söylerler. Kadınlar arasında ise 'falan kızın günseliği kesilmiş, çüğünü düşmüş'denir. Çüğünü düşmüş: Sefilleşmiş, boynu bükülmüş, baba evinden ayrılacağı için üzgün demektir. Günseliği kesildikten sonra kızın anası kızına 'çık get elbisesi' diker. (K3, K39)
- Kız evi ve oğlan evi karşılıklı bohça hazırlar. Bu arada çeyiz hazırlıkları başlar. Oğlan evi kız evine yatak yüzlemeye gelir. Önceden yatak kız evinde hazırlanırdı. Oğlan evi iğneden ipliğe kadar ne gerekiyorsa alır. Kız evi de bu karşılama için hazırlık yapar, yemek hazırlar. Neşe içinde yataklar hazırlanır. (K3)
- Nişanlılık döneminde oğlan kız evine gidemezdi. Gündüzleri gelemezdi gelse bile gece kaçak gelirdi. Dışarıda kız nişanlısıyla karşılaştı mı saklanırdı, karşılaşmaktan çekinirdi. (K40, K44, K50, K51, K58)
- Kız ve oğlan düğüne kadar birbirlerini gizli görürler, açıktan ailelerinin yanında konuşmazlar. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Oğlan evi nişandan dönerse kıza takılan hediyeler alınmaz. Ama kız evi dönerse özellikle takılar geri gönderilir. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K19, K20)
- Nişandan dönünce, iki taraf da birbirine küser. Verdikleri özel hediyeleri bir aracıyla iade ederler. Buna "geçmişini verme" denir. (K2)
- Günümüzde kız ve oğlanın görüşmesi mümkün. Eskisi kadar sıkı değil. (K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K44)
- Nişanlılık döneminde bayramlarda gelin görmeye gidilir. Gelin görmeye eli boş gidilmez. Herkes imkânına göre hediye alır. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K44)

1.1.2.3.7. Davet/Okuntu

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Düğün, evlenme dediğimiz geçit döneminin en belirgin özelliğidir. Düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğüne mümkün mertebe çok kişinin katılmasına çalışılır. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Düğün, davet edilmeyenlere de açıktır ve davet edilmiş gibi ilgi ve alaka görür. Düğünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu düğün öncesinde çıkarılan "okuyucular" tarafından bildirilir. Geleneksel toplumlarda hala bu çağrı işini okuyucular yapar. Bu ise "okuntu " çıkarmada denir. Davetiye bastırıp yollama ise daha çok yeni göreneklere açık ilçeler ve kentlerde görülmektedir. Okuyucular ülkemizin çeşitli yerlerinde çağrılılara hediye götürdükleri gibi, çağrılılardan hediyeler de alırlar. Gelenekselliğin ağırlığını duyurduğu yerlerde, düğünde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yerlerde oturarak törene katılır ve eğlenirler (Örnek, 2000:196,197).

Düğüne çağrı, Anadolu'nun birçok yerlerinde okuntu, okuma deyimleri ile gösterilir; kimi yerlerde bu maksatla gönderilen hediyelere "yolluk" derler; Toroslar bölgesinde düğüne çağrı, yol dağıtma diye adlandırılıyor. Bu işi, çokluk, kadınlar görür; kimi yerlerde, erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir; Sivas'ta, kadın okuyucuya bir de çocuk katılır (Boratav, 1994:177). Düğün davetiyesi ise; mevlüt şekeri gibi şekerlerin birkaç kişi tarafından evlere verilerek o evin hane halkı düğüne davet edilir (Güçlü, 2004:134).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde düğüne davet şu şekilde yapılmaktadır:

- Oğlan tarafından birkaç kişi tüm köyü dolaşarak herkesi düğüne davet ederler. Aynı zamanda gittikleri her eve bir küçük hediye de götürürler. Buna 'Okuntu' denir, okuntu akrabalık ve samimiyete göre verilir. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Okuntu yakınlık derecesine göre değişir. Gömlek, elbiselik…(K8, K9)
- Okuntu ile düğüne davet edilir. Bardak, kibrit, orta halliye çay bardağı, zengine su bardağı, zengin ve yakınsa şalvarlık, gömlek gönderilir.(K1)

- Düğüne davet bardak, havlu, horoz, tavuk ile olurmuş. Şalvarlık ve elbiselik okuntu olarak halen veriliyor. Yakınlara, samimi olduğu kişi ve ailelere iyi bir okuntu gönderilir. Samimiyet az ise kart davetiye gönderilir.(K2)
- Okuntu, sizin adınız okuduk, adınız okundu, düğüne davet ediyoruz anlamına gelir. Zarf içinde davetiye önceden yoktu. Bardak, elbiselik kumaş, tülbent. Okuntu alan düğüne gelir.(K40, K44, K50, K51, K58)
- Oğlan evi dağıtılacak davetiyeyi hazırlattırır. Kız evine de gönderir. (K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9)
- Düğüne davet okuntuyla yapılır. Okuntu akrabalık derecesine ve davet edilen kişinin durumuna göre değişir. Okuntu olarak: tavuk, kaz, ördek, horoz, gömlek, fiştonluk (elbiselik), atlet, şalvarlık olabilir. Son zamanlarda davetiye gönderiliyor.(K4, K16, K17, K18)
- Yakın akrabalara veya itibarlı kişilere oğlak ya da kuzu gönderilir. Buna ‘okuntu oğlağı’ denir. (K3, K31, K39)
- Okuntuyu kız evi de oğlan evi de ayrı ayrı verir.(K53, K54, K55)

1.1.2.3.8. Değerlendirme

Tufanbeyli yöresinde evlenme âdetleri değişik şekillerde olmaktadır. Genellikle aileler kızı beğendikten sonra oğullarına isterler. Yörede isim yapmış büyük aileler arasında evlenme de yaygın olarak görülmektedir. Büyük ailenin gücünden nüfuzundan yararlanma düşüncesi ön plandadır. Günümüzde çok nasir de olsa ölen kişinin kardeşiyle evlenme türüne de yöre de rastlanmaktadır. Bunda dul kalan gelinin iyi olması, çocuğunun olması, mirasın bölünmesini engellemek gibi gerekçeler belirleyici olmaktadır.

Yörede günümüzde başlık parası geleneği olmamakla birlikte eski yıllarda başlık parası “kalın” adıyla bilinmektedir. Gençler aralarında anlaşır aileleri razı olmazsa kaçarak evlenme yoluna başvururlar. Evlenme yaşı şehirlere göre daha önce olmaktadır. Günümüzde ise ekonomik kaygılar ve erkeğin askerliğini yapması şartı bu yaşı biraz daha yükseltmiştir. Erkekler evlenme isteklerini daha kolay ifade etse de, bu isteklerini babalarına söyleyememekte, anneye daha kolay açılabilmektedir. Evlenecek kızda ve erkekte aranan en önemli özellikler ise inançlı, terbiyeli, huyu suyu temiz, belli bir aileden olması gibi özelliklerdir. Evlenemeyen genç kızlar ve erkekler kısmet açmak

çok farklı yollara başvurmazlar. Kızların kısmetlerini açtırmak istemeleri gizliden olur, açıktan olması ayıp karşılanır. Erkeklerin kısmet açtırmak için özel bir çabası yoktur.

Kız istemeye genellikle büyükler gider. Çoğunlukla ilk istemede kız verilmez ve bekleme süresi olur. Bu süre için yörede kullanılan hoş ve farklı bir deyim vardır: "danışığa kalma". Danışığa kalma, evin büyüklerinin önce kıza sorup daha sonra kendi aralarında fikir alış verişinde bulunacakları süredir. Bu süre 1 haftadan 1 yıla kadar olabilir. Söz kesmede aile büyükleri bulunur. Daha sonra nişan merasimi ile herkese duyurulur. Nişan merasimine "şerbet içme" denilmektedir. Nişanlılık süresinde aileler birbirine gidip gelir ve hediyeleşir, gençler birbirini tanımak için daha rahat görüşebilir. Nişanlılık döneminde tarafların anlaşamaması gibi durumlarda, erkek tarafı vazgeçmişse kız tarafı altın gibi değerli eşyaları geri vermez, kız tarafı vazgeçmişse ziynet eşyalarını verir. Bu olaya "geçmişini verme" denir. Düğünden önce kız ve erkek tarafı düğün gününü kararlaştırır. Buna "günseliğini kesmek" denir. Gelin olacak kıza baba evinde " çık- get" elbisesi dikilir. Düğün hazırlıkları başlar. Düğüne davet okuntu ile olur. Akrabalık ve samimiyet derecesine göre gönderilen okuntu değişir. Bu kuzu ya da oğlaktan başlar bir paket kibrite kadar değişebilir.

Günümüzde ise genler kendi aralarında anlaşmaktadır. Gençlerin anlaşmalarına engel olunmamakta, aileler evlenme için gerekli olan âdetleri yerine getirmektedir.

1.1.2.4. Düğün

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Evlenme merasimine genel anlamda düğün denir. Düğün, evlenme ve sünnet münasebetiyle yapılan toy, tören ve şenliğe denir. (Doğan, 2003:353).

İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sâhip oldukları mirâsın bilincine vardırarak, gelenek göreneklerini, inançlarını, değer yargılarını, törelerini canlandıran; eğlendiren; mutluluk veren fonksiyonları ile 'düğün', Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir (Eker, 2000:92).

Evlenen çiftler için düğün yapılması insanlık tarihi kadar eskidir. Milletlere ve yörelere göre ayrıntılarda bazı farklılıklar olmakla birlikte hepsinin birleştiği ortak nokta düğünün eğlenceye yönelik olmasıdır (Yaran, 1994:15). Düğün gelenekleri bölge

bölge farklılık gösterse bile, belirli ve ortak amacı, özellikle evlenenleri ilan etmek gibi görülmekle beraber, aslında kurulacak yuvaya mutluluk ve aydınlıklı yaşam getirecek, soyun sopun selameti ve sağlıklı sürekliliğini sağlayacak belirli bir amaca bağlıdır. Şöyle bir deyiş vardır: "Düğün dernek, bürümcük göynek daim üstünüzden eksik olmasın." Bu demektir ki, gününüz sürekli şen, sağlık ve mutluluk içinde geçsin. Bu anlayış içinde birtakım gelenekler, törenler, gerçekte evlenme düğünlerinin yapısına egemen olan inançların özünü oluşturmaktadır (G.T.A, 1984:27).

Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra da korudukları eski düğün adetlerini özellikle taşrada olmak üzere bugün de sürdürmektedirler. Halen Anadolu ve Trakya'da çeşitli yörelere göre ayrıntıları değişen, fakat ana hatları genelde aynı olan düğün çoğunlukla nikâhtan hemen sonra yapılır. Zamanı, geçim kaynakları tarıma dayalı bölgelerde genellikle ürünün kaldırıldığı ve işlerin az olduğu sobahardır (Nutku, 1994:17). Düğün uygun bir vakitte, oğlanın anası ile babası kız evine gidip gün kesip, düğün tarihini belirlerler. Birçok bölgede, Salı günü başlayıp Perşembe günü sona eren düğün Kadirli ve çevresinde olağanüstü bir durum yok ise Cuma günü başlayıp Pazartesi günü sona erer. Her günü bir özelliği vardır: Cuma: Bayrak dikme/ kaldırma, Cumartesi: kınacı gitme/ kına yakma, Pazar: Gelinci gitme/ gelin indirme, Pazartesi: Baş bağlama/ mevlit okutma (Şimşek, 2003:18).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde düğün uygulamaları ve hazırlıkları şu şekildedir:

- Düğün genelde yaz aylarında olur. Gurbetçilerimiz de gelir. Okullar tatil olduğu için herkes gelebilir. (K6, K7, K8, K9, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Hasat mevsiminden sonra ağustos eylül aylarında olur. Mahsuller satılır, düğün hazırlığına girişilir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Önce oğlan evi ile kız evi arasında konuşularak düğün yapılacak gün tespit edilir. Önceki düğünler bir hafta ya da üç gün devam ederdi. Ancak köylülerimizden dışarıda çalışan işçi, amir, memur sayısı artınca düğünler Cumartesi-Pazar günü yapılıyor. Planlanan bir günde düğün başlamasıyla erkek evinde toplanılır, eğlenceler düzenlenir, çeşitli oyunlar oynanır. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

- Düğüne başlamadan önce oğlan tarafı kız tarafına elbiseler ve çeşitli hediyeler alır ve düğün için müsaade almak için kız evine giderler. Buna ‘dürü gidimi’ denir. Kız anasına süt hakkı verilir. (K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Oğlan tarafının durumuna göre düğün hazırlığı başlar. 3 ay, 6 ay ya da 1 yıl içinde. Oğlan evi kız evine ‘ bize müsaade edin, düğünü yapalım.’ der. Kız evinin eksiği varsa onlarda ‘bize vakit ayırın.’ derler. Bizde başlık parası gibi uygulama yok ama süt parası var. Süt parası da oğlan tarafı bayrağı dikmeden verir. (K59, K60, K61, K62, K63)
- Yakın köylerin düğünlere katılımının daha sık olduğunu misafir paylaşım geleneği vardı. Düğüne misafir olarak gelen yakın köylerin insanları, davul-zurna ile karşılanır. Buna ‘seğmen karşılama denir’ Herkes evinin durumuna göre üçer beşer kişiyi alıp düğün süresince misafir ederdi. (K40, K41, K42, K43, K44, K50, K51, K58)
- Düğünün ilk günü sabah erkenden davul gelir. Buna “dan davulu” denir. İlk davulcu gelir, davulunu çalar ve hediyesini alır. İlk davulcuya genelde tavuk ya da horoz verilir. Bundan sonra diğer davulcular gelir. Ayrıca büyük davulcu gelin arabaya binmeden dokuma heybe alır. Bunu almazsa gelini bindirmez, geline yol vermez.(K3, K39)
- Düğün öncesinde akşamdan mal kesilir, yemeklik etler ayarlanır.(K3, K39)
- Nişan ve düğün arası 2 aydan bir yıla kadar olabilir. Bu süre hazırlıkların tamamlanmasına bağlıdır. Kız ve oğlan evi kendilerine düşen eşyaları alırlar. Bu iki ailenin anlaşmasına bağlıdır. (K6, K7, K8, K9)
- Düğün sırasında kadınlar erkekler ayrı olurdu. Kadınların olduğu yerde erkeklerden bekçilik yapan olurdu. Yabancılar kadınlara bakamazdı döverlerdi. (K40, K50, K51, K58)
- Düğün sahibinin malını kesmek, çalmak adettendir. Şikayet konusu olunca bu adetler bırakılmaya başlandı. (K6, K7, K8, K9)
- Köylü sinsin ateşi için odun getirir. Büyük ateş yakılır buna ‘sinsin ateşi’ denir. Gece sinsin oyunu olurdu. Gündüz at koşusu yapılırdı. Gençler koşardı, kazanana hediye verilirdi. (K40, K50, K51, K58)
- Köy düğünlerinde “Köroğlu havası” eşliğinde güreş tutulur. Güreş için bir cazgır ve bir de hakem seçilir. Hakem gençlerin kilosuna fiziki yapılarına göre eşleştirme

yapar. Güreş sonunda düğün sahibi hayvan bağışlar. Ortaya konan koç güreşin galibi gençlere verilir. Gençlerde bu koçu toplu olarak yerler.(K1, K40, K44, K50, K51, K58)

1.1.2.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bayrak, bir ulusun, belli bir topluluğun ya da bir örgütün simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş. Dilimizeki "bayrak" sözcüğü "batrak"tan gelmektedir. Divanü Lugat-it Türk'te bu sözcük "ucuna bir ipek parçası takılan mızrak olarak tanımlanmaktadır (G.A, 1987:1352).

Düğün törenlerinin başladığını gösteren ilk uygulama, düğün bayrağının dikilmesidir. Buna "bayrak kaldırma" adı verilir. Yaşlılardan bir erkek, oklavayı eline alır. İki bacı (Tahtacılar kadına bacı der) kırmızı bir yazmayı oklavanın üstüne koyar ve "Sallalahü Salâvat, Sallallahü Muhammed kutlu olsun, akıbeti hayır olsun" der; yazmayı oklavaya saracak şekilde dikerler. Erkek üç kez oklavayı sallar. "Uludur ulu, sofrası dolu, bizim Pirimiz Hacı Bekaş Veli" der e yazma oklavaya dolanarak evin bir köşesine koyulur. Evin önüne de 4-5 m. Boyunda, taşınabilen bayrak direği tepesine, küçük yuvarlak bir ayna ve renkli yazmalar takılarak dikilir. Böylelikle düğünün başladığı ilan edilmiş olur (Kaplan, 2002:366).

Düğün günü adet olarak evin önüne düğün evini belirtmek için Türk bayrağı asılır ve bayraktar seçilir. Genelde bu görev muhtara veya birinci azaya verilir. Bu kişiler düğünü yönetirler, misafirleri karşılarlar ve insanları rahatsız edecek olayların çıkmasını engellerler. Köyün bir grup delikanlısı bir sopanın ucuna Türk bayrağını bağlayarak kız evine giderler. Kız evinden aldıkları bir havluyu da sopanın ucuna da bağlayarak damadın evine gidip sopayı evin önüne dikerler (Eroğlu, 2003:105).

Bayrak direği, renkli kâğıt ve şeritlerle süslenir, tepesine bir soğan ile horozun kuyruk tüyünden birkaç tane yerleştirilir. Bayrak, genellikle evin çatısına veya evin yakınındaki bir ağaca dikilir. Bu aşamada sadece Sumbas ve köylerinde görülen bir uygulama dikkat çekmektedir. O da bayrağın direğe çekilmesi anında İstiklal Marşı'nın okunmasıdır. Düğünde bulunan bütün erkekler sıraya dizilir, hanımlar ise işlerini bırakarak ayağa kalkarlar. Bir öğretmen veya marşı okutabilecek başka bir kişi öne

çıkarak, topluluğa İstiklal Marşı'nı okutur. Bu arada bayrak yavaş yavaş göndere çekilir. Marşın sonunda okutan kişi, "hayırlı olsun" der, silahlar atılır. Bazı köylerde bayrak dikilirken bir de kurban kesilir (Şimşek, 2003:21).

Sağdıç, düğün sırasında damadın sağından giderek ona kılavuzluk eden arkadaşı, güveyin arkadaşı; düğün sırasında gelinin sağından giderek ona yardım eden arkadaşı, yenge kadın (Doğan, 2003:1127). Anadolu'da sağdıç düğün bayrağının sağında gider. Anadolu'nun bazı yerlerinde sağdıca "eci, ecilik" de denir (Ögel, 1988:271). Uygur Türklerinde damadın sağdıcına "koldaşi", gelin sağdıcına "kız koldaşi" denir (Rahman, 1996:109).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde bayrak dikme sırasında şu pratikler uygulanmaktadır:

- Bayrağı diken kişinin evli ve çocuklu olmasına dikkat edilir. Bayrak dikildikten sonra mutlaka yemek verilir ve dua edilir. İsteyen kurban da kesebilir.(K6, K7, K8, K9)
- Yiğit başı ve arkadaşları bir horoz keserek bayrak dikerler. Silahla bir ateş edilir. Düğünün başladığı resmen ilan edilmiş olur.(K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Bayrak dikilirken tüfek sıkılır, davar kesilirdi. Bayrağın başına bir soğan eklenir. Merasimde daha çok geçler olur, büyüklerden de birkaç kişi olur.(K40, K44, K50,K51, K58)
- Bayrak dikilirken yemek hazırlanır ve konu komşu davet edilir.(K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K53, K54, K55)
- Bayrak dikme düğüne başlamadan bir gün önce olur. Uzun bir sopaya evin sağ tarafına gelecek şekilde dikilir.(K4)
- Bayrak dikmek için ikindi namazından sonra köyün camisinden duyuru yapılır. Düğün evine gidilir. Düğün sahibi, bayrak kaldırmaya gelenlerle ilgilenir. Şeker, sigara, fındık, fıstık, leblebi ikram edilir. Yaşlılardan biri düğünün hayırlı ve uğurlu olması için dua eder. Düğün evinin damından, zamanına göre çeşitli meyveler (elma, portakal, mandalina... vb.) bayrak kaldırmaya gelen grubun üzerine rast gele atılır. Bayrak dikmeye gelenler bu meyveleri yakalamaya çalışır. Düğüne katılan seğmenlere okuntu verilir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

Tufanbeyli yöresinde sağdıçla ilgili uygulamalar:

- Düğünlerimizde sağdıç var. Önceden bir yaşından altı yaşına kadar çocuklardan sağdıç olurdu. Çocuklar köy odasında masanın üzerine oturtulur. Önüne kuruyemiş, üzüm gibi yiyecekler konur, hangisi daha çok yerse babası ceza öderdi. Bu uygulama yaklaşık otuz yıl öncesine kadar vardı. (K9)
- Gelin ve damadın sağdıcı olur. 2, 3, 4 kişi de olabilir. Bunlardan biri gelin ve damat içindir ve mutlaka evli olur. Evli bayan geline evlilikle ilgili bilgileri vermek içindir. Diğer kızlar da hizmet içindir. Evli sağdıç sürekli damadın yanında olur ve hizmet işine karışmaz. Diğer sağdıçlar düğün işleriyle ilgilenir. Koluna kırmızı kurdele takılır.(K1)
- Sağdıç olanlar daha çok damadın bekâr arkadaşlarıdır. Sağdıçlar düğünü organize eder, çalışırlar. Çünkü düğün işleri meşakkatlidir. Düğünden önce oğlan evinin aldığı eşyalar kız evine gider sonra erkek evine gelirdi. Bu işlerde sağdıçlara çok iş düşer. Ayrıca düğün sırasında birtakım masrafları da sağdıçlar karşılar. Çeyiz taşınırken sandık parası, süt parası gibi. Bütün bunlara karşılık düğünden sonra sağdıçlara hediye verilir.(K2, K3, K16, K17, K18)
- Sağdıçların emeği çok olur ‘Oğlan kız alır, sağdıç emeği ortada kalır.’ bu söz bunun için söylenmiş.(K6, K7)
- Sağdıcın diğer adı ‘yiğitbaşı’ dır.(K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Hem gelinin hem damadın sağdıcı olur. Daha çok yakınları sağdıç olur. Bir kişi baş sağdıç olur ve sıkıntıyı çok çeker. Gelinin sağdıcı ‘yenge’ olur. Erkek sağdıç evli de olabilir bekâr da. 15 yaşından itibaren sağdıç okunabilir. Daha eskilerde bebeklerde sağdıç olmuştur. 1-2 yaşlarında iki çocuk oturtulur ikisinin ortasına ceviz, üzüm, şeker konur. Hangi çocuk yerse çocuğun babası para verir ve ceza çekerdi.(K4, K17)
- Sağdıç damat tarafından olur. Damadın kıyafetinin çalınmaması için dikkatli olmak zorundadır. Düğünde eğlence amaçlı olarak birçok kişi damdın eşyalarını çalmaya uğraşır. Damadın kıyafeti çalınırsa sağdıç kıyafeti para karşılığında kurtarabilir.(K53, K54, K55, K56)
- Kız sağdıçların dışında 2 ya da 3 kişi yenge olur. Geline özel konularda yardımcı olur.(K2)

- Damadın yanında durup her işi yapar. Damada sorulan soruları cevaplar. Damadı, oyunlardan, şakalardan, hilelerden korur. Damadın tıraşını yaptırır. Damada nikâh ve evlilik hakkında bilgi verir. Damadın nikâh şahidi olur. Damadın ayakkabılarını korur, çalınırsa cezasını kendisi çeker. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K97)
- Sağdıç damadın eşyalarını çaldırmaya ve damadın güldürülmesine engel olmaya çalışır. Buna "Cibcik Oturma Oyunu" denir. Sağdıç özneyi korumaya çalışır. Çünkü düğüne gelenler ve öznenin arkadaşları eğlence amacıyla damadın ayakkabısını çalmak isterler. Amaç sağdıçlardan para koparmaktır. Ayakkabıyı kurtarmak için para verilir. Yine, düğüne gelenler ve gençler tarafından özne çimciklenip güldürülmeye çalışılır. Özne gülerse ceza olarak sağdıçlar para verir. Özne (damat) bunun için ses çıkarmamaya çalışır. (K40, K44, K50, K51)

1.1.2.4.2. Çeyiz

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Arapça'da "yolcunun, gelinin ve sefere çıkacak ordunun ihtiyaç duyacağı eşya, gıda maddesi, silah vb. malzemeler" anlamına gelir. Türkçe'ye cihaz şeklinde geçen kelime ayrıca çehiz ve çeyiz olarak yaygınlık kazanmış ve gelinin baba evinden götürdüğü elbise ve benzeri eşyalar için kullanılmıştır (Ed-Dib, 1993:297).

Geleneksel kültürümüzde kız çocukları ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyiz olarak ilk önce yatak çarşafı, yastık kılıfı yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemedir. Çevreler, yağlıklar, kenarı oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı ögeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, giysiler, kilim, halı, bakır, kap kaçak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır. Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Komşular, genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizlerden örnekler alırlar (Başçetinçelik, 1998:197-8). Trabzon'da düğünün yapılacağını çevreye duyurmak ve gelinin ne kadar çeyizi olduğunu sergilemek için çeyiz asma yapılır. Bu çeyiz asma şekli tamamıyla çizgi hâlinde çamaşır iplerinin üzerine beyaz örtülerin üzerine serilerek gelinin evinin bahçesinde yapılır. Bunun sebebi

ise; kız istemek nişan olmaksızın gizlilik yapıldığından çeyiz asma ile çevreye duyurulmuş olur (Güçlü, 2004:134).

Kadınlar oğlan evinde gelin başlığı olan "kepez"i hazırlar. Hazırlanışı ise; herhangi bir kızın başına tabanı geniş ve düz olan bir tabak geçirilir. Üzerine ikişer metre uzunluğunda bir yanı al, bir yanı yeşil duvak atılır. Duvak üstüne aşağıya doğru uzanan biçimde dikilmiş olan renkli yazmalar, dikildiği ip tabağın çevresinde dolanarak bağlanır. Kepez hazırıdır. Ertesi gün kız evine götürülmek üzere evin bir köşesine kaldırılır. Ertesi gün öğle yemeğinden sonra, çalgı eşliğinde önce oğlan evi kız evine dürü, sonra kız evi oğlan evine gelinin çeyizini götürür. Dürü; yorgan, battaniye, kilim ve üçetekten oluşan armağanlardır. Dürü ve çeyizin gitmesinden sonra gelin almaya gidilir. Kız evi gelini hazırlar. (Kaplan, 2002: 367).

Çeyizlik eşya yöreler göre değişiklik gösterebilir. Bazen tek veya sürü halinde çiftlik hayvanı, tarla, bahçe, ev veya araba, hatta 20. Yüzyıl başlarına kadar varlıklı aileler tarafından hizmetçi de (halayık) çeyiz olarak verilebilirdi. Güneydoğu Anadolu'da kız tarafı bir oda takımı vermek zorundaydı. Hatay'da kız tarafı oğlan tarafından aldığı başlık parası tutarında çeyiz hazırlardı. Sivas ve Niğde'de çeyizin tamamına eski Türkler'de olduğu gibi "kalın", çeyizin götürülmesine de "kalın götürme" denirdi. Ünye ve dolaylarında kızın çeyizi arasında yatak odası veya mutfak takımı, hatta bazen ikisi birden bulunurdu. Yörükler'de ise mutfak eşyası damat tarafından temin edilirdi. Alacahöyük'te çeyiz götürülürken bir tosunun boynuzları çam dalları ve çiçeklerle süslenir, daha sonra bu tosun kızın babasına teslim edilirdi. Bu eskiden kalma bolluk bereket törenlerinden bir adetti. Batı Trakya'nın dağ köylerinde gelinin çeyizi sandıklara yerleştirilir, sandık kapı önüne bırakılır, yanına da bir tepsi konurdu. Gelinin varsa erkek küçük kardeşi gelir, erkek tarafından para toplanırdı.

Bugün de çeyiz âdeti sürmekte olup büyük şehirlerde değişen sosyal ve ekonomik anlayış çerçevesinde bazı farlılıklar göstermektedir. Çeyiz hazırlığında, özellikle kız tarafının ekonomik durumu ön plana çıkmaktadır. Şahsi eşyalar dışında kız tarafı genellikle yatak odası ile mutfak eşyasını, erkek tarafı ise salon ve oturma odası takımı almaktadır (Nutku, 1993:297-8).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde çeyizle ilgili pratikler şunlardır:

- Çeyizde kilim, namazlık, çul, yolluk, yatak dökülür (yün ya da pamuk) nakış, oya, yastık yüzü v.b hazırlanır. Gelin görmeye giderken kaynana ve kayınbabaya ayrı ayrı bohça hazırlanır. Bohça içinde namazlık, çorap, patik v.b. Iraklara (uzaklara) lif, yağlık verilir düğün konvoyuna katıldıkları için. (K2, K4, K16, K17, K18)
- Çeyiz hazırlıkları evlenenlerin maddi durumuna göre de olabilir. Eşyaların alınması oğlan evi ve kız evinin arasındaki anlaşmaya bağlıdır. Kimi fakir olur, kimi kaçtığı için, kimi de annesi olmadığı için çeyiz hazırlayamaz.(K4)
- Çeyiz olarak elbiselik kumaş, şalvarlık, kilim, keçe, yorganlık bez yün, yatak odası, câmekan, oyma sandık... alınır. (K3,K4, K6, K7)
- Eşyalar düğün gününe kadar kız evinde bekletilir. Çeyiz gidene kadar toparlanır kız evinde bekler. Düğünden önce yeni eve götürülmeden kız ve oğlan evinin verdikleri not edilir yazılır.(K3, K39)
- Oğlan evinin büyükleri kız evinden izin ister çeyizleri yazmak için. Bu yazma için önceden memur götürüldüğü de olurdu. Memur gözetiminde olurdu yazma işi. Kız evinden memura bir çift çorap ve havlu verilirdi. Oğlan evi eşyaları kamyona yükler davulcu da biner. Oynaya oynaya oğlan evine giderler. Kız evi eşyaları serer. Oğlan evi kız evinden çalışmaya gelenlere yemek verir. Kız evi gider gelin hazırlanır.(K3)
- Çeyizin diğer adı “ düzen” dir. Düğünden önce eksik kalan çeyizlerin, gelin kızın giyeceklerinin alınmasına “düzen ya da kayıt görme” denir. Düzen görülürken gelin kız, yakınlarından birkaç kişi ve oğlan evinden yardıma gelinir. Düzen için gelenlere ve yakın akrabalara hediyeler alınır. Düzen için yapılan masrafları oğlan evi üstlenir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Kepez bir sininin üzerine serilir. Kızın kıyafetleri değişik tüller, elbiselik kumaşlar ve değişik renkli tüylerle, aynalarla süslenir gençlerden birinin başına verilir. Düğün alayı çalgıcılar eşliğinde oynanarak, sabahtan kız evine doğru yola çıkar. Düğün alayı kız evine öğlene doğru varır. Oğlan evi için yemekler hazırlanmıştır. Yemek dağıtılmadan önce aşçılar yengelerden bahşiş alırlar ve bütün köy beraberce yemek yerler. Yemekten sonra dualar okunur ve düğün kız evinde devam eder. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

- Hazırlanan çeyizler düğünden önce eve kız tarafından serilir. Düğüne davetliler hem çeyiz bakmaya gelirler hem de hediyelerini verirler. (K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K16, K17, K18, K31, K39, K81, K82)
- Çeyiz taşınırken sandık için para istenir. (K6, K7, K8, K9, K53, K54, K55)
- Genelde mutfak eşyalarını kız tarafı alıyor. Her iki taraf maddi gücüne göre hazırlık yapıyor. (K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K16, K17, K18, K31, K39, K81, K82)

1.1.2.4.3. Kına/Kırkım

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk toplumunda, bilhassa kadınların kına kullanması oldukça eskiye dayanır. Dede Korkut Kitabı'nda kadınların süs aracı olarak yalnız kınadan söz edilmektedir. Dede Korkut bilhassa bayram, düğün gibi günlerde diğer sevinçli günlerde kadınların ellerine kına yaktıklarını belirtmektedir. Bu gelenek günümüze kadar devam etmiş, günümüz düğünlerinde gerdekten önceki geceye "kına gecesi" adı verilerek, kına neredeyse Anadolu düğünlerinin sembolü haline gelmiştir (Albayrak, 2004:312).

Kına gecesi gelin evinde düzenlenen son gecedir. "Deplek" (darbuka) eşliğinde oyunlar oynanır, yatsı vaktinde geline kına yakılırken dağıtılan "kına çerezi" yenilir. Geceye katılanlara da kına yakılır ve bir parça kına da güveye gönderilir. Kına türküleri Çukurova folklorunda ayrı bir yer tutar (Y. A, 1981: 149). Kına davarı; oğlan evinin kına gecesinden bir gün önce kız evinin yemek ihtiyaçlarında kullanılmak üzere gönderilen keçi, koyun gibi küçükbaş hayvanlardır. Kına davarının boynuzuna kırmızı kurdela bağlanarak süslenir. Erkek evinden bir kişi tarafından kız evine götürülür ve kesilerek teslim edilir. Misafirlere ikram edilecek yemekte kullanılır. Kına davarına Osmaniyenin bazı bölgelerinde " daş davarı" da nenilmektedir. Kına çerezi; kına yakıldıktan sonra misafirlere dağıtılmak üzere oğlan evi tarafından bir torba veya heybe gibi bir eşya içerisine yer fıstığı, leblebi, ayçiçeği çekirdeği, kabak çekirdeği, kuru üzüm gibi yemişler karıştırılarak doldurulur. Bu karışık çerezle birlikte kibrit, mum, ve tepsi kınacılarla birlikte kız evine gönderilir. Çerezi teslim alan kadın kına yakılıncaya kadar çerezi kendisi muhafaza eder ya da kız evinden birine teslim etmesi tembihlendiyse ona teslim eder (Erkoçak, 2003:248).

Trabzon'da kına törenine sadece kadınlar katılırlar. Burada geline kına yakılırken akrabaları ve damadın akrabaları hediyelerini vererek geline ana evinden ayrılmadan önemli bir seremoni yapılacaktır ve gelin bunu hayatı boyunca da unutamayacaktır. Buna gelin ağlatma töreni de denilmektedir. Gelin ortaya getirilir, kemençe gelin ağlatma gaydası (ezgi) çalar. Kına törenini analık (gelini ve düğünü yönlendiren yakın akrabalarından iki kişi) yönetir. Gelin ağlama ve bahşişi toplama gelenekleri ile sürer. Geline kına yakılırken ağlaması gerektiği için kadınların arasından iyi mani okuyan bir kadın görevlidir. Mâni söylenerek gelinin eline kına yakılır ve takıları takıldıktan sonra yenlik düz horonu oynanır. Bu törende sadece kemençe ya da bakır güğüm ters çevrilerek altı ile ritimle türkü eşliğinde kınada yenlik horonu oynanır. Güğüm çalındığında kemençe çalmak için dahi erkek kınaya giremez. Eğer güğüm çalınmaz da sadece kemençe ile kına yakıldıktan sonra, kınaya katılan evin dışındaki herkes silâh sıkmak zorunda ve erkekler hanımları ile kol kola, akrabalar yenlik horonu oyunu ile kına sona erer (Güçlü, 2004:135).

Kızılcahamam yöresinde düğünler genellikle davul –zurna, köçek veya sazlarla yapılır. Köylerdeki düğünlerde çalgıcılar düğün günü öğle vaktinden itibaren çalmaya başlarlar ve bunların sesini duyan davetliler akşama doğru düğün meydanına toplanırlar. Düğün evinin belli olması için damat evinin önüne bir Türk bayrağı asılır ve evlerin önü ışıklandırılır. Kız ve oğlan evinde akşam ayrı ayrı yapılan bu eğlenceye "Kına Gecesi" adı verilir. Kına gecesi gelen davetlilere akşam yemeği verilmesiyle başlar. Davetliler yemeklerini yedikten sonra, "Sinsin" adı verilen oyun oynanmak ve damata kına yakılmak üzere, geniş bir alana ateş yakılır. Damat yakılan meşaleler ve kına türküsü "Sabah Oldu" eşliğinde bu alana getirilir. Burada damata köyün veya mahallenin muhtarı ya da imamı tarafından kına yakılır ve dua edilir. Daha sonra çalınan davul-zurna veya bağlamanın eşliğinde yöresel oyunlar ve sinsin oynanır (Akpınar, 2005:128).

Tahtacılarda düğünün ikinci günü akşamı kına gecesi yapılır. Kına, kız evine, yiyecek ve gelin için hazırlanmış giysilerle birlikte götürülür. Kadınlar, darbuka veya sini ile şarkı, türkü ve manilerle oynayıp eğlenirler. Bu sırada gelin kız gelinlik giymiştir. Bir süre sonra kına yakma ve hediye töreni yapılır. Gelin kız kına yakma ve hediye töreninde gelinliği çıkarıp üç etek giyer ve başına kırmızı duvak örtülür. Hediyeler verilmeye başlanır. İlk hediyeler oğlan evinden, daha sonra konuklar tarafından verilir. Hediye töreni bitince tepsi içinde kına gelir ve kına yakılır. Kına,

kocası ölmemiş kadınlar tarafından yakılır. Kına yakılmadan önce, “gelinin eli açılmıyor, kaynanası gelsin” denilerek bağış/bahşiş istenir (Kaplan, 2002:366).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde kına gecesi uygulamalar şunlardır:

- Damada kına yakılmaz.(K2, K40)
- Önceden kına yakılırken gelin ve damat yan yana oturmazdı. Kına kadınlar arasında olduğu için. Son yıllarda kadın erkek karışık oluyor. Hatta yirmi yıl öncesine kadar böyle bir şey yoktu. İlk zamanlarda tepkiyle karşılandı, zamanla insanlar alıştı.(K2, K4, K9)
- Damadın eline de kına sürülür.(K6, K7)
- Akşam kına yakmak için kızın anasından, babasından müsaade alınır ve kına yakmaya başlanır. Yengeler ve kızın yakın arkadaşları kına yakmadan önce kızı kolundan tutup üç kere Peygambere Salâvat Sellala Muhammet Muhammet Mustafaya salâvat diyerek oturtup geri kaldırırlar. Türkülerle kına yakılır ve kız ağlatılır. Kına yakıldıktan sonra çerez dağıtılır. Kına töreni bittikten sonra o gece gelinlik kız en yakın arkadaşlarıyla beraber yatar. (K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Kına davarı ayarlanır. Kız evine gidecek sini hazırlanır ve içine bulgur, dövme, soğan katarlar. Başka bir siniye ise şeker, kolonya, gelinin elbisesi konur.. Bu arada kına davarı iyi olacak, okuntu oğlağı gibi olmayacak. Çünkü davarı beğenmediklerini ‘Bu da ne? Okuntu oğlağı gibi’ derler ve küçümserler. Oğlan evi kız evine kız evine atlarla giderdi. Sağdıçlar tepsiyi yukarı kaldırır, elden ele dolaştırılır toplulukla beraber oynaya oynaya gidilir. Gelinlik kız tepsiyi almak için kapıda bekler. Sağdıçların en samimi olanı tepsiyi gelinlik kıza teslim eder. Tepsiyi alırken bir çift çorap ve havluyu sağdıcın cebine koyar. Kalabalık dağılır. Kına davarı kesilir, etler hazırlanır. Tereyağlı pilav, et yahnisi ve hoşaf yapılır. Sağdıçlar kıza kına yakar. Kızlar kadınlar toplanır, epey kalabalık olur. Kına geç saatlerde yakılır, bu zamana kadar oynanır. Kalabalık biraz azalınca kına yanmaya başlar. Sabaha kadar oyun oynanır. Bundan dolayı şöyle bir sözümüz de vardır: ‘Kınada yatıl kız gibi’, çok yorgun uykusuz anlamında. (K3, K39)

- Gece kına yanarken ev dışında erkekler bekler, içeride gelinin arkadaşı kızların nişanlıları yavukluları eve girmek için türlü yollara başvururlar. Bekçiyi ayartmaya çalışırlar. Dışarıda sabahlayan da olur, eve gizlice girmeyi başaran da olur. Tepsiye kına düzülür, varsa mum yoksa kibrit çöpü dikilirdi.(K3, K39, K40, K44, K50, K51, K58)
- Damadın eline kınayı gelin ayrı bir odada gizli olarak vurur. Şimdi herkesin içinde kına yakılıyor. Genellikle elinin içine altın konuluyor. Eskiden kınadan önce gelin hamamı da olurdu şimdi yok. (K4, K17)
- Kına yakma kadınlar arasında olur. Kız evindeki kına gecesinde köyün kızları ve gelinleri en iyi fistanlarını ve elbiselerini giyerek genişçe bir odada toplanır. Tef çalıp türküler söylenir. Gelinler ve kızlar karşılıklı çifter çifter oynar. Üzerinde mumlar yanan kuruyemişle dolu sini ortaya getirilir. Odanın ortasında uzun bir yastık konulur, gelin ile anası bu yastığı kucaklayarak oturur. Sonra bir kadın tefle gelin övme de denilen uzun bir türkü eşliğinde öncelikle gelini ve anasını ağlatmaya çalışır. Bu ortamda ağlamayan kimse kalmaz. Eğer gelin ağlamaz ise katı kalplidir. Genelde ağlamadığı görülmemiştir. Çünkü gelin kızın ağlamaması pek hoş karşılanmaz. Gelin ile annesi ağlamaya devam ederken biraz sonra annesi kalkar onun yerine akrabalarından bir teyzesi, kız kardeşleri ya da yengesi sıra ile gelerek gelinle kucaklaşıp ağlaşırlar. Bu durumdan sonra ağlama işine son verilir. Gelini yastıktan kaldırıp yüzünü yıkarlar. Derince bir kaba bolca kına karılıp gelinin sağ eli kınalanır. Bu kınalı eller döşeklere bulaşmasın diye çaputlarla ve bezlerle gelinin eli bağlanır. Kına yakıldıktan sonra kına çerezi dağıtılır. Uykusu gelmeyen kadınlar genç kızlar sabaha kadar eğlenir. (K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

Kırkım

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Erzurum'da kına gecesinde, kına yakılmasından önce armağanlar ortaya getirilen bir siniye bırakılır. Buna "saçı" denir. Saçıların kimden geldiğini yaşlıca bir kadın yüksek sesle açıklar (Y.A, 1982: 2776).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde kırkım ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Kırkım gelin inmeden önce arabada bekletilir. Arabanın önüne bir tepsi konur. Sesi gür olan biri bu işi yapar. Buna 'okuntu karşılığı' denir. (K8, K90, K91, K92, K3, K94, K95, K96, K97)
- Kırkımda zarf içinde para konur, damadın babasına verilirdi. Okuntusu horoz olan kuzu getirirdi. Sonradan takı merasimi kınada yapılmaya başladı. Şimdi kırkım işini orkestrayı çalan kişiler yapıyor. (K2)
- Kırkımda akrabalık derecesine göre hediye verilir. Dara ya da başka hediye verilirken isim söylenir. (K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Kırkım kına günü yapılır. Gelin ve damat ortaya alınır. Bir şerit takılır ikisine de. Önce oğlan evi sonra kız evi sonra da eş-dost takıyı takar. (K4, K9)
- Kırkımda, okuntu karşılığı verilen hediyeler özneye takılırdı. Kırkım işi erkekler arasında olurdu.(K3, K9)

1.1.2.4.4. Gelin Alma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonra geçen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle Pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır (Başçetinçelik, 1998:199). Gelin almaya oğlanın anası babası hariç hemen hemen bütün davetliler gelinci giderler. Gelinci giden gruba samen (sağmen) adı verilir. Gelinciler yaklaşınca, kız evinin yakınları, bunların yolunu keserek, şaka yollu birtakım cezalar verirler (Şimşek, 2003:26).

Avşar düğünlerinde gelin alayının başında bir bayraktar bulunur. Bayraktar, bayrak taşıyan, bayrak çeken kişidir. Bayraktar gelin alayının önünde yürür. Bayraktar becerikli, bilgili, görgülü ve de halk arasında saygınlığı olan kişiler arasından delikanlılarca görevlendirilir. Bayraktar olmak büyük onurdur. Tıpkı bunun gibi kız tarafının da bayraktarı vardır. Yörede sorulan bayrak soruları pek çok ve değişiktir. Hemen her düğünde bir soru üretilmektedir. Soruların hiç duyulmamış olması ve ilginç olması önemlidir. Ayrıca sorular çoğu kez manzum olarak söylenen ölçülü sözlerden kuruludur. Soruların bilmece özelliği gösterenleri de çoktur.

Avşar düğünlerinde, ta Şamanlık döneminden kalma bir koşu geleneği vardır. Buna "yüzük koşusu" denir. Buna göre gelin alayı, gelinle birlikte mutlaka mezarlığı

dolanır, mezarlığın etrafında bir tur atılır. Şamanlık döneminden kalma bu gelenekte mezarlık dolanılırken şarkılar söylenirmiş, şimdi ise İslamiyet'le birlikte salâvat getirilerek mezarlık dolaşılmaktadır (Özdemir, 2000: 130-1).

Kızılcahamam yöresinde damat evi sabah olduğunda kendi düğün konuklarını alarak onlarla birlikte gelin almaya giderler. Gelin almaya gelenlere "Hakçılar" denir. Orada yemekler yenilir, eğlenceler yapılır ve oyunlar oynanır. Zaman ilerleyip gelin evden ayrılırken, varsa oğlan kardeşi, yoksa yakınlarından birisi kırmızı kurdele veya kuşağı gelinin beline bağlar. Sonra gelin ana, baba, kardeş ve akrabaları ile vedalaşır. Bu arada yine gelinin erkek kardeşi veya yakın akrabalarında birisi kapıyı kilitler ve gelenek olduğu üzere damat' ın babasından kapı parası adı altında bir miktar para alır. Daha sonra gelin hakçılar tarafından koluna girilerek evden dışarı çıkarılır ve gelin arabasına bindirilir (Akpınar, 2005:129).

Darende'de gelin alma günü şu uygulamalar vardır: "Ayakkabı altına isim yazılması" Gelinin, gelin gideceği gün giyeceği ayakkabının altına bekâr kızların isimleri yazılır. Gelin, baba evinden ayrılırken ayakkabısını yerde sürüyerek çıkar ve gelin vardığı evde ayakkabısının altına bakılır; hangi kızın ismi silinmişse o kıza yakın bir zamanda "dünür" gelineceğine inanılır. "Taş koyma ve mendil atma" Gelin, gelin gittiği evde taş gibi ağır olsun, hafif, basit insan olmasın ve hanesinde saygılı olsun diye, gelin baba evinden çıktıktan sonra anası, bir büyük taş alır ve bir kenara bırakır. Yine gelin, gelin arabasına bindikten sonra ağlayıp gözlerini sildiği mendili gelin gideceği eve götürmeyerek yere atar. Şayet unutur da mendilini yanında götürürse gelin geldiği evde gözyaşının dinmeyeceğine ve geçimsizlik olacağına inanılır. Bu nedenle gözyaşı ile ıslanmış mendil baba evinden çıktıktan sonra yola atılır ve erkek evine götürülmez. "Gelinin baba evinden birer tane tabak, ekmek, kaşık ve çivi alması" Gelin, baba evinden çeyizden ayrı olarak, bir tabak, bir tüm ekmek, bir kaşık ve bir de kullanılmamış çivi alarak oğlan evine getirir. Gelin, gittiği eve çivi gibi çakılıp kalsın ve bir daha baba evine geri dönmesin dileği ile amacıyla getirdiği çivi evin her hangi bir odasının kıble tarafındaki duvara çakılır. Ekmek, tabak ve kaşık ise, artık gelinin baba evinde rızkının kalmadığını, bundan böyle rızkının kocasının evinde olduğunu ifade etmektedir (Uslu, 2004:92).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde gelin alma sırasında şu uygulamalar yapılmaktadır:

- Gelin evden alınırken damat bulunmazdı, gelinin erkek kardeşleri arabaya bindirirdi. Damat araba evden ayrılıp uzaklaştıktan sonra bir yerde binerdi. Şimdi evden alınırken damat da bulunuyor.(K2)
- Gelin evden çıkmadan önce ayakkabısının tekine para konur. Bu parayla gelinin yeni evine bereket gelsin düşüncesi vardır. Ayrıca bu parayı eve inince kızın sağdıçları veya evlenemeyen kızlar kısmet açsın diye alırlar. (K95, K96)
- Gelin evden çıkarken kardeş yolu adıyla para alınırdı.(K6, K7, K8, K9)
- Oğlan evinden gelin almaya gelenlere seğmen ya da gelinçi denir. (K1, K2, K40, K44, K49)
- Gelin hazırlanınca kızlar yanına dizilir ve üç defa selavat getirirler. Gelinin üzerine pullu örtülür. Gelin baba ocağından çıkarken babası kızın ayakkabısına para koyar, beline kırmızı kuşağı bağlar vedalaşırlar. Kızın varsa erkek kardeşi kapıya durur ve bahşiş alır. Gelin selavatlanarak çıkarılır.(K3, K39, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Gelin övüldükten sonra kuşak bağlanır. Önceden 'gardaş kuşağı' denirdi. Kuşak bağlandıktan sonra gelin annesinin ve babasının elini öper.(K3)
- Gelin arabaya bindirilir, önceden atla götürülürdü. Şimdi konvoylarla götürülüyor. Caminin yanından geçirilir ve mezar ziyaret ettirilir Fatiha okur. Bunun amacı dünyanın geçici olduğunu geline hatırlatmaktır.(K2, K3, K4, K16, K17, K18, K31, K39, K59, K60, K61,K62)
- Damat gelini almaya gittiğinde gelin evden çıkarılmadan önce kız tarafı ve komşuları 'değirmen' denen çeşitli eğlencelik oyunlar hazırlarlar. Mancınıkla su atma gibi. Bu oyunlarda oğlan tarafına çeşitli cezalar verilir ve para toplanır. Bu oyunların amacı hem eğlenmek hem de bizden mahallemizden kız almak hiç de kolay değildir mesajını vermektir.(K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Geline kırmızı duvak örtülür. Terbiyeli olsun kaynana ve kayınbabayla iyi geçinsin diye. Kız evinden alınırken oğlan evine şakalar yapılır kömür sürülür katran da olabilir. Un, yumurta, su atılır üstlerine şenlik olsun diye. (K4)
- Oğlan tarafından gelini almaya gidenler karşılanır ve cezalandırılırdı. Şaka amaçlı olurdu bütün bunlar. Mahkeme kurulur, sorguya çekilirdi gelenler. Bir kişi berber olur ceza alanlar tıraş edilirdi. Tıraşı yaparken, hayvan kuyruğu, çamur, balta, satır kullanılırdı.(K8, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K97)

- Oğlan evinden kız evine gidenlere kara(is, kömür, çamur) çalınır. Oyun yapılır onlara eziyet edilirdi. Kız evinin 'cırtılları' (şımarık) şaka yaparlar.(K3, K39)
- Kızlar başka köyden alınırdı, dışarıdan gelenler ağırlanır ve gelenlere 'seğmen' denir. Oğlan evinden gelenler türlü eziyetler yapılır, elleri yüzleri boyanır. Kadınlar arasında eteklerin makasla kesildiği olurdu. Tabi bunlar eğlence amaçlı olur.(K40, K44, K50, K51, K58)
- Düğüne gelenlerin hepsine seğmen denir. Seğmen ya da seğmen uygulaması halen devam ediyor. Bir köyden başka bir köye kınaya gidiyorlar, gidenlerin hepsine seğmen denir, grubun bayrağı olur. Karşılayan ekibinde bayrağı olur. Kız tarafı oğlan tarafına sorular sorar. Bu sorular saçma ve anlamsız sorulardır. Kaplumbağanın üstünde kaç kare var, 20 yaşında kaplumbağanın üstünde kaç kare var, kağnıda kaç delik var gibi. Tabi bu soruların cevabını bilmek mümkün değildir. Kız tarafı oğlan tarafına ceza verir. Bu sorular bilinmezse seğmenin bayrağı kız tarafından alınır. Bayrağın kurtarmak için erkek tarafı para öder. Bu parayla koyun alınır ve herkes yer. Karşılığında para alınır. Para vermeyeni ceza olarak kağnı tekerine bağlayıp yuvarlamak gibi. Su kuyusuna sarkıtmak gibi. Yüksek bir yere halka asılır. Halkadan ip geçirmeye çalışılır. İpin ucunda sopa olur yağlı ya da sabunlu. Sopa ayakla tutulur halkadan geçirip ip çekilmeye çalışılır. Haliyle sopa kaygan olduğu için düşülür. Bunları yapamayan ceza olarak para verir. Alınan para düğüne harcanır, gençlerin olmaz. **(**K1)

1.1.2.4.5. Gelin İndirme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Gelin yeni evine gelirken, gelinlik töresi gereği kayınpederi ya da kayınvalidesi; tarla, bahçe, hayvan gibi şeyler bağışlar ki, buna bağışlama adı verilir. Gelinin bağışı alıncaya kadar, atından inmediğini, yeni evine girmemekte direndiği de olur. Yine gelin, güvey evine geldiği zaman oğlan evinin çağrılılar, gelinin başından aşağı kuru yemiş, şeker, buğday, darı saçarlar. Bu âdetin temelinde bereket simgesi yatmaktadır. Bekâr kızlar ve erkekler için kullanılan "darısı başına" deyimi de buradan gelmektedir. Gerek başa saçılan, gerekse akrabalar ve komşularca geline verilen çeşitli hediyelerle paraların tümü "saçı" adıyla yaygınlık kazanmıştır. Gelinin evinden ayrıldıktan sonra, oğlan evine giderken, gelin alayının yolunun kesilip para istenmesi, gerektiğinde parayı

alıncaya kadar direnmesi de yaygın adetlerden birisidir ki, buna da "toprak bastı, yol bastı" denmektedir (Örnek, 2000:199).

Adana düğünlerinde, gelin koca evine geldiği zaman, kapı eşiğine konulan balta, nacak gibi demir eşya üzerinden atlatılması, sağlık ve esenlik, yuvanın sağlam temellere dayanması, doğacak çocukların demir gibi sağlam ve sağlıklı olması inançlarına bağlı güzel geleneklerdir. Gelinin başından çerez serpmek, tohum taşıyan bitkiler ve kutsal sayılan toprak ürünlerinin başında tahıl (buğday, arpa) hayırlı rızık, kısmet, bereket ve bolluk anlamına gelir. Gelinin başından serpilen çerezin, özellikle genç (evlenmemiş) kızlar tarafından kapışılarak çeyiz sandıklarında saklanması, kısmetlerinin açılması (darıbaşına) inancına bağlıdır (G.T, 1984: 28).

Gaziantep'te kız evinden kına, çeyiz ve özellikle gelin gelirken mahallenin cimrileri, birtakım gençleri veya mahallenin kahvecisi tarafından düğün alayının önüne bir sicim gerilir ve geçmesine müsaade edilmez, ta ki bahşişlerini alıncaya kadar. Buna "ip çekme" denir. Bunun bir manası da kız mahallesi gençlerinin oğlan mahallesine içerlemeleridir. Niçin mahallelerinden bir kız alıp götürüyorlar diye. Çünkü şehir halkının dilinde kız evinden tarafa (değirmenin alt tayı) derler. Gerdek gecesinin sabahında kız evi tarafından rastlanan birine oğlan evi tarafından olanlar muzipçe şakalar yapılır (Yener, 1959:77). Gelin, oğlan kapısından içeri ayağını atar atmaz evvelden hazırlanan kurbanlık koyunu kasap boğazlar ve gelin bunun üstünden atlar, eve gider. İçerde, Kara Hava isimsi şarkıcı şarkı söyleyerek şarkının ahengine uygun zilli def çalarak gelini karşılar:

Gelir salını,
Giyer alını,
Evin gelini
Canım sen hoş geldin
Sen safa geldin.

Oğlan evine gelen gelin yüksek bir gelin köşküne, kaynanasının elini öptükten sonra oturur. Gelin hanım köşküne oturduktan sonra sıra ayakkabısını çıkarmaya gelir. Bir kadın kadının terliklerini getirerek, iskarpinlerini giydirir. Bunun karşılığında biraz bahşiş alır (Yener, 1959:75).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Düğün alayı köyün etrafını dolaştıktan sonra oğlan evine gelirler. Gelin attan(şimdi arabadan)inmeden önce kaynana gelinin başına selavatlayarak arpa atar bu arada damadın yakınlarından geline ne hediye verecekleri sorulur teker teker. Bu işlem bittikten sonra gelin attan iner damat gelinin başından para atar içeri girilir. İçeride yiğitbaşı ve yengeler beraber oynarlar kaynana geline şeker ısıttırır ağzı tatlı olsun diye. Gelin o gün akşama kadar ayakta bekletilir.(K59, K60, K61, K62, K65, K67)
- Gelin öğleden sonra akşamüzeri eve iner. Gelin eve indiğinde ayağına kurban kesilir, buna 'ayağına kesme' denir. Kanından gelinin alnına sürülür. Kesilen hayvandan kavurma yapılır akşam yenir. (K2, K16, K17, K18, K39)
- Gelin eve getirilir, arabadan hemen inmez. Sağdıçlar ve yakınları biraz oynar. Sonra damadın anası ve babası çağırılır babasına sorarlar: Geline 'üzengilik' olarak ne veriyorsun? Şaka olarak oğlunu kastederek 'tosun verdim' işte der. İmkânlar ölçüsünde mal atlın verilir. Sonra şenlik olsun diye oğlanın anasını ve babasını sırayla sırtlarına bindirirler. Sağdıçlar 'kapı açılmıyor' der. Bahşiş alırlar. Gelin ve damat inince oynatılır. Gelinin ayağına kurban kesilir. Gelin içeri alınır sağdıçlar damadı alır götürür. (K3)
- Eve inince eline şişe verirler, şişeyi kırar. Şişe kırmanın iyi olduğuna inanılır. Ayağına koyun keserler. Gelin kapıdan girerken kaynanan kolunu kaldırır gelin kolunun altından geçer. Eline Kur'anı Kerim verilir ve öptürülür. Gelin arabadan inmeden kaynana ve kayınbaba sırayla sırtlarına bindirilir. Eğer binmezlerse gelin arabada bekletilir indirilmez. Gelin arabadan inerken kapıyı açmak için amcalar, dayılar çağırılır. Kardeşleri de indirebilir.(K4)
- Eve girmeden önce, hamarat, işçimen olsun diye eline oklava verilir. (K20, K56, K57)
- Gelin arabadan inince bardak ya da şişe kırar. İlk atışta kırarsa büyük alkış alır. Kaynana kapı eşiğine ayağını kaldırır ve altından gelin geçer. Onun iyi anlaşsın sözünü dinlesin diye. Yaprağa sürülen yağı kapıya yapıştırır, yağ gibi yumuşak olsun diye. Gelin arabadan inmeden önce bir süre oynanır. Kaynana ve kayınbaba sırayla birbirlerinin sırtlarına binerler. Bu eğlence amaçlıdır. Halen

devam ediyor. Yıllar öncesinde kadın erkek ilişkilerinin daha baskı altında olduğu dönemlerde bu hareket büyük bir olay ve eğlenceydi.(K2)

1.1.2.4.6. Özne Övme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'nun birçok yerinde gerdekten önce damada moral olsun diye farklı uygulamalar yapılmaktadır (Menteşeoğlu, 1998:382). Gaziantep'te akşamdan sonra bütün davetliler, birinci göbekten hariç, hep giderler. Yatsıya doğru damadın arkadaşları gelinden damadın elbisesini isterler. Gelinde kendi eliyle elbiseyi dolaptan alıp teslim eder. Bu elbise çorabından iç çamaşırına kadar tam takımdır. Damat baba evinde yıkanır ve arkadaşları tarafından giydirilir. Damadı bekâr olan genç arkadaşlarından biri giydirir. Buna karşılık hediyesi ihmal edilemez. Elbise giyimine kadar yatsı namazı vakti gelmiştir. 40- 50 kadar arkadaşı yoldaşıyla damat camiye götürülür. Damat babasının huzurunda imamın elini öper, cemaatle beraber iki rekat namaz kıldıktan sonra iki hoca mani okuyarak damadı evine getirirler (Barlas, 1959:89). Kayseri'de de damat yatsı namazına sağdıçları ile birlikte gider. Camiden çıkışta arkadaşları damadın ayakkabısını alırlar ve bahşiş karşılığında verirler. Damat ilahiler eşliğinde eve getirilir. Fırından getirilen ateş damat evinin kapısında sabaha kadar yanar (Turan, 2001:758).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde öznenin hazılanması büyük titizlikle olur, özne hazırlandıktan sonra övülürken şunlar yapılır:

- Gelin akşama kadar ayakta dikili bekler, bu arada damat yiğitbaşı ve gençler tarafından güvenli bir yere kaçırılır damat tıraşı yapılır. Eğer köyden birileri yiğitbaşının ve gençlerin haberi olmadan damadı kaçırırlarsa bu yiğitbaşına çok büyük ceza getirir. Onun için damadı mükemmel bir şekilde korur. Damat bekletildiği yerden akşam evine getirilirken müzik eşliğinde özel bir ezgiyle getirilir. Buna özne övme denir. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Damat hatırı sayılır zenginlerden birinin evinde hazırlanır. Tıraş olur, takım elbise giyerken salâvat getirilir. Elbise giydirilirken özellikle yanlış giydirilir eğlence havasında hazırlanırdı. Hazırlandıktan sonra övüle övüle, türkü söylenerek götürülürdü. (K6, K9, K24, K32)

- Önceden damat tıraşı evin önünde davul zurnayla olurdu. Damat sandalyeye oturtulur. Berber tıraşa başlarken büyüklerden ve sağdıçlardan ‘ jilet kesmiyor’ diye para isterdi. (K3, K4, K6, K7, K9, K39)
- Sağdıçların damadı götürüp yedirip içirmesine ‘özne donatma’ denir. (K3)
- Özneyi almak için fenerle, çamla sağdıç ve yengeler oynaya oynaya giderler. Öznenin olduğu yerde takı merasimi olur. Önceden hediyeler özneye takılırdı. Şimdi geline takılıyor. Buna ‘özne donanması, özneye kırkım’ denir. Bu kırkım esnasında sağdıçlar öznenin yanından ayrılmaz. Özne almaya gelenler ellerinde iğneyle onu güldürmeye çalışır. Gülmesi halinde sağdıçlar cezalandırılır ve para verirler. Oynaya oynaya eve gelinir. Özne eve gelince gelin odadan çıkar, beraber içeri girerken gelin kaynanasının kolunun altından geçer, yaprakla verilen yağı kapıya sürer. Bu merasim önceden özne eve gelince olurdu şimdi gelin inince hemen yapılıyor.(K3)
- Özne övüle övüle akrabalarından birinin evine götürülür. Eve varınca masaya bir kama (bıçak) saplanır. Kamayı masadan çeken ziyafet verir. Yengeleri arkasından ayna tutar. Akşam herkes toplanır yemek yenir. Daha sonra damat gelinin yanına getirilir.(K53, K54)

  Sıra sıra söğütler
  Birbirini öğütler
  İzin versin yiğitler
  Övelim özne beyi

  Sıra sıra sokular
  Birbirini kokular
  İzin versin fakılar
  Övelim özne beyi

  Sıra sıra sokular
  Ey mavi donlu
  Bir birini kokular
  Ey mavi donlu

Sıra sıra söğütler
Ey mavi donlu
Birbirini öğütler
Ey mavi donlu

İzin versin yiğitler
Ey mavi donlu
Bekleriz özne beyi
Ey mavi donlu (K6, K40, K62)

Denize dalayım mı?
Bir balık alayım mı?
Bir balığın yüzünden
Ben yersiz kalayım mı?

Bir taş attım alıca,
Bir kuş tuttum delice
Yeni bir yar sevdim,
Kulağı küpelice.

Kara kara kazanlar
Kara yazıyı yazanlar
Cennet yüzü görmesin,
Aramızı bozanlar.

Ata vurdum belleme,
At belini sallama.
Her yerin senin olsun
Uçkur bağın elleme.

Şişede badem yağın,
Altın kemer bel bağın.

Örkmeden bir şey çıkmaz,
Çözülmez uçkur bağın. (K97)

1.1.2.4.7. Nikâh/Gerdek

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine "gerdek" denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din veya bağlı bağlı bulunduğu üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulune uygun olarak kıyılan nikâhı evlilik için geçerli saymaktadır. Yasa gözünde geçersiz olmasına karşın, imam nikâhı denilen "dini nikâh" da halen yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi ailelerse medeni nikâhın yanı sıra, sonradan bir de dini nikâh yaptırarak, evlilik birliğini kutsamış olurlar. Hatta kimi durumlarda sadece dini nikâh yaptırılmakla yetinilmektedir. Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere "gerdek evi", "gerçek damı", "gerdek odası" gibi adlar verilmektedir. Sağdıcı ve arkadaşları tarafından şamatayla ve yumruklanarak getirilen güvey, gerdek odasına sokulur. Gelinle güveyin karı- koca oldukları geceye "gerdek gecesi" ya da "zifaf gecesi" denmektedir (Örnek, 2000:197-8).

Akşam yemeğinden sonra, eğer daha önceden imam nikâhı kıyılmamışsa, bir hoca çağrılarak, iki şahit huzurunda nikâh kıyılır. Nikâh kıyılırken, konuşulmaz, herkes elini dizinin üzerine koyar. Nikâh anında kolların ve ellerin bağlanması iyi sayılmaz, damadın bağlanacağına yorumlanır. Damat, arkadaşlarıyla birlikte yatsı namazına gider. Dönüşte, gelinle birlikte gerdek odasına gider. Geline yüz görümlüğü takarak, yüzündeki örtüsünü açar. Sonra ikişer rekât namaz kılarlar. Gerdekten sonra damat veya sağdıç tarafından bayrak direği sökülür veya iki el silah sıkarlar (Şimşek, 2003:32).

Gelinle damadın evliliklerini çekemeyen ya da istemeyen bazı kişiler tarafından damadın gerdekte başarısız olması için bağlama büyüsü yapılabilir. Nikâh kıyılırken yüzük üç kez çıkarılıp takılırsa veya bıçak, kapak, kapı gibi nesneler kapatılırsa damat bağlanmış olur (Şişman, 2002: 457- 458). Damat gerdek gecesi başarısız olursa molladan bir muska alınır. Muska, akarsuda yıkanıp suya atılır (Çelik, 2001:12). Eski bir inanışa göre nikâh kıyılırken güveyi bir efsun bağlarmış ve cinsi münasebette başarısız olurmuş. Bu efsunun önüne geçmek için nikâh memurunun "şahitlerin huzurunda bende bu nikâhı kıydım" sözünden önce, nikâhta hazır bulunanlardan birisi,

elinde ağzını açık tuttuğu çakıyı hemen kapatır. Böylece damada musallat olan efsunun önüne geçilmiş olur (Yener, 1959:74).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Akşam yemeğinden sonra nikâh kıyılır. Önceden gelin nikâh için iki kişiye vekâlet verir nikâh öyle kıyılırdı.(K3, K39, K40)
- Dini nikâh ise, ailelerin anlaşması doğrultusunda nişan döneminde, düğünden birkaç gün önce veya düğün günü olur.(K4, K17, K18)
- Dini nikâh gerdekten önce kıyılır. (K6, K7, K8, K9)
- Gelin indikten sonra akşam imam nikâhı yapılır, nikâhtan sonra damat sağdıçlarla akşam namazına gider. (K2)
- Düğünün son akşamı eve gelindiğinde yiğitbaşı içeride toplanmış köyün ileri gelenlerine "Hu erenler müsadeniz var mı damadı getirmeye" diye üç kez tekrarlar. Müsade alındıktan sonra damat içeriye getirilir. Damadın yanında sağdıç bir de ufak çocuk bulunur. Sağdıcın ve damadın başına bir sarık sarılır ve ceket giydirilir. Bu esnada yiğitbaşı sorar "sardık mı saramadık mı?" diye üç defa tekrarlanır. Odada bulunanlar sağdıcı güldürmeye uğraşırlar. Eğer sağdıç gülerse yiğitbaşına cezalar kesilir. Damadı başındaki sarıkla hocaya benzettiklerinden olacak "yolda gelirken hocamızı soymuşlar" diyerek bahşiş toplanır ve nikâh törenine geçilir. Özne övülürken silah da atılır. Hoca nikâhı kıyar.(K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Dini nikâh gelinin indiği günün akşamında yapılır. Genelde gelin pazar ya da perşembe günü iner. Akşam imam davet edilir ve mutlaka yemek verilir. (K1)
- Düğüne gelenler, düğünün bittiği günün akşamı bayrak yemeği için toplanır. Damadın bulunduğu odaya izinsiz girilmez. Kapı çalınır, içerdekiler izin vermeden odaya girilmez. Bu önemli bir kuraldır. Odanın başköşesinde damat ve sağdıç oturur. Bayrak yemeği boyunca damadın konuşması yasaktır. Gelen davetliler, çeşitli şekillerde damadı konuşturmaya, güldürmeye ya da oturduğu köşeden kaldırmaya çalışırlar. Maksat sağdıca ceza ödetmektir. Odanın giriş yerinde damadın ayakkabısı unutulursa ve bu olay gelenlerce fark edilirse, sağdıca çeşitli cezalar verilir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

Gerdek

- Gerdek gecesinde gelinin sağdıcı oğlan evinde bekler. Gelin ve damadın karı koca olmasını bekler. Yan odada erkeğin ve gelinin akrabaları bekler. İşin tamamlanması beklenir. Sorun varsa çarelerine bakılır. Nasihat edilir. Gerdek gecesinde başarısız olan damat ekmek yapılan sacın üzerinde yıkandırılır. Kız tarafından bekleyenler karı koca olma haberini alınca evlerine gönderilir. Kız evi bizim kızımız sağlam gitti sağlam geldi, der. (K1)
- Damat gerdeğe girer, sağdıçlar dışarıda bekler. O gece gelin ve damadın hemen karı koca olması beklenir. Eğer bu gerçekleşmez ve damatta sorun varsa sağdıçlar damadı mezarlığa götürür, mezarlığı gezdirir. Tekrar dener başarılı olmazsa ekmek sacının üzerinde soğuk suyla yıkanır. Tekrar dener sonuç olumsuz olursa muskacılara hocalara giderler, damada muska yazılmıştır, bağlanmıştır diye. (K2)
- Sağdıçlar damada moral verici sözler söyler. Damadın sırtına vurularak gerdek odasına sokulur, sağdıçlar dışarıda bekler. Damat odadan dışarı çabuk çıkarsa silah sıkılır. İlk geceden gelin ve damadın karı koca olması istenir ve beklenir. Bu gerçekleşmezse ekmek yapılan sacın üzerinde damadı soğuk suyla yıkama ya da mezar ziyareti yaptırılır. Damada nasihat edilir olmazsa hocaya gidilir. (K3, K16, K17, K18, K31, K39, K102, K103)
- Gerdekten sonra düğün bitmiş demektir, bayrağın başındaki soğan sallanarak düşürülmeye çalışılırdı. Düşen soğanı kapan bahşiş alır, soğan sallanıp da düşmezse tüfek sıkılırdı.(K40, K44, K50, K51, K58)

1.1.2.4.8. Değerlendirme

Düğün Tufanbeyli yöresinin en renkli ve farklı geçiş dönemidir. Düğünler genelde hasat döneminden sonra ve ilçede gurbetçi çok olduğu için yaz aylarında yapılır. Düğün haftanın her günü olmaktadır. Haftanın her günü olmasının en önemli sebebi; gurbetçilerin yaz tatiline gelmesi, diğer şehirlerde bulunan akrabaların toplanması ve tatil döneminin kısa olmasıdır. Düğünler genelde üç gün sürmektedir. Düğünün ilk aşaması bayrak dikmedir. Bayrak dikilirken mutlaka yemek verilir ve kurban kesilir. Bayrak diken kişinin evli olması en önemli şarttır. Ertesi gün sabah “dan davulu” nun gelmesiyle düğün devam eder. Çeyiz düğünden önce genelde kamyonla

götürülür. Kız evinden çeyiz için gelenlere yemek hazırlanır. Yörede eskiden uygulanan çocukları sağdıç yapma değişik düğün âdetlerindendir. Günümüzde sağdıçlar gelin ve damadın arkadaşlarından olmaktadır. Gelinin sağdıçlarından biri mutlaka evli olur ve "yenge" denir.

Kına gecesi düğünün ikinci akşamı yapılmaktadır. Yörede farklılık göstermekle beraber önceden damada da kına yakıldığı olmaktadır. Kına yakıldığı gece gelin ve damat masada oturur. Eğlence geç saatlere kadar devam eder en son kına yakılır. Gelin arkadaşlarıyla sabaha kadar eğlenir ve onlarla beraber yatar. Kına türküsü söylenir. Gelinin avucuna altın konarak kına yakılır.

Yörede kırkıma "okuntu karşılığı" da denir. Eski düğünlerde kırkım hediyeleri sadece damada takılır ve erkekler arasında olurken; günümüzde topluluk önünde genelde geline takılmaktadır. Yörenin en belirgin özelliklerinden biri de kırkıma, davetlilerin mümkün olduğu kadar altın takarak katılmasıdır. Hem evlenecek çifte maddi olarak destek olunur, hem de takı takanların ileride yapacakları düğün için alacakları olur.

Gelin almak için erkek evinden kız evine giden herkese "seğmen veya gelinçi" denilir. Gelin almaya kalabalık bir topluluk gider. Topluluğun liderinin elinde Türk bayrağı bulunur. Belli bir noktada kız evinden bir ekip bayraklı bir şekilde erkek evini bekler. İki tarafın topluluğu karlılaşır, kız tarafı erkek tarafına sorular sorar. Bu sorulara "bayrak sorusu" denir. Sorunun cevabını erkek tarafı veremezse türlü cezalar verilir. Gelini evden erkek kardeşleri çıkarır ve arabaya bindirir. Önceleri damat gelin almaya katılmazken günümüzde gelin almaya damat da gelmektedir. Gelin evden çıkmadan kuşak bağlanır. Buna "gardaş kuşağı" da denir. Babasının ve annesinin elini öper. Başına kırmızı duvak örtülür. Kırmızı duvak, yeni evinde kaynana ve kayınbabasıyla iyi geçinmesi içindir. Gelin alındıktan sonra konvoyla gezdirilir ve mezarlığın yanından geçip Fatiha okuması istenir. Yeni evine geldiğinde mutlaka kurban kesilir ve buna yörede "ayağına kesme" denir. Arabadan inince gelinin başına yüksek bir yerden buğday, arpa, şeker, paradan oluşan bir karışım atılır. Gelin inince kaynana ve kayınbabasıyla iyi geçinsin, yeni evine uyum sağlasın diye farklı uygulamalar görülmektedir. Gelinin ağzına şeker verilir, kaynana ayağını kaldırır gelin altından geçer, kendisine verilen şişeyi kırar, yaprağa sürülen yağı kapıya yapıştırır. Kapıda duran sağdıçlara bahşiş verilir. Gelin eve girdikten sonra bunların dışında en çarpıcı ve eğlenceli olay ise kaynana ve kayınbabanın sırayla birbirlerinin sırtına binmesidir.

Birbirlerinin sırtına bindikten sonra kalabalık her ikisini de alkışlar. Bu sahne düğünün en eğlenceli bölümlerinden biridir. Anadolu'nun birçok yerinden farklı bir uygulamadır. Akşam yemeğinden sonra imam gelir ve nikâh kıyılır. Dini nikâh genelde gerdekten önce kıyılır. Resmi nikâha da dini nikâh gibi önem verilir düğünden önce kıyılır.

1.1.2.5. Düğün Sonrası

Düğünün bitmesine rağmen düğünle bağlantılı düğün sonrası geleneksel uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Artun; 2005:180).

Gaziantep'te eğer oğlan evi zengin ise, gerdek gecesinin gündüzü, bir de muhteşem düğün yapılır. Kız ve erkek tarafını bütün tanışlar bir yerde, kadınları ayrı bir evde olmak üzere sabahleyin toplanırlar. Akşama kadar yerler içerler eğlenirler. Düğün yemekleri Antep tabirince "pilo cıvık" olmak üzere iki çeşittir. Cıvık: doğrama denen etli patlıcan yemeğinden veyahut kış kabağından yapılan kabaklamadan ibaret olur. Bu yüzden evlenmeler bu iki sebzenin bol bulunduğu mevsimlerde yapılır. Fakat daha zengin olanlar mükemmel üç beş çeşit yemekli, üzerine tatlısıyla da düğün yaparlar (Yener, 1959:73). Gerdek gecesinden birkaç gün sonra kızın anası okuyucuları salar ve el öpmeye çağırır. İki taraf aileleri müştereken yemek yiyip eğlenirler. Oğlan giderken kayınbabasına elbiselik götürür. Yemekten sonra kahve içilir; gelinde damat büyüklerin ellerini öperler. Kayınbabaların ve diğer büyüklerin genç evlilere bir şey takması lazımdır. Erkekler kısmındaki bu merasimden sonra kadınların kendi aralarındaki toplantı odasında da kaynanaların elleri öpülür. El öpmeden birkaç gün sonra kızın babası bir ziyafet verir, yenilir, içilir ve eğlenilir. Bu ziyafetle düğüne ait bütün formalite ve adetler tamamlanmış olur (Barlas, 1959:89- 90).

1.1.2.5.1. Duvak

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Duvak eğlencesi gelinin şerefine, bir anlamda onun bekâretini gerdek gecesine kadar muhafaza etmesi sonucu yüzünün ak çıkmasını kutlamak üzere düzenlendiği için genellikle oğlan ve kız tarafının kadınları ile genç kızların katılıp yemekli ya da yemeksiz, ikramlı ya da ikramsız, çalgılı ya da çalgısız bir toplantıdır. Gelinin ailesinin katılmadığı bu törene özellikle nişanlı genç kızlar rağbet ederler. Bir müddet sonra kendilerinin de yaşayacakları bu olayı, biraz merak ve biraz da heyecanla izler, gerek

gelinin çeyizi, gerekse bu konudaki kuralları görerek ders ve tedbirlerini almaya çalışırlar (Köse; 2003:99-100). "duvak" geleneğinin farklı yörelerde değişik adlarla anıldığını tespit etmiş bulunuyoruz. Nitekim Sivas'ın Şarkışla ilçesinde, Afyon'a bağlı Sandıklı İlçesi'nin Yavaşlar Köyü'nde, Manisa'ya bağlı Demirci Kasabası'nın Kılavuzlar Köyü'nde, Eskişehir'in İnönü yöresinde, Tarsus'ta, Ödemiş'in Demirci Köyü'nde, Çankırı'ya bağlı Bozkuş Köyü'nde "duvak" adıyla bilinen bu gelenek Kütahya'da "paça günü"; Niğde'ye bağlı Kemerhisar yöresi'nde "yüz açma", Tunceli' de "yüz açımı"; Rize'ye bağlı Çayeli Kasabası'nın Uzundere Köyü'nde "Magar safrası"; Çanakkale'nin Ezine İlçesi'ne bağlı Arasanlı Köyü'nde "Cuma günü"; İzmir'in Torbalı İlçesi'nde "duvak açma"; Trabzon'da "cumalık"; Denizli'ye bağlı Zeytinköy'de "Gelin ertesi"; Hatay Yayladağı Yöresi'nde "Süpha günü"; Balıkesir'in Bandırma İlçesi'nde"Kahve içmesi"; Edirne'nin Keşan İlçesi'nde "duvak indirme"; Afyon ve Denizli merkezde ise "gelin sabahı" diye bilinmektedir (Köse, 2003:95).

Kızılcahamam'da ertesi gün öğleden sonra "Duvak" denilen bir merasim yapılır. Burada gelinin çeyizi akrabalara, komşulara ve tanıdıklara gösterilmek üzere sergilenir. Yemekler yenilir, oyunlar oynanır ve böylece duvak merasimi de tamamlanmış olur. Birkaç gün sonra ise; gelin ve damat yakın akrabalarına hediyeler dağıtmaya başlar. Bunun yöre ve çevredeki ismi ise "Dürü" dağıtımıdır. Kendisine dürü getirilen ev sahipleri onlara hediyelerinin karşılığı olarak bir miktar para verirler. Fakat bu parayı verirken açıktan vermezler, nezaket gereği damat veya gelinin cebine koyarlar (Akpınar, 2005:130).

Trabzon'da düğünden üç gün sonra gelinin anası evine damat tarafı el almaya (el öpmeye) gider. Bazı bölgelerde el alma yerine gelinin ana evinden çıktığı yedinci güne isabet eden gün damat, gelin ve damadın kardeşleri (genel olarak yaşlılar gitmezler) el öpmeye giderler. Buna yedileme de denir. Yemek yenirken bir küçük oyun olan kaşık çalma oyunu oynanır; bu da sofraya konulan kaşıklardan birinin alındığı söylenerek kaşığı kim aldı diye birbirlerine sorarlar. Kaşık çalma bereketin ifadesi olduğundan kimin aldığı söylemez. O masadan alınan yiyecek ve eşya alanın kısmetinin açılacağına inanılır (Güçlü, 2004:135).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Düğünün ertesi günü yengeler toplanır gelinin başını bağlarlar. Bağlanılan başörtüsü gelinin başında üç gün durur. Baş bağlanırken "varın söyleyin geline

duyduğunu demesin erine, ve eline, beline, diline sahip olsun" denir. Daha sonra kaynana geline paça yedirir. Gelin müsade verilmeden evde kocasından başka kimseye sesini duyurmaz kimseyle konuşmaz. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

- Üç gün sonra kaynana veya görümce gelini çeşmeye götürür. Gelin ilk defa dışarı çıkmış olur Üçüncü günü kızın anası kömbe yapar. Kömbeyi beline bağlar ve kızını ziyarete gider. Yolda giderken gördüklerine "buyurun kız gezmeye gidiyorum" der. Bir-iki hafta sonra kaynana ve akrabaları gelini de alarak gelinin anasına yemeğe giderler. Kızın anası kızına herhangi bir hediye verir; koç, koyun, buzağı gibi. Bundan sonra gelin özgürdür istediği yere tek başına çıkabilir. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Düğünden sonra baş sağdıç ve diğer sağdıçlara bohça yapılır.(K3, K4, K39, K53, K54, K55)
- Kız evi düğünden birkaç hafta sonra erkek evini ziyaret eder. Bundan üç gün sonra erkek evi gelinle damadı da alarak kız evini ziyarete gider. Buna ' yol açma' denir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

1.1.2.5.2. Değerlendirme

Yörede düğünden sonra farklı uygulamalar görülmektedir. Birkaç gün sonra gelin dışarı çıkar. Bu süra genelde üç gündür. Üç günden sonra gelinin annesi kızını ziyerete gider. Kız ve erkek evinin birbirini ziyaret etmesine ise "yol açma" denir. Düğünün ertesi günü gelinin yengeleri gelinin başını bağlar, bağlanan başörtüsü üç gün gelinin başında kalır. Baş bağlanırken, yengeler geline bundan sonraki hayatı için nasihatte bulunurlar.

1.1.3. Ölüm

Ölüm somut olarak, insan yaşamının sona ermesidir; ama insan topluluklarının inanış ve törenlerinde, bu olay da, doğum ve düğün gibi bir "geçiş" aşaması değerini taşır; ölümden sonra da ölünün yaşayanlarla ilişkileri, alış verişleri süregitmektedir (Boratav, 1994:194).

Ölüm, hayatın başlangıcı olan doğum ve onu takip eden evlilik gibi safhalardan sonra, halk inançları itibariye önemli bir dönemdir. Türklerin, eski ve halen mensubu

bulundukları dinler itibariyle inançlarında; ölümle her şeyin bitmediğine, ölümün sadece bir âlem değişme olduğuna, ölümle yok olunmayıp bu dünyadan öteki dünyaya geçildiğine inanılmıştır (Kalafat, 1998:239).Dünya'ya gelirken olmakla var olmamak arasındaki keskin çizgi hayatın sonu ve ölüm arasında da vardır. Yaşamak bu dünya, ölüm ise öbür dünya için bir var oluştur. Her canlı, dolayısıyla her insan ölecektir. Öyleyse birçok inanç sistemine göre ölümle yeni bir hayat başlayacak, bu yeni hayatı sürdürecek için ise törenler yapılacak ve defin gerçekleştirilecektir. Ölülerin gömülmeleri ve bu esnada gerçekleştirilen törenler dünya üzerinde yaşayan toplumlarda benzerliklerin yanında farklılıklar da göstermektedir (Durmuş, 2004:21).

Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan âdetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır. Bu bakımdan, aralarında gerek coğrafi, gerekse kültürel bakımdan ayrımlar bulunan değişik yapıdaki toplumların konuyla ilgili inanmaları, âdetleri ve işlemleri arasında çoğu zaman şaşırtıcı benzerlikler görülmektedir (Örnek, 1979:49).

Anadolu Türklerinde ölüm ile ilgili inanç ve uygulamalar, doğal olarak, değişen coğrafya ve ortamdan etkilenmiş, ancak bir takım noktalarda, kendisim koruyacak ortamları da bulmuştur. Anadolu inanç coğrafya ve ortamının ağırlığını, şüphesiz İslam dini oluşturmaktadır. Bu durumda, ilgili Geleneksel Türk inanç ve uygulamalarının, İslam'ın vermiş olduğu ruhsatlar sayesinde, kendine bir yer bulabildiğini söyleyebiliriz. En azından, ölüm ile deyim ve kavramlar islamileştirilmiştir. Ruh, ecel, vade, ahiret, cennet, cehennem, defin, sırat köprüsü, Azrail, Münker-Nekir vb. ad ve kavramlar bunlardandır (Ersoy, 2002:88).

1. 1.3.1. Ölüm Öncesi

Hayatın sonu olan ölüm, insanı çaresiz kılan, korkutan ve sırrına ulaşılamayan bir geçiş dönemi olarak görülür. Ölümün insanoğlunu korkutması, onun çevresindeki olup biten olaylardan, eşyanın duruş şekillerinin ölümün belirtileri olduğu sonucunu çıkarmaktadır ((Örnek,2000:208).

1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışılagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır. Ev, ev eşyası, araç- gereç ve çevresinde kümelenen birtakım inanmalar vardır ki, bunlar çoğu zaman halk tarafından yaklaşan ölümün önbelirtileri ya da ölüm getirecek eylemler olarak nitelenirler. Evde, eş eşyasındaki "gıcırdama", çatırdama", "kütürdeme", "kırılma", "çatlama" gibi fiziksel olaylarla beklenmedik bir zamanda kapı çalınmasına ve pencere vurulmasına bağlanan bu gizli korku ölümün değil, aynı zamanda başka yıkımlarında = (felaketlerin) yaklaştığına yorulur (Örnek,2000:208).

Artvin'de ahırdaki hayvanlar acı acı bağırıyor ve at kişniyor ise o evden ölü çıkacağına inanılır. Artvin'de ceviz ağacı diken kimse ağacın büyüyüp kendi kalınlığında olunca o şahsın öleceğine inanılır. Kahramanmaraş'ta ölümcül tifo olmuş hastaların ateşini düşürmek için bir urgana dokuz düğüm atılıp üç Çarşamba hastanın bileğine bağlanır ise, tedavi olacağına inanılır (Kalafat, 1998:241).

Adana'da rüyada yatak, ev yıkımı görülürse birinin öleceğine inanılır. Rüyada önceden dış çıktığında acırsa yakın birinin, acımazsa uzaktan birinin öleceğine inanılır. Rüyada ateşte kazan ve çokça odun görmek ölüm olacağına yorulur. Yine ayakkabının ters düşmesi iyiye yorulmaz (Başçetinçelik, 1998:245).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli'de ölümün ön belirtisi olarak kabul edilen inanışlar şunlardır:

- Baykuş ölüm habercisi olarak kabul edilir. Evlere kondurulmamaya, varsa yuvası bozulmaya hatta öldürülmeye çalışılır.(K1, K2, K40, K44, K49, K50, K51)
- Köpek ulaması ölümü hatırlatır iyi sayılmaz.(K3, K8, K20, K39)
- Ölü tabutta sallanırsa o sene ölü çok olur. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

- Ölü yıkandığında altındaki tahta oynarsa, başka biri daha ölür. K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Leylek kara çaput getirirse, ölüm çok olur. (K19, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Ölünün boynu çok gevşek olursa yakın zamanda biri daha ölür. K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)
- İyileşmesi zor hastalıklar. Kötü hastalık gibi. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K39, K40, K49)
- Rüyada kalabalık görmek ölümle yorumlanırken kişinin kendini ölmüş olarak görmesi uzun ömre yorulur. (K3, K4)
- Bahçesine ceviz ağacı dikenin ömrü kısa olur.(K19, K83, K86, K89, K90, K92, K96)

1.1.3.1.2. Kaçınmalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölenin her zaman geri dönebileceği ve geride bıraktıklarına zarar verebileceği korkusu ölü ile ilgili çeşitli işlemlerin ve davranışların biçimlenmesinde ve yorumlanmasında önemli rol oynamaktadır. Ölüden korkmanın egemen olduğu bazı toplumlarda gömüldüğü ya da bırakıldığı yerden hemen kaçılır; ölünün geri dönüşünü engellemek için cesedin kemikleri kırılır, eklem yerleri parçalanır; gömüldüğü yer taşlarla çevrilir; ölü sıkıca bağlanır, zaman zaman da vahşi hayvanların parçalaması için bırakılır veya yakılır. Kimi yerlerde ölü günlük kullanılan kapıdan çıkarılmaz, arka kapıdan çıkarılır. Sonra da bu kapı, ya taşlarla örtülür ya da tanınmaz hale getirilir. Bu uygulamanın yapılmasında ölünün her an geri dönebileceği korkusu yatmaktadır (Örnek, 1998: 115-116).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Akşam vakti komşudan kazan alınmaz ve verilmez. (K19, K31, K39, K81, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Açıkağızlı makas o evden ölü çıkarır. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

1.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri

Kişinin ölümü yaklaştığı düşünüldüğünde birtakım hazırlıklara başlanır. Bu hazırlıklar genellikle dini nitelikteki (imam çağırma, Yasin okuma, ağzına su verme, kelime-i şahadet getirmeye çalışma, helallik alma vb.) hazırlıklardır.

1.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hastanın "Ölüm iyiliği" denen ve sanki iyileşmiş gibi davranışlarda bulunması, konuşması onun iyice ölüme yaklaştığı şeklinde yorumlanır. Bu durumda hastanın yakın akrabaları çağrılarak, yanında beklemeleri sağlanır. Eski yazı okumayı bilen birisi de getirilerek "Yasin-i Şerif" okutulur. Ayrıca hastaya köyün yakınında bulunan ve "Zemzem suyu" olarak bilinen sudan içirilerek son bir isteği olup olmadığı sorulur (Santur, 1995:142). Öleceği anlaşılan kişiye "Kelime-i Şahadet" getirtilir. Su verilir, su içirtilemezse kuruyan dudakları pamukla ıslatılır (Altun, 2004:322).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ölüm döşeğinde ve öleceği belli olan kişi için şu uygulamalar yapılmaktadır:

- Kişinin öleceği belli, yani sekerat halindeyse başında hafif sesle Kur'an'ı Kerim okunur ve Kelime-i Şehadet getirilir o da getirsin diye. (K1, K2, K3, K4, K39, K40)
- Bir kişinin öleceği belli ise sık sık ziyaret edilir, yakınlarıyla tanıdıklarıyla helalleştirilir. Yakını ya da en sevdiği kişi yanında bulunarak vasiyetini ve diyeceği bir şey olup olmadığını öğrenmeye çalışır. (K3, K4, K8, K9, K39, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Kişinin öleceği belliyse hoca çağırılır. Kur'an okunur, buna 'yeğnilik' denir. Kişiyi hafiflettiğine, rahatlattığına inanıldığı için böyle denir. Nefesi çıkana kadar Kur'an okunur. Can çıktıktan defnedilene kadar Kur'an okunmaz bu günah kabul edilir. (K2)

- Yanında bulunanlar "şehadet" getirirler. Canını azraile imanlı şekilde telsim etsin, şeytana teslim etmesin diye şehadet getirmeye çalışırlar. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Dilinin, damağının kurumaması için ağzı su ile ıslatılır. Ağzına sulu bir tülbent tutulur. Ruhunu teslim ettiği zaman "Allah rahmet etsin, dua okuyarak, şehadet getirerek, kelime-i tevhid ruhunu teslim etti. Ne güzel ölümü vardı..." diye arkasından güzel konuşulmaya gayret edilir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Öleceği belliyse –döşenmiş zekarette- diye Kur'an okunur. Kına yakılırdı. (K3, K4, K17, K39)
- Hastanın yönünü kıbleye çevirirler. (K3, K4, K8, K9, K40, K49)
- Ölüm bekleniyorsa ölüm sırasında üzüntü hakim olur. (K2, K3, K4, K6, K8, K9, K17, K39, K40)
- Kefen hazırlanır.(K3, K4, K8, K9, K17, K39)
- Ölümü beklenen kişinin başında beklenir, yanından ayrılmaz. (K2, K3, K4, K8, K9, K17, K18, K19, K39, K62, K63)

1.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan işlemler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölümün öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerin temelinde ölene "canlı" gözüyle bakmanın ve ondan korkmamanın tipik belirtileri yatarken, kimlerinde de hijyenik endişeler ve dinsel geleneksel rol oynamaktadırlar (Örnek, 2000:214).

Ceset sırt üstü ve düzgün bir duruma getirilir. Soğuk bir yere ve beton üzerine konur. Gözü açıksa, göz kapağı kapatılır. Ağzı kapatılır. Kolları vücudunun iki yanına bitiştirilir. Ayak başparmakları birbirine çatılır. Etek temizliği yapılır ve tırnakları kesilir (Santur, 1995:142). Ölünün gözleri kapatılır. Bu eylemin yapılma gerekçeleri bölgelere göre farklılıklar arz etmektedir. Bunlardan birkaç gerekçe sayacak olursak; bu dünyada gözü kalmasın diye, mezara gözü açık girmesin diye, ardından birini götürmesin diye vb. yorumlar vardır. Ruhu yarılmasın diye içine şeytan girmesin diye, ağzı toprak dolmasın diye ölünün çenesi bağlanır. Bütün bunların yanında, doğal olarak

en yakında bulunan hoca veya imam gelerek ölü üzerine Kur'an'dan sureler (özellikle Yasin Suresini) okur. Cenaze yakınları ise, ölüm olayını camilerde sela okutarak ya da gazetelere ilanlar vererek ya da diğer iletişim araçlarını kullanarak duyururlar ve defin için gerekli hazırlıkları yaparlar (Ersoy, 2002, 93).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ölümden sonra şu uygulamalar yapılır:

- Camide sela verilir. Akrabalara eşe dosta telefon edilir. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K16, K16, K17, K18, K39)
- Ölünce çenesi ve ayakları çatılır. Üstünde yedi defa iplik kırılır. İplikle mezar ölçüsü alınır. (K3, K4, K17, K31, K39)
- Ölünce gözleri kapatılır. Ayakları düz olarak durması için birbirine bağlanır. Çenesi çatılır. Elleri göbeğinin üstüne konur. Definden sonra ilk sorguda meleklere iyi görünmesi için bunlara dikkat edilir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Ölen kişinin vücudu cıvık, donmamış halde ise, başka ölen olmasın diye üzerinde oklava kırarlar. (K59, K60, K61, K62, K63)
- Cenaze evine seyyar çadır kurulur, masa teneşir olarak kullanılır.(K62, K63)
- Eziyet etmemek için ölen kişinin elbiseleri kesilerek soyulur. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Cenazenin üstünde elbise varsa gömlek ya da atleti makassız ortadan yırtılır. Temiz çarşafla üstü örtülür. (K3, K4, K39)

1.1.3.2.2.1. Ölünün Bekletilmesi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk halkının inançlarına göre, ölüyü acele gömmekte, misafirlere yemek yetiştirmekte ve alınan borcu ödemekte acele ermekte hayır vardır. Sakınca bir durum yoksa güneş battıktan sonra ölü gömülmez, ertesi sabaha bırakılır (Turan,1982:546).

Tahtacılar'da ikindi namazından sonra defnedilmesi cihetine gidilmez. Ertesi güne bırakılır. Buna "ölünün gecelemesi" denir. Böyle hallerde "zâkir"ler sabaha kadar saz çalarlar, beyit okurlar. Ölü için " üç katlı kefen alınır. İlk iki kefen ölüyü enden ene ve boydan boya sarar, üçüncü kefen "yakasız gömlek"tir ve buna "iç kefen" denilir. Bu

boyundan dizlere kadardır. Ölünün baş kısmı dışarıda kalır "sır örtüsü" denir. Akşam güneş batmaya yüz tutunca, Anadolu halk inançlarında dışarıda yapılacak birçok işlemden vazgeçilir. "Yer mühürlendi", "yer bağlandı", " yer morardı" denilir. Defin yapılmadığı gibi fidan da dikilmez. Bu inancın derinliklerinde "güneş" ve "yersu" kültlerinin izleri vardır. Yakasız gömlek Türk kültürüne kanaatimizce Hazar Türkleri ile girmiştir (Kalafat,1998:248).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Cenaze genelde güneş batmadan defnedilir, özel bir durum yoksa akşam da defnedilebilir. Cenaze başka bir yerden geldiyse hazırlanmıştır. Vücudunda kan vardır, kazada ölmüştür. Böyle cenazeler akşam da defedilebilir. Cenaze bekletilirse bakmak isteyen çok olur. Yakınları için de daha çok üzücü olur bu yüzden akşam da defnedilebilir. Akşam vefat etmiş ise cenaze sabaha kadar bekletilir. İkindi veya daha önce vefat etmiş ise hemen defnedilir. (K3, K4, K16, K17, K18, K19, K21, K39, K49, K102)

1.1.3.2.2.2. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölümle ilgili Türk inançları oldukça zengindir. Özellikle ölünün gömülmesiyle ilgili pek çok adet ve inanma vardır ve geçmişten gelerek günümüzde hala yaşamaktadır. Eski Şamanist Türkler ve diğer Orta Asya ulularının defin törenleri hakkında Çin kaynaklarından geniş bilgiler ediniriz (Artun, 2005:190).

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerden sonra cenazeyi gömmek için gerek dinsel, gerekse geleneksel bakımdan zorunlu olan hazırlığa geçilir. Bu hazırlık üç önemli işlemden geçmektedir. Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı. Her iç işlemin çevresinde dinsel olanların yanı sıra, birçok geleneksel adet ve inanma da kümelenmekte, bunlar çoğu zaman da ön plana geçmektedir. Ölen biri elden geldiğince çabuk gömülmeye hazırlanır. Kişi sabahleyin ya da gece ölmüşse, öğle namazına, öğleyin gömülmüşse ikindi namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler, o gece bekletilerek sabahleyin gömülürler. Uzaktaki yakınlarının cenaze törenine katılmalarını sağlamak amacıyla ölünün bekletildiği durumlar da vardır (Örnek, 2000: 214- 215).

1.1.3.2.2.3. Yıkama ve Kefenleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Cenazenin yıkanabilmesi için iki ayrı kazanda su hazırlanır. Bu kazanlardan birisinde sıcak, birisinde soğuk su bulunur. Teneşir tahtası (ölü yıkanırken üzerine yatırıldığı tahta) hazırlanır. Ayrıca lif, kese, sabun, ibrik, eldiven gibi, yıkama sırasında gerekli malzemeler de hazırlanır. Yıkama sırasında ölünün üzerine ilk suyu, ölenin yakınları tarafından dökülmesine dikkat edilir. Orada bulunan diğer kişiler de, sevap kazanmak amacıyla ölünün üzerine su dökmeye ve yıkayan kişiye yardım etmeye özen gösterirler.

Yıkama işlemi bittikten sonra kefenleme işine geçilir. Bunun için önce beyaz patiska bezden kefenlik hazırlanır. Kefenlik bez, ölen kişiyi saracak biçimde ve "Ecel gömleği" adı verilen, erkeklerde üç, kadınlarda beş parçadır. Kadınlardaki, erkeklere göre fazla olan iki parça, kafaya ve göğüslere sarılmaktadır. Ölünün kefenlemesi sırasında uyulmaya dikkat edilen bir gelenek de, yabancı kişilerin ölüye dokunmamalarını sağlamaya yöneliktir. Cenazenin üzerine taşıyanları rahatsız etmemesi amacıyla, kolonya serpilir. Daha sonra cenaze yakınları tarafından ayak ve baş kısmından elle, belinden de bir kuşak yardımıyla kaldırılarak düz bir şekilde salacağa veya tabuta konur. Bununda üzerine cenaze erkekse, ceketi, kadınsa başörtüsü örtülür. Ölünün genç olması durumunda, arkadaşlarından birisi siyah bayrak taşır (Santur, 1995:143).

Sünnete uygun kefen erkek için üç, kadın için beş parçadan oluşur. Erkeğin cesedine sarılacak ilk parça yakasız, yensiz ve dikişsiz bir gömlek (kamis) olup omuzdan ayaklara kadar uzanır. Onun üstüne gelecek parça baştan ayağa kadar uzanan bir örtü (izar), en üst kat ise ondan biraz daha uzun olan bir başka örtüdür (lifafe). Kefeni oluşturan bu parçalar hazırlandıktan sonra mümkünse güzel bir koku ile kokulandırılır. Yıkanıp kurulanan cenazeye önce gömlek giydirilir, elleri iki yana bırakılır. Saçına, sakalına, secde azaları olan alnına, burnuna, ellerine, diz kapaklarına ve ayaklarına kâfur veya benzeri güzel bir koku sürülür (Şener, 1993:355).

Tunceli'de ölen kimse evlenmemiş ise, kefeni değişik renklerde yapılır. Mevta bekâr bir erkek ise, sağ eline bir elma verilir. Mevta genç kız ise, sağ elinin küçük parmağına kına yakılır. Pertek'te ölen evlenmemiş genç kız ise, kabrine çeyiziyle birlikte gömlek, şeker ve kına konur (Kalafat, 1998: 254).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde cenazenin yıkanması ve kefenlenmesi sırasında şu pratikler yapılmaktadır:

- Her cenaze evinin önünde yıkanır. Cenaze yıkanırken bakmak çok günahtır. Ölü, yakınları haricinde kimseye gösterilmez. (K2, K4**,** K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Ölen erkekse erkekler, kadınsa kadınlar kurar kazanı. Suyu beş oluktan erkekler taşır genelde. Su getirmek cenazeye hizmet etmek çok sevaptır. (K3, K4, K16, K17, K18)
- Erkek cenazeyi erkekler, kadın cenazeyi kadınlar yıkar. (K3, K4, K39, K40, K49, K50, K62, K63)
- İç kefen dış kefen olur, kadınlara tülbent şeklinde bir parça daha eklenir. Hazırlandıktan sonra kolonya dökülür. (K62, K63, K65, K67)
- Ölen kadın ise cenazesi hazırlanır, kadınlar erkeklere teslim eder. (K3, K4, K16, K17, K31, K39, K62, K63)
- Herkes evinde bir miktar zemzem saklar. Zemzem suyu çoksa cenazenin yıkanacağı suya katılır. Azsa kefenine serpilir. Güzel kokan ölü çiçeğinden kefeninin arasına konur. (K1)
- Kadınlara yeşil, kırmızı, beyaz yağlık bağlarlar. Zemzem suyu dökülür eline kına yakarlar. Hacdan gelen kokulardan dökerler. Kolonya türü dökülmez. (K3, K4, K16, K17, K39)
- Kefen 3 dış 3 iç olur. Biri en son eklenir. Kalan kefen, sabun öksüz çocuklara verilir. Kefenden kalanla köynek dikilsin diye. (K3)
- Cenaze için hazırlanan su ve kınadan kalan olursa üstüne dökmek isteyenler dökebilir. Kalan suyla çamaşırları ve çarşafı yıkanır. Bu işleri iç kişi yapar genelde. Kalan kına artan suyla elde ovuşturulur. (K4)
- Kefen kapatıldıktan sonra bir daha açılmaz. Açılırsa abdesti bozulur ve yeniden yıkanması gerekir. (K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)
- Cenaze kaldırılır kaldırılmaz kalan su dökülür, kazan ters çevrilir. Ocak da bozulur. Bunun amacı bir kişi daha ölürse bu evden olmasın. (K1, K3, K4, K49, K51, K62, K63)

- Cenaze hazırlanıp evden çıkınca ayakkabısı birine verilir, hemen ev temizlenir sadaka verilir. Yağ, bulgur, şeker gibi. (K3, K40, K44, K50, K51)
- Cenazeyi yıkayana para verilir alan alır, almayan almaz. Cenaze yıkanırken "su damlaları sayısınca ona yıkamada yardım edenlerin günahı dökülürmüş" diye inanılır. (K4)

1.1.3.2.2.4. Cenazenin Taşınması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölünün kefenlendikten sonra içine konularak taşındıkları sandığa tabut denir. Tabut en çok çam ve kavaktan yapılır. Seyrek olarak meşe, gürgen, çınar, ceviz ve ardıçtan da yapıldığı olur. Kimi özel durumlarda ağaç yerine maden kullanıldığı ya da tenekeyle kaplandığı da görülmektedir. Tabutun üzerine örtülen örtü varsa ölü evinden, komşulardan, yoksa camilerden alınır. Bu amaçla Hac'dan da getirilmiş örtüler de vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerinde Arapça yazılı dualarla kutsal kişilerin adları bulunan bu örtülere "tabut örtüsü", "Kâbe örtüsü", "cenaze örtüsü", "sal örtüsü" denmektedir. Bu örtülerin yerine tabut üstüne halı, kilim, battaniye, kumaş vb. örtüldüğü de olur; ölen, sağlığında vasiyet etmişse bunlar sonradan camilere hediye edilir (Örnek,2000: 218).

Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut cemaat tarafından mezarlığa kadar izlenir. Cenazenin taşınmasında, tabutu ilk olarak ihtiyarların, üç defa kaldırıp indirdikleri ve yedi adım yürüdükleri görülür. Bundan maksat, tekrar bir ölüm olayı yaşanmasın düşüncesidir. Sonra tabutu merhumun yakınları kaldırır. Çok uzak değilse, kabristana kadar tabut omuzlarda taşınır. Tabut taşınırken yol üzerindeki insanlar eğer oturuyorlarsa ayağa kalkarak cenazenin geçişini beklerler. Mezarlık çok uzakta ise merhumun oturduğu mahalleden çıkıncaya kadar omuzlarda taşınır, daha sonra cenaze arabasına konulur (Açık, 2004:145).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Cenaze kesinlikle omuzlarda taşınır, arabayla taşınmaz. Mesafe uzun olsa da arabayla taşınmaz.(K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9)
- Tabut ya da sal üzerine dua yazılı özel bir örtü ile sarılır. (K37, K38, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

- Cenaze götürülürken, uyuyanlar uyandırılır, dışarı su dökülür, kilim çırpılır ve cenazeye dönülerek ayakta durulur. (K37, K38, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)

1.1.3.2.2.5. Cenaze Namazı

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hanefi mezhebine göre namazı kılınacak cenazenin Müslüman olması, cesedinin tamamının veya çoğunun mevcut bulunması, yıkanmış veya teyemmüm ettirilmiş olması gerekir. Namaz esnasında cenazenin eller üzerinde, omuzlarda veya binek üzerinde tutulması caiz değildir (Şener, 1993:355). Cenaze namazı; dört tekbirden meydana gelir. Musalla taşına konulan cenazenin önünde imam durur, cemaatta imamın arkasında sıralanır. Cenaze namazı ile namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit "aklama" yapılır (Örnek, 1979:54).

Cemaat cenaze merasimine ailenin reisi vefatı halinde, onun en büyük oğlu tarafından davet edilir. Hiç kimsesi olmayan birisi vefat etmişşe, onun defin işlerini üzerine alan kişinin adıyla cemaat cenaze namazına buyur edilir. Mesela bir kişinin amcası ölmüşse cemaati davet şekli şöyledir; "Amakim qaytish bo'ldi. Janoza soat birda. Uch kundan so'ngra oshi bor." (Amcam vefat etti. Cenaze namazı saat birde, üç gün sonra da yemeği var). Ayrıca Özbekistan'da "öldü, vefat etti" tabiri yerine; "omonatini topshirdi, otishga hukm etdi, vafot qilipdi" (emanetini verdi, vefat etti) denilir (Açık, 2004:143).

Cenaze namazı öncesinde imam, merhum ya da merhumenin günahlarının affı için; ölünün yaşını belirleyip bundan akil baliğ oluncaya kadar geçen zaman dilimini çıkarıp, kalan sayı kadar dua okur (Açık, 2004:144).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Eski belediye binası önünde toplanıp cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı meydanda büyük boşluklarda kılınır. Cenaze arabaya konmadan omuzda taşınır. (K2, K49)
- Cenazeye çok büyük saygı vardır, sahip çıkılır. İlçemizin en önemli özelliklerindendir. Ölen kişiyle samimi olsun, olmasın ya da küs olsun herkes cenazeye katılır. (K19, K22, K23, K44, K49, K50, K51)

- Ölü teneşir tahtası üzerinde camiden getirilen tahta "sal" üzerinde musalla taşının üzerine konarak cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı kılınıp bittikten sonra, imam cemaate “ey cemaat siz bu şahsı nasıl tanırsınız?” diye sorar. Cemaat ‘iyi biliriz’ der. İmam “öyleyse hakkınızı helal ediyor musunuz?” cemaat ‘helal ediyoruz’ der. İmam ‘Allah sizden razı olsun.’ der. Namaza herkes gelmeye çalışır ve gelmeyenler kınanır. (K37, K38, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

1.1.3.2.2.6. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Cenazenin mezara konulmasından sonra, daha önce yakınları tarafından hazırlanmış olan tahtalarla mezar boydan boya kapatılır. Daha sonra mezarın üzeri toprakla kapatılır. Bu işi öncelikle yakınları yapar. Arkasından orada bulunan topluluk devam ettirir. Toprak atma sırasına kürek değişimi olurken, kürek elden ele verilmeyip yere atılır. Toprak atma işi mezarın üzerinde bir tümsek oluşana kadar devam eder. Bu sırada orada bulunan herkes ortak çaba göstererek, ölen kişinin hakkını helal etmesini sağlamaya çalışır. Mezarın baş ayak tarafına, dikey olarak “Sapıtma Ağaçları” dikilir. Baş tarafta bulunan sapıtma ağacında, ölen kişiyi tanıtıcı bilgiler yazılıdır. Toprak atma işleminden sonra mezarın üzeri sulanarak zeminin oturması sağlanır.

Bundan sonra hoca hemen duaya başlar. Mezarlıkta bulunan topluluk duayı otururak dinlemektedir. Dua sonundan okunan fatihadan sonra, cenaze sahibi mezarlığın kapısına giderek, taziyeleri kabul etmek üzere bekler. Mezarlıktan çıkan herkes sırayla elini sıkarak, baş sağlığı dileklerini iletirler. Bunlar, “Başınız sağ olsun”, “Allah rahmet eylesin” gibi sözlerdir (Santur, 1995:144):Duadan sonra imam, mezarın baş tarafına oturarak, ölenin sorgucu meleklere vereceği cevapları kolaylaştırmak amacıyla ona birtakım sözler söyler; buna telkin ya da halk deyimiyle “tövbe talkın” denilir (Örnek,2000:219).

Tahtacı Türkmenleri mezarın tabanına “döşek” sererler. Kuzeybatı- Güneydoğu istikametinde mezara yastık uzatılır. Ölüyü mezara üç kişi uzatır. “Kefen bağları” mezarda çözülür. Hırslı ve gözü aç olanlara “gözünü toprak doyursun” denilerek gözlerine birer tutamdan üç tutam toprak atılır. Mezarın açılmasında “ilk kazma” yı vurana mezar kapatılırken ilk toprak attırılır (Kalafat, 1998:246).

Tahtacılar'da mezarın üstü balıksırtı gibi tümsektir. Mezarın baş ve ayak tarafına birer tahta dikilir. Baş tarafındakine "baş tahtası" veya "hece tahtası" denir. Baş tarafa ayaktan çözülen kefen bağı, ayak tarafına ayak tarafından çözülen kefen bağı bağlanır (Kalafat, 1998:246).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde cenaze mezara konurken şu uygulamalar yapılmaktadır**:**

- Mezarı kazanlar ihtiyaç sahibi kişilerdir. Mezarı kazana para verilir. Cenaze evde yıkanana kadar mezar da açılmış olur. (K2, K3, K4, K8, K9)
- Cenaze namazından sonra omuzlarda taşınarak mezarlığa getirilen cenaze kazılmış mezarın güney tarafına konur. Daha sonra üzerine bir avuç toprak atılarak üzeri tahta döşenir tahtanın üzerine içeri toprak girmemesi için ot, çalı ile örtülür. Cenazeye katılan kim varsa kendilerinin de emeğinin olması için birer ikişer toprak atarak küreği ters olarak yere bırakır. Özellikle şuna dikkat edilir: Diğerleri küreği yerden ve elden alınması günah sayılır. Toprak atılması sırasında şeytanın kabre girmemesi için hem Kur'an okunur, hem de hızlı şekilde toprak atılır. Allah korusun, şeytan kabre girerse sorgu esnasında ölünün dili tutulur doğru cevap veremez. (K37, K52, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)
- Mezara en yakınları indirilir. Özellikle kadınların cenazesini yabancı kişilerin indirmesine izin verilmez, eşi, oğlu, yeğenleri indirir. (K4, K16, K17, K18)
- Mezara indirildikten sonra altına mutlaka kuru ya da yaş ot döşenir. Rahat yatsın diye. (K62, K63, K65, K67)
- Defin işlemi yapılırken Kur'an okunur. Mezar kapatıldıktan sonra mutlaka bir abdest suyu dökülür. Son suyu denir buna. (K63)
- Defin işlemi yapılırken Yasin-i şerif okunur. Cemaat mezarlıktan ayrılınca imam mezar başında kalır ve cenazeye (telkin) talkın verir, dua eder. Bunun amacı sorgu melekleri geldiğinde sorulara şaşırıp yanlış cevap vermesin diyedir. Buna din talkı denir. Mezarlıktaki işler biter. Eğer amelleri iyiyse Münkir ve Nekir Melekleri gayet yumuşak ve güzel şekilde girer, sorulara kolaylıkla cevap verir. İyi cevap vermesine de yardımcı olurlar. Kabir kıyamete kadar cennet bahçesi haline gelir. Kötü amel işlemişse melekler öyle çirkin vaziyetlerde gelirler ki, soruları bilemez, bildiğini de unutur. Kabir bir cehennem çukuru haline

getirilerek, kıyamete kadar o kişi kabir azabı çeker. Kabri dünyada sevmediği ve korkuttuğu yılan, çıyan... gibi hayvanlarla dolar. (K2, K37)

- Ölen kişinin yattığı mezar kadar, yanında yakınında kimin olacağı önemlidir. Herkes yakınında daha önce vefat eden sevdiklerinin olmasını ister. Kabre konan kimseye ilk ziyarete gelecek olanlar kabir komşularıdır. Onların iyi veya kötü kimseler olması, diğerinin de kabirde azap görüp görmemesine sebep olur. Bu yüzden herkes sevdiği kişilerin yakınlarının yanına gömülmek ister. Ölünün üzeri toprak seviyesine kadar örtüldükten sonra kenarına taş dizilir. Ayak tarafına ve baş tarafına ağaç veya tahta dikilir. Balıksırtı şeklinde birazda yüksek şekilde mezarın üzeri kapatıldıktan sonra cemaat dağılır, mezarın üzerine biraz da su dökülür. (K37, K52, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

1.1.3.3. Defin Sonrası

Ölüm sonrasında yapılan işlemler, ölü gömüldükten sonra yakınlarına baş sağlığı dileme, onların acılarını paylaşma ve onları teselli etme, ölenin ruhunun diğer dünyada rahat etmesi için birtakım uygulamalarda bulunma, belirli günlerde yemek verme, mevlit okutma, ölünün eşyalarını dağıtma, ölenin hayatta iken ödemeyip kalan borçlarını ve yapmadığı ibadetlerinin karşılığını ödeme son olarak mezarlık ziyareti gibi adet ve inanmaları, içine almaktadır. Ölenin yakınları, ölünün rahat etmesi ve üstüne ağırlık varmaması için ölene karşı son görevlerini de yerine getirmiş olmaktadır.

1.1.3.3.1. Cenaze Evi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Balıkesir'de ölünün ardından bir bardak suya "40 Yasin" okunur. Ayrıca ölünün yıkandığı yere gece gelebileceği düşüncesinden hareketle mum yakılırken, abdest alması için bir ibrik su konulur. Bursa'da cenazeler yıkanmadan başucunda Kur'an-ı Kerim okunmaz. Yıkanmamış mevtaya Kur'an-ı Kerim okutulmayacağı Anadolu'nun çok yerinde yaygın bir inançtır. Bursa'da cenazenin suyuna okunup üflenilmesi inancı vardır (Kalafat,1998:252). Amasya'da bir evden cenaze çıktıktan sonra 3 veya 9 gün o evin ışıkları söndürülmez. Ölünün ruhunun eve geldiği inancı vardır. Çekerek-Adapazarı'nda cenaze evinde 3 gün lamba yakılır. Bu uygulama Bala- Ankara ve daha birçok yerde vardır. Adana'da cenaze yıkanılan yer, mevtanın ruhunun her akşam gelip

ziyaret edeceği inancıyla 9 gün süreyle aydınlatılır. Beypazarı- Ankara'da ölü kaldırıldıktan sonra yıkandığı yerde gece sabaha kadar mum yakılır. Gölbaşı Ankara'da, ölü evinin kapısı önünde 40 gün lamba yakılır. Balıkesir'de cenazenin çıktığı odanın lambaları 7 gün söndürülmez ruhun geriye döneceğine inanılır (Kalafat,1998:258).

Cenaze çıktıktan sonra kötü ruhları evden uzaklaştırmak için tütsü yapılır. Ölünün gömüldüğü gün mezardan dönenlerin ölü evinde yemek yeme geleneğine Aladağ'da rastlıyoruz. Ölünün evinin kapısı yedi gün hiç kapanmamakta, gelen gidenler olmaktadır. Bu arada kişinin öldüğü odada "yedi gün" ışık yakılmaktadır (Yılmaz, 2005).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde cenazenin defnedilmesinden sonra cenaze evinde şu uygulamalar yapılır:

- Taziye definden sonra olur. Ölüm anıyla defin arasında taziye olmaz. (K2)
- Definden hemen sonra mezarlığın yanında halk sırayla taziyede bulunur. Taziye daha sonra evde devam eder. Cenaze evinde bir hafta yemek yapılmaz. Komşuları, akrabaları yemek getirir.(K44, K49, K50, K51)
- Mezarlıktan dağılan halk doğruca cenaze evine gelerek otururlar. Bu sırada Kur'an-ı Kerim okunur, baş sağlığı dilenir. Özellikle herkes ölü evinde toplanarak ölü sahiplerinin üzüntüsüne ortak olur. (K2)
- Köylü cenaze evine taziyeye yemekli gelir. Yemek akşam vakti kadınlar tarafından getirilir. Yemek orada yenir ve hizmete devam edilir. Ölünün evinde yenen yemekler onun canına değer.(K37, K52, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)
- Konu komşu yemek getirir cenaze evine. Baş sağlığına gelinir ve 'geçenlerimize Allah rahmet etsin' denir. (K3)
- Ev işlerini başkası yapar, hayvanları varsa komşuları ilgilenir. (K1)
- Cenaze evinde uzun süre müzik dinlenmez, televizyon açılmaz. Buna yakınları ve komşuları da buna mümkün olduğu kadar uyar. Düğün ve şenlik anlarında da ölü evinden mutlaka izin alınır. Bunun için ölü evine gidilerek tekrar taziye yapılır ve Kur'an okunur. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K17, K52, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77)

1.1.3.3.2. Belirli Günler Ölü Yemeği

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Adana halk kültüründe ölüm törenleriyle ilgili yemekler şunlardır: ölü evinde üçüncü gün ölğ helvası yapılır, baş sağlığı için gelenlere ikram edilir. Helva yapılırken ve yenirken ölünün ruhuna faiha okunur. Yedi yemeği ölümün yedinci gününde verilir. Yemeği verenlerin ekonomik durumu iyi ise haşlanmış et yufkaya sarılarak baş sağlığına gelenlere verilir. Bazı evlerde döğme çorbası lahmacun verilir. Günümüzde yemek şirketlerine toplu yemek siparişi verme şekliyle de yemek verilmektedir. Kırk yemeği, ölümün kırkıncı gününde verilen yemektir. Yemekli mevlit okutulur. Koyun kesilir, etinden çeşitli yemekler hazırlanır. Elli iki yemeği, ölünün elli ikinci gününde verilen yemektir. Ölünün sevdiği yemekler pişirilerek yakınlarına dağıtırlır. Bazı evler aşure dağıtır. Kazma kürek (Kazma Takırtısı Yemeği) Eski Türklerden günümüzde kadar gelen ölünün gömüldüğü gün mezardan dönenlere ölü yemek yeme pratiğine Adana ve çevresinde rastlıyoruz. Kazma kürek yemeği veya kazma tıkırtısı da adı verilen bu yemek toplu bir şekilde ölünün ruhu için yenilmektedir. Ölü evinde verilen yemeği genellikle komşular getirirler. Bazen durumu iyi olan ev sahibi koyun ya da dana keser, bununla yemekler yapılır. Genellikle pilav ve hoşaf pişirilmektedir (Artun, 2006:249).

Denizli'de cenazenin ardından üç gün verilen helvaya "Ruh Helvası" denir. Ölünün hayrı olarak helva dağıtmak, Anadolu'nun diğer yörelerinde de yaygındır (Kalafat, 1998:259).

Üçüncü günü akşamı, vefat eden kişinin ailesi ve akrabaları toplanıp poşkal (yağda kızartılmış hamur) pide ve yemek hazırlarlar. Cami imamı ve bölgenin ileri gelenleri ve cenazeyi yıkayan kişiler bu yemeğe davet edilir. Uygurlar bu yemeğe "Üç Nezir" demektedir. Yemekler yedikten sonra Kur'an okunur. Cenazeyi yıkayanlara ölen kişilerin elbiseleri hediye edilir ve tören son bulur. Yedi gün sonra ölen kişinin ailesi

büyük bir hazırlık yapar. Akraba, komşu ve tüm tanıdıklar yemeğe davet edilir. Buna "Yette Nezir" denmektedir. Bu yemekte pide, çörek ve pilav yapılır. Kadın ve erkekler sırayla ağırlanır. Yedisine gelen kadınlar hediye getirir. Yedisi bittikten sonra, erkeklerin belindeki beyaz belbağı ile kadınların başındaki beyaz örtü çıkartılır. Vefatın

birinci yılı dolduğunda “Yıllık Neziresi” verilir. Buna da tüm tanıdıklar davet edilir. Yedisinde hazırlanan yemekler hazırlanır (Rahman, 1996:116).

Bugün de geçmişteki “küçük aş” ve “büyük aş” uygulamalarını halkımız yaşatmaktadır. Ölülerin ruhları için hayır işlemek, fakir doyurmak, Müslümanlıkta da vardır. Ancak bu uygulamaların 3., 7., 9., 40., ve 52., geceler ile sene-i devriyesi gibi takvime bağlanmış olması, Gök Tanrı/ Ulu Tanrı inancının uzantılarıdır. Sene-i devriyelerde mezar onartılması, Hunlar döneminden günümüze kadar gelen eski bir Türk inancıdır. Aş dökmek, helva kavurarak koku yaymak eski bir Türk inancı iken, bu tür günlerde yemek verip fakir sevindirmek türünden yapılan hayırlara mevlüt, hatim gibi ilavelerin yapılmaları, bu inançları Müslümanlaştırılmıştır. İslamiyette ölünün ardından Hayır- Hayrat gibi uygulamalar vardır (Kalafat, 1998:265- 266)

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

Tufanbeyli yöresinde cenazeden sonra belli günlerde şu uygulamalar yapılmaktadır:

- Yemek 3. Günü olur. Bu yemeği yas yerine gelenler getirir. (K8)
- Cenaze için 3, 40 ve 52’ sinde mevlit okunur ve yemek verilir. (K9)
- 10- 15 yıl öncesine kadar cenazesine mevlit okutmayan hor görülür, ayıplanırdı.(K1)
- Cenaze evinde 10- 15 gün yemek yapılmaz. (K1)
- Üçü, kırkı, elli ikisinde mevlit okutup yemek verilir. Senesinde de yemek veren oluyor. (K49, K54, K55, K62, K63, K64)
- Kırkıncı ve elli ikinci günlerde hatim veya mevlit okutulur. Bu günlerde ölü için "can aşı" denilen yemek verilir. (K37, K38, K56)

1.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Ölenin üst- baş eşyası ile ilgili en yaygın görenek bunları fakir fukaraya bağışlamaktır. Birçok yerde “soyka” denilen, giysi, çamaşır, yatak çarşafı gibi eşyalar bağışlanmadan önce bir arınma işleminen geçirilir. Sadece bir simge anlamında bir arındırma da olabilen, su serpme, dışarıda ayazlandırma gibi işlemlerin ölünün dönüp gelerek, eşyasını kullanacak olanlara zarar vermesini önleme amaçlıdır (Boratav,

1984:200). Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür (Örnek, 1979:75).

Karaözü'de ölen yaşlı bir kiş ise, eşyaları fakirlere verilmektedir. Ölenin genç olması durumunda ise, eşyaları saklanarak kimselere dokundurulmamaktadır. Bu uygulama ölen kişinin hatırasına saygı olarak algılanmaktadır (Santur, 1995 :146).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ölünün eşyaları ile ilgili şu uygulamalar vardır:

- Cenaze çıplak kalmasın diye kıyafetleri fakir fukaraya dağıtılır.(K4)
- Eşyaları fakirlere dağıtılır. Üstünden çıkanlar ise yıkanır. (K8, K62, K63)
- Ölen kişinin kıyafetleri üstünden çıkanlar ve temiz olanlar dahil kişi öldüğü gün yıkanır kurutulur ve fakir birine verir. Bu işleri komşuları yapar. (K1)
- Ölünün eşyasına 'soyka' denir. Bu eşyalar genelde dağıtılırdı ama son zamanlarda fakirlere verilmekten ziyade hatıra olarak da yakınları tarafından saklanıyor. Ayrıca herkesin bildiği fakir kişiler cenaze zamanı ölenin eşyalarını kıyafetlerini isteyebiliyor. (K2)
- Ölen kişinin eşyaları birkaç gün sonra dağıtılır. (K40, K44, K49, K50, K51)

1.1.3.3.4. Devir Iskat

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Iskat; düşürmek, düşürülmek, hükümsüz bırakmak ve ölünün azaptan kurtulması ümidi ile ölen kimse namına dağıtılan sadaka (Türdav, 1997:397). Namaz, oruç, kurban, adak, kefaret gibi ibadet ve borçları ifa etmeden ölen bir kimseyi bu borçlarından kurtarmak için fakirlere fidye ödenmesi işlemini ifade eder. Literatürde daha çok namaz ve oruç borcunu düşürme anlamına gelen ıskat-ı salât ve ıskat-ı savm terimleri kullanılır. Burada fidyeden maksat, söz konusu ibadetlerin yerine geçmesi ve mükellefi onların terkinden doğan uhrevi sorumluluktan kurtarması amacıyla yapılan nakdi veya ayni ödemelerdir (Bardakoğlu, 1999:140).

Ölenin yaşından -erkekse on iki, kadınsa dokuz yıl- indirilerek hesaplanan para bir çıkın içinde halka halinde hazır bulunan yoksullardan birine, ölenin mirasçılarından ya da vekillerinden biri eliyle verilir. Yoksul kimse parayı aldıktan sonra "aldım, kabul ettim" diyerek geri verir. Bu işlem ölenin oruç borcu bitinceye kadar sürdürülür.

Ardından aynı işlem ölenin namaz borcu ve söz verip de yerine getiremediği yeminler için de -para verilen yoksullar değiştirilerek- yapılır (Örnek, 1979:59).

İmam cenaze namazında dua okumadan önce merhumun günahını boynuna almaya razı olan kişileri çağırıp "‹sqotni olish uchun o'tir" (Merhumun günahıyla birlikte imam tarafından belirlenen bir miktar parayı da alacak kişi ya da kişilere sorar) der. Sonra dua edip, "qabul qildingmi" (kabul ettin mi) diye sorar. O da daha önceden tabağa konulan buğdayı alarak "qabul kildim" (kabul ettim) der. Ayrıca cenazeye gelenlere sembolik olarak 3-5 som verilir. Bu parayı alan kişilerin merhumun günahlarının affı için iki rekât namaz kılmaları gerekir (Açık, 2004:144).

Ölenin yakınları, devir ile ölen yakınlarının dünyada yerine getiremediği İslami emirleri yerine getirmeye çalışırlar. Böylece geride kalanlar ölenin diğer dünyadaki durumunu kolaylaştırdıklarına ve rahat olmasını sağladıklarına inanırlar (Karakaş, 2005).

Türklerin ölümden sonraki hayatla ilgili inanç ve uygulamaları Anadolu coğrafyasına taşınırken belirli bir süreç doğrultusunda inanç coğrafyasında değiştirip İslâm dininin Ahiret anlayışıyla şekillenmiştir. Ölümden sonraki hayatla ilgili ölü için yapılan son hazırlık, söz konusu ettiğimiz Devir ve Iskat diye adlandırılan bir ritüelin ortaya çıkışma sebep olmuştur (Ersoy, 2002:97).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde devir ve ıskat uygulaması şu şekildedir:

- Devir ve ıskat var. İmam ihtiyaç sahiplerini toplar, 'aldım, kabul ettim' şeklinde sözler tekrarlanır. (K2, K3, K4, K6, K9)
- Devir ve ıskat için devir kevir derlerdi. Fakir bir kişi ortaya oturtulur, hoca gelir. Dua okunur ortaya bir miktar para konur.(K3)
- Devir ıskat ölen kişinin vasiyetiyle olur. Camiye veya fakire verilir veya dağıtılır. Devir devire oturtma şeklinde olur. Oturan kişiye her şeyini kabul ettin mi denir? Ona para verilir. (K4, K16, K17, K18, K21)
- Yakın zamana kadar devir ve ıskat yapılırdı. Yapılmayan kişinin cennete girmeyeceğine inanılırdı. Hatta ölen kişi çok fakir bile olsa bir eşyası, malı satılır, paraya çevrilir devir işlemi yapılırdı. Devir işine çok önemi verilirdi. (K1)

- Evci Köyünde devir ve ıskat yok. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

1.1.3.3.5. Yas Tutma/Ağıt Söyleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İlkel topluluklardan günümüze kadar gelen toplumlarda, ölüm karşısında çaresiz kalan insanın birtakım tepkilerle acısını dile getirdiği görürüz. Göktürklerde, ölümün ardından geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek akan kanla birlikte gözyaşı döktüklerini, saçlarını kestirdiklerini, Kırgız- Kazaklarda dul kadınların saçlarını kesmelerinin yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir adet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini, ayrıca Dede Korkut Hikâyelerinde de eski Oğuzların yas âdetlerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığını "…Yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydiler." Gibi, anlatımlarla yazılı kaynaklarda görünür (İnan, 1995:176- 200).

Anadolu'da yas süresi, ölenin yakınlığına, genç veya yaşlı oluşuna, erkek veya kadın oluşuna, kişiliğine, toplumsal yerine, ölüm biçimine göre değişmekte ve üç günden başlayarak yıllarca sürebilmektedir. Anadolu insanının yas giyim rengi karadır. Çok seyrek olarak da ak giyildiği, elbiselerin ters çevrilip giyildiği de olur. Yaslı olmanın bir diğer belirtisi de saçların kesilmesidir (Örnek, 1979:81-87).

Yas süresi, ölüm anı ile başlar. Bu süre, kişilerin toplumsal statüsüne göre değişiklik arz eder. Kırsal kesimlerde yas süresi bir yıl veya daha fazla tutulurken, şehirlerde yaşayan ve devlet memuru statüsündeki ya da özellikli işlerde çalışanlar, bu süreyi daha kısa tutmaktadırlar. Yas süresi Anadolu'da çoğunlukla bir yıldır, anma günlerinden birinde de kişi, yastan çıkabilmektedir, ama en fazla yastan çıkılan gün "Ölünün Kırkıncı Gü-nü"dür (Ersoy, 2002:98).

Genel olarak kadınlar erkeklere bakarak daha uzun yas tutarlar. Kadının duygusallığı, iş gereği çoğu zaman evde oluşu, anılarına bağlılığı, başsağlığına gelenleri karşılaması, öte yandan kocası aracılığıyla toplumsal kişilik kazanması ve ekonomik destek bulması; bu isteğin kaybıyla da büyük bir kişilik bunalımına düşmesi, acısına yoğunluk ve süreklilik kazandırmaktadır. Buna karşılık erkeğin, karısının ölümüyle toplumsal yerini, mesleğini ve kişiliğini kaybetmemesi, dışa dönüklüğü, ekonomik sorumluluğu yas süresini kadın gibi uzatmasını engellemektedir (Örnek, 2000:223).

Tahtacılarda herhangi bir yakınını kaybeden kişilerin, günlük yaşamdaki birçok ihtiyaçlarına belirli bir süre -bu eskiden 40 gün sürermiş- kısıtlama getirmesine "yas tutma"denir. Cenaze yakınları bu süre boyunca saç, sakal tıraşı olmaz, sabun kullanmaz, elbise değiştirmez, herhangi bir eğlenceye gitmez (Çıblak, 2003:20).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ölen kişinin ardından yas tutma geleneği şu şekildedir:

- Ölünün ardından yas tutmak, terbiye göstergesidir. Özellikle bir kadının kocası ölmüşse daha dikkatli olması gerekir. Eşi ölen erkek de yas tutar. Düğüne, şenliğe katılmamaya çalışır. Mesela düğünde oynamasına iyi gözle bakılmaz. (K4, K40).
- Evlerde televizyon açılmaz, müzik dinlenmez. Cenaze yakınları uzun süre, bir yıl oyun oynamaz. Ağıtlar yakılır. (K2)
- Yas evinde yas bir yıla kadar belirgindir. Bunu konu komşuya hissetirir. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Yas evi öncelikle cenaze evi olsa da yasa yakın akrabaları iştirak ederler. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Mahallede ya da akrabalarda düğün olmuşsa çıkıp oynamazlar. Ayıp sayılır, kınanır. Yas evi öyle kahkaha ile gülüp eğlenmez. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Borcu varsa araştırılır ve hemen ödenmeye çalışılır.(K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Ev boyayıp evinde bakım yaptırmaz. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Eğer oğlunu veya kızını evlendirmek zorunda kalırsa evinde davul çaldırmaz. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Yas evi karalar bağlar ve öyle renkli elbiseler giymezler. Cenaze sahibi süslenip pazara çarşıya çıkmaz öyle allı yeşilli elbiseler ve eşarp bağlamaz. (K3, K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)
- Ölenin eşi ve çocukları ellisi çıkana kadar yasını belli eder. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)

- Cenaze sahibi kızlar süslenmez erkekler de sakalını kırkı çıkana kadar kesmez. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)

1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıkla Ruhlarla İlgili İnanmalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ölenin hem geri dönerek insanlara zarar verebileceği korkusu hem anılmaya, yiyeceğe, giyeceğe vb. şeylere ihtiyaç duyabileceği inancı, "ölü kültü" nün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ölen kişiye karşı duyulan bu iki yanlı duygu yani korku ve sevgi, ölüleri gömme şekillerini de etkilemiş, bazı yerlerde ceset, vakit geçirilmeden gömüldüğü ya da ıssız yerlere bırakıldığı gibi bazı yerlerde evin içine, avluya veya köy meydanına gömülmüş, mezarına yiyecek, içecek, giyecek vb. bırakılmıştır (Örnek, 1988:93).

Ölümden sonra da hayatın devam ettiği inancı, ölen kişilerin yaşadıkları bir dünyanın olduğu inancını da beraberinde getirmiştir. Ölülerin eğleştikleri yerler olarak ilk önce gömüldükleri yerler yani mezarlıklar düşünülmüş, böylelikle yeraltındaki ölüler dünyası tasarımı ortaya çıkmış, ruh inancının gelişmesiyle de zamanla ruhların gökyüzünde eğleştikleri inancı oluşmuştur (Örnek,1998:117-118).

Mezarlar, bu dünyadan göç eden insanların geride bıraktığı en önemli işaretlerden biri olup iki dünya arasındaki kapı olarak düşünülmüştür. Ölen yakınlarımızı hatırlamak, atalarımızı anmak ve onların ruhlarını memnun etmek amacıyla mezarlıklarda çeşitli âdet ve inanmaların yaşatıldığı tespit edilmiştir. Anadolu'da bugün mezarlıklara bağlı söz konusu uygulamaların ölünün gömülmesi sırasında ve daha sonra mezarının ziyaret edilmesi esnasında gerçekleştirildiği görülmektedir (Çıblak, 2002:608).

Mezara ağaç dikilmesi eski Türkler'de yaygın olarak görülen ağaç kültüyle ilgilidir. Ayrıca çoğu zaman hayatın ve ebediliğin sembolü olarak kabul edilmiştir (Ocak, 1983:84-87).

Günümüzde mezar başlarına ağaç dikme geleneğinin kökeni de söz konusu eski Türk inanışlarına kadar uzanmakta olup dikilen ağaçla ölen kişinin günahlarının affedilmesinde yardımcı olunacağına, böylelikle ölünün ruhunun memnun edileceğine inanılmaktadır (Çıblak, 2002: 611).

Halk arasında mezarda bir gün ya da üç gün ateş yakma geleneğinin vahşi hayvanları uzaklaştırmak için uygulandığı düşüncesi yaygın olsa da aslında bu durum ateşin Türkler tarafından kutsal kabul edilmesiyle açıklanabilir (İnan, 1995:68).

Mezarlığa götürülen ve orada yenilen bu yiyecekler, ölmüşlerin ruhuna sunulan kansız kurban niteliği taşımakta ve aslında ölen kişiler adına yenilmektedir. Anadolu'da mezarlığa yiyecek götürme geleneğinin yanı sıra ağaç götürüldüğü de tespit edilmiştir (Çıblak, 2002:611).

Ölünün mezarlıkta ilk kez ziyaret edildiği gün ya da zaman konusunda belirli bir kural bulunmamakta, söz konusu gün ölü sahiplerinin düşünce ve yorumlarına göre değişebilmektedir. Buna göre mezarın definden sonra ilk ziyareti Ankara'da ertesi sabah güneş doğmadan önce; Eskişehir, Erzurum, Sivas, Niğde ve Kırşehir'de bir hafta sonra; Kastamonu'da ve yer yer Eskişehir ile Sivas'ta kırk gün sonra; Kayseri ve Çorum'da gömüldükten sonra gelen ilk cuma vb. günlerde yapılmaktadır (Örnek, 1979:80).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde mezar ziyareti ve mezarlık ile ilgili inanç ve pratikler şunlardır:

- Gelin eve getirilirken mezar etrafında gezdirilir. Sonunun ölüm olduğu hatırlatılır. (K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K17, K39, K40, K111)
- Mezarlık olan yerde oynanmaz ve hayvan otlatılmaz. (K2, K3, K4, K40, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K111)
- Mezarlıklar yol kenarına yapılır, yoldan geçenlerin yatanlara dua okuması sağlanır. (K2, K3, K4, K6, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K111)
- Mezar yanından geçerken 1 fatiha ve 3 ihlâs okunur. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K111)
- Mezarlıklara, iğde, kavak, çam ve selvi ağacı dikilir. Gölge olması sağlanır. (K69, K70, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96, K111)
- Şehit mezarlarına Türk bayrağı dikilir. (K1, K2, K3, K4, K39, K40, K44, K111)
- Her bayramda gurbetten gelenler ve evdekiler tarafından mezarlar bayramın birinci günü ziyaret edilir.((K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)

- Cenazesi olan aile üçüncü günde mutlaka mezarlığı ziyaret eder ve mezarın başında Yasin-i Şerif okunur. (K4, K17, K26, K40, K50, K66, K80, K103, K106, K111)
- Muradını almamış erkek mezarlarında bayrak, kızların mezarlarında da renkli eşarplar mezar başına dikilir. (K4, K17, K26, K66, K80, K103, K106, K111)

1.1.3.3.7. Değerlendirme

Tufanbeyli yöresinde ölümü düşündüren belirtilerin bir kısmı Anadolu'nun genelinde olduğu gibi aynıdır. Bunların bir kısmı cansız varlıklarla ilgiliyken bir kısmı da canlılarla ilgilidir. Canlı varlıklarla ilgili olanlar ise; Baykuş ölüm habercisi olarak kabul edilir. Evlere yakın konmasına engel olunmaya çalışılır. Leylekler kara çaput getirirse, köpekler ulursa ölüm olayı yaşanır. Bahçesine ceviz ağacı diken uzun yaşamaz. Cansız varlıklarla ilgili olanlar; açıkağızlı makas evden ölünün çıkmasına sebep olur, akşam vakti komşudan kazan alınmaz ve komşuya kazan verilmez. Ayrıca rüyada kazan görmek de ölüme işarettir.

Ölüm sırasında uygulanan pratikler dini kaynaklıdır. Ölüm anında kişinin başında hafif sesle Kur'an-ı Kerim okunur ve tekrarlaması için kısık sesle kelime-i şahadet getirilir. Kur'an okunma işine "yeğnilik" denir. Ölüm olayından hemen sonra sela ile çevreye haber verilir. Yakınlarına telefon açılır. Yörede farklılık olmakla beraber kişi son nefesini verdikten sonra iple mezar ölçüsü alınır. Cenazenin üzerinde ip yedi parçaya bölünür ya da oklava kırılır. Üzerindeki elbiseler cenazeye eziyet etmemek için ya makasla kesilir ya da yırtılır. Çenesi ve ayakları çatılır. Cenaze genelde gündüz defnedilir. Herhangi bir zaruret olmadıkça gece defnedilmez. Her cenaze evinin önünde yıkanır. Kadınları kadınlar erkekleri erkekler yıkar. Yıkanırken yabancı kişilerin bakmasına müsaade edilmez. Cenazenin hazırlanmasından hemen sonra bir kişi su ısıtılmak için hazırlanan ocağı bozar ve kazanı ters çevirir. Bunda amaç o evden bir daha cenaze çıkmasına engel olmaktır. Mezarlık ne kadar uzun olursa olsun cenaze omuzlarda taşınır. Yörenin göze çarpan özelliklerinden biri cenazeye herkesin katılmada hassasiyet göstermesidir. Ölen kişiyle dargınlığı olsa bile herkes cenazeye katılmaya çalışır, mezarlığa gider taziyede bulunur. Cenaze namazından sonra mezarlığa gidilir. Herkes sırayla toprak atmaya çalışır. Bu arada kürek elden ele verilmez toprak atan küreği yere ters olarak bırakır, sonraki kişi küreği yerden alır. Bu arada Yasin-i Şerif

okunur. Ayrıca, ölüm olayı gerçekleştikten defin işlemi yapılana kadar olan sürede Kur'an okunmaz. Topluluk mezarlıktan ayrılırken imam cenazeye "talkın" vererek, sorgu meleklerine ne söylemesi gerektiğini hatırlatır. İlk taziye mezarlık dışında olur. Daha sonra cenaze evine gidilir. Yakınları ve akrabaları yemekli taziyeye gelirler. 3. 40. ve 52. günü mevlit okunur. Anadolu genelinde olduğu gibi ölünün eşyalarına "soyka" denir. Ölünün eşyalarıyla ilgili uygulamalar yörede farklılık göstermektedir. Bazı yerlerde kişi vefat ettiği gün üzerinden çıkan ve eski elbiseleri aynı gün yıkanır, sonra fakirlere dağıtılır. Bazı yerlerde ise cenazeden birkaç gün sonra yıkanmadan dağıtılır. Son zamanlarda bunlardan farklı olarak yakınları, sevdikleri eşyaları hatıra olarak saklamaya başlamıştır. Ölünün eşyalarıyla ilgili uygulamada farklılıklar görülmeye başlanmıştır.

Ölen kişinin sağlığında yapamadığı ibadetlerle ilgili devir ve ıskat yakın zamana kadar uygulanmakla beraber, bugün devir ve ıskat yok denecek kadar azdır. Yörede Tahtacı Alevilerinde, devir ve ıskat hiçbir zaman uygulanmamaktadır. Yörede çok belirgin olan ölen kişiye ağıt yakma geleneği yine Tahtacı Alevilerinde görülmemektedir. Mezarlıklara çam, iğde, kavak, selvi v.b. ağaçlar dikilir. Ağaç dikme eski Şamanist geleneğe dayanmaktadır. Mezarlıkta ağaç olması, ölen kişilerin günahının affedileceği inancından kaynaklanmaktadır. Yörede mezar ziyaretine önem verilir, bayramın birinci günü ziyaret edilir. Mezar yanından geçerken " 1 Fatiha ve 3 İhlâs" okunur. Şehit mezarlarının başına Türk Bayrağı dikilir. Gelin eve getirilirken mezar etrafında gezdirilir. Sonunun ölüm olduğu hatırlatılır.

1.2. Bayram, Tören ve Kutlamalar

1.2.1. Sünnet

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkiye'de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve törensel işlemler içerisinde sen katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek,2000:170).

Sünnet, toplumumuzca her ne kadar İslâm kaynaklı bir uygulama olarak kabul görse de, kültürümüzdeki eski inanç unsurlarının ve diğer unsurların şekillendirdiği bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, komşu ilçe ya da köyler arasında bile bazı farklı uygulamalarla karşılaşmak mümkündür(Tutu, 2004:142).

Sünnete en önemli olan kirvedir. Kirvelik; "Bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır. Bu akrabalık özünde karşılıklı ilişkidir." Kirvelik kurumunun doğurduğu akrabalık gerçek ve soydan gelen bir akrabalık ilişkisi yoktur. Çocuğun sünnet edilmesinde onu kucağında tutan kirvenin "eteğine kanın dökülmesi" kan kan akrabalığından daha da yakın ve yasaklayıcı bir akrabalık vardır. Kirve çocuğun babası yerine geçmektedir. Çocuğun kanının kirvenin eteğine bulaşması olayı, kirveler arasında kız alıp verme yasağını da beraberinde getirmektedir (Şahin, 1991:118). Anadolu'da kirveye hürmet, baba ve anadan sonra gelir. Kan akrabalığı bulunan dayı, amca kirve olamaz. Kirve bir anlamda çocuğun koruyucusudur, onun velisidir. Eğitiminden, askerliğine ve evlenmesine kadar çocuğun bütün faaliyetleri kirveyi ilgilendirir. Kirvelikte kadınlar örtünmezler. Kirveyle birlikte yemek yerler. Mahremiyet kalkar, kirve ev halkından sayılır (Türkdoğan, 1966- 1969: 206)

Kirvelik, Dağıstan'dan Adana'ya, Tebriz'den Sivas'ın doğusuna, dar anlamda Doğu ve Güneydoğu'ya kadar yayılmış en eski Türk geleneklerindendir. Anadolu'da kirvelik kurumuna daha çok Sivas-Adana hattının doğusundaki Türkmenler bölgesinde rastlanmakta, hattın batısında Yörük olarak bilinen Türkmen topluluklarının yaşadığı yerlerde bunun hukuki ve sosyoekonomik anlamı bazen "sağdıç" kelimesiyle karşılanmaktadır. Nitekim Edirne'de sağdıca "kirve" denilmektedir. Batı Ege'de Avşar ve Kaçar Yörükleri'nin yaşadığı yerlerde ise kirve "sünnet babası" olarak anılır. Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri kirveliğin yaygın biçimde benimsenmiş olduğu bölgelerdir (Nutku, 2002:68).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Sünnet yeni doğan bebek de olabilir 6-7 yaşına gelene kadar da. Kirvelik yok. (K8)
- Sünnet 3-4 yaşlarında olur. Kimi eğlenceli kimi mevlitli yapar. Kirvelik önceden yoktu, son yıllarda görülüyor.(K9)

- Sünnet olayı köye sünnetçinin gelmesine bağlıdır. Sünnet düğünü yöremizde yeni yeni yapılıyor. (K1)
- Sünnet 5-6 yaşlarında yapılır. Kirvelik önceden yoktu. Son yıllarda görülüyor. Ayrıca kirve kelimesini bizim burada Kürt köylerindeki insanlara hitap ederken büyüklerimiz söylerdi. Çerkezlere hitap ederken böyle bir söz kullanılmazdı. Mahallede gezen sünnetçilere kestirirlerdi, çocuk yakalanır hemen orada kesilirdi. Yemekli, eğlenceli ya da mevlütlü olması son yıllarda olan bir şey. (K2, K3, K4, K6, K7, K9, K16, K17, K18)
- Sünnet düğününde kirve olur. İstediğiniz kişi kirve olabilir akrabadan olmasına gerek yoktur. Kirveye değer verilir. (K40, K44, K50, K51)
- Kirvelik var. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılar. Altın takar, çocuk sünnet olurken kucağında tutar. Sünnet bizde genelde bebeklikten 7 yaşına kadar olur.(K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Sünnet 5-10 yaşlarında olur 10 yaşı geçmez. Kirvelik eskiden pek yoktu. Son zamanlarda görülüyor. Kirve çocuk sünnet olurken çocuğu tutar, altın takar, elbise alır.(K4, K16, K17, K18, K19, K31, K39)

1.2.2. Askerlik ile İlgili Âdet ve İnanmalar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Asker uğurlama, karşılama Türk halk kültüründe günümüzde de sürdürülen bir gelenektir. Askerlik insan hayatında bir geçiş dönemi olması yönüyle çeşitli aşamaları yüzyıllardır tören olarak kutlanmaktadır. Askere gönderme, karşılama törenleri dinsel, toplumsal ve kişiseldir. Bu törenlerde yemek yeme, ziyafet verme, adak, kurban vb. iç içerdir. Askere yolcu etme ve karşılama çevresinde kümelenen adetler, gelenekler, törenler ve bunların içinde yer alan işlemler ve uygulamalar o yörenin geleneksel kültürünü yansıttığı için önemlidir (Artun, 2005:237).

Türkiye'de askerliğini yapmamış insan yarım insan sayılır. Askerlik bir eğitim yuvası olarak görülür, insan hayatının bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu nedenle askere gönderme, karşılama ve asker mektupları köylerde önemlidir; gururlanılır, ağlanır, duygulanılır (Artun, 2006:211).

Trabzon'da askere gidecek gençler için yapılan törenlerine "asker düğünü" denir. Asker düğünü köylerde ayrı, şehirlerde ayrı bir çeşitlilik içinde yürütülür. Yıllar içinde de törenler, günün şartlarına göre değişiklik gösterir (Önal, 2004:138).

Kimi yerlerde bir gün önce, gençler ya mahallelerinde, ya da düğün salonlarında müzik eşliğinde eğlenirler. Bu eğlencelerde en meşhur oyun havası "Trabzon Kolbastısı"dır. Trabzon Kolbastısı her asker düğününde mutlaka defalarca çalınır ve söylenir (Önal, 2004:139).

Askere gidecek gençler evlerinden çıkarlarken ayaklarını çavunaya (çamura) batırırlar. Sonra kapıya bir tekme atarlar. Gençlerin ayak izleri, askere gidip gelene kadar kapıda durur. Bu iz silinmez. Benzer bir gelenek Muğla'da görülür. Askere gidecek genç evin tavanına veya ahşap bir tarafına mendilini veya gömleğini çiviler. Mendil veya gömlek, ancak askerliğini bitiren genç tarafından çıkarılabilir (Önal, 2004:140).

Seydişehir'de askere gidenleri uğurla üzerine şu uygulama yapılmaktadır: Kadınlar gidecek delikanlıya azık olarak yaptığı çöreği üçe bölerler; bir bölümünü, kurda kuşa yen olsun diye suya atarlar; bir bölümünü, delikanlının bir gömleğine sararak sandıkta saklarlar; bir bölümünü de azıklık olarak kendisine veririler. Sandıkta saklanan çörekten bir parça, her izinli geldiğinde, askere yedirilir (Boratav,1994:190).

Asker dönüşü için kurban adanmışsa kurban kesilir. Kurban eti ya eve sokulmadan fakirlere dağıtılır ya da akraba ve komşular çağırılarak yemek verilir. Son yıllarda asker gönderme ve karşılama törenleri daha da canlı bir biçimde yapılmaya başlanmıştır (Artun, 2006:212).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde askerlik kutsal bir vazife olarak görüldüğünden, askerlikle ilgili bazı âdet ve uygulamalar vardır:

- Askere gidecek gençleri akrabaları yemeğe çağırır. Son günlerinde arkadaşlarıyla gezer. Davullu zurnalı kına yakılır. (K8)
- Askere gidecek gencin sağ eline kına yakılır. Daha önceden kafasına kına yakılırdı. Şimdi yakılmıyor. Mutlaka yemeğe çağırılır. Yakınları asker harçlığı verir. (K9, K16, K17, K18, K40, K44, K50, K51)
- Askere gidecek genci yakınları mutlaka yemeğe çağırır ve ona harçlık verir. Yakınları komşuları üzülür ama belli etmemeye çalışır. (K1, K4)

- ‘asker uşağını çığıttırıciik’ askere gidecek genci yemeğe davet etmeye denir. Yaz aylarında Kürebeli yaylasında kurban kesilir. Askere gidecek gençler toplu olarak çağırılır. Önceden varlıklı kişiler gençleri sıraya dizer harçlık verirdi. Yakın akrabaları da harçlık verir. Terminale kadar yolcu edilir. Bazen uğurlama davullu zurnalı olur. (K2, K6, K7, K8, K9, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K39, K66)
- Askere gidecek genç çalıştırılmaz, üzülmez. Arkadaşlarıyla gezer eğlenir. Akrabaları yemeğe davet ederler. Askere giden gençler köye en yakın tepeye bayrak dikerler. Askerden gelince bu bayrak indirilir. Başka giden olursa tekrar diker bayrağı. Akrabaları yakınları çay, sigara parası diye cebine harçlık koyar. Kına yakılır bu son zamanlarda yapılmaya başlandı. Genç sabah evden çıkarken bir parça kömbe ısırır ve yere atar. Saklanmaz ama kedi köpek önüne de atılmaz. Bir kenara bırakılır. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

1.2.3. Dini Bayramlar

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Bayram, dinsel ya da ulusal önem ve değeri yüzünden toplumca kutlanan gün ya da günlerdir. Başlangıcı dinsel inanç ve törenlere dayanan bayramlar, insanlık tarihi kadar eskidir. İlkçağ toplumlarının genellikle Tanrılarına adadıkları özel törenler, ilk bayramlar olarak kabul edilir. Ulusal bayramlar, ulus kavramının ortaya çıkışıyla birlikte görülmeye başlandı. Ulusal ve dinsel bayramların dışında resmi olmayan ancak halkın geleneksel olarak kutladığı hıdrellez, bahar bayramı, kandiller gibi günler de vardır (G.B.A, 1987:1357).

Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bu özellikleri ile bayramlar, bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirerek sürdürmede kullandığı güç kaynaklarının en önemlisidir. Bayramlar, milli ve dini duyguların, inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi işlevsel yanlarının yanı sıra, topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli rol oynamaktadır (Artun,2005:226).

Bayram bir sıra gösterilerden meydana gelir; onların biçimlerini, kurallarını gelenek belirlenmiştir. Doğum, evlenme, ölüm gibi olayların vesile olduğu törenlerden

bayramı ayrımlandıran bir şeyler var: bayramın başlıca özelliği, kutlanmasına bir ferdin vesile olmamasıdır. Bayram bir topluluğun bütünü için ve bütününce düzenlenen, uygulanan törenlerin bileşimidir. Bayramın bir başka özelliği de yılın belli bir günüde kutlanmasıdır. Her bayram, birkaç gün sürse bile, yılda bir defa kutlanır; bir defasında bir tarihte, bir defasında başka bir tarihte kutlanan törenlere bayram denmez (Boratav, 1994:204-205).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Bayramdan bir gün öncesine 'Arefe' denir. Arefe günü bayram hazırlıkları ve mezar ziyaretleri yapılır. Bayram gününde erken kalkılır. Temiz elbise giyilir, boy abdesti alınır. Erkekler bayram namazı için camiye giderler. Kadınlar su getirmek için pınara giderler. Erkenden alınan suyun zemzem suyu gibi kutsal olduğuna inanırlar. Artık evlerde su olduğu için bu gelenek pek yok. Camide namaza giden cemaat hocayla ve cemaatle bayramlaşır. Sabah yemeği yenir ve bayram ziyareti başlar. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Bayramdan önce temizlik yapılır. Mezar ziyaretleri arife ve bayram günleri yapılır. Pasta, tatlı, börek, çörek yapılır.(K4)
- Bayram ziyaretine gelen çocuklara şeker ve kolonya ikram edilir. Büyüklere ise kömbe (yağlı kete) ve hoşaf ikram edilir. Hali vakti yerinde olanlar ise Sarığı Burma ikram eder. (K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Cemaat bayramlaşmadan camiden ayrılmaz. Çıkınca mezarlığa gidilir. Kur'an okunduktan sonra evlere dağılılır. Akrabalar mutlaka ziyaret edilir. Bayramdan bir gün önce çocuklar çerez toplar.(K1, K78)
- Ramazan ya da kurban bayramı fark etmez. Köyün genç kızları güzelce giyinir. Bütün evler ziyaret edilir. Bayram için, tatlı kavurma yapılır.(K40, K44, K50, K51)
- Kurbanda her ev etini malzemesini alır, köyde büyüklerden saygı duyulan birinin evinde toplanılır. Getirilen etlerle kavurma yapılır. Bu kavurma bayramdan mıdır nedir çok lezzetli ve bereketli olur. Kur'an okunur dua edilir, daha sonra büyükler ziyaret edilir.(K40, K44, K50, K51, K53, K54, K55)

- Kurban bayramında genelde büyükbaş hayvan kesilir. Kurban etinin paylaşılması şu şekilde olur: birincisinde çağırılan çocuk paylara sırtını döner. Ortaklardan bir kişi: 'bu kimin payı?' diye sorduğunda, çocuk ortaklardan birinin adını söyler. İkinci yöntem ise; etler ortak sayısınca paylara ayrıldığında her pay için bir kâğıt alınır buna ortakların adı yazılır. Yazılı kâğıtlar ise şapka veya tas içine konur. Çocuk, kâğıtları sıra ile çekerek payların üstüne koyar. Bu kâğıtlara göre dağıtım olur. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Kurbanın nasıl çıktı? sorusu çok önemlidir. Kurban kesildikten sonra yağlı ve etli çıkması iyiliğe işarettir. Kurbanın güçlü ve büyük olması ile övünülür. Kurbanın üzerine binilerek sırat köprüsü geçileceğinden büyük ve canlı olması önemlidir. (K1)

1.2.4.Milli Bayramlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havasında kutlanan milli bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı…), askeri geçitler, fener alayları vb. "resmi" gösterilerde genellikle tek öge, seymenler, zeybekler, vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama, bu bayramlar vesilesiyle, resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar, işçilerin, esnafın kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. Eğlenceler, en çok davul zurna takımlarının katılması ile canlandırılan oyun toplantılarıdır. Anadolu kasabalarında, her yerin kendi oyunlarının oynanmasına karşılık, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde toplantılara yurdun çeşitli bölgelerinden gelmiş kimseler katıldığı için, ayrı ayrı kümelerin, ayrı ayrı oyun gösterileri ile, eğlentiler bir türlü "halk oyunları festivali" görüntüsü alır. Milli bayramlarda da, birçok yerlerde, resmi törenlerden sonra, bayram yeri diye nitelendirebileceğimiz çayırlarda güreşler, koşular ve başka çeşit yarışmalar düzenlenir. Yarışmaların bir özelliği, "ciddi"lerin yanında "güldürücü"lerin yer almasıdır: Yumurta yarışı, çuval yarışı, eşek koşuları gibi (Boratav, 1994:210).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Milli bayramlar tören havasında kutlanır ve törenler eski belediye binasının önünde olur. Milli bayramlar sosyal hayatı hareketlendiren, milli birliğimizi pekiştiren günler olduğu için halk tören alanına akın eder. Genelde halkımızın günlük hayatı sakin bir şekilde geçtiği için bu günler ilçe halkı için değişikliktir. Cumhuriyet bayramlarında güreş müsabakaları tertiplenir. 23 Nisan ve 19 Mayıs da aynı şekilde heyecanla kutlanan milli bayramlarımızdır.(K1, K2)

1.2.5. Kandiller

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Müslümanlarca mübarek sayılıp kutlanan özel geceler. Osmanlı padişahı II. Selim döneminde camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu gecelere kandil geceleri denmiştir. Bunlar Mevlid, Regaib, Berat ve Kadir geceleridir. Bazen Arapça "leyl" (gece) kelimesi eklenerek leyle-i kadr, leyle-i berat şeklinde de kullanılır (Bozkurt, 2001:300-301).

Kandiller günümüzde bayram olarak kutlanmamaktadır. Geleneklere bağlı ailelerde, kandil çöreği yeme, "kandiliniz kutlu olsun" diyerek el öpme görenekleri sürmektedir (Boratav, 1997:210).

b) Tufanbeyli Halk Kültüründe

- Kandillerde şeker şerbeti yapılır, bir nevi limonata genellikle kırmızı sarı renkli olur. Yanında lokum bisküvi verilir. Mevlit okutulur.(K2)
- Hali vakti yerinde olanlar camide mevlüt okutur. O güne mahsus sadaka dağıtılır ve ibadet edilir. (K1)
- Halk kandil gecesi mümkün olduğu kadar camiye gidip ibadet eder. Namaz çıkışında lokum, biskivü veya şeker dağıtılır, gül suyu dökülür. (K3, K4, K16, K17, K18, K39)

1.2.6. Bereket Törenleri

1.2.6.1. Nevruz

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Farsça'da "yeni gün" anlamına gelen nevruz, 21 Mart'ta Orta Asya'dan Ortadoğu'ya ve Balkanlar'a kadar geniş bir coğrafyada yaşayan halklar tarafından kutlanmaktadır. Antik dönemlerden itibaren çeşitli halklar, tarımsal faaliyetlerin ortaya çıktığı baharın başlangıcında ve hasat mevsiminde kutlamalar yapmıştır (Gündüz, 2007:60).

Nevruz, Türk dünyasında, ortak kültürel değer olması yönüyle önemli bir yere sahip olup, Türklük dünyasında ve Anadolu'da ortak inanmalarla, ortak heyecanlarla yüzyıllardır Türk kültürüne özgü özelliklerle kutlanmaktadır (Artun, 2005:238).

Nevruz, ister ayini, dini ritüele dayansın, isterse din dışı bir ritüele dayansın takvime bağlı bir kültür veya folklor olayı olarak toplumu, belli değerler üzerinde birleştirir. Nevruz, her toplumun kendi kültürünün derinliklerindeki bir olayı kaynak göstererek bayram niteliğinde kutlanır. Nevruz, her toplum veya topluluğun kendi kültür değerleriyle özdeşleştirip, sembolleştirerek kutladığı bir gündür (Artun, 2006:209).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- İlçemizde nevruz kutlanmamaktadır. Hangi gün olduğu bilinir ama kutlanmayız. (K3, K4, K17, K18, K39, K40, K44, K49, K50)
- Eskilerin sultan-ı navruz dedikleri gün 14 Mart- 14 Nisan arasıdır fakat herhangi bir kutlama yapılmaz. (K2)
- Son yıllarda devlet eliyle kutlanmaya başladı. İlçe mülki amirlerinin katıldığı resmi tören şeklindedir. Onun dışında herhangi bir etkinlik yoktur. (K1)

1.2.6.2.Hıdrellez

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hızır ve İlyas isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan hıdrellez, kökü İslam öncesi Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu yaz bayramlarına dayanan, Hızır yahut Hızır ve İlyas kavramları etrafında dini bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının

adıdır. Bu bayram, merkezini özellikle Anadolu ve Balkanların, Kırım, Irak ve Suriye'nin teşkil ettiği Batı Türkleri arasında, bugün kutlanmakta olan Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs günü kutlanmaktadır (Ocak, 1998:313).

Hıdrellez kışın sona erip yaz mevsiminin başladığı gün olarak kutlanmaktadır. Hıdrellez gününün 6 Mayıs'ta kutlanmasının iklim ve tabiat şartlarıyla ilgili olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir (Aras, 2002:48). İnsanların bu vesileyle çeşitli inanmalar neticesinde yaptıkları tören ve kutlamalar vardır. Esas itibarıyla Türk dünyasının birçok bölgesi ve Türkiye'de bahar bayramlarının en önemlisini oluşturur (Yücel, 2002:35).

Çağlar boyu süregelip bünyesinde zengin kültür değerlerinin oluştuğu "hıdrellez", çeşitli adlarla kutlanmaktadır. Hıdrellez Anadolu'da "Hıdrellez", Dobruca'ya yerleşmiş bulunan Kırım Türkleri arasında "Tepreş", Makedonya'da "Ederlez, Edirlez, Hıdırles" gibi adlarla bilinmektedir (Artun, 2005:252).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Hıdrellez gün olarak bilinir fakat herhangi br kutlama yapılmaz. (K1, K2,K3, K4, K17, K18, K39, K40, K44, K49, K50)

1.2.6.3. Yağmur Duası

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı adetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı yağması gereken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı, kuraklığı önlemektir (Artun, 2006:173).

Türk halk gelenekleri içinde yaygın olan uygulamalardan biri de yağmur duası geleneğidir. Esasta dinî bir uygulama gibi görülen bu gelenek, derinlemesine incelendiğinde içerik, yapı, uygulama şekli, uygulayıcıları ve amaçları bakımından dinî ve din dışı unsurları birleştiren bir özellik arz eder. Yağmur duası; ekim-dikim mevsimi ve yağmur mevsiminin kurak geçmesi durumunda, özellikle tarımla uğraşan ve tarımdan gelirini sağlayan toplumların, yağmur yağması için yaptıkları söz ve hareketlerden oluşan geleneksel bir uygulamadır (Ekici, 2002:47).

Adana'da yağmur yağdırma törenleri; büyüklerin yaptığı törenler ve çocukların yaptığı törenler olarak ikiye ayrılabilir (Artun, 2006:175).

Adana'da geciken yağmurların yağmasını sağlamak, kıtlığı kuraklığı önlemek için yağmur yağdırma kerametleri olduğuna inanılan "Boğa Dede, Bulut Dede ve Tosun Dede" ziyaretlerine gidilip yağmur duası yapılır, kurban kesilir (Artun, 2006:239).

Tire yöresinde yağmur duası;1. Çocuklar tarafından yapılan yağmur duası.2. Bütün köy halkının katılımıyla yapılan yağmur duası olmak üzere ikiye ayrılabilir (Ekici, 2002:47).

Çocuklar tarafından oynanan"çömçeli gelin" oyunu, genellikle üç aşamaya bağlı olarak gerçekleştirilir: 1. Hazırlık, 2. Oyunun oynanması, 3. Toplanan yiyeceklerin pişirilip yenmesi. Osmaniye'de, çocukların oynadığı "çömçeli gelin" oyununda çocuklardan biri tilki kılığına girer ki, bu da seyirlik oyunlarının önemli bir unsurunu teşkil eder. Bu tür oyunlarda sadece insanlar değil, yeri geldiğinde hayvanlar ve eşyalarda taklit edilir (Şimşek, 2003: 80-86).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Yağmur duası kuraklık olunca yapılır. Cuma günü, namazdan çıkılmadan önce kurban kesilir ve etinden yemek yapılır. Namaz kılındıktan sonra 9999 adet taş toplanır. 12 tane imam bu taşlara dua okur. Taşlar her imamın elinden ayrı ayrı geçer. Dua okuma faslı bitince, bu taşları evlenmemiş ergenlik çağına girmemiş kişilerce suya konur. Yağmur yağana kadar su içinde kalır ve insanlar ikna oluncaya kadar suda bekletilir. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Yağmur yağdırmak için Gümülek ya da Dedebeli'ne gidilir, dua edilir. (K3, K4)

1.2.6.4. Koç Katımı Törenleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Koç katımı tarihi bölgeden bölgeye değişiktir. 1 Ekimle 20 Kasım arası koç katımı tarihidir. Katım tarihinden bir buçuk, iki ay önce koçlar sağmal sürüden ayrılır. Hemen her yerde, düzenlenen törenler, koç katımının ilk gününe bir bayram havası verir. O gün davul zurnalarla köy halkı köy meydanında, ya da harman yerinde toplanır.

Çobanlar süslenmiş, kınalanmış koçları dişi koyunlara salarlar. Katım sırasında, bazı yerlerde düğünlerde olduğu gibi hoca dualar okur (Boratav, 1994:212).

Kars ve çevresinde koç katımı törenlerinde sürüye katılan ilk koç kara koyun ile ilgilenirse o yılın hafif geçeceğine, ak koyun ile ilgilenirse karın erken yağacağına ve kışın ağır geçeceğine inanılır (Kalafat, 1995:117).

Erzincan'da; Koç Katımı yayla döneminin bittiği, köy yaşamının başladığı dönemdir. İnsanların sürüleri ile birlikte yaklaşık 5 ay süren yayla yaşamı dönemleri Koç Katımı ile yerini köy yaşamına bırakır. Böylece; hayvanların yayladaki bakım, beslenme, korunma şekli yerini köydeki bakım, beslenme ve korunma durumuna bırakır. Erzincan yöresindeki yarı-göçer Şavak aşireti bu duruma "Koçtur kıştır, döldür yazdır." sözü ile ifade ediyor. Koç Katımı ile kışın geldiğini, döl ile doğum ile de yaz aylarının geleceği söylenir. Yöre; Koç Katımı ile kışın geleceğini, döl gelince de (kuzu doğunca da) yazın başlangıcı olacağını kabul eder (Kutlu, 1987:115).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde koç katımı mevsiminde uygulanan âdet ve pratikler şunlardır:

- Koç katımı töreni olur. Herkes kendi koçunu katar. Ekin biçiminde koç sürüden ayrılır ve başakla beslenir. Tarladan başak toplanır. Güze doğru da meşe palamudu toplanır, onunla beslenir. Evde bir kişi sadece onun bakımıyla ilgilenir. Köyde koç katımı aynı gün olur. Kırmızı ve sarı arası bir boya üzerine sürülür. Bu boya, toprak aşı dedikleri boyadır, uzun süre dayanır.(K1)
- Yaz aylarında koç sürüden ayrılır. 100 koyun 2 koç, 200 koyuna 4 koç şeklinde ayarlama yapılır. Temmuz Ağustos gibi koçlar sürüden ayrılır özel olarak beslenir, otlarla yoncalarla beslenir. Her erkek koyun koç olarak ayrılmaz, şekline dikkat edilir, kuyruğu, kulağı düzgün olanlar seçilir. Bunlara 'koçluk' denir. Sürüye katılması Eylül ayında olur. Koçlar katımdan 10-15 gün önce ılık suyla sabunlanarak yıkanır. Sonra rengârenk boyanır. Taş boyadan 3-4 renk kullanılır. Kubbe ve hilal yapılır. Boynuna da boncuk takılır. Koçların rengârenk boyanmasının sebebi gece renginden dolayı koyunlar özensin bir an önce çiftleşmesidir. Katım günü toplanılır, çocuklar koçların üstüne bindirilir. (K2, K9)

- Koç- teke katımında bir ay önceden sürüden ayrılır koçlar Besiye çekilir. Boynuzları boyanır. Koç katımı son güzde olur. (K4, K16, K17, K18, K21, K102, K103, K109)
- Teke katımı, koç katımından bir ay sonra olur. Tekeler boyanmaz. Tekelerin üstüne kız çocukları bindirilir. Sürüye katılırken kız çocukları düşmezse alkışlanır. Çünkü oğlakların dişisi makbuldür. Kuzunun da erkek olması istenir. (K2)

1.2.6.5. Saya Gezme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

"saya, koyun yüzü, davar yüzü" deyimleriyle gösterilen bu bayram koç katımından yüz gün sonra kutlanır. Koyunların gebelik süresi 150 gündür. Koç katımından yüz gün sonra, anasının karnında kuzunun canlandığına, tüylerinin çıkmaya başladığına inanılır. İşte bu güne "davar –yüzü, ya da koyun-yüzü" denmesinin sebebi budur. Saya bayramı, koç katımına göre daha canlı eğlencelere vesile olur (Boratav, 1994:213).

Doğu Anadolu yöresinde, hayvancılıkla uğraşan hemen her ilde döl alma ile ilgili şenliklerin yapıldığı ve bu önemli günün kutlandığı görülmektedir. Döl almanın bereketli olması için yapılan bu şenlikler, ilk insanların kutsal olarak bilinen varlıkları memnun etmek için yaptıkları törenlerin kalıntısıdır (Kalafat:2006: 191-192).

Mevsimlik bayramlardan biri olan ve bütün Türk toplulukları tarafından kutlanan Saya, genellikle koç katımından sonraki yüzüncü güne rastlar. Değişik iklim özelliklerinden dolayı koç katımının zamanı, bölgelere göre farklılık gösterir. Bu değişiklik doğal olarak sayanın kutlanacağı günün de farklı olmasına sebep olur. Son zamanlarda halkımızın, daha önceki takvim geleneğinden uzaklaşması sonucunda yılbaşı, saya, nevruz gibi günlerdeki kutlamaların birleştirildiğine, bunların kimi bölgelerde kış yarısı törenlerine, bazılarında ise bahar bayramına münhasır kaldığına tanık oluyoruz. Teknolojik gelişmelerin olumsuz etkilerine rağmen, gelenek günümüzde varlığını korumaktadır (Düzgün, 2005:28).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Saya gezme şubat ayında zemheride olur. Çocuklar ellerinde torbayla kapı kapı gezer. Un, bulgur, yağ toplar. Toplanan erzaklar bakkala satılır. Karşılığında şeker, gofret, fındık fıstık alınır şenlik havasında yenir. (K8)
- Kış geceleri saya toplanır. Toplanırken şaklabanlık yaparlar. 'Çok verene oğlu olsun, az verene kızı olsun' diyerek buğday, şeker…toplanır karşılığında bakkaldan bir şeyler alınır yenir.(K1, K78)
- Saya gezme kış mevsiminin yarısına geldiğinde kutlanır. Köylüler bu güne geldiklerinde 'kışı yarıladık' diye sevinirler. Kışın yarısı genelde 15 Ocak ile Şubatın ilk haftası arasında bulunmaktadır. Gençler gece vakti kapı kapı dolaşarak un, bulgur ve buğday toplarlar. Alınan malzemeler ile lokum, bisküvi, şeker sucuğu ve helva alınmaktadır. Bu kutlama bir gün sürer. (K69, K70, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

1.2.6.6. Döl Müjdesi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çobanlık bayramları zincirinin bu halkasındaki töre ve törenlerle ilgili bilgilerimiz, diğerlerine göre daha azdır. Beş aylık bir süreye yayılan çoban bayramlarının bu son kesimi, sayadan elli gün sonra, koyunların kuzulamaya başladığı günlere rastlar. Kuzuların doğması olayı bazı törenlere yol açıyor ve bu olayla ilgili birtakım töreler de gözetiliyor; ama, elde edilen bilgilere göre bunların "bayram" niteliğinde bir yoğunluk gösterdiği söylenemez (Boratav, 1994:215).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Koyunların kuzulamaya başlamasına döl düşmesi denir. (K2)
- Koyunun karnında kuzu canlanınca buna yüz derler, koyunun yüzünü toplamak derler. Çoban ev ev gezer. Gittiği evin kapısında kendisini karşılayana:

  Ne kaldı ne kalmadı?

  Elli gün kaldı

  Elli günden sonra

  Ak bilekli gelinler fışır fışır sağarlar

  Kocabaşlı karılar gümbür gümbür yayarlar

Ayran eder boz itlere dökerler
Anam karakaş kara koyun, karlı dağları aş koyun
Karanlık gecelerde çobana yoldaş koyun
Sekiz sakar çebiçler yavşanın başını dişler
Kış ağır gelende oğlak atar çebiçler
Bir taş attım çatmaya çatma yere batmaya
Kim bana bir kaşık yağ vermeye kocasıyla yatmaya, der o evden un, yağ, şeker ne olursa alır…(K41)

1.2.6.7. Göç Törenleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Göç öncesi kutsal yerler ziyaret edilir, kurban kesilir. Birlikte kurban eti yenir. Köy içindeki komşuların elleri öpülür, helalleşilir. Yayla dönüşü de kurban kesilir. Ayrı yaylalara gidecek obalar da birbirleriyle helalleşirler. Ziyaret edilen yatır, türbe gibi kutsal yerlerde bolluk bereket dilenir.

Göç yükü, yaylada kullanılan araç gereçlerdir. Göç öncesinde kara çadırlar onarılır veya eskiyen bölümleri yenilenir. Göç yükü olarak şunlar sıralanabilir: Kilim, keçe, minder, halı, yastık, süt-peynir ve yağ üretiminde kullanılan her türlü kap kacak, giyim eşyaları ve bulgur, şeker vb. gibi erzaktır. Bunların yanı sıra hayvancılık gereçleri, ekmek sacı ve hamur teknesi yaylaya çıkarılır.

Yörükler genellikle mayıs ayı içerisinde göçmeye başlarlar. Oba reisleri ve erkekleri göç başlamadan bir müddet önce toparlanacak göç yükünü kararlaştırırlar. Bunun hıdrellezden önce olmasına özen gösterilir. Göç, Salı ve Cuma günleri yapılmaz (Artun, 2005:266).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Göç töreni kağnıyla olur ve mutlaka günü var. Hıdrellezden sonra çıkılır. Çünkü hıdrellezden sonra kış olmayacağı inancı vardır. Genelde toplu gidilir ve gelinir. Köyden iki kilometre uzaklık bile yayla sayılır. (K1)
- Nisan ayında Kürebeli yaylasına çıkılır. Eşyalar toplanır önceden kağnılara yüklenirdi şimdi traktörlere yükleniyor. Özel bir tören olmasa bile insanlarda bu günün heyecanını sevincini görmek mümkündür. (K2)

- Göç töreninde bucak olunur. Ateş yakıp gece geç saatlere kadar eğlenilir. Ateşin üstünden atlarlar. Türkü, ağıt söylenir. Eşyalar eskiden kağnıya yüklenirdi. Şimdi traktörle gidiyoruz. (K4, K16, K17, K18, K21, K102, K103, K109)

1.2.6.8. Değerlendirme

Tufanbeyli yöresinde çocukların sünnet olma yaşı 1- 7 arasında değişmektedir. Sünnet düğünü ve kirvelik son yıllarda görülmeye başlanmıştır. Daha önceleri çocuklar için sünnet düğünü yapılmaması ve kirveliğin olmaması ekonomik sebeplerle açıklanabilir. Yörede askere gidecek gence son günlerinde iş yaptırılmaz. Yakınları, sevdikleri tarafından mutlaka yemeğe davet edilir ve yola çıkmadan önce cebine harçlık konur. Eğlenceli uğurlama töreni olarak "asker kına" sı son yıllarda görülmeye başlanmıştır. Askerlikle ilgili bugün pek uygulanmayan âdetlerden sağ ele kına yakılmasıdır. Yöre içinde farklılıklara rastlanmaktadır. Askere giden genç yola çıkmadan kömbeden bir parça ısırır, kalanı saklanır. Köye en yakın tepeye Türk bayrağı dikilir.

Dini bayramlar Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi önemle kutlanır. Bayramdan önce ya da bayramın ilk günü mezarlıklar ziyaret edilir. Büyükleri ziyaret edilir elleri, öpülür. Genelde bayram namazından sonra camilerde halk bayramlaşır. Kandillerde camiye gidilir, komşulara yakınlara hazırlanan pasta çörek vb. ikram edilir.

Nevruz ve Hıdrellez yörede hiç kutlanılmamaktadır. Nevruz ne hıdrellezin tarihleri bilinmesine rağmen herhangi bir uygulamayla karşılaşmadık. Son yıllarda ilçede yetkililerin katıldığı resmi tören olarak nevruz kutlanmaya başlanmıştır.

Yağmur duasına çıkma yörede az da olsa görülmektedir. Koç katımı törenleri mutlaka özenle uygulanan törenlerdendir. Aylar öncesinden koçlar sürüden ayrılarak hazırlıklar başlar. Katım gününde yemek verilir, eğlenilir, neşe içinde kutlanır.

1.3. Halk İnanışları

1.3.1. Yatırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Tarihsel süreçte, her kültürde olduğu gibi Türk kültürünü belirleyen değer norm, sosyal kontrol ögeleri ve formlar değişikliğe uğramıştır. Birçok kültik ve ritüel özlü

işlemin ve pratiğin uygulanmasını gerektiren ölü kültü çeşitli bölgelerde yerel özellikler göstermekle birlikte ana çizgisi bakımından aynıdır. Her yörenin kendi inanç, görenek, estetik ve soyso-ekonomik anlayış ve değerlerine göre değişebilen ama hepsinin özünde insan olan birtakım inanma ve pratikler vardır. Toplumca inanılan bu doğrultudaki her tür inanma ve pratik bu etkinlikler içindedir (Artun, 2005:292).

İnsanlar geçmişle gelecek arasında bağlantı kurmayı çalışmışlarıdır. Anadolu insanı kendilerine yurt kuran ve seçkin kişileri sonsuza değin yaşatmak, hem kendi hayatlarını onlarla paylaşmak için bazı mekânlara kutsiyet vermişlerdir. Ayrıca bunları emanet duygusuyla koruyarak ziyaret etmek suretiyle onlara karşı vefa borçlarını ödemeye çalışmışlardır. Halen ziyaret edilmekte olan bu makamlardan bazılarının eski inanç ve kültürlerden izler taşıması durumu büyük ölçüde değiştirmemiştir. Bunların ötesinde bazı efsane ve menkıbelerle süslenen ziyaret olgusu yörenin kültürel ve dini değerleriyle de zenginleştirilmiştir (Artun, 2005: 292).

Yatırlar, aynı zamanda, yatırın önemine göre az veya çok önemli kalabalıkların belli günlerde buluştukları yerlerdir; ziyaretler orada toplaşanlarla yerli veya gezgin satıcılar arasında alış verişlere vesile olur (Boratav, 1994:228).

Ziyarete dilekte bulunan kişi, dileği yerine gelirse adak adar. Adak kurbanı olarak genellikle koç ya da horoz kesilir. Hastalıktan kurtulan, dileği yerine gelen ziyaretçiler kurbanı getirerek ziyarette keserler. Kimileri kurbanı fakirlere et olarak dağıtmakta, kimileri de yemek yaparak dağıtmaktadır. Kurbanın dışında Kur'an, mevlit okutma, günlük, mum yakma, ziyarete yeşil örtü, bayrak örtme, halı, kilim, seccade, havlu, başörtüsü getirme, helva yapıp dağıtma, şeker, aşure dağıtma, tabak, tencere, çaydanlık, çay, şeker ve ziyaret bakıcısına para verme şeklinde de adaklar adanmaktadır (Artun, 2006:192).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde yatır olarak ilçe merkezinde ve köylerde ziyaret yerleri pek yoktur. Halk arasında ziyaret yeri olarak kabul edilen yerler, ulaşımı zor, dağlık arazidedir.

- Köyde kel kız diye birinin mezarı var. Fakir bir kız ve masumane bir şekilde öldürülmüş. Mezarı da ayrı bir yerdedir. Bu mezardan ocaklı kişiler toprak alır suyla ıslatır. Yağmur yağmadığı dönemde ocaklı kişilerin bu işi yapmasıyla yağmur yağacağına inanılır. (K1)

- Birkaç yerde ziyaret çalıları vardı ama şu an kesilmiş durumda. Kürt pınarına gelmeden ve Kürebeline giderken bu çalılar vardı ama kesilmiş. Buraya isimlerini vermiştir, 'ziyaret çalısı' diye. Karamık, kuşburnu çalılarına bez bağlanır. Ordan geçerken taş atardık, taş atarken dilek tut denirdi. Eğer taş atmazsak başımıza bir iş geleceğinden korkardık. Taş atılan yerde taş yığını oluşmuştur. Gümülek, eski hisar ve kalelerin bulunduğu yer. Eski mezarlar var. Buraya ziyaret amaçlı gidiliyor. Dedebeli'nde kadını çocuğuyla öldürmüşler. (K2)
- Dilek taşı, dilek tutulur, zor durumda kalan herkes gelir dua eder. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Şarköy mezarları, yaylada ziyaret çalısı var bez bağlanır. (K4, K16, K17, K18, K21, K102, K103, K109)
- Yamanlı Köyünde Cinli Tomas diye bir ziyaret yeri vardır. Halk arasındaki inanışa göre, Tomas adlı birisini burada cin çarpmış. Bunun üzerine buranın adı Cinli Tomas olarak kalmış. Evlenmek isteyen, evde kalan, sevdiğine kavuşmak isteyen, kısır olan, ev yaptırmak isteyen, bir beladan kurtulmak isteyen gelir dilek tutar ve ağaca bez bağlar. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

1.3.2. Kurban/Adak

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkçe "adak" kelimesinin Arapça karşılığı olan "nezr", lugatta "insanın yerine getirmeyi kendisine borç (vacip) kıldığı, vaat ettiği şey manasına gelmektedir (Özel, 1988:337).

Arapça'da gerek maddi gerekse manevi her türlü yakınlığı ve yakın olmayı kuşatacak bir anlam yelpazesine sahip olan kurban kelimesi dini terminolojide kendisiyle Allah'a yaklaşılan şeyi, özel olarak da Allah'a yakınlık sağlamak, yani ibadet amacıyla belli vakitte belirli cinsten hayvanları kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder. Kurban hemen bütün dinlerin ana temalarından birini teşkil ettiği gibi çeşitli dillerde bu kavramı ifade için kullanılan kelimelerin kök anlamlarında da müşterek taraflar vardır (Güç,2002:433).

Bir dileğin yerine gelmesi, bir korkunun giderilmesi amacıyla, tanrısal bir güce, Tanrı'ya yapılan vaat çok eskidir. En ilkel dinlerden tek tanrılı dinlere hepsinde çeşitli biçimlerde yer alır. Adak olarak ya kurban kesilir ya kutsal yerlere mum dikilir ya da kutsal sayılan kişilerin türbelerine çaput bağlanır. Daha değişik adaklar da vardır (Kutsal kitaplardan parça okumak, yoksulları, yetim ve öksüzleri giydirip doyurmak gibi.) Bir dileğin tanrı tarafından kabulü ya da korkulan nedenin yok olması durumunda, Tanrı rızası için teşekkür olarak Kurban Bayramı'ndan ayrı kesilen kurbanlara "adak kurbanı" denir. Türk geleneklerine göre, adak adayan kişi kestiği adağın etini yiyemez, başkasına verir. Anadolu Türklerinde adak geleneği, Şaman inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Günümüzdeki adak geleneklerinden birçoğunun Şamanizm'den kalma olduğu kabul edilir (G.B.A, 1987:73).

Kurban sözcüğü, İslamiyetin Türkler arasında yayılmaya başladığı 9-10 yüzyıllarda yazılan kaynaklarda görülmektedir. Kurban, bugün veya gelecekte Tanrı'nın lütfunu kazanmak için ona sunulan hediyedir. Kefaret teorisi, kurbanı, işlenmiş bir suç veya günah karşılığı, bu suçun veya günahın kefaretini ödemek için doğaüstü güce, onun gönlünü almak amacıyla, kurbanın ölümü sembolize edecek hayvanları kurban kesmesine dayandırır (Erginer, 1997:16-18).

Adak kavramı etrafında toplumun çeşitli kademelerinden farklı yaşam ve fikir anlayışına sahip insanlar aynı uygulamalar ve inanış bütünlüğü çevresinde bir araya gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde "adak kavramı ve adak yerleri"ni birleştirici sosyal bir olgu olarak nitelendirmek mümkündür. Adak yerleri kültürel birer taşıyıcı olmanın yanı sıra, ayrıca toplumu oluşturan bireylerin büyük bir kısmı için, psikolojik bakımdan bir rahatlama ve telkin aracıdır. İnsanlar geleceklerine dair daimî bir umut taşırlar. Bu noktada "adak" kavramı bütün umutların bittiği yerde, yeni bir umut kapısı olarak ortaya çıkmaktadır (Düzgün, 1999:151).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Yeni araba alan, ev alan, bir mal alan kan akıtır. Veya bir dilek dileyip gerçekleşmesi halinde "Büyük küçük demem bir kan akıtırım" derler. Sonra gerçekleşirse kurban keserler. Hastalıktan kurtulmak için büyük küçük demem kan akıtacağım denir. Kestiğinden yersen onun yerine para verilir, kalanı dağıtılır. (K2, K3, K4)

- Genelde dini kurallara uygun adak yapılır ve bir işin gerçekleşmesi şartına bağlı olarak adak adanır. Adak genelde kurbanlık hayvan olsa da horoz, tavuk adayanlar da epey çoğunluktadır. Gücü yetmeyenler oruç tutmayı adar. (K1)

1.3.3. Ocaklar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık etmiş kimseyi gösterir: "sarılık ocağı", "fıtık ocağı" v.b bunun gibi. Bu son halde "ocak" ve "ocaklı" deyimleri eş anlamda kullanılır. Ocakların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyülük işlemlerdir; ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi "ilaç" saydıkları gereçleri kullandıkları da olur. Ocak olan kişiler, çokluk, bir yatırın yakınındaki köyün halkındandır; ermişin soyundan gelmeleri, yahut onun türbesinde, ziyaret yerinde görevli olmamaları kendilerine yetki sağladığına inanılır. Ocaklı erkek de kadın da olabilir. Genel olarak, erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar (Boratav, 1994:113-114).

Bir kişinin ocaklı sayılabilmesi için o kişinin bu işi bilen birisinden el alması gerekmektedir. Ocaklı kişi yaşlandığını hissettiği an kendisine yakın bulduğu birisine el verir. Bu, ekseri kadın olabileceği gibi erkek de olabilir. El verme veya el alma işlemleri bazen çok sade olabileceği gibi bazen de tören şeklinde, çeşitli dualar okuyarak veya el verdiği kişinin ağzına tükürerek olmaktadır (Akman, 2007:396).

Günümüzde batıl inanç, hurafe olarak adlandırdığımız her inanışın, pratiğin temeli binlerce yıllık Türk kültürüne, mitolojsine, ritüellerine dayanmaktadır. Halk, hastalığını tedavi etmek için bu iyelere müracaat etmekte ve onlardan medet ummaktadırlar. Eskiden hastalıkları nasıl kam/ozan/baksı tedavi ediyor ise bu gün de onların yerine aynı yöntemlerle bu tür hastalıkları "ocaklı" adını verdiğimiz kişiler tedavi etmektedirler (Akman, 2007:399).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde ocak ile ilgili inanışlar şu şekildedir:

- Ellerinde temra olanlar 3 Çarşamba üst üste okuturdu ve faydası da olurdu.(K8)
- Bizde el almak, ağzına tükürmek demektir.(K1)

- Ocaklı demek; duası geçerli, Allah'ın duasını kabul ettiğine inanılan kişi demektir. Karsavuran köyünde vardı. Sıtma tutanlara okunmuş iplik bağlardı koluna. Sıtma tutmaya başladı mı iplik yakılır ve koklatılırdı. Hastalıklardan korunmak için ocaklı kişilerden, kâğıda yazılmış dualar suyun içinde bekletilir ve o su içilirdi.(K37, K38)
- Hoca olan yere 'ocak' derler. Bir parça kül alırlar çocukları durmayanlar için. Elinde temra olanlara çarşamba günü kalemle yazılır. 3 Çarşamba üst üste dua okunur. (K3)
- Biz ocağız. Alcı soyadımız bundan geliyor. Alcı "alı tutmak" demek. Büyüğümüz, ad sahibimiz sabaha karşı çocuk emziriyormuş. Bacadan nur suretinde bir şekil görmüş, boğazında boncuk varmış. Bacanın yanında ibrik varmış. Ateş yanında odunun büyüğüne bekçi denir. İbrik ılısın diye. Bacadan inen suret bocuğu ateşe atmış. Ad sahibim ibrik içine giren sureti ibriği kapatarak çıkartmamış. Sabah ezanına kadar onu esir almış. Güneş değmeden boncuğu almak istemiş. İbrik içindeki ışık, ona çok yalvarmış. Bunun üzerine bocuğu almış. Bu olaydan sonra bizim evimize, obamıza al uğramaz olmuş. Bizden bez parçası, tülbent, yağlık alanlar faydasını görüyor. (K4, K16, K17, K18, K21, K102, K103, K109)

1.3.4.Nazar-Nazarlık

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Sözlükte "bakmak, görmek; düşünmek" anlamındaki nazar kelimesi Türkçe'de "beğenilen bir şeye kıskançlıkla bakmak ve zarar verecek şekilde onu etkilemek" manasında "nazar etmek" (göz değmek) kullanılır. Nazar kavramı, daha çok kıskançlık duygusunun eşlik ettiği zarar verici etkiye sahip göz ve bakışla ilişkilendirilse de herhangi bir canlı yahut objeye yönelik hayranlık ve övgü sözleri de etkisi açısından nazar kapsamında görülmüştür (Gürkan, 2006:443).

Türkçe'de "nazar değdi" değimi kullanılır. "Kem söze uğradı" deyimi de aynı anlama gelir. Açık, çiğ mavi gözlerde nazar gücü olduğu sanılır ve herhalde bu ilkeye dayanılarak mavi gözlülerin kötü niyetli, kıskanç, başkalarına zarar vermekten hoşlanan kimseler olduklarına inanılır. Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı inancı da yaygındır. Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklarla, güzellikleri, hünerleri

herkesin hayranlığını uyandırmış kişilerdir; çünkü çocuklar zayıf mahlûklardır, çabuk etkilenebilirler; güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını kamçılar. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara uğrama sadece insanlara özgü bir olay değildir: Mal, mülk hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyükbaş hayvanlar), evler de nazara uğrayabilir. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi, özellikle kişinin yakınlarının fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilir; bu türlü nazardan en çok çocuklar etkilenir; onun içindir ki ananın, babanın çocuğuna fazla düşkünlüğü iyi sayılmaz (Boratav, 1994:103-104).

Nazarlık, koruma ve korunma amaçlı pasif büyü araçlarıdır. Bu objelerin yalnızca biçimleri değil, yapıldıkları maddeler ve renkler de önemlidir. Bu maddelerin özünde gizli bir kuvvetin var olduğuna inanılır. Tabiattaki birtakım objelerden korkan insan felaketleri ve mutlulukları bu objelerin içinde sanarak onlardan yaralanmak istemiştir. Nazardan korunmak için kullanılan nazarlıklar genelde göz şeklindedir (Artun, 2005:287-288).

Nazara karşı çocukları koruma araçları arasında en yaygını nazarlıktır. Nazarlıklar sadece mavi boncuk ya da boncuk üstünde göz resimlidir. En basit, yapılıp takılması en kolay nazarlıklar: Ufak bir şap parçası, çitlembik ağacının kabuğu, yeşil kahve tanesi, kurt dişi, kaplumbağa yavrusunun veya deniz hayvanlarının kabukları gibi nesnelerdir (Boratav, 1994:105).

Nazarın genellikle kırsal çevrelerde ve yoksul insanlar arasında yaygın olduğu görülür. Bu insanlar arasında çok değer taşıyan at, inek, ev, bahçe gibi unsurları ya da çok sevdiği çocuklarını kaybetme korkusu, sürekli bir tedirginlik yaratmakta ve kötü gözlü kişilerin bakışlarına karşı önlemler almaya sevk etmektedir. Nazara en çok kadınların inandığını, bunu erkeklerin ve gençlerin takip ettiğini söyleyebiliriz. Kadınların da özellikle ekonomik, sosyal ve kültürel yönden alt seviyede olanları ile yaşlı kesimi arasında nazarın yaygın olduğu görülmektedir. Bu insanlar, felâketlerle, hastalıklarla, herhangi acı bir olayla karşılaştıklarında yoksulluktan kaynaklanan çaresizlik nedeniyle nazara ve nazarla ilgili büyüsel işlemlere sarılmaktadır. Türkiye'de nazarla ilgili pratikleri; "nazar değmeden önce yapılan uygulamalar" ve "nazar değdikten sonra yapılan uygulamalar" olmak üzere iki ana başlıkta toplayabiliriz.

Nazar boncuğunun rengi mavidir, bu rengin etkili ve güçlü bakışa sahip gök gözlü kişilerin gözlerinden gelen ışınları kendine doğru çekerek nazarı etkisiz hale getirdiğine inanılır (Çıblak, 2004:105-109).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde nazar inanışı ve nazardan korunma pratikleri şunlardır:

- Nazara inanılır, nazar olduğuna inanıldığında köz sayılır. Bunu herkes yapmaz. Ocaktaki köz suya atılır. Köz sayısı nazar ettiğine inanılan kişi sayısı kadar olur. (K1, K6)
- Nazar boncuğuna, iğde çalısına inanılır. İğde çalısı delinir ve 7'den 70'e herkes üzerine asar ve evinde bulunur. (K1, K4, K16, K17, K18, K39, K40, K44, K50, K51)
- Nazar inanışı yöremizde çok yaygındır. Bir insana bir şey olunca hemen nazar değdi denir. Bunun için karaçalı küçük küçük kesilir ve bir ipe dizilir. Kaplumbağanın kürek kemiğini takarlar. Nazara çok inanılır her şey nazara bağlanır, halk arasında sebepsiz ölümlerin çoğu nazardandır. (K2)
- Kuzu, inek, buzağıların boynuna kaplumbağa asarlar. Bunun için kaplumbağa yavruları toprağa gömülür. 15-20 gün bekletilir içinin çürüyüp boşalması için.
- Büyük kaplumbağanın da kürek kemiği olur 4 tane. Bunu hayvanlara ve bebeklerin beşiklerine asarlar. (K2)
- Nazara inanılır. Muska yazılır. Boncuk takılır. Karaçalı ve iğde koltuk altına takılır.(K40, K44, K49, K50, K51, K58)
- Köyde besili gösterişli hayvanları olanlar nazar değmesin diye muska yazdırıp hayvanların boynuna astırırdı. Çocukları sağlıklı olanlarda muska yazdırırdı, gö (yeşil) boncuk takarlardı. (K37, K38, K70, K71, K72, K73, K74, K76, K77)
- Nazara inanırız. Mezarda yatanların yüzde doksanı nazardan yatıyor denir. Yemin değme olur, yediğinin üstüne okunur. Bir kişi yemin ettikten sonra nazar değer. Çocuklarda çok olur. Çocuklar için "Bu çocuğa yemin uğramış." derlerdi. Ona da 'akkaş aşı' kaynatılırdı. Kırk taş kazana atılır. Her gelen altına odun atar. (K3)
- Nazar için karaçalı taşınır. Göz boncuğu tutarlar. Nazar duaları okurlar. İğde pek takılmaz. Üzerlik bulundurmak iyidir. Mezarda yatanların çoğu nazardandır derler. Nazardan korunmak için; Kemik asılır nazar değmesin diye, it kemiği. Tarlalara kemik asılır. Bereket için kara küncüyü iyi sayarız. Türbelerden getirilen tuz, şeker, toprak bunlar bulgur içine konur. Hocaların okuduğu şeyler saklanır. Nazar değen kişide göz kapanır ve esneme çok olur.(K4)

- Avcı olup da vuramayanlara “senin kısmetin bağlanmış” derler ve nazar değdiğine inanırlar. Kısmeti bağlanan kişinin kısmeti açılsın diye, yedi tane Mehmet isimli evden un alınır ve av yapamayan kişiye yedirilir. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Nazar değen kişiye, kendisine nazar edenin elbisesinden bir parça –gizlice- kesilir. Nazar değene tütsü yapılır. (K40, K44, K53, K54, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Yabancı birinin hayvanlar arasında gezmesi iyi sayılmaz. Nazar değeceğine inanılır. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Komşuya süt verirken nazar değmesin diye, sütün içine siyah kömür atılır. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Süt mayalanırken kimseye gösterilmez. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Uzaktan gelen kardeşler köy içinde gezerse kulaklarının arkasına kara çalınır. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

1.3.5.Büyü

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Büyü, iyi ve kötü sonuç almak için tabiat ögelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına verilen addır. Büyüler iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır. İyi, olumlu büyüler hastalıktan kurtulma, ara düzeltmek, kurtağzı bağlamak, aşk ve muhabbet, çalınan eşyayı bulmak, lohusanın sütünü arttırmak, çocuk sahibi olmak, nazarı önlemek vb. diye sıralanabilir. Kötü, olumsuz büyüler ise düşmanlık, kıskançlık, ara açmak, kısmet bağlamak, istemediği birine varmasını sağlamak, gerdek gecesi damadı bağlamak vb. diye sıralanabilir. İnanışa göre büyü yapılan kişi uysallaşır, avareleşir, ne yaptığını bilemez (Boratav, 1994:106-108).

İslamiyet öncesi büyü kültürünün yeryüzündeki belli başlı merkezlerinden Orta Asya, Şamanizm olarak bilinen bu büyü din karışımı inanç sistemi, aynı zamanda Türk kültürünün de ana kaynaklarından birisidir. Orta Asya’dan Anadolu’ya geçmiş ve

günümüze kadar farklı mistik uygulamalar içinde varlığını korumuştur (Artun, 2005:284).

Çeşitli Türk kavimlerinde büyü, kehanet, falcılık, cincilik vardı. Şaman Türkler'de "kam" kelimesiyle ifade edilirdi. Kam ruhlar, tanrılar ve cinlerle ilişki kurabildiğine inanılan kimseydi. O afsun ve büyü yapar, afsunlu sözler söyler, kâhinlik yoluyla insanın içinden geçenleri bilir, gaipten haber verir, cin çarpması ve hastalıkları tedavi ederdi; anlaşılmayan afsunlu sözler söyler, üfürür, davul döver, kendinden geçerek görünmeyen varlıklarla ilişkiye girerdi. Kam ve üfürükçüye "ürüng" denilen bir ücret verilirdi. Eski Türklerde çocuklar cinlere ve göz değmesine karşı ilaçla afsunlanırdı. Bağ, bostan ve bahçelere korkuluk ve nazarlık dikilirdi. Cin çarpan kimsenin yüzüne soğuk su serpilir, sonra "kovuç kovuç" (kaç kaç) denilerek üzerlik ve öd ağacıyla tütsülenirdi (Tanyu, 1992:503-504).

Sözlükte "yazılı şey" anlamına gelen Arapça nüsha kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Çoğunlukla insanlar tarafından taşınan, bazen de belli mekânlara yerleştirerek kötü güçlerden koruma sağladığı kabul edilen muska, prehistorik/ çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere kadar pek çok inançta yaygınca görülen büyü ile yakından alakalı kült nesnelerinden biridir. Taşıdığı mana bakımından muskanın antik dinlerden günümüze kadar fazla değişmeden geldiğini söylemek mümkündür. Buna göre muska, sahip olduğuna inanılan sihri güç(mana) aracılığıyla taşıyan kişiyi hem kötülüklerden koruyan hem kısmet getiren, çoğunlukla bir nesneden, bazen de yazı veya sembol şeklindeki gizemli karakterlerden oluşan özel objeleri ifade eder (Demirci,2006:265).

Muskalar genellikle büyünün bozulması, iki kişi arasında muhabbet sağlanması, eşleri birbirine ısındırma veya soğutma, kısmetin açılması; sebebi belirsiz korku, baş ve karın ağrısı, sara gibi hastalıkların tedavisi; kıymetli şeylerin çalınmaktan korunması, yitiklerin bulunması; zararlı hayvanlardan, eşkıya ve zorbalardan korunma, ziraat ve ticaretin hareketlendirilmesi gibi amaçlarla yapılır. Muskanın nazara karşı korunmak için takılması da söz konusudur (Çelebi, 2006:267).

Gece otlatımında sürüden ayrılan ya da kaybolan hayvanların (koyun, keçi, inek) kurttan ya da yabani hayvanlardan zara görmemesi için yapılan "kurt ağzı bağlama" inancı Anadolu'nun hemen hemen bütün yörelerinde yaygındır (Kalafat, 2006:273-280). Artvin ve çevresinde Gece sahipsiz olarak dışarıda kalan hayvanları kurttan korumak üzere "Tin" süresi üç kez "Eüzü besmele" çekilerek nefes almadan okunur.

Ya bir bıçağın ağzı kapatılarak, ya da sal ipliğe düğüm vurularak kurdun ağzı bağlanır. (Tokdemir, 1993: 262).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde büyü ile ilgili inanç ve pratikler şunlardır:

- Koyun ya da hayvan kaybolursa kurtağzı yapılır. Açılıp kapanan bıçak okunur ve çocukların erişemeyeceği bir yere konur. O gün kaybolan hayvanın kurtlar ya da başka canlılar tarafından yenmeyeceği inancı vardır. (K2, K4, K6, K44,K49)
- Atın üzengisinden, ayak basılan yerden taş geçirilirse damat bağlanırmış. Gelin ve damadın gerdek gecesinde ilk gecelerini engellemek için. Gelinin önünden de ölmüş tavşan kellesi geçirmek de gelin damadın birleşmesini engeller.(K62)
- İğne muskası: bir sabuna kırk tane iğne saplanır. Üzerine okuyup üflenir. Ardından bir poşete konur, suya atılır veya mezara gömülür. Sabun eriyince kendine muska yapılan kişi ölür. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Söğüt ağacına yazılan muska. Kaplumbağa kabuğuna yazılan muska. Ceylan derisine yazılan muska. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Nala yapılan muska. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Saç teline yapılan muska. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Kiriş (bağırsak) muskası. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Muskalar iki kişinin arasını düzeltmek, mutlu olasını sağlamak için yapıldığı gibi tam tersi amaç için de muska yapılabilir. (K3, K4, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

1.3.6.Uğur-Bereket

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu niteliği ve gücüdür.

Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesneler, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları yeğlemek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir. "bereket versin" dileği, verilen bir şeye karşılık alanın verene söylediği sözdür; "Tanrı kesene, malına bereket versin", yani "paranı, mallarını artırsın" demek olur. Yemek yiyenlere rastlandığı zaman söylenen "bereketli olsun" sözünün anlamı da "yiyeceğiniz eksik olması", "yiyecekten yoksun olmayın" dır (Boratav, 1994:94).

Bereket kavramıyla insan, hayvan ve daha sonradan zaman zaman aşırı bir şekilde çoğalan tarla mahsulleri arasında ilgi kurulması en eski kültürlerden itibaren bütün topluluklarda görülmektedir. Bu ilgi çeşitli motifler şeklinde dini niteliklere büründürülmüştür. Kadının cinsiyetiyle ilgili özellikler abartılmış, böylece çok iri göğüslü kadın heykelleri ana tanrıça kültünü ortaya çıkarmış, bu da bereket ve zürriyetin kaynağı sayılmıştır. Müslüman Türkler'in dini kültüründe bereket kavramının ayrı bir yeri vardır. Alışverişte satıcının "Allah bereket versin" demesi, yemek üzerine varanın "Bereketli olsun" temennisinde bulunması, darlık, kıtlık, kuraklık zamanlarında "Bet- bereket kesildi", "Bereket kalktı" şeklindeki ifadeler buna örnek olarak gösterilebilir (Tümer, 1992:487-488).

Anadolu'da bereket inancıyla ilgili birçok uygulama yapılmaktadır. Tunceli'de kapı eşiklerine nal çakmak veya geyik boynuzu asmakla bereketin artacağına, tüm kötü gözlerden sakınılacağına inanılır. İzmir'de belirli zamanlarda kadınlar toplanarak 40 çeşit yiyecekten oluşan "Zekeriya Sofrası" , "Güllü Yasin Sofrası", "Acele Bacı Sofrası", "Kırk Yasin Sofrası", "Halil İbrahim Sofrası" hazırlarlar. Böylece bereketin olacağına inanılır. Artvin'de yılın bereketli ve uğurlu geçmesi için yılbaşında eve bir koç sokulup dolaştırılıp çıkarılır (Kalafat, 1996:42). Yörüklerde "beş taş" oyunu oynanmaz, çocukların "beş taş" oynamaları kuraklık alameti olarak algılanır (Kalafat, 2006:114). Yozgat'ta yağmurun yıldırımın gürültüsünü duyan halk genellikle "Maşallah, bismillah veya lâ ilâhe illalâh" der. Bu sözlerle rahmetin hayırlı ve bereketli olacağına inanılır (Rayman, 2003:91).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Bereket için bereket duası asılır. (K1, K2, K3, K4, K8, K9)

- Tarlada mahsül iyi olursa tarlaya bir dikeç üzerine hayvan kafası asarlar. (at, inek, eşek) (K8, K19, K20)
- İlk buğday çıkar çıkmaz sergiye serilirken bereketli olsun diye sergi ortasına bir taş ve tezek parçası konulur. (K1)
- Ekinler iyi olsun diye tarlaya bir dikeç üstünde ölü eşekbaşı asılır. Ürün iyi olsun diye. Eşekbaşı bulunamazda inek başı asılır. (K1)
- Evde bereket olsun diye muska yaptırılırdı.(K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)
- Hasat zamanı, diyelim buğday inecek bereket için, besmele çekilerek ortasına bir taş konulur.(K4, K16, K17, K18, K21)

1.3.7.Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Yağmurun, yılın belli bir ayında düşmesinde bereket olduğuna inanılmasını, sadece bu ayın, toprağın en çok su beklediği zaman olmasıyla açıklamamak gerekir; nitekim nisan yağmuru bereketli sayıldığı gibi, incilerin onun damlalarından meydana geldiğine de inanılır. Gene nisan yağmurunun altında ıslanmaktan sakınmamak, kaçamamak gerektiği söylenir; o insanın saçlarını güçlendirir, gürleştirirmiş (Boratav, 1994:46).

Martın 22'sinden (eski martın dokuzundan başlayarak) bir haftanın günlerinden birini seçip, o gün havanın güzel olup olmadığına göre bütün yılın uğurlu, hayırlı ya da uğursuz, kötü olacağına yorumlama işlemi de baharın ilk günlerinin bir çeşit fal aracı olarak kullanılabileceği inancına dayanır. Yılın belli mevsimleriyle ilgili kimi inanışlarda aylar canlı varlıklar gibi düşünülmüştür (Boratav, 1994:46).

Mevsimlerle ilgili çok yaygın bir inanış da sıcakların gelmesini "cemre"lerin düşmesine bağlamaktır. Arapça'da kar, köz anlamına gelen bu kelime ile niteliği bilinmeyen, sıcaklığı sağladığına inanılan bir madde düşünülür. İnanışa göre, cemreler birer hafta aralıkla 7 şubatta (=20 şubatta) havaya, 14 (=27) şubatta suya, 21 şubata (=5-6 mart) da toprağa düşermiş (Boratav, 1994: 46-47).

Gökyüzünün durumu havaların nasıl olacağı yolunda bize bilgi verir. Özellikle yaşlı kimseler geceleri gökyüzü ve yıldızlara bakarak yarının nasıl olacağı hakkında görüş belirtirler. Eğer gökyüzü açık ve yıldızlı ise ertesi günü hava sıcak ve güneşli

olacak demektir. Bulutlu ise ya da bulutlar hareket halinde ise yağmurun yağacağının müjdecisidir. Bulut habercidir olarak kabul edilir. Yıldırım çakması şimşeğin şakıması da yağmurun yağma zamanının yaklaşığı göstergesidir. Uzun zaman yağmur yağmamıştır, gökyüzü kızgındır. Gökyüzü yere yağmur taneleri dökerek öfke ve şiddetinden kurtulacaktır. Yağmur bereket sayıldığı gibi çok yağması ve şiddetli olarak yere düşmesi de halkta korku yaratır. Uzun sürmesi bu korku ve telaşı artırır. Eğer yağmur dinmek bilmiyorsa o zaman olgun bilgili birisi " ezan" okuyarak yağmurun dinmesini bekler (Rayman, 2003:91).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar şunlardır:

- Şimşek çakınca besmele çekerler, güya meleklerle şeytanlar gökyüzünde karşılaşırlar. Melekler şeytanları kırbaçlar. Şeytanlar galip gelirse yıldırım düşer. (K2)
- Yağmur fazla yağarsa yine ocaklı kişiler, poyraz çıksın diye tokaç asarlar. (K1, K78)
- Kırlangıçlar engin uçarsa, yağmur yağar. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Dışarıdaki sinekler evin içine girerse, yağmur yağar. K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- İnek ahır duvarını yalarsa, yağmur yağar. K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Aşağı yel adıyla bilinen lodos rüzgârı yağmur getirir. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Annenin ilk çocuğu süpürge yakıp elinde sallarsa, rüzgâr yağmur bulutlarını toplar ve yağmur yağar. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Kar senesi var senesi denir. Karın bereket olduğuna inanılır. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K19, K21, K80, K81)
- Depremi Allah'ın uyarı veya ceza için verdiğine inanılır. Düğün günü yağmur iyi sayılır. Gelininin ayağı kademli geldi, denir. Bu cümledeki kadem zaten ayak anlamındadır ama sanırım uğur yerine kullanılıyor. İkindiden sonra yağan

yağmurun bir hafta devam edeceğine inanılır. İkindi sonuna yağmur dadanacağına anama kırık dadansın daha iyi, derler. Yani bir başladı mı uzun süre her gün yağar anlamında. Her türlü tabi afet sonunda Allah'ım ne yaptık ki ceza verdin diye düşünülür, bu düşünce hâkimdir. (K1)

1.3.8.Hayvanlarla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hayvanlar da bitkiler gibi kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler ve yaradılışları ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Boratav, 1994:56).

Bütün canlılarda olduğu gibi temelde *erkek* ve *dişi* (kancık) diye ayrılan hayvanlar, doğumlarından sonra geçen süre içinde yaşlarına göre değişik adlar alırlar. Hayvanların yavrulama zamanının gelmesine, "dölün gelmesi" ve bu işin sona ermesine "dölün alınması"adları verilir. Keçilerin yavrulamasına "kuzlama", keçinin düşük yapmasına "bırakma" veya "atma"; eğer oğlak gününden birkaç gün önce doğmuşsa "günsüz" denir. Günsüz doğan oğlak normal şartlardaki doğum gününe kadar yaşar ve o gün ölür. Oğlağı ölen keçiye "oğursuz", anası ölen oğlağa ise "emsiz" denir. Emsiz oğlaklar ya sahibi tarafından ya da bir başka sürü sahibine verilerek oğlağı ölmüş bir başka keçiye yakılır. Bu olmazsa, bir komşuya verilen oğlak şişe veya biberonla emdirilmek suretiyle beslenip büyütülür. Böyle büyütülen hayvanlara oğlakken "emdirme", büyüdükten sonra ise "beslenti" denir (Gökçen, 2007:137).

Türk insanının yazlı kaynaklarla da tesbit edebildiğimiz ilk dönemlerden itibaren hayvancılıkla uğraştığı malumdur. Hayvanlarla özellikle deve, at, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarla ilgili bu maceramız asırlardır devam etmektedir. Küçükbaş hayvanların hayatımızdaki yeri sadece onları beslememiz; et, süt ve diğer ürünlerinden faydalanmamızla sınırlı değildir. Biz sevdiğimiz insanın gözlerini, "koyun gözlüm" diye nitelendiririz. Gözlerini kısarak bakan, açık renk gözlü insanlara "çepiş gözlü" deriz. İnatçı birine "Keçi gibi inadı var." veya "Keçilik ediyor." derken, sadece çenesinde sivri ve seyrek sakalı olanlara "keçisakallı" veya biraz köse olanlara "teke sakallı" adını takıveririz. Burnu kemerli ve alnıyla aynı doğrultuda olan birine "koç burunlu"

dediğimiz gibi, ya ilk çıkan dişe ya da yaşlı insanlarda çıkan dişe "kuzu dişi" adını veririz (Biray, 2000:46,61).

Hayvanın cinsi ile ilgili terimler Hayvanın cinsini belirtmek için en çok kullanılan iki kelime "erkek" ve "dişi" kelimeleridir. Erkek kelimesi, "erkek, irkek, yerkek ve er" gibi sadece ses değişikliğine uğramış şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır (Biray,2000:48,65).

Hayvanların ayırt edilmesinde, isimlendirilmesinde kullanılan huyu ve bazı başka özellikleri Küçükbaş hayvanların özelliklerine göre sınıflandırılmasında en çok kullanılan kelimeler, renk isimleridir. Rengine göre hayvanı adlandırma, bütün Türk topluluklarında da en yaygın vasıflandırma şekli olmuştur. Ak koyun, kara koyun, kara keçi, alaca oğlak, boz keçi, goñur goyun vs. Bu adlandırma, tarihte hem bir Türk topluluğuna (Karakeçililer) hem de XV. yüzyılda iki Türk devletine ("Akkoyunlular", "Karakoyunlular") ad olarak da karşımıza çıkmaktadır. Hayvanlar, boynuzunun olup olmamasına, kulağının küçük veya büyük olmasına, bedenindeki lekeye, sürünün önünde gidişine göre de isimler almışlardır. Huyları da hayvanların vasıflandırılmasında kullanılmış olan özelliklerindendir (Biray, 2000:48,69).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde hayvanlarla ilgili farklı inanışlar vardır:

- Hayvanlarla ilgili inanış, bizde hayvan sahibine benzer derler. Ben üniversiteyi bitirmeme rağmen bu inancı atamadım. Köyde gördüğüm bir hayvanın sahibini doğru tahmin edebilirim. (K1)
- Horoz gibi ötmeye çalışan, diğer tavuklara ve horozlara saldıran tavuk uğursuz kabul edilir ve kesilir. (K1, K2)
- Köpeklere kesinlikle isim verilir ve çok önemsenir. Önceden sokak köpeği kavramı yoktu. Bir köpek varsa mutlaka sahibi vardı. Bir saldırganlığı filan varsa sahibine haber verilir. Köpeklerde genelde çoban köpeği olur. Karabaş, Koparan, Çomar, Azgın, Zalım, Kırık, Kıvrak, Kıllı… gibi isimler. Dişi çoban köpeğine 'kancık' denir ve isim verilmez. Erkek köpeklere isim verilir. Dişilerin hepsinin adı 'kancık' tır. Çoban köpeği dışındakilere 'zağar ya da kırma' denir. Bu köpeklere çoban köpeklerinden farklı isimler verirler. Av köpeği pek yaygın değil. Tazıların hepsinin ortak adı olur, 'boçuk' muhtemelen 'boncuk'tan gelme. (K2)

- Erken öten horozu pek sevmezler. (K8, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Köpeklerin zamansız havlamasını da pek iyi saymazlar. (K8, K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- Köpek uluması iyi sayılmaz ve ezan zamanı uluyan köpek de beslenmez.(K1)
- Baykuş uğursuz sayılır, koyun melek kabul edilir. Koyunun olduğu yere cinin gelmeyeceğine inanılır. Koyun sürüsünün içinden gider ve kendimizi güvende hissederdik. Keçi sürüsünde bulunanlar ve çobanları biraz çekinir çünkü keçi, şeytan kabul edilir. Manda – camız Azrail kabul edilir. Bunlar yaygın inanışlardır. (K2, K4, K16, K17, K18, K21, K80, K102, K103, K109)
- Uğursuz hayvan olarak (domuz) adı batasıcadan başka yoktur. Köpekler sevilir. (K40)
- Kara canavarın (yaban domuzunun) adı anılınca sözüm yabana derler. Kurt için canavar denir.(K3)
- Mallar cumadan bir gün önce tuzlanır. (K4, K17, K18)
- Bir yaşındaki koyuna "kuzu", iki yaşındakine "şişek ya da toklu", üç yaşındakine "ögeç", dört yaşındakine "koç", beş yaşındakine "mazmaz" denir. Çiftleşme dönemine girmiş koyuna "gürbah", hem erkek hem dişi kısır koyuna da "yoz" denir. (K68)
- Eşek ve katıra "gölük", atın yavrusuna "gulun" denir. Ayı yavrusuna malak denir.(K41, K42, K43)
- "Gürük" kısa kulaklı hayvana denir. Atın ayağındaki beyazlığa "sekil" denir. (K41, K42, K43)
- Sığır sürüsüne "sürek" denir. (K41, K42, K43)
- Davarı gece yaymaya otlatmaya " örüm" denir. (K41, K42, K43)
- Manda ve deve yavrusuna boduk denir. (K41, K42, K43)
- Süt ürünlerinin hepsine, peynir, çökelek, kaymak… ağartı denir. (K38)
- Güvercin ve kumru öldürmek iyi sayılmaz. (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K16, K17, K18, K39)
- Ev yılanı ve tarla yılanı öldürülürse bereketsizlik olur. (K88, K90, K96)
- Hayvanların kasım ayından sonra soğuduğuna inanılır. (K88, K90, K96)

- Sağmal hayvanı olan kişilerin önünden boş kapla geçilirse, hayvanın sütü kesilir. (K20, K56)
- Kuşların ve köpeklerin depremi önceden bildiğine inanılır. (K2, K4, K11, K12, K13, K16, K17, K18)
- Solucanların yeryüzüne çıkması, deprem, zelzele gibi afetlere işarettir. (K88, K90, K96)
- Sünnetsiz çocuğun vurduğu av, kestiği havyan yenilmez.(K40, K44, K50, K90, K96)

1.3.9.Günlerle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Pazartesi: Soğan, biber, tütün vb. acı şeyler hiç kimseye verilmez.

Salı: Salı günü iyi sayılmaz, göç yapılmaz.

Perşembe: Çamaşır yıkanmaz.

Cuma: Çamaşır yıkanmaz. İkindiye kadar kül atılmaz. Akşamları kimseye bir şey verilmez.

Arife günü çamaşır yıkanmaz, banyo yapılmaz (Artun, 2005: 282).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde günlerle ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

- Akşam namazından sonra, zaruret olmadıkça cenaze gömülmez. (K1, K2, K3, K4, K9, K16, K17, K18, K39, K40, K49, K50)
- İki bayram arası düğün yapılmaz. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Sadece Salı günü örümcek yuvası bozulur. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Salı günü kumaş kesilmez. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Salı günü yola çıkılmaz. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Salı ve Çarşamba günü çamaşır yıkanmaz. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)

- Misafirin gittiği gün çamaşır yıkanmaz, Perşembe günü çamaşır yıkanır. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)
- Cuma günü hiç iş yapmayız, evde genel temizlik de yapılmaz.(K59, K60, K61, K67)
- Cuma günü tırnak kesilir. (K88, K90, K96)
- Yılbaşı Hosutu: Gençler köyde bir evde toplanır. Bu uyun yılbaşı eğlencesidir. Bir kişi 'hosut' olur. Kıyafet olarak takma bıyık, kama v.b. Bir kişi de 'göde' olur. Göde soytarıdır. İki gelin vardır. Ev ev gezerler. Hosut gittiği evin kapısına vurur ve nara atar. Bu evin muhtarı kimdir? Der. Evlerde bekçi olur ve bekçiye bir defa vurur, tekrar sorar 'evin muhtarı kim?' diye. Hosut: Bir cüce kuşum var, getirsem makbule geçer mi? Der. Ev sahibi 'geçer' der. Hosut isteklerine başlar. Yağ, un, şeker ister. İsteklerinden sonra mani söyler. İki gelin eve girer. Gelinler erkektir. Ellerinde iğneler vardır. Genç kızlara iğne batırırlar. Sonra bir kargaşa çıkar. Hosut gödeye vurur ve onu yıkar. Yıktıktan sonra o evdeki oyun bitmiştir. Başka bir eve gidilir. Toplanan erzaklar 'bi şi' yapılır. Hamurdan ve yağda pişirilir. Tatlı türündendir. (K42)

1.3.10. Rüya İle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Uyku durumunda zihinde ortaya çıkan ve hem belirginlik hem de bulanıklık özelliği taşıyan imgelerin tümüne verilen ad (G.B.A, 1987:7516).

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Halk, rüyasından gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar. Rüyada yeşil ve beyaz renkler görünce sevinilir, siyah renkte ise üzüntü duyulur. Rüyada yılan gören kişinin düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüyada iplik görünce yola gidileceğine inanılır. Kız çocuk görmek kötü haber, erkek çocuğu görmek iyi haber duyulacağına işarettir. Yine rüyada ağlayanın sevineceğine inanılır (Artun, 2005:297).

Muğla Tahtacılarında ölen kişi rüyada görülmüş ise, ölü aç olduğunu söylüyor, yiyecek istiyor ise veya sıkıntısını açıklıyor ise, lokma, katmer ve benzeri şeyler dağıtılarak hayır işlenir. Buna "hışta dağıtmak" denir (Kalafat, 2006:158).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde rüya ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Üç hafta üst üste cuma günleri abdestli olarak yattığında gördüğün rüyaların gerçek olacağına inanılır. (K4)
- Bizde rüya gördük değil de 'düş gürdük' denir.

  At: cenaze, tabut

  Ayakkabı giymek: sıkıntı, dert, darlık

  Ayakkabı çıkarmak: sıkıntılardan kurtulmak

  Balık: iyilik, güzellik

  Değirmen: güzellik, kısmet

  Deve: devlet, mutluluk, saadet, devlet kuşu

  Fındık: iyilik güzellik.

  Fıstık: iyilik, güzellik.

  Kazan: ocakta kurulu kazan görmek cenazeye işaret.

  Odun: sıkıntı, kaygı, dert. (K53, K54, K70, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

  Adam dövmek: kuvvet, sevmediğin kişiye hakkını vermek.

  Asker: kuvvet, güç

  Ceviz: sıkıntı

  Demir: kuvvet.

  Et: çiğ et hastalık, yenecek et.

  Kız çocuğu: kötü haber, kızgın haber.

  Oğlan çocuğu: iyi haber

  Soğan: iyi haber

  Şeker: kötülük, kötü haber.

  Yılan: düşman, soğukluk

  Vakitsiz meyve iyi değildir.

  Yumurta: iyi değil, çok kötü

  Rüyada şeker yiyen eyvah boku yedik der. Acı tatlıya, tatlı da acıya işarettir. (K3, K39)

1.3.11. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İnsanların ilk yaradılışı ile ilgili halk arasında birçok inanış olduğu gibi yaradılışın varlıklarından biri olan insan üzerin de birçok inanış vardır. Bunların birçoğu gene İslam dini öğretilerine uyar. İnsan yaratılmışların en şereflisidir; ona bütün melekler secde etmişlerdir vs. bununla birlikte bazı inanışlar, halkın düşüncesinde, dini niteliklerini geliştirip zenginleştirmişlerdir (Boratav, 1994:25).

Vücuttaki sakatlıklar, boyda, saç ve göz renklerinde, sakalda ve bıyıkta alışılmış ölçülere uymazlıklar, bu özellikleri taşıyan kişiler hakkında bazı yargılara yol açar. Örneğin; topalların uğursuz, çok kısa boyluların, köselerin fitneci olduğuna, gök gözlülerin bakışlarından zarar geleceğine inanılır (Boratav, 1994:27).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Kadın erkeğin önünden geçerse erkeğin kısmeti azalır. (K3, K4, K16, K17, K18)
- Yöremizde sarışın ve mavi gözlü erkekler pek sevilmez. (K2)

1.3.12. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Canlı yaratıklar gibi cansız varlıklarda halkın geleneğinde, törenlerinde olumlu veya olumsuz yargılarla değerlenmiş, derecelenmiştir. Kimine, kut ve uğur taşıdığı inancı ile saygı gösterilir; kimi uğursuz ya da pis sayılıp çekinme ve tiksinme konusu olur; kimi ise olumlu veya olumsuz bir değer taşımayan nesneler kümesinde kalır. Çift değerli olanlar, yerine göre olumlu ya da olumsuz sayılanlar da vardır (Boratav, 1994:64).

Ateşte sadece yakıcı değil aynı zamanda pislikleri giderici bir güç bulunduğu düşünülür. Hastalıktan korunmak için girişilen birçok "arınma işlerinde" ateşten yararlanılır (Boratav, 1994:64).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde cansız varlıklarla ilgili inanışlar şunlardır:

- Akşam vaktinden sonra komşuya soğan verilmez. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)

- Ayakkabı ve terliğin ters dönmesi uğursuzluktur. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)
- Ayakkabıların üst üste gelmesi yolculuğa işarettir. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)
- Boş beşik sallanırsa çocuğun gözü ağrır. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)
- Ekmek yaparken, leğenden alınan hamur koparılıp geri konulmaz, bereketi kaçar. (K3, K17)
- Ekmeğe saygı gösterilir ve yemin edilirken ekmek üzerine yemin edilir. Ekmek tepelenmez. Ateş ve su kutsaldır. Sıcak su besmele çekilmeden rast gele dökülmez. Cinler yanar sonra çarpar diye. Suya işenmez kazara işenirse kirpiğimizden birkaç tel koparır suya bırakırdık. Sırat köprüsünden kirpik bizi geçirirmiş.(K2)
- Elden ele bıçak ya da makas verilmez, kavga olur. ((K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)
- Gece aynaya bakmak iyi sayılmaz. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57)
- Ocak içinden çıkarılan kül komşuya verilmez, uğursuz sayılır. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57, K96)
- Yatan birinin üzerinde yorgan sökülmez. (K3, K4, K17, K39, K40, K56, K57, K96)

1.3.13. Cinlerle İlgili İnanışlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Sözlükte "örtmek, örtünmek, gizli kalmak" anlamındaki "cenn" kökünden türeyen bir isim olup tekili olan "cinni" "örtülü ve gizli şey" manasına gelir. Terim olarak "duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mümin ile kafir gruplarından oluşan varlık türü" anlamına gelir (Şahin, 1993:8).

Türkler'in Müslüman olmadan önceki inançlarına göre bütün dünya ruhlarla doludur ve dağlar, göller, ırmaklar hep canlı nesnelerdir. Tabiatın her tarafına yayılmış olan ruhlar iyi ve kötü olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Tanrı Ülgen'in emrindeki iyi ruhlar hem onun hizmetini görmekte hem de insanlara yardımcı olmaktadır. Bu ruhlardan Yayık, Ülgen'le insanlar arasında aracılık yapmakta, suyla insanları

korumakta ve ileride olacak şeyleri onlara haber vermekte, Ayısıt ise bereket ve refah sağlamaktadır. Diğer taraftan yer altı dünyasının prensi olan Erlik'in emrindeki kötü ruhlar ise insanlara her türlü kötülüğü yapmakta, onlara ve hayvanlara hastalık göndermektedir. Erlik'in karanlık dünyasına mensup bu ruhlara kara nemeler veya yekler denilmektedir ki yek Uygurca dini metinlerde "şeytan" anlamındadır. Kötü ruhlar arasında daima kavga, ihtilaf ve savaş olmakta, hastalık, ölüm ve yaralar onlar tarafından yapılmaktadır. Her türlü hastalık ve kötülüğün sebebi sayılan cinler şaman tarafından hasta bedenlerden uzaklaştırılmaktadır (İnan, 22- 72)

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde cinlerle ilgili inanışlar şunlardır:

- Bol bol cin hikâyesi uydurur sonra kendimiz inanırdık. Filan mevki, filan ev cinli derdik. Cinlerin tüm kılıklara girdiğini ancak insanın burun direğini yapamadığına inanırdık. Cinlerin tek burun deliği olur derdik. Koyun melaike, keçiler cin, mandalar ezrail derdik. Bir de cinler ateş yakar davul zurna çalardı. Cinler suyu geçemezdi. Suyu geçen adam kurtulurdu. (K2)
- Evin eşiğinde oturana cin çarpar.(K3, K4, K17, K39, K103)
- Gece vakti dışarı sıcak su dökülürse cin çarpar.(K3, K4, K17, K39, K103)
- Küllük üzerinden geçilmez, cinler rahatsız olur. (K3, K4, K17, K39, K103)
- Süpürge üstünden atlanırsa şeytan, cin çarpar. (K3, K4, K39, K103)
- Yatakların olduğu yerde, yüklükte yatana cin çarpar. (K3, K4, K39, K103)

1.3.14. Değerlendirme

Yörede yatır ve ziyaret yerleriyle ilgili inanışlar şöyledir: yatır diye değerlendirilecek yerin olduğunu söylemek zordur. Halkın dilinde olan Dedebeli ve Gümülek yüksek yerledir. İnsanların her zaman gidebileceği yerler değildir. Buralarda mezar olduğu söylentiden ibarettir. Tufanbeyli'nin köylerinden Şarköy'de tarihi mezarlar bulunmaktadır. Evci Köyünde "dilek taşı" bulunmaktadır. Taşın etrafındaki çalılara bez bağlanmaktadır.

Ocak inancı devam etmektedir. Yörede herkesin bildiği ocak "alcılar ocağı" dır. Nazar yaygın inanışlarından biridir. Nazara karşı çeşitli yollarla karşı konulmaya çalışılmaktadır. Bereket için çeşitli pratikler uygulanır.

Hayvanlarla ilgili inanışlar çeşitlilik göstermektedir. Köpeklere mutlaka isim verilir. Erkek köpeklerin ismi vardır ama dişiler tek isimle çağırılır. Bazı hayvanları "melek" bazı hayvanlar ise "şeytan" olarak değerlendirilir. Bunların dışında "hayvan sahibine benzer" inanışı yaygındır.

Rüya ile ilgili en güçlü inanış, rüyada güzel görülen bir hadisenin tam tersi şeklinde gerçekleşeceğidir. Anadolu'nun birçok yerinde inanılan ölü, cenaze anlamına gelen rüyalar Tufanbeyli'de de aynıdır.

1.4. Halk Mutfağı

Uzun bir tarihsel geçmişi olan Türkler, mutfak konusunda zengin bir kültüre sahiptir. Bu zenginlik kendini bol çeşitli yemeklerde göstermektedir. Anadolu yemekleri genellikle et, hamur ve bitkiden oluşmaktadır. Yiyecekler, herhangi bir kültürün vazgeçilmez maddi ve manevi öğeleridir. Doğum, evlenme ve ölüm gibi insan yaşamının her aşaması yiyeceklerle yoğrulmuş, onunla iç içe geçmiştir. Yemek yapımında kullanılan araç-gereçlerin niteliği, sayısı, türü, düzenlenişi; pişirilen maddenin kendisi, pişiriliş biçimi, doğadan olduğu gibi elde edilip yenip yenmediği gibi özellikler o ülkenin uygarlık düzeyi ve biçimi hakkında bilgi vermektedir (Tezcan, 2000:14- 19).

1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Her toplumun kendine özgü bir mutfak kültürü vardır. Anadolu'ya gelen Türkler kendi beslenme kültürünü geliştirdikleri gibi Anadolu'da yaşayan toplulukların beslenme kültürlerini de etkilemişlerdir. Günümüz Türk mutfağı çeşitli uygarlıkların bir birleşimidir. Kültürel değişim ve gelişime bağlı olarak toplumsal yaşamdaki değişmelerin yemek kültürünü de etkilemesi doğal ve kaçınılmazdır (Artun, 2006:142).

Genel olarak tahıl, çeşitli sebze ve bir miktar etle sulu olarak hazırlanan yemek türleri, çorbalar, zeytinyağlılar ve hamur işleri ve kendiliğinden yetişen otlarla hazırlanan yemeklerden oluşan Türk mutfağı; pekmez, yoğurt, bulgur vb. gibi kendine özgü sağlıklı yiyecek türlerini de ortaya çıkarmıştır. Türk mutfağındaki bu zenginlik damak tadına uygunluk yönünden olduğu kadar birçok yemek ve yiyecek türü ile

sağlıklı ve dengeli beslenmeye ve vejetaryen mutfağına kaynaklık edebilecek niteliktedir (Artun, 2005:346).

Adana mutfak kültürünün coğrafi konumu ve tarihsel bağlarıyla kendine özgü bir durumu vardır. Adana mutfak kültürü çağlar boyu önemini korumuş, ulusal kültürün korunmasında ve taşınmasında önemli rol oynamıştır. Değişen zaman ve koşullar gereği değişimden etkilenmiştir. Mutfak kültürü de her gelenek gibi değişen sosyo-kültürel şartlara uyum göstererek değişmeye mecburdur (Artun, 2006:144).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde yapılan yemekleri av hayvanlarından yapılan yemekler, sebze ve et yemekleri, hamur yemekleri, çorbalar, tatlılar ve ekmekler şeklinde sıralayabiliriz:

1- Av Hayvanlarından Yapılan Yemekler

a) Tavşan Lepesi

Malzemeler: 3 su bardağı bulgur, 2 baş soğan, 3 kaşık tereyağı, yarım kilo kadar tavşan eti, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Tavşan eti suda haşlanır. Bulgur ilave edilir. Yağda pembeleşene kadar çevrilen soğan tencereye eklenir. Bulgur suyunu çekene kadar hafif ateşte pişirilir. (K96)

b) Keklik Etiyle Yapılan Börek Çorbası

Malzemeler: 1 kg un, 1 litre su, keklik eti, 2 baş soğan, nane, 3-4 diş sarımsak, 100 gr tereyağı, maydanoz, yeterince baharat.

Hazırlanışı: Keklik eti kemiklerinden sıyrılır ve satır ile kıyılır. 2 baş soğan küp şeklinde doğranır. Ayıklanan maydanozlar kıyılır, arzuya göre karabiber ve kimyon da eklenir ve karıştırılır. Daha önceden hazırlanan hamur kalın olmayacak şekilde açılır. Bıçakla kare şeklinde kesilir. Kesilen her hamurun içine hazırlanan kıymadan mercimek büyüklüğünde konur ve bohça şeklinde birleştirilir. Bu kıymalı hamura dökme denir. Dökmeler bir tencerede kaynayan suda 10-15 dakika haşlanır. Kaynadıktan sonra tavada hazırlanan tereyağı, sarımsak, pul biber dökmelere eklenir ve servis yapılır. (K90, K92)

c) Ördek Etli Ekşili Köfte

Malzemeler: Yarım kg ördek eti, yarım kg bulgur, 250 gram yarma, 100 gram tereyağı, tuz, 1 yemek kaşığı salça, 2-3 domates, limon, 1 bardak haşlanmış nohut.

Hazırlanışı: Bulgur ve yarma salça eklendikten sonra hafif ıslanarak yoğurulur. Hamur haline geldikten sonra elde nohut büyüklüğünde yuvarlanır. Bir süre buzdolabında bekletilir. Ördek eti kemikli doğranır ve kavrulur. Üzerine su eklenerek kaynatılır. Daha önceden haşlanmış nohutlar de katılır. Doğranan domatesler katılır, hazırlanan limon suyu da katılır. Dolapta bekletilen köfteler de tencereye eklenir. 10-15 dakika kaynatılır ve servis yapılır. (K90, K92)

d) Bıldırcın Etli Sac Böreği

Malzemeler: 5 adet temizlenmiş bıldırcın, 1 kg kuru soğan, baharat, 250 gr tereyağı, maydanoz, hamur için un ve su.

Hazırlanışı: Börek için hamur yoğrulur. Bıldırcın eti, kemiklerinden sıyrılarak kıyılır. Küp şeklinde doğranan soğanlar, kıyılan maydanoz, tereyağı eklenir. Hamur bezelere ayrılır. Her beze yaklaşık limon kadardır. Bezeler açılır, kıyma 1-2 kaşık içine sürülür, hamur yarım ay şeklinde kapatılır, etrafı sahan yardımıyla düzeltilir. Ekmek sacında pişirilir. (K20)

e) Tavşanlı Güveç

Malzemeler: 2 adet tavşan butu, 3-4 adet soğan, 1 kg domates, 6-7 yeşil biber, 1 baş sarımsak, 1 bardak su, 2-3 kaşık tereyağı, kiremit tencere.

Hazırlanışı: tavşan butları doğranır, tencerenin tabanına yerleştirilir, doğranan soğan ve sarımsaklar eklenir. Üzerine küp şeklinde domates doğranır, bir bardak su eklenir. Tencerenin üzerine 2-3 kaşık tereyağı konur, alüminyum folyo ile tencere kapatılır ve fırında 1 saat pişirilir. (K90, K92, K96)

f) Bıldırcınlı Bulgur Pilavı

Malzemeler: 10 adet temizlenmiş bıldırcın, 3-4 bardak pilavlık bulgur, tereyağı, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Bıldırcınlar 40-45 dakika haşlanır. Haşlanan bıldırcınlar tencereden alınır, ayıklanır. Suya bulgur katılır ve suyunu çekmesi beklenir. Tavada eritilen

tereyağı pilavın üstünde gezdirilir. Servis tabaklarının üstüne ayıklanan etler ve karabiber eklenerek afiyetle yenir. (K56, K57)

g) Tavşan Çevirmesi

Malzemeler: Tereyağı, içi temizlenmiş tavşan, tuz, çevirme için kalın şiş.

Hazırlanışı: İçi temizlenmiş tavşanın ortasından şiş geçirilir, meşe közünün üzerinde 10- 15 cm üstte olacak şekilde yerleştirilir. Ara ara tereyağı sürülür, yaklaşık 40-45 dakika pişirilir. Kızardıktan sonra domates, soğan, yeşilbiberle servis yapılır. (K90, K92, K96)

h) Balık Ekşilemesi

Malzemeler: 1 kg sarıbalık (ırmak balığı), 1 baş sarımsak, 1 yemek kaşığı domates ve biber salçası, 1 bardak sumak ekşisi, tuz ve un.

Hazırlanışı: Balıklar temizlenip parçalara ayrılır, iyice unlanarak kızgın yağda kızartılır. Üzerine sos için ayrı bir tencerede yağ eritilir, salçalar eklenir. Daha önceden suda kaynatılmış sumak ekşisi, dövülmüş sarımsaklar ve üç bardak su eklenerek kaynatılır. Kaynadıktan sonra balıklar sosun içine katılır, 2-3 dakika daha kaynadıktan sonra servis yapılır. (K20)

ı) Balık Közlemesi

Malzemeler: 1 kg orta boy sarıbalık (ırmak balığı), tuz, turp, roka, maydanoz, sumak ekşisi.

Hazırlanışı: Balıklar tuzlanır, ızgaraya dizilir, meşe közünde iki tarafı nar gibi pişirilir. Daha önceden ayıklanmış turplar doğranır, maydanoz ve roka suda kaynatılmış sumak ekşisiyle servis yapılır. (K20)

2- Sebze Yemekleri

a) Mercimekli Kabak Yemeği

Malzemeler: 1 kg yayla kabağı, 1'er kaşık domates ve biber salçası, 1 su bardağı yeşil mercimek, 3-4 diş sarımsak, tuz, su, 1 adet limon.

Hazırlanışı: Kabaklar soyulup kare şeklinde doğranır, tencereye dizilir, aralarına mercimek katılır. Kabak seviyesinde su eklenir ve kaynatılır. Tavada yağ salça

kavrulur, limon suyu ilave edilir. Hazırlanan karışım tencereye eklenir 5 dakika kaynatılır, servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

b) Kapçık Pakla Kavurması

Malzemeler: 1 tabak kapçık pakla (kurutulmuş yeşil fasulye), 2 baş soğan, sıvıyağ, tuz, yanına yemek için yoğurt, sarımsak ve yufka ekmek.

Hazırlanışı: Akşamdan suda bekletilen kapçık pakla 1 saat haşlanır ve suyu süzülür. Küp şeklinde doğranan soğanlar sıvıyağ ile kavrulur ve kapçık pakla eklenir, yaklaşık 5 dakika çevirerek kavrulur. Tuz eklenir. İsteğe göre yoğurtlu sarımsakla servis yapılır.(K3, K4, K17, K39)

c) Yeşil Fasulye

Malzemeler: 1 kg yeşil fasulye, 200 gram dana kıyması, 1 büyük soğan, 1 kaşık biber salçası, su ve tuz.

Hazırlanışı: Fasulyeler yıkanır ve ayıklanır, kıymak tencereye konur, yağ eklenir. Kıymak kavrulduktan sonra önce küp şeklinde doğranan soğanlar eklenir, çevrilir, ayıklanan fasulyeler ilave edilir. Tüm malzemeler çevrildikten sonra 2 bardak ılık su eklenir, yaklaşık 20 dakika pişirilir. Piştikten sonra dinlemeye bırakılır, servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

d) Nohut Sulusu

Malzemeler: Yarım kg ıslanmış nohut, yarım kg patates, yarım kg kemikli et, 1 çay bardağı sıvı yağ, 2 adet soğan, 1 yemek kaşığı biber salçası, tuz, karabiber ve yeterince su.

Hazırlanışı: Kemikli etler suyu çekilinceye kadar kavrulur, doğranan soğanlar eklenir biraz senene kadar çevrilir, yağ ve salça eklenir, önceden ıslanmış nohutlar eklenir, kare şeklinde doğranan patatesler de eklenir, yaklaşık 5 dakika kavrulur, malzemelerin seviyesinde ılık suyla beraber 1 tatlı kaşığı da tuz eklenir. 40 dakika pişirilir, soğuduktan sonra servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

e) Kuru Fasulye- Suluman

Malzemeler: Yarım kg ıslanmış kuru fasulye, yarım kg kemikli et, 1 çay bardağı sıvı yağ, 2 adet soğan, 1 yemek kaşığı biber salçası, tuz, karabiber ve yeterince su.

Hazırlanışı: Kemikli etler suyu çekilinceye kadar kavrulur, doğranan soğanlar eklenir biraz senene kadar çevrilir, yağ ve salça eklenir, önceden ıslanmış kuru fasulyeler eklenir, yaklaşık 5 dakika kavrulur, malzemelerin seviyesinde ılık suyla beraber 1 tatlı kaşığı da tuz eklenir. 40 dakika pişirilir, soğuduktan sonra servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

f) Şeker Pancarı Yaprağı Kavurması

Malzemeler: 1kg. şeker pancarı yaprağı, 2 kaşık tereyağı, yarım kg süzme yoğurt, 3 diş sarımsak, su, tuz ve kırmızı biber.

Hazırlanışı: Pancar yaprakları yıkanır, ince ince kıyılır ve suda haşlanır. Haşlandıktan sonra suyu süzülür, ayrı bir tencerede tereyağı eritilir, eriyen yağa kırmızı biber ve haşlanan pancar yaprakları eklenir ve kavrulur. Servis tabağına alınır ve üzerine sarımsaklı süzme yoğurt dökülür. (K3, K4, K17, K39)

g) Patatesli Sıkma Köfte

Malzemeler: 1 kg patates, yarım kg bulgur, 2 adet soğan, 2 kaşık tereyağı, maydanoz, tuz, yeşil soğan ve kimyon. Turşu.

Hazırlanışı: Patatesler haşlanır, kabuğu soyulur ve çatalla ezilir. Geniş bir kapta patateslere bulgur eklenir, kıvamına göre sıcak su eklenir ve kabarması beklenir. Soğanlar küp şeklinde doğranır, salça eklenir kıvama geldikten sonra köfteye eklenir. Maydanozlar kıyılır, 1 tatlı kaşığı kimyon eklenir, köfte yoğrulur. Sıkılarak turşuyla beraber servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

h) Çilbir

Malzemeler: Yarım kg patates, yarım kilo taze fasulye, 1 adet soğan, 1 çay bardağı ay çiçek yağı, 1 yemek kaşığı soğan, tuz, su.

Hazırlanışı: Patatesler soyulur, yeşil fasulyeler ayıklanır, soğan küçük küçük doğranır, tencereye atılır, ay çiçek yağı dökülür, soğan pembeleşene kadar kavrulur. Kare doğranan patatesler ve küçük doğranan fasulyeler eklenir, yağda çevrilir. 1 kaşık

salça eklenir, salçayla da beş dakika kadar kavrulur. Tenceredeki karışım seviyesinde ılık su eklenir. 1 tatlı kaşığı tuz katılır. Yaklaşık 30 dakika pişirilir. Dinlendikten sonra servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

ı) Yoğurtlu Çiriş

Malzemeler: 1 kg çiriş, 2 su bardağı dövme, yoğurt.

Hazırlanışı: Çiriş, dağda yetişen pırasaya benzeyen, yaprakları köşeli bir bitkidir. Çirişler yıkanır ve doğranır. Daha önce suda bekletilmiş dövmeler kaynatılır. Ocaktan indirmeden doğranan çirişlerde kaynayan dövmeyle 10 dakika kadar kaynatılır. Soğuduktan sonra yoğurt eklenir, biraz da sulandırılır. Servis yapılır. (K3, K4, K17, K39)

i) Bulgur Lepesi

Malzemeler: 2 bardak bulgur, 1 baş soğan, 2 adet Patates, 1 çay bardağı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı salça, tuz

Hazırlanışı: Soğanlar küp şeklinde doğranır, yağda pembeleşene kadar çevrilir, salça eklenir, bulgur suda yıkanır ve süzülür, patatesler soyulur ve küp küp doğranır, soğan ve salçaya eklendikten sonra, 1 litre su eklenir. Yeteri kadar tuz eklendikten sonra yaklaşık 15 dakika hafif ateşte pişirilir. Servis yapılır. K3, K4, K17, K39)

j) İçli Köfte

Malzemeler: 1kg. Köftelik bulgur, 1 kg. dana kıyma, 5 adet soğan, salça, karabiber, tuz, un.

Hazırlanışı: Bulgura yarım kaşık salça katılır, hafif ıslanarak yoğrulur. Bulgurun tutması için azar azar un katılır. Hamur kıvama gelince dinlendirilir. İç malzeme hazırlanır. Kıyma, soğan, salça kavrulur ve dinlendirilir. Hazırlanan bulgur hamurundan beze beze alınarak ortası oyulur ve kıyma yerleştirilir, ağzı kapatılır. Hazırlanan köfteler tepsiye dizilir, dinlendirilir. Büyük bir tencereye 1.5-2 litre su ve tuz katılarak kaynaması beklenir. Kaynayan suya köfteler atılır, köfteler dağılmayıncaya kadar kaynatılır. Haşlanan köfteler alınır, yufka ekmek ve ayran eşliğinde servis yapılır. (K56, K57)

3- Hamur Yemekleri

a) Hengel

Malzemeler: 1 kg patates,1 kg un, 1 kg un, 1 kaşık salça, 3 kaşık tereyağı, kuru reyhan, pul biber, tuz.

Hazırlanışı: patatesler haşlanır, kabuğu soyulur, çatalla ezilir, içine pul biber ve kuru reyhan katılır ve karıştırılır. Hamur yoğrulur, bezelere ayrılır, oklavayla hamur tahtası büyüklüğünde açılır. Açılan hamur bardağın ağız kısmıyla daire şeklinde kesilir. Her yuvarlak hamurun içine, daha önce hazırlanan patates püresinden katılır ve yuvarlaklar yarım ay şeklinde katlanır. Hamurlar bittikten sonra suda haşlanır, suyu süzüldükten sonra geniş bir kayık tabağın içine alınır. Tavada yağ eritilir, salça ve pul biber katılır. İsteğe göre sosun içine sarılsak da eklenebilir. Sos tabaktaki hengellerin üzerine dökülür. (K56, K57)

b) Kısır Mantı

Malzemeler: Yarım kg süzme yoğurt, l kg un, 3 diş sarımsak, 2 kaşık tereyağı, tuz, pul biber.

Hazırlanışı: Hamur yoğrulur, beze haline getirilir. Bezeler oklava ile açılır. Hamur tahtası büyüklüğünde açıldıktan sonra arası unlanır ve ikiye katlanır. 2 cmlik şeritler halinde kesilir. Kesilen parçaların 2-3 tanesi üst üste konularak muska şekline getirilir. Hamurun hepsi bittikten sonra tencerede haşlanır. Suyu süzülür ve geniş bir kaba dökülür. Süzme yoğurt ve sarımsak suyla karıştırılır. Kızgın tavada eritilen yağa pul biber, nane katılır. Haşlanmış yemeğin üstüne yoğurtla beraber dökülür. (K20)

4- Çorbalar

a) Erişte Çorbası

Malzemeler: 1 kg un, 2 yemek kaşığı tereyağı, 1 tatlı kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı nane, 2-3 diş sarımsak, limon suyu, tuz.

Hazırlanışı: Una tuz eklenir ve azar azar su katarak yoğurulur, hamurun kıvamı kulak memesi sertliğinde olmalıdır. Hamur beze haline getirilir, oklavayla açılır, hamur tahtası büyüklüğünde açıldıktan sonra şerit halinde kesilir, kesilen şeritler bıçakla kıyılır, kaynar suda haşlanır. Ayrı bir tavada yağ eritilir, salça, nane ve ezilmiş sarımsak

eklenir. Haşlanan erişteye katılır. Çorbanın salçası eklendikten sonra limon suyu dökülür. Servis yapılır. K3, K4, K17, K39)

b) Tırşik Çorbası

Malzemeler: 1 kg yılan pancarı, 1 bardak bulgur, 2 çorba kaşığı tereyağı, 1 çorba kaşığı domates ve biber salçası, 1 diş sarımsak, 1 baş soğan, tuz, limon suyu.

Hazırlanışı: Yılan pancarı yıkanır ve ince ince kıyılır. Tencerede yağ eritilir, küçük küçük doğranan soğanlar kavrulur, salça eklenir. Doğranan pancarlar da katıltır. Pancar iyice senene kadar çevrilir. Sarımsaklar ezilir, limon suyuyla beraber karıştırılır. Yemeğin piştiği tencereye bulgur, sarımsak ve yeterince ılık su katılır. Yarım saat kadar pişirilir. K3, K4, K17, K39)

c) Sütlü Bulgur Çorbası

Malzemeler: 2 bardak bulgur, 1 litre süt, tuz, karabiber.

Hazırlanışı: Tencereye 3 bardak su konur, kaynatılır, kaynadıktan sonra bulgur katılır. Daha sonra süt katılır. Yaklaşık 10 dakika kaynadıktan sonra tuz eklenir. Servis yapılırken çorbaya isteğe göre karabiber serpilir. K3, K4, K17, K39)

d) Zülüf Çorbası

Malzemeler: 25O gram yeşil mercimek, 1su bardağı bulgur, 1 çorba kaşığı biber salçası, 2 çorba kaşığı tereyağı, 1 adet sakız kabağı, yarım kg fasulye, 3 adet domates, 2 adet yeşilbiber, 1 adet soğan, su ve tuz.

Hazırlanışı: tencereye yağ katılır, küp küp doğranmış soğanla beraber kavrulur, salça eklenir. Suda bekletilmiş yeşil mercimek tencereye katılır. Bulgur da katılır. Yağda çevrildikten sonra, ince ince doğranmış kabak, fasulye ve yeşilbiber de tencereye katılır. Yaklaşık 1 litre sıcak suyla 40 dakika kadar pişirilir, dinlenmeye bırakılır. Sonra servis yapılır. (K90, K92)

e) Un Bulamacı

Malzemeler: 1 su bardağı un, 1 çay bardağı arpa şehriyesi, 1 çay bardağı pirinç, 2 çorba kaşığı tereyağı, yeterince su ve tuz.

Hazırlanışı: Tavada yağ eritilir, unla beraber kavrulur, şehriye de katılır. Ayrı bir tencerede pirinç haşlanır. Haşlandıktan sonra tavadaki malzemeyle karıştırılır,

kaşıkla iyice ezilir. 10 -15 dakika çorba kıvamına gelinceye kadar kaynatılır. (K3, K4, K17, K39)

f) Yoğurt Çorbası (Toka)

Malzemeler: 2 su bardağı dövme, 1 kg süzme yoğurt, 2 kaşık tereyağı, 1 baş sarımsak, tuz, kuru nane, yarım tatlı kaşığı salça, tuz, un.

Hazırlanışı: Dövmeler yıkanır ve kısık ateşte haşlanır. Haşlandıktan sonra suyu süzülür. Süzme yoğurt sulandırılır ve 2 yemek kaşığı un katılır. Sulandırılan yoğurt ocakta karıştırılarak kaynatılır. Kaynadıktan sonra haşlanmış dövmeler ilave edilir. Ayrı bir tavada yağ eritilir, salça ve kuru nane katılır. 1 baş sarımsak da ezilir sosla birlikte çorbaya katılır ve servis yapılır. (K3, K4, K8, K17, K39)

5- Tatlılar

a) Sarığı Burma

Malzemeler: 1 kg un, 2 adet yumurta, 1 kg şeker, 2 litre su, 250 gram ceviz, yarım kg tereyağı, 1 çay kaşığı tuz.

Hazırlanışı: Bir tepsiye yarım kg un boşaltılır. 2 yumurta kırılır ve 1 çay kaşığı tuz katılır. Kulak memesi kıvamında yoğrulur. Bu hamur bezelere ayrılır, oklavayla açılır. Tereyağı tavada eritilir ve açılan yufkaların üzerine azar azar serpilir. Dövülen cevizlerde açılan yufkaya serpilir. Yağlanmış ve içine ceviz katılmış yufka oklava yardımıyla sarılır. El yardımıyla burgu şeklinde kıvrılır. Yağlanmış tepsiye burma şeklinde yuvarlak olarak dizilir. Hamur bitince kalan yağ da tepsiye dökülür. Isıtılmış fırına sürülür, yanmayacak şekilde fırında pişirilir. Piştikten sonra dinlendirilir. Şerbet hazırlanır, sıcak şerbet soğuk tatlıların üzerine dökülür. Servis yapılır. (K89, K90)

b) Lor Tatlısı

Malzemeler: 1 kg un, 2 adet yumurta, yarım kg tereyağı, 1 kg şeker, yarım kg lor, su, 1 çay kaşığı tuz.

Hazırlanışı: tepsiye yarım kg kadar un boşaltılır. 2 yumurta kırılır ve tuz katılır. Hamur kulak memesi kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Hamur 10 bezeye ayrılır. Oklavayla açılarak tepsiye serilir. Üzerine tuzsuz lor serpilir. Her yufka arasında bu

işlem tekrarlanır. Yufka bitince kare şeklinde kesilir. Fırına sürülür. Şerbet hazırlanır, sıcak şerbet pişen tatlının üzerine dökülür. Servis yapılır. (K89, K90)

c) Bulgur Tatlısı

Malzemeler: 1 kg pekmez, 2 litre su, 1 kg ince bulgur.

Hazırlanışı: Pekmez sulandırılır geniş bir kaba alınır. Kaynatıldıktan sonra bulgur eklenir ve katılaşıncaya kadar pişirilir. Piştikten sonra soğumaya bırakılır. Servis yapılır. (K89, K90)

6- Ekmekler

a) Yufka

Büyük leğene un katılır. Tuz ilave edilir. Yavaş yavaş su eklenerek yoğurulur ve hamur haline getirilir. Hamur belli kıvama gelince tandıra götürülür. Hamur beze haline getirilir. Oklava ile kağıt gibi ince olacak şekilde açılır. Ateş üzerindeki sacın üzerinde pişirilir. Pişirilen yufkalar birbiri üzerine yığılır ve iyice kurumaları beklenir. Yemek yanında yenmeden önce hafif sulanarak yumuşaması sağlanır. (K74, K75, K76, K77)

b) Kömbe

Un üzerine tuz eklenir, azar azar su eklenerek hamur yoğrulur. Hamur kıvam aldıktan sonra beze haline getirilir. Yuvarlak fırın tepsisinin içine döşenecek şekilde yağlanır, hamur tekrar toplanır ve yağlanır. Bu işlem 2-3 defa yapılır. Yapılmazsa kömbe kat kat olmaz. Kömbenin özelliği piştikten sonra tepsiden çıkarılırken katlara ayrılmasıdır. Tepsi fırına sürülür ve pişirilir. Biraz dinlendikten sonra çok soğumadan yenir. (K74, K75, K76, K77)

c) Bazlama

Un hamur leğenine konur. Tuz eklenir, yavaş yavaş su katılarak yoğurulur. Hamur hazırlandıktan sonra 15-20 dakika dinlendirilir. Hamur elma büyüklüğünde beze yapılır. Her beze yarım cm inceliğe kadar açılır. Sonra kızgın sacda pişirilir. (K74, K75, K76, K77)

d) Somun

Köylerde mahalle fırınlarında pişirilir. Somunun hamuru mayayla ekşilenir, ekşimeyen hamur kabarmaz. Hamur beze haline getirilir, üzerine yağ sürülür. İsteğe göre yumurta veya yoğurt sürülerek fırında pişirilir. (K74, K75, K76, K77)

1.4.2.İçecek Türleri ve Yapılışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk mutfağında içecekler büyük önem taşımaktadır. Soğukluk olarak ifade edilen içeceklerimizin içinde şıra ve koruk suyu, tüm meyve sularının taze sıkılmış şerbet veya kaynatılıp saklanan şuruplar soframızı zenginleştirmektedir. Ayran ve boza dışında nar, demirhindi, meya, turunç, vişne, çilek, kızılcık, limon, gül, bal şerbetleridir. Bunun dışında çay ve kahve de içecekler içinde yer almaktadır (Taş, 1991:133).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli'de içecek türleri olarak bulunanları şöyle sıralayabiliriz:

a) Ayran

Malzemeler: Yoğurt, soğuk su, tuz.

Hazırlanışı: Derin ve geniş bir kabın içine bir miktar yoğurt katılır, soğuk su eklenir, yoğurt suda eriyinceye kadar karıştırılır. İhtiyaca göre tuz eklenir. (K3, K4, K17, K39).

b) Hoşaf

Malzemeleri: Kurutulmuş elma, yaban armudu, su, şeker.

Hazırlanışı: Bir miktar elma kurusu ve yaban armudu kurusu su içinde bekletilir. 1- 1.5 litre ile kaynatılır, biraz kaynadıktan sonra 2 su bardağı kadar şeker eklenir. Soğuduktan sonra servis yapılır. (K3, K4, K40)

c) Limon Şerbeti

Malzemeler: Şeker, limon veya limon tuzu, su

Hazırlanışı: Yaklaşık 1,5- 2 litre suya şeker eklenir ve karıştırılır. Limon sıkılır suyu eklenir. Karıştırılır, isteğe göre buz eklenerek servis yapılır. (K4, K17, K20, K39)

d) Şarap

Malzemeler: Üzüm

Hazırlanışı: Bağdan toplanan üzümler yıkanır, suyu süzülür, çuvallara konur. Daha sonra mahzen değimiz büyük ağaç kütüklerinde çuvallar çiğnenerek üzümün suyu çıkarılır. Üzüm suyu patlak dediğimiz naylon bidonlara alınır ve mayalanmaya bırakılır.(K62, K63)

1.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu insanı çok eski dönemlerden beri kış aylarında tüketmek için yiyecekleri saklama yollarını aramışlar ve çeşitli şekillerde dayanıklı hale getirerek, işleme tabi tutarak saklama şekillerini ortaya çıkarmışlardır. Kış ekmeği, peksimet, erişte, tarhana, peynir, sebze, meyve ve et kurutması vb. gıdaların doğuşu bu dönemlere rastlamaktadır (Ersoy, 2002:223).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Yöremizin iklimi kuru ve sert olduğu için kuru erzaklar uzun süre bozulmadan saklanabilir. Evlerde bulunan hazınlıklarda kışlık yiyeceklerimiz saklanır. Kuru erzaklar bez torbalarda hapanlarda saklanır. Turşular önceden küplerde saklanırdı. Artık plastik bidonlarda saklanıyor. Diğer yiyecek içecekler için artık hemen hemen her evde buzdolabı bulunmaktadır ve saklamak kolay olmuştur. (K3, K4, K17, K39, K40)

1.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu'da kış hazırlıklarına önem verilir. Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında avlularda büyük kazanlar içinde buğday kaynatılır, damlara çekilir kurutulur. Buğday kurutulduktan sonra değirmenlerde kırdırılır, bulgur yapılır. Yine aynı aylarda domates salçası yapılır. Domatesler yıkanır, büyük bir kazana doldurulur. Güneşte yumuşayıncaya kadar bırakılır. Sonra suyu sıkılır, bez torbalarda süzülür, tuzlanır, güneşte kurutulur. Dolmalık patlıcan oyulur, ipe dizilerek kurutulur (Artun, 2005: 346).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Kış için tarhana yağılır, erişte, şehriye kesilir. Patlıcan, fasülye(kapçık pakla) kurutulur. Bulgur kaynatılır. Derilere çökelek basılır. (K8, K20)
- Kış için yapılan hazırlıklara gelince, buğdaylar hapanların içine konur, su gözüne götürülür yıkanır ve günlerce kurutulurdu. Kuruduktan sonra taş değirmene götürülür, öğütülürdü. Bulguru kaynatılır veya dövme dövülürdü. Tarhana yapılır. Fasulye kurutulur, kapçık pakla yapılır. Kış gecelerinde içmek için 'karamık-kuşburnu' toplarız. Küplere tuşu kurarız. Biber, salatalık, acur, domates, fasulye sarımsak ve limon tuzuyla hazırlanır. Derilere çökelek basılır. Önceden reçel yapılmazdı, meyveler kurutulurdu. Hoşafı yapılırdı daha çok. Mesela karnı ağrıyana bir avuç kiraz kurusu verirlerdi. Neymiş o doktormuş. Şilpeden keserdi. Domates ve biber kurutulur. Acılama denen yemek yaparız salça ve soğanla.(K3)
- Kış için gö pakla, biber, domates kurutulur. (K59, K60, K61, K67)

1.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanışları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türk mutfağındaki malzemelerine göre başta madeni kaplar olmak üzere cam, ahşap, taş, pişmiş toprak, deri ve çeşitli bitkilerden kaplar üretilmiş ve kullanılmıştır. Bu kaplar kullanıldıkları yerlere göre değişik büyüklükte; üretildikleri şehirlere göre değişik formlarda tasarlanmışlardır. Türk mutfağında geçmişte kullanılan madeni kapların hemen hemen hepsini bakır kaplar oluşturmaktadır. Temini ve kolay biçimlendirilişi, sağlıklı kullanımı bakımından bakır her zaman tercih edilen mutfak malzemesi olmuştur (Koz, 2003:402).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Badiya: Büyük tas.
- Bocit: Sürahi
- Çepel: Bulaşık
- Çıkın: Bohça, paket, azık koymak için kullanılan bez.
- Çitil : Küçük bakraç, helke
- Çomça : Yemek paylaştırmaya yarayan kepçe.

- Çöte: Tutulan balıkların dizildiği söğüt ağacından yapılan dal.
- Eğiş: Hamur karıştırmak için kullanılan metal araç.
- Evraaç: Ekmek çeviren alet. Yufka ekmek pişirirken sacın üstünde yufkayı çevirmek için kullanılan ağaçtan yapılan araç.
- Guşene: Normal büyüklükte tencere
- Hapan: Un, buğday çuvalı
- Hazınlık: Kiler
- Helke: Su veya süt taşımak için kova.
- İta: Sofra bezi
- Manak : Yufkanın katlanmış hali (kaşık gibi)
- Patlak: Naylon bidon.
- Sayacağ: Üç ayaklı demirden yapılmış, sac ayağı
- Taka: Duvar içinde kutu, dolap
- Teşt: Büyükçe leğen
- Zahra: Kışlık yiyecek, tahıl
  (K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79)

1.4.6.Sofra Gelenek ve Görenekleri

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Adana mutfağı yalnızca yemeklerin pişirilmesi değildir. Yemek kapları, sofrada kullanılan eşya, yan yemekler (salata, yeşillik vd.), içecekler, ekmekler ve çok önem verilen yemek yeme sırasındaki insan ilişkileri bu kültürün bir parçasıdır. Sofranın belli kuralları vardır. İlişkiler, davranışlar en ince noktasına kadar belirlenmiştir. Pişen yemeğin kokusunun komşuya gitmesi istenmez, yenilen yemek söylenmez (Artun, 2006:145).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Evin büyüğü, büyükler sofraya oturmadan yemeğe başlanmaz. (K3, K4, K17, K20, K39, K40, K44, K56, K57)
- Yemekten önce eller yıkanır, yemeğe başlarken besmele çekilir. (K3, K4, K17, K20, K39, K40, K44, K56, K57)

- Sofradan kalkarken genellikle “elhamdülillah” denir ya da “ziyade olsun, geçmişlerinizin canına değsin, Allah daha çok versin, Allah arttırsın” gibi sözler söylenir. (K3, K4, K17, K20, K39, K40, K44, K56, K57)
- Düğün ya da cenaze yemeklerinde masalar sıra sıra dizilir, kadınlar ve erkekler ayrı yemek yer. (K3, K4, K17, K20, K39, K40, K44, K56, K57)

1.4.7. Değerlendirme

Tufanbeyli mutfağı Çukurova mutfağı gibi renkli ve zengin yemeklerden oluşmamaktadır. Yörede tüketilen yemeklerin çoğu bakliyat ürünlerine ve sebzeye dayanan az yağlı ve acısız yemeklerdir. Yörenin geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için yazın üretilen sebzeler kışın tüketilmektedir. İlçe içinden ve köylerinden geçen Göksun çayının balık tüketiminde katkısı olduğu, yörenin av yapılmasına müsait olması bakliyat dışında farklı yemeklerin hazırlanmasını sağlamaktadır. Yörede hayvancılık yaygın olduğu için inek, koyun, keçi yoğurdundan özellikle ayran yapılmaktadır. Ayrandan sonra çok tüketilen içecek meyve kurularından yapılan hoşaftır. Tufanbeyli iklimi kuru ve sert olduğu için birkaç ay dışına erzaklar bozulmadan saklanabilmektedir. Buzdolabı hemen hemen her evde olduğu için yiyecek ve içecekler kolay bir şekilde saklanmaktadır. Yöre halkı için buğday çok önemlidir. Halk ekmeğini evde yapmaktadır. Tarım ve hayvancılıktan elde edilen ürünlerde kullanılan eşyalar, eski zamanlardan beri kullanılmaktadır, uzun yıllarda kullanılacağı yüksek bir ihtimaldir. Tufanbeyli yöresinde sofra kurallarına ve geleneklerine önem verilmektedir. Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması, sofradan kalkarken dua niteliğinde sözlerin söylenmesi dini unsurların günlük hayattaki belirtileri olarak kabul edilebilir.

1.5. Halk Bilgisi

1.5.1. Halk Hekimliği

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Halkın, olanakları bulamadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince, veya gitmek istemeyince, hastalıkları tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” denir.

Bu açıdan “hastalık” deyimi de alıştığımızdan geniş bir anlam kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki aksaklıkları değil, kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlardan gelebilecek kötü etkilere, ve tabiat dışı varlıkların (cinler, periler, vb.) sebep olabilecekleri sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir.

Halk geleneğinde sağlığı koruma, hastalıkları tanılama ve sağaltma işlem ve yöntemlerinin bir bölüğü sadece büyülük niteliktedir; ikinci bir bölüğünde büyülük ve akıllılık işlemler birbirini tamamlar (Boratav, 1994:122-123).

Halk hekimliğinin temelini, “Halkın sağlığı, tanrının insanlara verdiği en büyük armağandır.” İnancı oluşturmaktadır. Bu inançta İslam dininin etkisini görmekteyiz. Bununla birlikte, halk hekimliği uygulamalarında kültür izlerimizi görürüz (Acıpayamlı, 1989:1). Geleneksel tedavi uygulamaları ile ilgili olarak halktan elde edilen bilgiler, büyük oranda geçmişte yapılan uygulamalar olup, unutulmakta ve zorlukla hatırlanmaktadır (Santur, 2000:90).

Halk hekimliği bilgileri çağlar boyu kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ülkemizde kapalı ve kırsal alanlarda bütün canlılığı ile yaşamakta olan pratik ve uygulamalar şehir merkezlerinde âdet ve gelenek olarak aydın kesimde bile varlığını göstermektedir. Buna uygun olarak verebileceğimiz bir davranış, kültür düzeyi yüksek olan modern bir bayanın gelişmiş bir hastanede doğum yaptıktan sonra başına bağladığı kırmızı bir kurdelenin kökeninde Orta Asya inanç ve uygulamalarını görmek mümkündür (Artun, 2005:202).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü’nde;

- Köy ebesi boğazı inenlerin ağrıyanların boğazını çeker. Boğazı eliyle çeker, parmağını boğazına sokar. Bunları yaparken dua okur. (K9)
- Basur için mamıç ardıç türü bir bitkinin yağı çıkarılıp kaynatılır. Basuru olan kişi bunu sıcağına kalçasını açık bir şekilde 2-3 defa tutar. (K1)
- Mesela ileri seviyeye gelmedikten sonra basur söylenmezdi. (K37, K38)
- Hastalık zamanı en son doktora başvurulurmuş. Koca karı ilacı yapılırmış. Mesela bebeğin bıngıldağı geniş olursa dereden yengeç toplanır, özellikle yengeç kafasına yapıştırılır. (K2)
- Nezle, grip, zatürre için genelde ispirtoyla şişe vurulur. Yaklaşık bir karış uzunluğunda çubuğun ucuna pamuk dolanır, çubuğun ucu ispirtoya batırılıp

yakılır. Yanarken bardağın içine hafifçe dokundurulup bardağın ısınması sağlanır. Sonra bardak sırta yapıştırılır. Sırtta bir süre bekledikten sonra bardak çekilir. Çekilirken vücudu biraz somurduğu için, sıcaklığıyla vücudun dinlenmesini sağlar. (K2)

- Felç olan biri için ‘inme indi’ denir. Kanser için ‘kötü hastalık’ denir ve kanser kelimesi kesinlikle kullanılmaz, kullanılması hoş karşılanmaz. Verem için ‘ince hastalık’ denir. (K2)
- Zatüreye saplıcan derdik. Diğer adı üşütme. İlaç, doktor yok. Şişe vurulurdu kulunç ve döşünü kızdırmak için. Kış günlerinde süt yoğurt olmazdı. Hasta çeke çeke ölürdü. Kızamık ve tifodan çok çocuk öldü.(K37, K38, K71)
- Eskiden kadın hastalıkları söylenmez ayıp sayılırdı.(K37, K38, K71)
- Çıtlık otu, baş ağrısına iyi gelir.(K4, K16, K17, K21)
- Yemlik, baharda havaların ısınıp bahar yapmurlarıyla doğada kendiliğinden biten bir ottur. Başka bölgelerde yetişmediği sadece Tufanbeyli yöresinde yetiştiği söyleniyor. Yemlik otu yemek olarak tüketilmektedir. Eskiden genç kızların güzelleşmek için yemlik otunun sütünü yüzlerine sürdüklerini büyüklerimizden duyduk. Genellikle yazın güneşli havalarda, güneşin yüz hatlarını yaktığı ve bundan yemlik sütünü kullanarak korundukları da söyleniyor. (K2, K4)
- Dil yarası için sumak ekşisi yenir. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Ağız içinde yara çıkarsa bolat şekeri yenir. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Hıçkırık tutan kişi korkutulur ve nefesini tutması söylenir. (K20, K53, K54, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Kulak ağrısı için kız çocuğu doğurmuş annenin sütü sıkılır. (K20, K53, K54, K56, K57, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Mide bulantısı için ekşi şeyler yedirilir. Çemen ya da yaprak sarması yedirilir. (K20, K53, K54, K56, K57, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Öksürük için sıcak suyla eritilmiş pekmezin içine karabiber atılır ve hastaya içirilir. (K83, K89, K96)

- Sarılık için burun üstüne çizik atılır. Hasta kendi idrarını içmelidir. Sulu yemek yedirilir, yağlı yemek yedirilmez. (K20, K53, K54, K56, K57, K76, K77, K83)
- Şişlik ve morarmalar için demir ısıtılır ve şişen yer üstüne konur. (K20, K53, K54, K56, K57, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96, K100)
- Ağız kenarındaki uçuklar için tahta kaşığın sapı ısıtılarak uçuklayan yer üstüne konur. (K20, K53, K54, K56, K57, K76, K77, K83, K86, K89, K90, K92, K96)

1.5.2. Halk Veterinerliği

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Anadolu halkının veteriner olmadığı ya da veterinere ulaşamadığı zamanlarda ya da veterinere gitmek istemediklerinde hayvanlarını hastalıklardan korumak veya hayvanlarını tedavi etmek için başvurdukları uygulama ve pratiklerin tümüne halk veterinerliği (baytarlık) denir (Artun, 2005:207).

Hayvan sağlığını koruma yöntemlerinden biri hayvanlara "nazarlık" takılmasıdır. Hayvanların da insanlar gibi kötü göze uğrayabileceğine inanılır. Balıkesir'in bir köyünde hayvanların salgın hastalıklardan korunması için, yeniden canlandırılmış bir ateşin alevleri önünden geçirilmesi biçiminde bir töre uygulanmaktadır (Boratav, 1994:130).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Koyunun ayağı kırılınca sırıkçıya götürürdük. Sırıkçı koyunun ayağını tahtalarla sarardı. Kemiği kırılan atı vururlar. Köpeklerin kırığı iyileşir ama çok uzun sürer. Kıl kurt ve kelebek olan hayvanlara karamık kökü kaynatılıp suyu boğazına akıtılır. (K2)
- Ateşi olan hayvanın kulağının ucu ortadan biraz kesilir. Kulağı tokatlanır ve bol su verilir. Zehirlenen ölmek üzere olan hayvanların kulakları kesilir kan akması sağlanır. Büyükbaş hayvanlara ot çaldığı zaman hayvanın karnında biriken gaz, karnın kaburga kemiklerinin arasından bıçakla delinmesiyle dışarıya çıkması sağlanır. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)
- İnek ve koyunların doğumlarını sığırcılar, yaşlılar ya da veterinerler yaptırır. Doğum ahırda yaptırılır. Yeni doğan yavru hemen tuzlanır, altına çul serilir.

Doğuran hayvanın, yavrusunu yalaması ve koklaması sağlanır. (K83, K84, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

1.5.3. Halk Meteorolojisi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Meteoroloji, atmosfer tabakası içinde oluşan tüm olayları ve bunlarla ilgili değişmeleri konu edinen bir bilim dalıdır. Atmosfer tabakası içindeki olaylar basınç, sıcaklık, yağış, buharlaşma, bulut ve bulutluluk, güneşlenme ve rüzgârlar olarak sıralanabilir. Halk meteorolojisi ise geleneksel yöntemlerle hava tahmini yapılmasıdır. Teknik ve teknolojik yetersizlik içindeki toplumlarda, yüzyıllara dayalı yerel deneyim görgü ve tahminlerle atmosfer olaylarına ilişkin önceden bilinebilirlik oranı yüksek denebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu tür toplumlar, çoğunlukla atadan öğrendikleri hava tahmini yöntemleriyle hava tahmini yaparlar. Yaşama savaşının verildiği toplumlarda doğa acımasız ve yıkıcı olabilmektedir. Bu nedenle geleneksel yapılı toplumlarda, doğa karşısındaki yetersizliğin, zayıflığın giderilebilmesi onun insanoğlu için hazırladığı tuzakların önceden tahmin edilebilmesiyle imkân kazanmaktadır (Artun, 2005: 207-208).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Keçiler pıskırınca "tipili yağış var" denir. Eskiden mevsimler sabitti. Ne zaman ne olacağı bilinirdi. Birde büyüklerimiz bulutların şekline, yapısına, rüzgârın esme hızı ve esme yönüne bakarak tahminde bulunurdu. Örneğin Şark esiyorsa yağmur yağar. Aşağı yeli deriz (Sam), yağmur getirir. Yıldız, karayel ve poyraz yağmuru dağıtır. (K2)
- Baba hesabı büyüklerimizden öğrendiğimize göre miladi takvimin, miladi takvime hükümet hesabı da denir, 14 gün öncesidir. Baba hesabına göre 14 Ocak zahmerinin (zemheri) birinci günüdür. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)
- Kışın hemen öncesinde yazdan kalma son birkaç günlük müsait zamanlara "fukara yazı" denir. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)
- 14 Aralık ve 14 Ocak arası karaaş (karakış) olarak adlandırılır. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)

- 14 Ocak ve 14 Şubat ise zahmeri (zemheri) olarak adlandırılır. Zemheri kışın en sert dönemidir. Zemheride köpekler bile ayaza dayanamaz. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)
- 14 Şubat 14 Mart zahmeri sonrası " gücük" diye adlandırılır. Bu dönemde dağlara kar yağar. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)
- 14 Mart 14 Nisan arasına "sultan-ı navrız" denir. Baba hesabına göre geride kalan sayılı kışlar bu ayda olur. Bu ayda "karıyı kazana koyan" kış yaşanır. Böyle denmesinin sebebi karının biri bir yere giderken tipiye yakalanmış, yanındaki kazanın içine girip donarak ölmüş. Sulatn-ı navrızın 4. Gününe "leyleğin kışı" denir. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)
- 14 Nisan ve 14 Mayıs arasına "aprıl" denir. Halk arasında; "Kork aprılın beşinden, Camız ayırır eşinden Doğacak ayın on beşinden, Gelmez m'ola sarı camız" denir. (K21, K32, K37, K41, K44, K50)

1.5.4. Halk Hukuku

Bir bölgede, bir yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile çözülmesine "halk hukuku" denir (Artun, 2005:216).

Halk hukukunda cezalandırma biçimi; kınama, ayıplama, toplumsal baskı, toplum dışına itilme, para cezası vb. şekillerinde olmaktadır.

Halk hukuku kırsal kesimde hâlâ uygulanmaktadır. Bölgelere göre, bölgenin yapısına, organizesine göre dini uygulamalara, tarihsel şartlara bağlı olarak değişen bu uygulamalar, modern hukukun tüm ülkeye yaygınlaştırılması ile giderek etkinliğini kaybetmektedir. Bununla birlikte, çağdaş hukuk kurallarının oluşumuna halk hukukunun kaynaklık ettiği bilinen bir gerçektir (Artun, 2005:216).

1.5.4.1. Miras

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ülkemizde Medenî Kanunun yürürlüğe girmesinden önce miras, şeriat hükümlerine göre dağıtılmaktaydı. Mal, kız ve erkek kardeşler arasında farklı biçimde dağıtılırdı. Türk Medenî kanununun kabulü ile erkek kız evladın aynı oranda miras

alması kabul edilmiştir. Gerçek hayatta böyle olmamaktadır ve kızlara hâlâ az pay verilmektedir. Kızlar itiraz ederlerse mahkemeye başvurarak eşit haklarını alırlar. Fakat bu işin uzun sürmesi, kentten takip edilmesi sebebiyle kendi aralarında çözümlemeleri daha yaygındır. Yine de son yıllarda kızların mahkemeye başvuruları artmıştır.

Mirasın eski kanuna göre bölünüşü ile yeni kanuna göre bölünüşü arasında büyük fark yoktur. Bu konuda kanundan çok gelenekler egemendir. Bazı köylerimizde ise; hayatta iken malının bir kısmını varislere bölmek geleneği vardır (Tezcan, 1985:102-103).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Kızlara pek miras payı verilmez. Söke söke alanlar da vardır. Israr edenler ayıplanır. Genellikle çul çuval, kap kacak, birkaç koyun, birkaç inek verilip helallaşılır. Kadına mirastan hisse verilmez. Memnun edecek kadar ev eşyası ve hayvan verilir. "Kızları sağlığında babam memnun etmiş" lafı yaygındır. Kardeşler arasında miras paylaşımına çok ince hesap yapılmaz. (K2)

1.5.4.2. Kan Davası

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İnsanların birbirlerine karşı işlediği en ağır suç ve günah olan haksız yere adam öldürme fiili insanlık tarihi kadar eski olup hemen bütün dinlerde, ahlâkî öğretilerde ve hukuk düzenlerinde ağır bir dille kınanıp yasaklanmış, bu yöndeki teşebbüsleri engelleyecek ve adaleti sağlayarak toplum vicdanını tatmin edecek şekilde birtakım maddî ve manevî yaptırımlarla önlenmeye çalışılmıştır (Bardakoğlu, 2002:45).

Geleneksel halk hukukunun en belirgin örneği kan davalarıdır. Kan davası bir aile, kabile ya da aşiretin üyelerinin çeşitli sebeplere duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin hayatlarına son vermeleri olarak tanımlanabilir. Aşiret biçimindeki yerleşim birimlerinde kendine özgü kanunları olan bir uygulamadır. Genellikle toprak ve kadın konusunda ortaya çıkan bir uygulamadır (Tezcan, 1985:94-95).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Yöremizde kan davası yoktur. Ancak kan bedeli verildiğini biliyorum. Kan bedeli olarak tarla verilir. (K2)

- Yöremizde kan davası yoktur. (K3, K4, K17, K18, K39, K40, K44, K50)

1.5.4.3. Boşanma

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Geleneksel hukukumuzda boşanma, İslam Hukuku ile Medenî ayrımına göre farklılaşır. Köylerimizde İslam Hukukunun uygulandığı yörelerde boşanma, esas olarak kocaya tanınmış bir haktır. Koca, bu hakkını keyfi biçimde kullanabilir. Boşanmada hiçbir resmi müdahale söz konusu değildir. Kocanın "boş ol" biçimindeki iki sözü boşanmak için yeterlidir. Oysaki modern hukuk sistemlerinde boşanma, eşlerin sağlığında onlardan birinin ya da her ikisinin istemi üzerine, kanunda tespit edilmiş olan belli sebeplere dayanarak mahkemece verilecek bir karar gereğince elde edilir. Köylerimizde boşanma oranı kentlere göre azdır. Bunun kültürel sosyal pek çok sebebi vardır: Kırsal kesimde evlenme iki bireyi değil, iki hane halkını ilgilendiren bir husustur. Tarafların akraba oluşları boşanmayı engeller. İslam dininin evliliği kutsal kabul etmesi gibi sebepler, kırsal kesimde boşanmanın az görülmesinin sebeplerinden sayılabilir (Tezcan, 1985:100-101).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Bundan 20-30 yıl önce "İki adam çağırın da şunu boşayalım" lafını yaşlılardan duymuştum. Tanıklar huzurunda boşama vardı. Şimdi normal medeni boşanma var. Tufanbeyli'de de her yerdeki gibi boşanmalar oluyor. Yöremizde boşanmayı engelleyen faktörler, dini engellerdir. Boşanma Allahın sevmediği helallerdendir. Halkımız boşanan adama iyi bakmaz. Hatta halk arasında "Sarı saçlının ahı çıkar, çocukların hatrı." Sözü söylenir. (K2)

  Gelin ya da kocası ölürse;
- Gelin öldü mü hemen yeni biri aranır. Gelinin kocası ölmüş, iyi bir ailenin kızı ve iyi biriyse küçük birine düşünülür evlendirilmeye çalışılır. Eskiden gelinin karşı çıkma, yani evlenme gibi bir hakkı yoktu. Ama günümüzde gelin istemediğini söylüyorsa zorlanmıyor.(K1)
- Gelinin kocası ölürse çocuk varsa, gelin çıkmaz. Çocuğu yoksa evlenebilir. (K8)
- Gelinin kocası ölürse, gelinin çıkması yani başkasıyla evlenmesi istenmezdi. Bu düşünce çocuğu varsa çocukların başkasının elinde büyümesi, miras gibi

sebeplerden ileri gelir. Çözüm olarak kaynına ikinci eş olur ya da bekâr kaynı varsa ona nikâh edilirdi. Son yıllarda bu uygulamalar pek nadir görülüyor. (K2)

- Eşi ölen erkek için tekrar düğün yapılmaz. Eş için yakınlarına bakılır yoksa dul bir kadın aranır. İkinci evlilik için kız tarafı kına isterse yakılır. Oğlan tarafından sessizce gidilir. Oğlan evinde eğlence olmaması ölen geline saygı gereğidir. Ayrıca gelin seviliyorsa onun yası devam ettirilmiş olur. İkinci eş çalgılı çengili düğün istiyorsa ona pekiyi gözle bakılmazdı. Çocuğu olan gelin zaten çıkmaz. Gelinin çocuğu yoksa gelin tarafı kızımızı verin biz başkasıyla evlendireceğiz diyebilirler. Gelinin kaynıyla evlendirilmesi nadir görülen bir durum. Bunda gelinin sevilmesi ve yabancı bir aileye gitmemesi, gelinin aile içinde tutulması düşüncesi vardır. (K3, K39)
- Gelinin kocası öldü mü bir süre yas tutulur. Özellikle gelinin yas tutması bir terbiye göstergesidir. Evlenme daha sonra olur. Ölen kişi için ağıt yakılır. Evlenme için en az 7-8 ay geçmesi gerekir. Bu süreden önce olması gelinin kınanmasına ayıplanmasına sebep olur. Evlenmesi söz konusuysa öncelikle yakınları düşünülür. (K40)
- Gelin ölürse erkek evlenir. Erkek ölürse gelinin evlenmesi, başkasına gitmesi olabilir. Gelinin kaynıyla evlenmesi olabilir ama bunu herkes yapmaz. (K53, K54)
- Gelinin kocası ölürse ve gelin iyiyse diyelim 2-3 sene sonra kaynıyla evlenebilir. Bu evlilik çok görülen bir olay değil. Gelin ölürse gelinin ailesi eşyalarını almak isteyebilir. Kimi verir kimisi vermez. Damatlardan eşinin ölümünden 40-50 gün sonra evlenen olabilir. Ancak arkasından pekiyi konuşulmaz. “Allah belasını versin kırkında evlendi” derler. Düğünde filan oynamasına pek hoş gözle bakmazlar. “Şuna bak, fırsat kolluyormuş” deler. Eğer eşini seviyorsa 1-2 sene bekleyen de olur. (K4)

1.5.5. Halk Matematiği

a) Türk Halk Kültürü’nde;

Anadolu halkının günlük işlerinde, alışverişlerinde, her türlü değiştirme işlemlerinde vb. hesaplama gerektiren durumlarda kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarına “halk matematiği” denir. Halk matematiği, halkın elinde bulunan kap

kacak türünden objeleri ölçü birimi olarak kullanması esasına dayanır (Artun, 2005:221).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Süt alışverişlerinde kapı ve merteklere kömürle çintik atılırdı. Tüm, yarım, çeyrek diye. Hububat ve kuru erzak alışverişlerinde "şinik" ölçüsü kullanılır. Şinik 8 kg.dir. (K2)
- Pazarlarda erzak alırken "uruplağa" ölçüsü kullanılırdı. Çeyrek şinik demek, yaklaşık 2 kg.dir. (K3, K4, K40, K44, K50)

1.5.6. Halk Zanaatları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, belli bir eğitimin yanı sıra deneyim ve ustalık da gerektiren el emeğine dayanan etkinlik, meslek. Zanaat etkinlikleri, çeşitli eşyanın üretimini, tesisini, bakımını ya da onarımını ve bazı hizmetlerin arzını kapsar (B.L, 1990: 12710).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Yöremizde kilim dokumacılığı yapılmaktadır. Uzun kış gecelerinde ıstar dokumak yaygındır. Ancak günlük hayat şartlarının değişmesi, genç kızların farklı uğraşlara ilgi göstermesi, kilim dokumanın zor oluşu bu sanatın gerilemesine sebep olmuştur. (K1)
- Kilim motifi olarak en yaygın olanı eli belinde ve tırnak motifidir. (K2)

1.5.7. Değerlendirme

Yöre insanı günlük hayatını kolaylaştırmak için büyüklerinin tecrübelerinden yararlanır. Karşılaştıkları sağlık problemleri için mümkün olduğu kadar tecrübeye dayalı tedaviler uygulanmış, sağlık imkânlarının artmasıyla modern tıbbın yöntemleri tercih edilir olmuştur. Hayvanlarını tedavi etmek için tecrübeye dayalı bilgiler uygulanmış**.** İletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerden hava tahminleri için büyüklerin tecrübelerine başvurulmuştur. Karın çok yağdığı seneler mahsulün çok olacağı inancı yaygındır.

Yörede kan davası bulunmamaktadır. Boşanma miras konusunda kadın ve erkeğin durumu, Anadolunun birçok yerinde olduğu gibidir. Bu iki konuda erkeğin daha avantajlı konumda olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarda uygulamalarda kadın lehine değişmeler görülmektedir. Kilim dokumacılığı yöre insanının hayatında önemli yer tutmaktadır. Uzun kış gecelerinde insanlar zamanını kilim dokuyarak değerlendirmektdir.

1.6. Oyun, Eğlence ve Spor

Türkçe'de oyun kelimesi "vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence; kumar; şaşkınlık uyandırıcı hüner; genellikle müzik eşliğinde yapılan hareketler bütünü, temsil, piyes; fizik gücünü ve zekâyı geliştirmek amacıyla yapılan yarışma; hile, düzen" gibi anlamlara gelmektedir (Bozkurt, 2007:15).

Oyun üzerine pek çok açıklama yapılmıştır. Kimi bunu bir boşalma, kimi enerji fazlasını atma, kimi çocukların büyürken acıyı hissetmemeleri için bir fizyolojik etki, kimi de taklit içgüdüsünün doygunluğunu sağlamak olarak tanımlamışlardır. Bir kurama göre oyun genç insanın ya da hayvanın ileriki yaşamının gerektirdiği uğraş ve eylemlere bir hazırlıktır (And, 1974:14).

Oyun, Türkçemizde geniş anlamlı bir deyimdir. "Oyuna getirmek", "Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu" sözlerindeki "hile", "düzen" anlamları bir yana, deyim tiyatro, kukla, karagöz, orta oyunu gibi seyirlik gösteriler için de kullanılır. Oyunun bir de "dans" anlamı da var. Son olarak da çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin, günlük geçim didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarında, herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile didinmelerini sağlayan eylemlerdir. Bunlar: Cirit, güreş, horoz dövüşü, saklambaç, bilye, topaç, aşık vd. dir (Boratav, 1994:232).

1.6.1. Çocuk Oyunları

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Çocuklara özgü oyunların bir kısmını büyükler küçükler için oynarlar. Bu oyunların tek seyircisi çocuk, aktörü onun yakınlarından bir büyüğü, anası, babası, ablası olur. Çocuklara özgü oyunların bir kısmını ise çocuğun tek başına ya da arkadaşları ile oynadığı oyunlar oluşturur (Boratav, 1994:237)

Büyüklerin küçükler için çıkardıkları oyunlar çeşitlilik gösterir. Sırf çocuğu eğlendirmek için tekerlemeler söylenerek çocuğun boynu gıdıklanır veya çocuğu eğlendirecek sözler ve hareketler ona yürümeyi, konuşmayı, kendi vücudunu, çevresindekini öğretmeyi amaç edinen oyunlar oynanır (Boratav, 1994:237).

İlk çocukluk çağı 2 yaşından çocuğun okula başlayacağı yaşa kadar olan zamanı ifade eder. Bu çağda çocuk oyun ile tanışır ve oyun çağı içine girer. Çocuk ilköğretimin ilk kısmında ikinci çocukluk çağını yaşar. Bu çağda sosyalleşen çocuğun oyun dağarcığı genişler. Artık yeni oyunlar oynamaya ve sorumluluk duygusunu öğrenmeye başlar. Son çocukluk çağı ise ilköğretimin ikinci kısmında yaşanır. Bu dönemde ise çocuk erinlik dönemini yaşadığı için yaşına uygun oyunlar oynamaya başlar (Artun, 2005:321).

Birleşmiş Milletlerce kabul edilen Çocuk Hakları Beyannamesinin 7.maddesi çocuğun terbiye amaçlı oyunlara ve eğlendirici faaliyetlere katılma hakkıyla ilgili olup toplumlar ve devletler onun bu hakkı kullanmasından sorumlu tutulmuştur. Tarihi bulgular bazı çocuk oyunlarının asırlardan beri yaşadığını göstermektedir. Birçok oyun tasvirinin yer aldığı Mısır mezar resimlerinden Benihasan'da milattan önce 2000 yılına ait bir kız çocuğu ellerindeki birkaç topu sırayla havaya atıp yakalamaya çalışırken görülmektedir. Hititler'den kalma Kargamış kral burcu kabartmalarında kral çocukları topaç ve beş taş benzeri oyunlar oynarken, Maraş'ta Gömütaşı'nda bulunan bir Hitit kabartmasında da annesinin dizleri üstünde ayakta duran çocuk ayaklarını iple bağladığı kuşla oynarken tasvir edilmiştir. Bizans Büyük Saray mozaiklerinde tekerleklerle oynayan çocukların tasviri yer almaktadır. Tarihi eserler arasında çocukların oynadığı top, topaç, araba, bebek gibi oyuncaklar bulunmuştur (Bozkurt, 2007:15).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- **Lilliş Oyunu (topaç):** 4-5 çocuk oynar. Oyuna başlarken bir kişi komut verir, lillişler ipe sarılır ve yere fırlatılır. Yere fırlatılan topaçları en uzun süre döndürmek oyunun temel amacıdır. Yerde dönmeyen, devrilen topaç alınmaz yerde kalır. Diğer topaçlar bu topaca vururlar. Ancak yerdeki topacı döven topacında dönmesi gerekir. Yerdeki topaca vuramayan topaç sahibi, topaç dönerken eline alır ve yerdeki topaca değdirmeye çalışır. Hala vuramadıysa, yerdeki topaç sahibi topacını alır ve vuramayan topacı yere yatırır. Bu sefer

herkes bu topaca vurmaya çalışır. Amaç kazanmak değil topacı yaralamaktır. (K16, K18, K41)

- **Mullahara Oyunu**: Akşamları oynanan çekişmeli bir oyundur. Saklambaca benzeyen bu oyunda ebe sesli olarak oyuncuların gittiği yerleri söyler. Bu şekilde saklanan kişiler yerlerini değiştirir. Ebenin ilk bulduğu kişi, ebenin belirlediği taşa basmak için onunla yarışır. Eğer taşa basamazsa ebe tüm oyuncuları çağırır ve hepsine ceza verir. (K19, K53)
- **Güvercin Taklası:** 8 ya da 10 kişiyle oynanır. 4 kişi 2 – 2 karşılıklı olmak üzere kafa kafaya vererek yere eğilirler. Kafasını eğen 2'li oyuncular elleriyle omuzlarına destek olurlar. Diğer oyuncular bu 4 kişinin üzerinden atlarlar. Atlayamayanlar yenilir.(K19)
- **Aşık Oyunu:** Bu oyun için koyun, keçi, kuzu ya da oğlağın arka adalesinden çıkarılan kemiğe ihtiyaç vardır. Aşık bu kemiğin adıdır. Kemiğin dört tarafı da farklı şekildedir. Çukur olan kısmına "çik", tümsek olan arka kısmına "tök", düz olan taban kısmına " gart", çukur ve şekilli olan yan yüzüne de "pav" denir. Bu kemik genelde kurban bayramında temin edilir. Aşık kemiği yün boyama zamanı boyanır. Boyanan aşıklarla oynanabilir. Aşık oyunu 6 kişiyle oynanır. Oyuncular aşıkları bir çizgiye yanlamasına dizerler. 3 ya da 5 metreden, ellerindeki ikinci aşıkları sırayla çizgidekilere atarlar. Yerdeki aşığı vuran kişi kendi aşığının şekline göre kazanır veya kaybeder. Kendi aşığı "çik", yerdeki aşık "tök" ise alır. İkisi de aynı pozisyonda ise aşık atan yerdeki aşığı alamaz. Aşık atan kişinin aşığı "pav" ise yerdeki aşıkların hepsini alır. Bu oyunda hile serbesttir. Aşığın tök tarafı kazılır. İçine kurşun dökülür. Üzerine de çam sakızı sürülür. Kemik oyulurken çıkan parçalar ezilip bu çam sakızının üzerine yapıştırılır. Böylece çam sakızının izi kaybolur, hile anlaşılmaz.(K95)
- **Coda Oyunu**: Değneklerle oynanır. 10- 15 çocuk oynar. Birer metre uzunluğunda çizgi çizilir arasında 1 metre boşluk olur. İki çizginin arasına bir değnek konur. Değneğin başında ebe bekler. Diğer çocuklar sırasıyla değneğe vurmaya çalışır, vuramayan ebe olur.(K3)
- **Kala Oyunu:** 4-5 tane büyük taş toplanır. İki grup olur ağ ve gö (yeşil). Gruplar sırasıyla ortadaki taşları vurmaya çalışır. Vuranlar diğer grubun sırtına biner. (K3, K18)

- **Kemik Atmaç**: Oynanacak kemik işaretlenir. Başka kemik kullanılmasın diye. İki grup olur. Grubun biri kemiği saklar diğeri de aramaya başlar. Bulan grup saklayan grubun üstüne biner, bulmazsa tam tersi olur. Sırta binme kemik atılan yere bir löbe (taş) konur oraya kadar taşınır.(K3, K18)
- **Sıçan Çekiştirmece**: Uzun bir ip, ortada ebe. İp iki taraftan çekilir. Ortadaki ebe iki tarafın oyuncularından birini yakalarsa ortaya o geçer.(K3)
- **Çelik Çomak Oyunu**: Oyuna başlamadan önce takımları belirlemek için sayışılır. Her takın 3 ya da 10 kişi olur. Takım kaptanları kura çeker. Kazanan takım çelik ve değnek tarafını alır. Kaybeden taraf da çelikleri karşılamak için çalı alır. Geniş bir alanda oynanır. Çeliğin belli bir mesafeyi geçmesi beklenir. Bunun için bir taş konur. Bu taşı aşmak gerekir, aşamayan elenir.

  Çelik: 15 – 20 cm uzunluğunda, 2-3 cm meşe tahtasıdır.

  Çomak: 75-100 cm, 2-3 cm eninde meşe sopasıdır.

  Oyun başlarken çelik iki taşın arasında askıda kalır. Çomak bu taşların arasına sokulur ve hızla yukarı kaldırılır. Çeliği havaya kaldıran, havadayken çeliğe vurmak zorundadır. Vurduktan sonra çelik ortadaki taşı geçmelidir. Sınırı geçirirse çomağı tekrar iki taşın üstüne koyar. Bu defa karşı takım çeliği havada yakalamaya çalışır. Yakalayamazsa eliyle karşı tarafa atar. Atılan çelik, çomağa değerse atış yapan elenir. Eğer havada yakalarsa atış yapan yine elenir. Ancak arkadaşları fazla puanlarını vererek elenen oyuncuyu tekrar oyuna alır. Yoksa oyuna tekrar dönemez. Karşı takım, çeliği eliyle attığında atış yapanın sopasını vurmazsa çomak sahibi bu çeliği eliyle saydırmaya başlar. Ne kadar çok saydırırsa o kadar çok puan alır. Takımların çekişmesine sebep olan eğlenceli bir oyundur. Oyunda ağaç parçaları fırlatıldığı için sakatlanma riski yüksektir.(K19, K95)
- **Mesel Oyunu:** Oyuna başlarken şöyle diyorum:"Metel metel met atar; Eşkili yemiş göt atar" Eşkili: İçinde biber ve domates kurusu olan yeşil mercimek çorbası. Göt Atar: İştahlanır, oynar. Şimdi sana bir bilmece soruyorum. Sen çok düşünüyorsun cevabını veremiyorsun. Ben de sana diyorum ki :"Eğer sorumun cevabını almak istiyorsan bana Fıyrat Dağı'nı ver."Sen de soruyu merak etiğin için bana Fıyrat Dağını veriyorsun."Fıyrat Dağını verdim geddi " diyorsun. Ben de diyorum ki: "Fıyrat dağı gel seni yeyim, içeyim, hoş muradına geçeyim…" Sorunun cevabı şudur diyorum. Oyun böyle devam ediyor. Soruyu sorup da

cevabını alamayan çocuğun dağı çok olur. Çocukların hayal dünyasını yansıtan değişik bir oyundur. (K2)

1.6.2. Büyüklerin Oyunları ve Eğlenceler

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türklerde öteden beri geçerli olan oyunlar, yetişkinlerin oynadığı oyunlar ve çocuk oyunları diye ikiye ayrılabilir. Yetişkinlerin oyunları eski Türk geleneklerine ve hayat tarzına göre farklılıklar gösterirdi. Toplum önünde, törenlerde, şenliklerde oynanan ve daha çok yarışma niteliğinde olan oyunlar (cirit, çevgân, matrak, amud v.b.) yalnız erkekler tarafından oynanırdı. Kadınlar: a) kapalı yerlerde, salon oyunları denilebilecek oyunlar oynarlardı (fincan, peçiç, yüzük, mendil v.b.); b) açık havada kırlarda oynanan oyunlar (yumurta, çuval v.b. yarışmaları, yağ satarım bal satarım, bezirgânbaşı, cicoz, körebe, kadifeci güzeli gibi tekerleme veya şarkılarla oynanan oyunlar) (M.L, 1992:309).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- **El El Üstünde, Kimin Eli Üstünde:** Bir oyuncu ortaya yatar çevredekiler onun üstüne ellerini koyar. Yatana sorarlar "El el üstünde, kimin eli üstünde?" cevap olarak birini söyler, bilemezse "kaldır kaldır vur." denir. En üstte kimin eli varsa oyun devam eder. Bilirse yatan kalkar en üstte eli olan yatar. Yaylamız Kürebeli'de çok oynanır. (K4, K16, K17, K18, K21, K80, K102, K103)
- **Eşim Eşim Oyunu:** 8 ya da 10 kişiyle oynanır. Oyuncular halka oluşturur. Bir taş sırayla elden ele dolaşır. Her oyuncunun bir eşi olur. Eşini şaşıran bu taşı alır. Başlar söylemeye: " Eşim eşim kimdir eşim? Elime bir okka taş verdiler bunu kim götürür?" diye sorar. Diğer oyunculardan biri " Ahmet götürür." der. Ahmet'in eşi kimse hemen atılır ve "O götüremez, götürü götürü usandı." der. Ebe tekrar sorar "Ya kim götürür?" der. Başka bir oyuncu " Götüren eşek iyi götürür." der. Bu şekilde devam eder, elden ele dolaşan taş yanılan oyuncuya verilir. Şaşıran oyuncu yere yatırılır. Herkes sırtına vurmadan önce sırtını sıvazlar. Bir oyuncu "Dağdan keserler hezeni, gelir uzanı uzanı, bu oyunu bilmiyon da neden oynuyon bilmem ne yaptığımın don kazanı!" der oyuncular

vurmaya başlar. Düğün ve kınada da oynanır. (K3, K4, K16, K17, K18, K21, K80, K102, K103)

- **Kırdı Kırdı Oyunu:** Yaz geceleri evlenecek gençler 'kırdı kırdı' oyunu oynar. Bu oyunda kişi sınırlaması yok. Saklambaç gibi. Saklanan kişi bulunursa ebe beklenen yere kadar bulanı sırtında götürür. Bir taraf saklanır bir taraf bulmaya çalışır.(K1)
- **Yattı Kalktı Kabak Oyunu:** Kürebeli Yaylasında akşamları yemekten sonra çay demlenir, sohbet başlar sonra bu oyunu oynardık. Oyuncu sayısı 8-10 kişi. Ortada boşluk oluşturacak şekilde daire oluşturulur ve oturulur. Oyuncuların her biri meyve sebze isimlerini alırlar. Turp, zırt, soğan, söven, kabak, tabak, elma, armut. Birinci oyuncu ; tabak yattı kalktı elma der. Bunu duyan elma; elma yattı kalktı zırt der. Diğer oyuncu zırt yattı kalktı turp der. Turp yattı kalktı kiraz. Der. Bu tekerleme hızlı bir şekilde söylenmeye çalışılır. Her tekerlemeden sonra oyuncu yere secde şeklinde kapanır ve kalkar. Tekerlemeyi yanlış söyleyen oyuncu ortaya yatırılır. Uzun hava şeklinde veya hızlı şekilde "dağdan keserler hezeni, getirirler uzanı uzanı, sen bu oyunu bilmiyordun ne diye oynuyordun …. Kel kazanı" denir. Bunu söylerken ceza alan oyuncunun sırtı sıvazlanır, tekerleme biter bitmez sırtına yumruk indirilir. (K3, K4, K16, K17, K18, K21, K80, K102, K103)
- **Vardı Çiçek Oyunu:** Oyuncu sayısı 8 ya da 10 kişi. Oyuncular halka oluşturacak şekilde oturur. Birbirlerine sırayla sorarlar. Şaşırmadan hızlı bir şekilde her cevapta farklı çiçek ismi söylenmesi gerekir. Şaşıran oyuncu elenir.

  Vardı çiçek,
  Ne çiçeği?
  Armut çiçeği.
  Vardı çiçek,
  Ne çiçeği?
  Portakal çiçeği.
  Vardı çiçek,
  Ne çiçeği?
  Pancar çiçeği.
  Vardı çiçek,
  Ne çiçeği?

Domates çiçeği.
Vardı çiçek
Geldi boklu Ömer
Çekme bulaşırım.
Vardı çiçek
Geldi boklu Ömer
Vardı Küllük Tepesi
Osurma korkarım. (K3, K4, K16, K17, K18, K21, K80, K102, K103)

- **Yüksük Oyunu:** Düğünde kadın ve erkekler ayrı eğlendiği için, özellikle akşam vaktinde erkekler toplanıp çeşitli oyunlar oynardı. Bu oyunlardan yüksük oyunu en çok sevilenidir. Bu oyunda iki taraf vardır. Tepsi üzerine altı tane fincan konulur. Bu fincanların birinde yüksük saklıdır. Karşı tarafın yüksüğü bulması istenir. Yüksüğü bulan kişi kendi tarafına bir puan kazandırır. Kazanamayan taraf cezalandırılır. Kazanan tarafın seçilen başı, cezayı belirler. Bu cezalar zor ve ağır cezalardır. Islak havlu ile cezalı gurubun ellerine vurulması ya da keven otu ile tıraş yapılması gibi. Bu oyun düğünlerimizde oynanmamaktadır. (K5,K37,K38)
- **Tura Oyunu**: İyi koşan sekiz on kişilik bir grup oyuncu seçilerek ellerine birer deri kemer alarak arkasında koşup vurmak suretiyle tura oynanır. Tura oyunu geniş bir alanda oynanır. Düğün sahibi, bu oyunun galibine verilmesi için çeşitli hediyeler koyar ortaya. Gençlerden iki grup seçilir. Gruplardan herhangi biri kurayla oyuna başlar. Kurada kazanan gruptan biri herhangi bir eşyayı grup üyelerinden birinin arkasına saklar. Saklama işini yaparken de kendi kendine "yağ satarım bal satarım eşeğim ölmüş ben satarım" gibi tekerlemeler mırıldanır. Böylece karşı grubu yanıltmaya çalışır. Saklama işi bittikten sonra karşı gruptan biri saklanan eşyanın kimin arkasında olduğunu tahmin eder. Eğer bilirse saklama işi diğer gruba geçer. Bilemez ise saklama işini yapan grup üyesi diğer grup üyelerinden yanlış tahmin yapanı kemerle dövmeye başlar. Bu arada oda kaçmaya başlar. Biri kaçar diğeri kovalar. Bu durum, diğer tarafın doğru tahmin yapmasına kadar devam eder. Gruplardan biri pes edene kadar oyuna devam edilir. Oyunda önemli olan iyi koşmak ve kemerle dayak yememektir. (K3, K40, K44, K49, K50, K51)

- **Zunk Oyunu: S**insin ateşi yakıldığında davul-zurna eşliğinde özel yumruk havası çalınarak oynanır. Zunk oyunu bir güç gösterisidir. Oyun, davulun çalması ile başlar. Oyuncu taraflarından birisi oynayarak, ritimli hareketler yaparak orta yere kadar gelir ve ayakta bekler. Sağlam bir şekilde durarak sırtını döner ve karşı taraf oyuncularından birisinin gelerek ortada duran oyuncunun sırtına veya sok kol üzeri omzuna doğru yumrukla vurmasını bekler. Gelen oyuncu, ortada duran oyuncunun sırtına veya omzuna olanca hızıyla yumrukla vurur. Bu sefer yumruğu yiyen oyuncu fırlayıp oyundan çıkar ve yerine yumruğu vuran oyuncu ortada durur. Aynı şekilde karşı grupta bulunan oyunculardan birinin sırtına veya omzuna yumrukla vurmasını bekler. Yumruğu vuran oyuncunun ortaya çıkarken yaptığı hareketler, ortadaki oyuncuyu korkutmaya yönelik bir meydan okumadır. Oyun bu şekilde dönüşümlü olarak gruplar arasında devam eder gider. Ortada, yumruk yemeyi bekleyen oyuncunun yumruğun etkisi ile sarsılıp yere düşmesi ile karşı taraf oyunu kazanmış olması sayılır. Tura ve zunk oyunu gençler arasında kavgaya sebep olduğu için bugün terk edilmiştir. (K3, K39, K40, K44, K49, K50, K51)
- **Serçe Oyunu:** Düğünün ilk günü geç saatlerde oynanır. Oyuna başlamadan önce bir ebe seçilir. Seçilen ebenin arkasına 8–10 kişi dizilir. Ebenin elinde uzunca bir çubuk olur. Ebenin arkasına dizilen kişiler her hareketinde ebeyi aynen taklit etmek zorundadır. Ebe otururbut onlarda oturur, ebe koşarsa onlarda koşar, ebe elbise çıkartırsa onlarda çıkartır. Oyunun en dikkat çeken hareketi herkesin ebe eşliğinde kıyafetini çıkarmasıdır. İç çamaşıra kadar kıyafetler çıkarılır yere bırakılır. Yere daire şeklide bırakılan kıyafetlerin etrafında 3-4 tur oynanır. Sonra ebe hem oynar hem de sırayla kıyafetleri giymeye başlar, diğer oyunculardaaynısını taklit etmeye çalışır. Aynı hareketi yapamayan oyunculara ebe çubukla vurur ve cezalandırılır. Bu hareketler yapılırken davulcu yöreye ait "it yola düştü" havasını çalar**. (**K3, K4, K39, K40, K44, K49, K50, K51)
- **Arı Oyunu:** 3 kişi oynar. Ortada ebe olur. 2 kişi ebenin sağında solunda olur. Ebe diğer iki kişinin ayaklarına basar. Eller göğüs hizasında yumruk yapılır. Kollar çapraz olur. Diğer iki oyuncu da aynısını yapar. Ebe parmaklarıyla burnunu kapatır ve arı gibi ses çıkarmaya çalışır. Onlarda ebeye vurmaya çalışır. Arada biraz mesafe olduğu için vurmak zor olur. (K8, K9)

- **Göde Oyunu.** Bir vezir bir gizir olur. Bir kişi meleği olur. Karnı kuşakla iyice sarılır, iyice meydana çıksın diye. Erkekler kız kılığına girer. Bir başka erkek gelir kızları tavlamaya çalışır, gizir müdahale eder kovalar.(K40, K44, K50, K51)

1.6.3 Geleneksel Sporlar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Güreş, göçebe ve köy yaşamı süren eski Türklerin en çok ilgi duydukları, en eski spor türüdür. Güreşin doğuşu, insanoğlunun bir "beden kültürü düşüncesi"ne sahip olmadığı zamanlara kadar iner. Doğayla baş edebilme aşamasında bir güç gösterisi olan güreş, aynı zamanda, bir bayram sevinci paylaşılırken ya da ölü gömme törenlerinde olduğu gibi halkın kederini dağıtmak amacıyla başvurulan gösterilerin en başında yer alır (Yıldız, 19:63).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Güreş ata sporumuzdur. Halkımız güreş sporuna büyük ilgi gösterir. Belediyemiz yaz aylarında festival düzenlemektedir. (K49)

1.6.4. Değerlendirme

Yörede farklı çocuk oyunları oynanmaktadır. Bunlardan en ilginç olanı "aşık oyunu" dur. Büyüklerin oynadığı oyunlar uzun kış gecelerinde ve Kürebeli denilen yaylada oynanan oyunlardır. Bunun dışında düğünlerde oynanan oyunlar vardır. Bu oyunların bir kısmı zorluğu, sıkı çekişmelere sebep olması, bilen kişilerin azalması gibi sebeplerle günümüzde oynanmamaktadır. Serçe, tura, zunk oyunları çevre ilçelerde de oynanmıştır. Bu üç oyundan tura ve zunk, oyunun taraftarları arasında sert çekişmelere ve kavgaya sebep olmasıyla bugün oynanmamaktadır. Ancak serçe oyunu düğünün ikinci akşamı oynanır ve son derece eğlenceli bir oyundur. Gece geç saatlerde günümüzde de oynanmaya devam etmektedir.

Geleneksel sporlardan ata sporumuz güreş yörede büyük ilgi görmektedir. Yaz aylarında ilçe belediyesi tarafından güreş şenlikleri tertip edilmektedir. Yine ata sporumuzda cirit yörede son zamanlarda ilgi görmeye başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1.Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri

2.1.1.Türkü

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkü, anonim halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım türüdür. Türkü, ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma şekliyle söylenen bir nazım, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur (Kudret, 1980:295).

Türküler genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar. Başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılırlar. Türküler, böylece anonimleşirler. Önceleri mahalli hüviyet gösteren türküler, zamanla millî hüviyete bürünürler. Türkülerin anonimleşmesinde, daha ziyade göçler, kervanlar, askeri sevkler, gurbete iş için gidişler, gezgin halk şairlerinin faaliyetleri, yakın zamanda basın yayın organları rol oynar (Doğan, 1999:132).

Türkülerin ortaya çıkışları incelendiğinde toplumu ilgilendiren konular, ezginin dokunaklı oluşu, sanat yapısının yüksek oluşu gibi etkenlerin türkülerin ömürlerini uzattığı ortaya çıkmıştır. Türküler, hiçbir zaman ilk çıkışlarındaki gibi varlıklarını koruyamazlar. Bu durum sadece sözlerde değil, ezgilerde de görülür. Türküler zaman aşımı, kişiden kişiye geçiş esnasında yeni uygulamalarla beslenerek kendini yeniler (Artun, 2008:131).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde derlediğimiz 36 türküyü Erman Artun'un türkü tasnifinden yola çıkarak şöyle sınıflandırabiliriz:

1. Lirik Türküler
2. Taşlamalı- Takılmalı Türküler
3. Tören ve Mevsim Türküleri
4. Doğayı Konu alan Türküler
5. Oyun Türküleri

1. Lirik Türküler

TT-1

Araz araz han araz
Bingöl'den kalkan araz
Her geçene yol verdin
Mene mi düştü garez

Arazın kınağında
Gül biçtim orağında
Ararım nazlı yâri
Yanarım çırağıyla (çıra ile)

Araza vurdum teşti
Araz bulandı geçti
Muhannet emmim kızı
Benim de vaktim geçti

Araz araz han araz
Bingöl'den kalkan araz
Âleme geçit verdin
Bana mı düştü garez

Arazın kenarında
Gül biçtim orağınan
Yitirdim nazlı yari
Ararım çırayınan (K41)

TT-2

Ne dayanmış duruyorsun söğüde
Kendi küçük gözler oynar yuvada
Sen beni uğrattın bu büyük derde
Eylen Zalham eylen ekin ekilsin

Eylen Zalhan eylen ekin ekilsin
Çimdiğin göllerin buzu çözülsün
Seni sevenlerin beli bükülsün
Eylen Zalham eylen ekin ekilsin (K41)

TT-3

Bu duman kara duman
Doldurmuş dereleri
Kız kime saklıyorsun
O güzel memeleri

Dere geliyor dere
Kumunu yara yara
Dere gel beni götür
Yârin olduğu yere

Dere gelir buz bağlar
Yanları yarpuz bağlar
Beni bir gelin vurdu
Yaramı bir kız bağlar (K41)

TT-4

Üzengimi gerdim durdum
Ben arkamı sana verdim
Arkam arkadaşım dağlar
Yol ver aşım dağlar

Şu karşıki karlı dağlar
Acep bizim dağlar m'ola?
Sıladaki benim anam
Oğul derde ağlar m'ola?

Kabeye giden hacılar

Yürekten çıkmaz acılar
Evdeki çifter bacılar
Oğul derde ağlar m'ola?

Nedir cürmüm nedir hatam
Neçe gurbetlerde yatam
Bir ihtiyar benim atam
Oğul derde ağlar m'ola? (K41)

TT-5

Daş başında duran kuş da
Kendi durur gönlü hoş
Kız sevmesi ne bilir de
Götür onu herge koş (çifte koş)

Çayırda kıldım namazda
Duam hakka yaramaz da
Cahillikte olanı da
Mevlam bile kınamaz (K41)

TT-6

Su sızıyor türküsünün yörede söylenen şekli.

Su sızıyor sızıyor
Taşların arasında
Eğil güzel öpeyim
Kaşların arasından

Kaşların kaş kabağı
Yanağından bal tabağı
Horoz gözün kör olsun
Ne tez ettin sabahı

Ben horozum öterem
Sesi sese kataram
Sen yârinle sarıl yat
Ben vaktinde öterem

Oğlan mavilim oğlan
Sözüne de kavilim oğlan
Enişten bana puşt demiş
Yalan sevdiğim yalan (K41)

TT-7

Pınar başı pıtırak
Hop nazlı yar
Pınar başı pıtırak
Leyli yar nazlı yar

O yar gelsin oturak
Nazlı yar nazlı yar
O yar gelsin oturak
Hop nazlı yar nazlı yar

Pınara kazlar geldi
Nazlı yar nazlı yar
Kanadı sazlar geldi
Hop nazlı yar nazlı yar

Ne mutlu pınar sana
Nazlı yar nazlı yar
Ne güzel kızlar geldi
Hop nazlı yar nazlı yar

Pınarın başındayım
Nazlı yar nazlı yar

On sekiz yaşındayım
Hop nazlı yar nazlı yar

On sekiz yaştan beri
Nazlı yar nazlı yar
Kızların peşindeyim
Hop nazlı yar nazlı yar (K41)

TT-8

Sandık sandığa dayalı
Yazması mavi boyalı
Ben seni böyle mi sevdim
Kaşı dudağı boyalı

Öldüm öldüm öldüm
Yar kıymetin yeni bildim
Benim kabahatim yok ki
Sen gel dedin bende geldim

Penceresi yeşil perde
Sen uğrattın beni derde
Allah belasını versin
Anılmayan kara yerde

Öldüm öldüm öldüm
Yar kıymetin yeni bildim
Benim kabahatim yok ki
Sen gel dedin bende geldim

Kaşların eğdirmişsin
Birbirine değdirmişsin
Çok da güzel değilsin yar
Sen kendini sevdirmişsin

Öldüm öldüm öldüm
Yar kıymetin yeni bildim
Benim kabahatim yok ki
Sen gel dedin bende geldim (K17, K18)

TT-9

Sana dedim sana kahpenin kızı
Ne zaman yüzümü güldüreceksin
Aşkına düşeli döndüm deliye
Korkarım kalbimi ulduracaksın

Bana doğru uzattığın elleri
Tatlı tatlı söylettiğin dilleri
On beş yılda büyüttüğün gülleri
Varıp bir kötüye yolduracaksın

Yağmur oldum yağdım yağdım bulandım
Irmak oldum aktım aktım duraldım
Yedi yıldır ben arkandan dolandım
Korkarım elleri güldüreceksin

Hiç biter mi Yemliha'nın çilesi
Dünya zaten kötülerin dünyası
Yar senin ettiğin naz neyin nesi
Korkarım gurbette öldüreceksin (K33)

TT-10

Ağ gelin de indi m'ola yayladan
Ağ gelin ah ah
Kaşın değil de gözün beni ağlatan
Ağ gelin sürmeli gelin

Sana bu güzellik kadir Mevla'dan

Ay gelin oy oy oy
Ölürüm alırım sevdiğim seni
Ay gelin sürmeli gelin

Ay gelin oturmuş taşın üstüne
Ay gelin oy oy
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Ay gelin sürmeli gelin

Bir selamın gelmiş başın üstüne
Ay gelin oy oy oy
Ölürüm alırım sevdiğim seni
Ay gelin sürmeli gelin

Bir taş attım karlı dağın ardına
Ay gelin oy oy oy
Vardı düştü de ağ gelinin yurduna
Ağ gelin sürmeli gelin

Bir bostan ektim de böğrü kabaklı
Bir gelin aldım da böğrü bebekli
Kara çalı çiftçilerin meseli
Attı beni ağ gelinin tasası (K17, K18)

TT-11

Mulla Hösüyönlerde gördüm güzeli
Düşündüm gül benzine gazeli
Maraş'tan beri de Saraycık beli
Göksun'un köyleri sana az gelin

Ne sordum da ne öğrendim adını
Yiyen yesin doyan doysun tadını
Gücücekten öğretirler kadını

Kemer’de Yalak’ta sana az gelin

Güneş düştü bakamadım gözüme
Can dayanmaz o yavrunun sözüne
Obruktan yukarı Mağara düzüne
O kıyı köylerde sana az gelin

Daha ötede de İnci mağarası
Dizilmiş gerdana benler sırası
Altı söğüt ile Sarız arası
Sarıçiçek eli sana az gelin

Sevdiğim destanın duyuldu ele
Altın kemer ister vurmaya bele
Oğlak Kayası ile Kara Kilise
Kurudere’yi de versem az gelin

Ben bilirim güzellerin halinden
Görünce vaz geçtim dünya malından
Bunu söyleyen de Ayvat elinden
Biliyon ki güzelleri az gelin

Âşık Halil senin methini eyler
Arada kalıyor benzer köyler
Dediğimden fazla vallahi beyler
Kış ayları senin koynun yaz gelin (K46)

TT-12

Dinleyin ağalar methedem size
Sağ olan kavuşur hayırlı yaza
Kayapınar köyündeki güzel gıza
Mevlam güzelliğini vermiş yerinde
Aslını sorarsan İğdebel’lidir

Topal alları gonca güllüdür
Gerdana dökülen çevre pulludur
Hub cemalin ay doğdurur âleme

Kirazdır dudaklar dişler inci
On beşine değmiş güzelin genci
Kirpikler eyliyor sevdiğim cengi
Ok atıyor kaşlarıyın arası

Ay gibi parlıyor o nazik tenin
Her yerde söylerim methini
Nerede yaşamış görmemiş günün
Boğam boğam kınalanmış ak elin

Uzamış saçların açmış güllerin
İki lisan konuşuyor dillerin
Kemer kuşak ister ince bellerin
Pek vurup da kıstırmaya sevdiğim

Eşkine açıkta yol ister atım
Tiryaki oğlanlar içiyor tütün
Kız sana kurban da çirkinler bütün
Açılmış bahçende gülü sevdiğim

Âşık Halil destan yazar kalemle
Çık önüne şu güzeli selamla
Yaram azgın şu yaramı merhamla
Çerkez kızı Allah'ını seversen (K46)

TT-13

O ateşti vücuduma bağrıma
Gerdanın göğsüme sarayım güzel
Uzat dudaklarımı dudaklarıma

Bir tatlı buseyi alayım güzel

İnan ki görmedim hayatta eşin
Beni zerhoş etti kirpiğin kaşın
Gerdandan bir karış ileri döşün
Yatıp da bir yudum emeyim güzel

Koynundadır meyvelerin manası
Olmuyor gönlümün sensiz gülmesi
Yanakların Çerkezlerin elması
İltizam et birini alayım güzel

Bütün güzelliğin bana gösterdin
Sinemde açılan gülleri derdin
Sonunda Fevziye nispetçi oldun
Söyle günahımı bileyim güzel (K47)

TT-14

Sevdiğim seninle sohbet eylesek
Naz biter gönüller şad olur m'ola?
Akl-ı selim kalem gelsin gurura
Desem zülf-ü yâre dokunur m'ola?

Eskiden nasılsak öyle olalım?
Sarılalım hülyalara dalalım
Küstük dargınlığa gel son verelim
Desem gözyaşlarım sel olur m'ola?

Yine kahkahan at gözlerin gülsün
Hüzünlü bakışın neşeyle dolsun
Sen bil ben bileyim el neden bilsin?
Desem yâd ellere bildirir m'ola?

Nazlı yâre ne söylesem alınır
Sitem eder serzenişte bulunur
Kol kırılır yen içinde kalınır
Desem gayrı naza son verir m'ola?

Hüseyin Keçe'yim ne gelir elden
Ayrılmamız için var mı bir neden
Haksız ben olayım veyahut da sen
Desem insaf eder sarılır m'ola? (K25)

TT-15

Saçların sarıdır gözlerin ela
Seni hangi soydan yarattı Mevla
Kaşında kalem var elinde kına
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Nereden gelmesin aslın nereli
Göz, Toprakpınarı, Keskin Dereli
Kayapınar'lı mı İğdebel'li mi?
Kız sen Höketçenin neresindensin?

Gedikten inersin ayağın tozlu
Topuklu'dan beri gel nazlı nazlı
Baban dokuz oğlan on dokuz kızlı
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Kızıltepe'deki Kızıllıktan mı?
Arpa tarlasından, Topuklu'dan mı
Gücüllü, Köttere, Beşoluk'tan mı?
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Çoban kızı mısın, bahçıvan mısın?
Bey kızı mısın, sıradan mısın?

Aşiret, göçmen mi, gariban mısın?
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Kan'ın gediğinden aştım da geldim,
Pınarlar Köyü'nden haberin aldım,
Toruk'ta ararken Bolat'ta buldum,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Ayvat'ta rastladım kilim dokuyor,
Girdim camisine Kur'an okuyor,
Papatya toplamış sümbül kokuyor,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Damlalı'dan geldim ayağım çamur,
Keveklidere'de tuttu bir yağmur,
Tandıra gidiyor elleri hamur,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Tozlu'da bir güzel koyun sağıyor,
Selam verdim başın öne eğiyor,
Düştükçe yoluna derdim büyüyor,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Yolum düştü şu Fıyrat'ın ardına,
Geçerken uğradım Çerkez yurduna,
Sordum sual ettim her bir ferdine,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?

Doğanlı'ya vardım bağın bozuyor,
Elinde kalemi mektup yazıyor,
Yolum Pekmezli'den yana uzuyor,
Kız sen Höketçe'nin neresindensin?
Seyrettim Evci'yi giden gelen yok,

Güzelim’den sordum adın bilen yok,
Düşmüşüm derdine ortak olan yok,
Kız sen Höketçe’nin neresindensin?

Çatalçam deresi derindir derin,
Karsavran Köyü’nden geldi haberin,
Ortaköy’de midir, Şar’da mı yerin?
Kız sen Höketçe’nin neresindensin?

Yamanlı Köyü’nün ortası pınar,
Sürmeli keklikler suyuna konar,
Bekledim gelmedin ciğerim yanar,
Kız sen Höketçe’nin neresindensin?

Bilmem iner misin gene pınara?
Bakışlar sineme eyledi yara,
Zavallı Remzi’yi gel çekme zora,
Kız sen Höketçe’nin neresindensin? (K2)

TT-16

Yamanlı Köyü’nden Bekir DAĞLI’nın Tufanbeyli’nin her köyünün kızları için söylediği türkü.

Sabahınan erden kalkar
Koluna helkeyi takar
Sığırı kapmaya kopar
Tufanbeyli güzelleri

Ustaları yapar yapı
Böyük evler çifte yapı
Zannedersen pekmez küpü
Pekmezlinin güzelleri
Hastanenin önü ırmak

Yaşıkıyor burda durmak
Zannedersem ballı kaymak
Hastanenin güzelleri

Kazlar gelir usca usca
Ellerinde yeşil bohça
Yamanlı'da var birisi
Onun adı gısır Hatça

Çatak'ta da koca mezar
Her gelen de yazı yazar,
Ayağı cıvık pekçe gezer
Şu Çatağın güzelleri.

Derelerde biter kavak,
Yaprakları ufak ufak,
Boyu uzun aklı savak,
Şo Noldaş'ın güzelleri.

Bir eline alır elek,
Bir eli bir elinden dölek,
Sanırsın ki Huri Melek,
Ortaköy'ün güzelleri.

Şalvarı çeker beline,
Gider sürünün içine,
Gülyağı sürmüş saçına,
Şo Şanşa'nın güzelleri.

Kirişsiz pamuk atılmaz,
Her güzele laf satılmaz,
Evcilerde güzel çok da,
Bir gün yanında yatılmaz.

Mısır’dan dokurlar hasır,
Birine bulmuyok kusur,
Gelinleri bütün kısır,
Demiroluk güzelleri.

Sabahleyin erken kalkar,
Ayna alır yüzüne bakar,
Esans yağı gibi kokar,
Doğanlı’nın güzelleri.

Bir gün göreceğim ayı,
Ortada görmedik payı,
Her birisi Urfa Tayı,
Akpınar’ın güzelleri.

Evde itleri uluşur,
Adamları pek gülüşür,
Dağda çobannan buluşur,
Damlalı’nın güzelleri.

Höketçe’nin ardı daşlı,
Adamları serin başlı,
Kızları da kırk oynaşlı,
Mağaranın güzelleri.

Ken’in arkasında kaya,
Ne dersek de gelir hayâ,
Her birisi türlü maya,
Şu Ken’in güzelleri.

Dağlarda da buldu ini,
Bizim köyde çoktur fini,

Her birisi örencini,
Yamanlı'nın güzelleri.

Kurt kulağının ince yolu,
Kırıldı Bekir'in kolu,
Sanırsın yaylanın yolu,
Gazzıklı'nın güzelleri.

Oluğu çifte akıyor,
Güzeli bize bakıyor,
Âşık destanını okuyor,
Kayarcık'ın güzelleri.

Dağlarda da olur toruk,
Bağlarında çoktur koruk,
Eliyinen Herif buluk,
Çukurkışla güzelleri.

Naçar deli gönül naçar,
Eliyinen kapı açar,
Sekiz günde bir kız kaçar,
Kirazlıyurt güzelleri.

Gelin kızlar halı dokur,
Hoca'da çocuklar okur,
Ne Adana'da ne Urfa'da
Var mı Dağlı Bekir'in eşi. (K3, K97)

2. Taşlamalı- Takılmalı Türküler

TT-17

Halil Varol Ayvat Köyünde dereden karşıdan karşıya geçerken tahta köprünün başında oturan kadınlar ona yol vermezler. Bunun üzerine aşağıdaki türküyü söyler.

Üç beş kadın toplanmış hazeni
Terbiye görmemiş yoktur düzeni
Ayak uzatıp mağdur etmen gezeni
Biraz toparlanın ne olur kele

Biraz toparlan da bir kıyam göster
Bizim büyüklerimiz hep böyle ister
Doğrudur sözlerim vallahi dostlar
Evlere oturun laf edin kele

Arabalar geçer yollarda tozar
Bir çift laf söylesem belki de kızar
Âşıklar sözünü manalı yazar
Bu destanda size az olur kele

Bir adım kalarak önünü geçer
Bir şey diyemezsin kalırsın naçar
Hırslı hırslı yürür bir de poz saçar
Orada nutuğu alırsın kele

Âşık Halil uğraşma soysuz olanla
Laf ederler ko gıybet yalanla
Sohbet eyle ehl-i kâmil olanla
Kötüler başına bela olur kele (K46)

TT-18

Âşık Yemliha toplumdaki yozlaşmaya, tarihe kültüre ilgisizliğe tepkisini türküyle dile getirir.

Tarihini bilen üç beş olmasa
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı
Hayaller tükense düş olmasa
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Yurdumu bozmaya ediyor gayret
Bakın onu bana eyledi illet
Doğudan batıdan bu cahil millet
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Doğudan batıdan banasın diyor
Öldürün de geçin çenesin diyor
Allahuekber suçsuz diyor
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Yemiha sözüne birini ekle
Vatanım ne güzel toprağım kokla
Çanakkale'yi git gez yokla
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı (K33)

TT-19

Yamanlı Köyünden Halil Uygun'un dünyanın geçici olduğunu, insanların mal mülk peşinde koşarken ölümü unutmasını dile getirdiği, insanları tamahkâr olduğu için eleştirdiği türkü.

Dünya varlığına gönül verenler
Höketçe'ye gitmedi mi yolunuz
Sakın sözlerime kızman erenler
Mezarlık da yok mu sizin ölünüz
Güç bela bir motor alır kapıya
Güvenmem gardaşım sahte tapuya
Cami önündeki tahta kapıya
Er geç binecektir gardaş birimiz

Kimse demesin ki benim mülküm çok
Mezar yeri hep eşittir git de bak
Fakiri zengini giyer beyaz gömlek ak
Burda kalır altın akçe pulumuz

Fakir fukaranın hakkını yediysen
Allah değil kula boyun eğdiysen
Hayır hasenatsız kefen giydiysen
Sual günü ne olur bilmem halımız

Hacı Halil yardım etsin yaradan
Hoş görünür Kâbe Cebel Hıra'dan
Er geç dönecektir her kul buradan
Burda kalır gardaş tarla takım malımız (K30)

TT-20

Yamanlı Köyünden Halil Uygun'un içki ve sigara tiryakilerini eleştirdiği türküsü.

Biraz da methetsem tiryakilerden
Önü densizliktir bilin efendim
Eğer içtiysen acı tütünü
Terk edemem bu marazdır efendim

Sigaran elinde çalım yaparsın
Öksürük gelince yere çökersin
Paran ile sen canını satarsın
Paranı safayla yesen olmaz mı?
Çek sigarayı da koyur dumanı
Öksürük yakandan vermez amanı
Çenen tanbur çalar döşün kemanı
Alışmışsın terkedemen gardaşım

Altunbaş da hepisinin başıdır
Çoğu bunun adını yeni işitir
Hırıldayan tiryakinin döşüdür
Alışmışsın terkedemen gardaşım

Kulüp kutusu cepte gezdirir
Tütün yoksa çocukları bezdirir
Kendi eliyinen mezar kazdırır
Tarhana çorbası içsen olmaz mı?

Bafra Yeniharman gayet ağırdır
Birinci ikinci merak dağıtır
Bunu alıştıran gençlik çağıdır
Alışmışsın terkedemen gardaşım

On beş sene içtim buna alıştım
Adam oldum insanlara karıştım
Neçe aklı yetenlere danıştım
Derde şifa demediler gardaşım

Ucu pamukluyu bir gün içmedim
Bizim Anadolu Birincimiz var
Viski görsem pekmez şerbet sanarım
Daha neler var neler neler var

Neden Mevlam bizi böyle ayırmış
Düşündüm ki hep zengini kayırmış
Anam on iki tane yavru doğurmuş
Bizim doğum evi ahırımız var
Daha neler var neler neler var

On katlı binaya çıksam korkarım
Taksiyle gezmeye gitsem korkarım
Süngerli döşekte yatsam bıkarım
Gezmek için özel eşeğimiz var
Daha neler var neler neler var

Kimi Samsun içer kimisi Harman

Kiminin dizinde kalmamış derman
Kimi Perihan da kimisi Nerman
Bizim Ayşe Fatma gardaş Hacı Halilimiz var
Daha neler var neler neler var (K30)

TT-21

Âşık Yemliha ile görüşmeye gittiğimizde eşinin evde olmaması ve ikram edecek yiyecekleri bulmakta zorlandıktan sonra sazıyla söylediği türkü.

Canım avrat sen buradan gideli
Ağlıyorum gülemiyom vallaha
Sen gideli kimse açmaz kapımı
Evimizde duramıyom vallaha

Kimse gelip yoklamıyor heç bizi
Özledim görestim kız vallah sizi
Dolaba koyduğun yarım karpuzu
Sen olmasan dilemiyom vallaha

Yemliha da düzen verdi sazına
Komşular gülüyor evin tozuna
Ara sıra kör diyordun gözüme
Süpürgeyi bulamıyom vallaha(K33)

3. Tören ve Mevsim Türküleri

TT-22

Ana kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kırılasıca emmilerim
Heç oğlunuz yok muydu?

Şu görünen ekin sandım
Ekin değil soğan imiş

Kız anadan ayrılması
Ağıt değil figan imiş

Don yuduğum yassı taşlar
Kölgelendiğim kaba ağaçlar
Anama selam eylesin
Gökyüzünden dönen kuşlar

Hopladım geçtim dereyi
Terziler biçer alayı
Çağırın anası gelsin
Onmayık yüzü karayı

Don yuduğum altın tekne
Kardaş yollarımı bekle
Yalınızım anam oğlu
Haftadan haftaya yokla

Develer geldi düzüldü
Çeyizimi vurucular
Gayrı umudum üzüldü
Allahım vericiler

Hopladım geçtim eşiği
Safrada kalık kaşığı
İşte koyup gidiyorsun
Büyük evin yakışığı

Baba ekinin yetti mi?
Kardaş ekmeğin arttı mı?
İşte koyup gidiyorum
El kızı keyfin yetti mi? (K3, K39, K48)

TT-23

Kız anası kız anası
Yandı kızıyın kınası
Nerde bunun öz anası

Ana kızın çok muydu
Heç kıymatım yok muydu
Kör olasıca emmilerim
Sizde oğlan yok muydu

Atladım geçtim eşiği
Sofrada buldum kaşığı
İşte koyup gidiyorum
Evinizin yakışığı

Develioğlunun inadı
Keklik kafese tünedi
Vermen beni Develiye
El âlem sizi kınadı

Develioğlunun yükü şeker
Pazardan pazara çeker
Vermen beni Develiye
Karısı dul kendi bekâr

Elimi yuduğum arklar
Sırtımı verdiğim dutlar
İşte koyup gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar

Adananın bayırına
At yükledim çayırına
Vermen beni Develiye

Anan baban ayırıla (K40)

TT-24

Ana kızın çok muydu?
Biz kız sana yük müydü?
Koca şeherin içinde
Heç isterin yok muydu?

Elinizden elinizden
Bir kurtulsam dilinizden
Kınal başlı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden

Ardımı verdiğim dutlar
Silip süpürdüğüm yurtlar
İlaha soyka kalasın
Silip süpürdüğüm yurtlar

Şu güveren ekin sandım
Ekin değil fırça imiş
Kız anadan ayrılması
Yalan değil gerçek imiş

Don yuduğum altın tekne
Kardeş yollarımı bekle
Yalınızım babam oğlu
Haftadan haftaya yokla

Develer geldi dizildi
Dizimin bağı çözüldü
Şöyle döndüm baktım idi
Anamın benzi bozuldu

Develioğlunun inadı
Keklik kafese tünedi
Vermen beni Develi'ye
El âlem sizi kınadı

Tarlaya bostan ekerler
Dibine çapa çekerler
Gelin olacak güzelin
Gözüne sürme çekerler

Orta direk orta direk
Gümbür gümbür eder yürek
şte koyup gidiyorsun
Büyük eve gelin gerek

Gıcılar kavak gıcılar
Kavak değil oduncular
İşte geldim gidiyorum
Büyük evin yakışığı (K17)

TT-25
Gerek bu kıza bir ana
Ağlayacak yana yana
Canım ana gülüm baba
İşte koyup gidiyorum

Ağ güğümler susuz kaldı
Büyük evler ıssız kaldı
Kız anası kızsız kaldı
İşte koyduk gidiyoruz

Ağlaşarak bağladılar başını
Kaldır kollarını giy kumaşını

Çağırın getirin gardaşını
Bağlasın bel kuşağını (K20, K96)

TT-26

Dünürçü kapıya geldi
Herhal beni vericiler
Yeni umudum kesildi
Herhal gelin ediciler

Kız anası kız anası
Yakın gelinin kınası

Kara şalvar yıldır yıldır
Kardeş silahım doldur,
Vermen beni Develi'ye
İster söylet ister öldür

Kız anası kız anası
Yakın gelinin kınası

Baba gadan alayım
Sakalına tel olayım
Vermen beni el oğluna
Kapında kölen olayım

Kız anası kız anası
Yakın gelinin kınası

Evimizin önü kavak,
Dalın kırdım ufak tefek,
Sanki bende gelin m'oldum?
Elim kına yüzüm duvak.

Kız anası kız anası
Yakın gelinin kınası

Atladım geçtim eşiği,
Sofrada buldum kaşığı,
İşte koydum gidiyorum,
Kız evinin de yakışığı

Kız anası kız anası
Yakın gelinin kınası (K89, K90, K92, K97)

4. Doğayı Konu Alan Türküler

TT-27

Ayvat'tan yürü de çık Kurubel'e
Ne güzel açılmış sümbülle lale
Seher vakti kalbi eserse hele
Burcu burcu kokar gülü dağların

Devam et yoluna Kurubel düzü
Hasret olduğuma kavuştur bizi
Uzundere'de de pınarın gözü
Akar baharınan seli dağların
Geç Aslantaş'tan da çık git yoluna
Seyreyle Tomarza'nın iline
Hanımları kemer vurmuş beline
Gider yaylasına yolu dağların

İt yolundan indim Zelfin köyüne
Seyrettim ağasına beyine
Karapınar Çanakpınar köyüne
Dolanarak gider yolu dağların

Söğütlü köprünün ırmağı akar
Yerleri çukurda güneş pek yakar
Bostanı ekenler çapaya çıkar
O zaman gerekir yeli dağların

Mesken tutmuş Avşar beyleri
Âşık dolanıyor bütün köyleri
Buz gibi akıyor soğuk suları
Başında yatıyor karı dağların

Şahinler yükseğe yaparlar yuva
Kulları Mevla'ya ederler dua
Mevsimine göre değişir hava
Kışın azgın olur yüzü dağların

Aslantaş'tan arabaya binelim
Tomarza'nın pazarına inelim
Âşık Halil buradan geri dönelim
Gittikçe uzadı yolu dağların (K46)

TT-28

Hacinden çıktık da Obruk belidi
Urumlu suyu da çoşkun selidi
Karsavran yerleri düzlük çölüdü
Duman çöktü düz ovayı bürüdü

Oradan kalkınca Akpınar uğrar
Damlalı güzeli bellerin ığrar (kıvratır)
Yol sağa döner de Mağaraya uğrar
Orada bul yarenini eşini

Evciler Doğanlı sapada kaldı
Tozlu yaylasını bir duman sardı

Yerleri güneyde bir tepe ardı
Güzelleri vardır ceren bakışlı

Ordan geri inelim Mağara düzüne
Kavuşalım baharına yazına
Cilvesi beraber şirin nazına
Güzelleri âşıkları deli eder

Mağaradan aşağı Yamanlı eli
Dağların ardında da Kayarcık eli
Oradan kalkınca Kan'a ulaşır
Görünmüyor boranından kışından

Oradan kalkınca Kan'a ulaşır
Düğün olur pehlivanlar güreşir
Mor beliği ak topuğa ulaşır
Güzelleri âşıkları deli eder

Muradın önünden ırmağı aksın
Yol verin aşığım yokuşu çıksın
Yaz ayları gelir biderin eksin
Çerkezlerin dilleştiği zamandır

Oradan ötede Çakırlar eli
Bahçede açılmış goncası gülü
Güzelleri varda ne şirin dili
Yaz ayları yaylalara göçerler

Oradan çıkanca Kötüören yakın
Azizler ağası aşağı bakın
Verici Mevla'da bideri ekin
Parayınan güç yetmiyor zahrıya

Âşık Halil döndü Ayvat eline
Ne hoş bakar kızlar ile geline
Yaylaya çıkarlar Kürebeli'ne
Güzellerin toplandığı zamandır (K46)

TT-29

Dinle beni dinle koca Binboğa
Tutmuşsun Torostan çevrene ova
Eser rüzgârların ne güzel hava
Anlatayım dil ver Toros dağları

Karşımda saldır sor sarı çiçek
Yağpınar suyunu katarak içek
Güzel yaylalara konak da göçek
Gezelim böylece Toros dağları

Koç pınarı âb-ı hayat akıyor
Kayasında keklikleri sekiyor
Ulu dağlar cennet olmuş kokuyor
Vatana can verir Toros dağları

Küçük çamdan büyük çama çıkılır
Lale sümbül boyun eğmiş bükülür
Dökülcenin suyu ne hoş dökülür
Saz gibi çağlıyor Toros dağları

Var gör üç çeşmeyi yaylalar hası
Bir ömüre bedel bir tek nefesi
Şahinin bülbülün vardır yuvası
Yiğitler yatağı Toros dağları

Kurubel Coboluk Avşar eline
Seyran eyle kızlar ile geline

Karışmış da gökçenin has gülüne
Gezelim böylece Toros dağları

Karacaören şefe göre yaylalar
Yaylayı yaylayan o Avşar beyler
Dağlar bizim diye Kul Fevzim söyler
Dedemizden miras Toros dağları

Yalak Pınarbaşı Türkmen ovası
Kurubelde şu tipinin selası
Ben Âşık Fevzinin geçti modası
Dosta hizmet eylen Toros dağları (K47)

TT-30

Gelişin nereden ey nazlı turnam?
Ziyaret ettiniz mi bizim elleri?
Yaz bahar gelmiş de ben niye bilmem
Coştu mu ola Teke çayın selleri?

Turnam yeni düştün derdin çoğuna
Söyle vardınız mı Dede dağına?
Viran olmuş derler yârin bağına
Kırılmış mı gonca gonca gülleri?
Söyle turnam söyle ne benim suçum
İnip gezdiniz mi Zop çatı için
Bizim el yaylaya çekti mi göçün
Donandı mı şu havuzun gülleri?

Âşık Fevzim der ki dilim hiç durmaz
Söylerem turnama hiç cevap vermez
Yaz gelmiş de Kürebelin çam tomaz
Dört yanınız giydi mi ola gülleri (K47)

TT-31

Görmeyenler bilmez Avşar ellerin
Temizdir içimiz dışımız bizim
Soysuzlar anlamaz kâmil dillerin
Bülbül-ü şeydadır kuşumuz bizim

Ta ezelden belli huyumuz
Türküz öz bebeği soylu soyumuz
Arap atlar dağlarda düzde tayımız
Yine konup göçmek işimiz bizim

Naramız elidir aslan ödülü
Yiğitlikle aldık Avşar adını
Vatan için bizim köyün kadını
Döğüşür kurt gibi dişimiz bizim

Türküm Türkiye'me özden bağlıyım
Kırım Kafkasya'dan Tanrı Dağlıyım
Gözübenli der ki Avşar oğluyum
Oğuzlardan gelir başımız bizim (K47)

TT-32

Gurbetten geliyom da Toros dağları
Niçin böyel melul melul başınız sizin
Yoksa bizim gibi yardan ayrıldın
Boran olur vallah kışınız sizin

Bir gün gelir de yücenizde donarım
Ardıç gibi de oylum oylum yanarım
Beni yakan da zalim gelin sanarım
Ben yanıyom dağlar karınız yok mu?

Geldim Erciyes'e de Erciyes eline

Erciyes dibinde de Kayseri ilin
Bir ayınız gelmiş koparmış gülün
Söylen dağlar da sizin arınız yok mu? (K47)

5. Oyun Türküleri

TT-33

Güzelim Köyü'nde düğünlerde gelin almaya gidilirken söylenen türkü.

Gama çekerim gama
Bir kız verin arkama
Bir de dul karı verin
Götüreyim babama

Kamayı vurdum taşa
Daş yarıldı baştan başa
Sevdiğim güzelleri
Verin benim arkama

TT-34

Güzelim Köyü'nde düğünlerde gelin almaya gidilirken söylenen türkü.

Köyümüz değirmen taşı
Sarız'da bulunmaz eşi
Kendiniz garip yoldaşı
Şerefiniz yüksek sizin

Biz geldik gelin almaya
Emmi dayıyı görmeye
Yoluza (yolunuza) feda olmaya
Şerefiniz yüksek sizin

Bizim eller kara yazı
Barakta yedik ayazı

Arzuladık geldik size
Şerefiniz yüksek sizin

TT-35

Güzelim Köyü'nde düğünde halay çekilirken söylenen türkü.

Erzurum ovaları
Bu maral bu ceylan
Bu selvinin dalında
Yanirem anam dönmezem

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Elması yanağında

Oturmuş koyun sağar
Bu maral bu ceylan
Bu selvinin dalında
Yanirem anam dönmezem

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Elması yanağında

Terlemiş memeleri
Bu maral bu ceylan
Bu selvinin dalında
Yanirem anam dönmezem

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Elması yanağında

Erzurum'dan kalk da gel
Bu maral bu ceylan
Bu selvinin dalında
Yanirem anam dönmezem

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Elması yanağında

Güllerini tak da gel
Bu maral bu ceylan
Bu selvinin dalında
Yanirem anam dönmezem

Bir kaş bir göz bir dil bir diş
Elması yanağında (K41)

TT-36

Güzelim Köyü'nde düğünde halay çekilirken söylenen türkü.

Bir ay doğdu Batum'dan ay bala bala
Bir ay doğdu Batum'dan emmim kızı
Selam geldi hatından ben nedem?

Verin neşter kan alim ay balam bala
Verin neşter kan alim emmim kızı
A buhah altından (gerdan çene arası) ben nedem?

Bir ay doğdu Batum'dan ay bala bala
Bir ay doğdu batmayan emmim kızı
Koyma sevda yatmaya ben nedem?

Ay doğar nice gelir ay bala bala
Ay doğar nice gider emmim kızı
Dolanır gece gider ben nedem (ne edem) oy?

Kız memen arasında ay bala bala
Kız memem arasında emmim kızı
Doğru yol haca gider ben nedem oy? (K41)

c) Değerlendirme:

a. Biçim

Yöreden derlediğimiz türküler hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bazı türkülerde ölçü hatalıdır. Bazı türküler nakaratlıdır.

7'li hece ölçüsüyle söylenenler: TT-1, TT-3, TT-4, TT-6, TT-7, TT-22, TT-23, TT-24, TT-25, TT-33, TT-35

8'li hece ölçüsüyle söylenenler: TT-4, TT-5, TT-8, TT-16, TT-26, T-34.

11'li hece ölçüsüyle söylenenler: TT-2, TT-9, TT-11, TT-12, TT-13, TT-14, TT-15, TT-16, TT-17, TT-18, TT-19, TT-20, TT-21, TT-23, TT-27, TT-28, TT-29, TT-30, TT-31, T-36

Nazım birimi 4'lük olanlar: TT-1, TT-2, TT-3, TT-4, TT-5, TT-6, TT-7, TT-8, TT-9, TT-10, TT-11, TT-12, TT-13, TT-14, TT-15, TT-16, TT-17, TT-18, TT-19, TT-20, TT-21, TT-22, TT-23, TT-24, TT-25, TT-26, TT-27, TT-28, TT-29, TT-30, TT-31, TT-32, TT-33, TT-34, TT-35

Usulsuz (uzun hava) türküler TT-12, TT-22, TT-23, TT-24, TT-25, TT-26, TT-32

Bentlerin 4. Dizesi kavuştak olan türküler TT-2, TT-7, TT-15

Kavuştakları 2 dize olan türküler TT-26, TT-35

Kavuştakları 4 dize olan türküler TT-8

Bentleri üçlüklerle kurulan kavuştaksız türkü TT-36

Derlediğimiz türküler kafiye yönünden değerlendirecek olursak:

Mani tipi kafiye ile söylenenler: TT-1, TT-3, TT-6, TT-22, TT-23, TT-24, TT-33

Koşma tipi kafiyeli olanlar: (aaab cccb) TT-5, TT-8, TT-9, TT-10, TT-12, TT-14, TT-15, TT-16, TT-17, TT-19, TT-20, TT-21, TT-22, TT-23, TT-25, TT-27, TT-28, TT-29, TT-34

Koşma tipi kafiyeli olanlar (abab cccb) TT-4, TT-13, TT-18, TT-21, TT-30, TT-31

(abcb dddb) TT-32

b. İçerik

Lirik söylenen türkülerde sevgilinin güzelliğinden, ona duyulan özlemden ve onun vefasız olmasından bahsedilmiştir. Yörede her yerleşim biriminin birbirinden güzel kızlara sahip olduğu anlatılmıştır. Anadolu genelinde bilinen bazı türküler yöreye özgü şekilde söylenmiştir. Taşlamalı ve takılmalı türkülerde ise insanların görgü kurallarına uymamasından, geleneksel değerleri ihmal edip dini ve milli değerlerden

uzaklaşmasından, içki sigara gibi kötü alışkanlıklardan, eşinin yokluğundan bahsedilmiştir. Kına gecelerinde; gelinin evindeki son gecesi, yerinden yurdundan ayrılacak olması üzüntü ve sitemler dile getirilmiştir. Doğayı konu edinen türkülerde ise yörenin güzellikleri methedilmiştir. Oyun türkülerinde ise gelin almaya giderken ve halay çekilirken duyulan sevinç ve eğlence anlatılmıştır.

2.1.2. Mani

a) Türk Halk Kültüründe;

Mani, Türk halk şiirinin ortak sözlü, nazım birimlerinden biri. Sözcüğün kökeni ve kaynağı konusunda yorum ve değerlendirmeler sonuçlanmamışsa da anlamlı söz karşılığı olarak mana (mâ'ni)'dan gelişi akla yatkındır. Gerçekten maniler, güzel bir buluşu, bir nükteyi, zaman ve ortama uygun bir karşılığı iletmekle görevli kısa şiirdir. Kafiyelenişi AAXA'dır, dağınık söyleşilerde XAXA da olabilir (G.BA, 1987:5814).

Mani kelimesine "Kutadgu Bilig" de rastlanmaktadır. Bu nazım şekli, çeşitli Türk ülkeleri arasına kuvvetle yaşamaktadır. Maniye, Kazak- Kırgızları "Aytipa" veya "Kayım ülenek"; Step- Kırım Tatarları "Çinik" veya "Çinig"; Özbekler "Aşula" veya "Koşuk" demektedirler (Köprülü, 1985:273).

Anadolu'da mani en çok köylerde ve kadınlar tarafından söylenir. Saz şairleri ve karşılıklı atışmalar dışında erkeklerin mani söylemesine pek rastlanmaz. Mani söylemeye halk arasında "mani yakmak, mani düzmek, mani atmak"; mani söyleyenlere de "manici, mani yakıcı, mani düzücü" denir. Mani söyleme geleneği Kerkük, Kars, Erzurum ve Ardahan'da halen devam etmektedir. Irak Türkmenleri arasında çok yaygın olması türün Kerkük doğup geliştiği görüşünün kanıtı olarak gösterilmektedir (Albayrak, 572).

Mani söyleme, yüzyılların deneyiminden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Manilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürün sergilenişini görürüz.

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze ulaşır. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemekte önemli bir rolü olan manilerde, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir (Artun, 2008:111).

b) Tufanbeyli Halk Kültüründe;

Tufanbeyli yöresinde maniler ile ilgili yaptığımız araştırma sonucunda elli dört mani derledik. Derlediğimiz 54 maniyi daha önce bu alanda çalışma yapan araştımacıların mani tasnifi ile karşılaştırdık. Bu araştırmalar neticesinde elimizdeki manileri sekiz ana başlık altında toplamayı tercih ettik.

1- Sevda manileri
2- Erkeklere söylenen maniler
3- Kızlara söylenen maniler
4- Askerlik manileri
5- Evlenme manileri
6- Mektup manileri
7- Ayrılık manileri
8- Mani Atışmaları

1- Sevda manileri

TM-1
Arabada buğdayım
Sereyim kurutayım
Yârin o gül yüzünü
Ben nasıl unutayım (K11)

TM-2
Armut daldan asılsın
Nazli yârim nasılsın
İkimizin sevdası
Gazeteye basılsın (K17, K18)

TM-3
Asmalarda mor üzüm
Darılma iki gözüm
Senden başkasını seversem

Kör olsun iki gözüm (K11)

TM-4

Asmalarda üzüm var
Güzellerde gözüm var
Kulağını bana ver
Sana bir çift sözüm var (K11)

TM-5

Ay gedikten getmez mi
Yâr olur da ötmez mi
Yârin öptüğü yerde
Çifte benler bitmez mi (K96)

TM-6

Bahçelerde pırasa
Dallarına kar yağsa
Yârim evde kalıp
Gelip ayaklarıma kapansa (K22, K23)

TM-7

Ben gülüme bakarım
Koklamaya korkarım
Yâr geliyor deseler
Ölü olsam kalkarım (K12)

TM-8

Çadıra kurdum dayak
On dördüne bastı ayak
Eğer yâr geliyor dersen
Koşacağım yalın ayak (K18)

TM-9

Değirmenim dönerim
Orak getirin biçek
Senin yârin gül ise
Benimki mor çiçek (K14, K16)

TM-10

Elmayı ata ata
Cilveyi sata sata
Eridim kibrit oldum
Ben yalnız yata yata (K22)

TM-11

Elmayı atan bilir
Atıp da tutan bilir
Büyük kızın koynunda
Yalnız yatan bilir (K23)

TM-12

Evinin altı bayır
İnekleri yer çayır
Sevdiğimi alamadım
Kadir mevlam sen kayır (K41)

TM-13

Gedikten aşanaça da
Öldüm ulaşanaça da
Tatlı canımdan oldum da
Yâre kavuşanaça (K91, K93)

TM-14

Git daldan kiraz deşir
Dibinde kahve pişir

Her pişirdiğin yerde
Beni aklına düşür (K110)

TM-15

Hele mezere mezere
Kirpik karışmış gazele
İkimizi koysunlar
Bir daracık mezere (K17)

TM-16

Kapısının önü kaya
Öldüm yıldız saya saya
Saçı uzun kendi maya
Köşkerde de var birisi (K102)

TM-17

Kaya dibi kuz gibi
Soğuk suyu buz gibi
Yârinden ayrıl da gel
Kabulümsün kız gibi (K12)

TM-18

Kaynar kazan taşma mı
Yol buradan aşma mı
Yoldan giden yolcu emmi
Ayrılan kavuşma mı (K12)

TM-19

Keklik kayalığı yerde
Güzel mayalı yerde
Ağyarın damdurası (keman)
Kaldı dayalı yerde (K13)

TM-20

Oy memişler memişler
Dokuz somun yemişler
Güllü kızı vermişler
Ali'yi evermişler (K41, K42)

TM-21

Sevdiğim gözü kara
İçerime attı yara
Eğer seviyorsan beni
Dön de bir bak bana (K21)

TM-22

Su gelir millendirir
Bahçeyi göllendirir
Bu sevda nasıl sevda
Ahrazı dillendirir (K13)

TM-23

Su gelir taşa neyler
Ak terlik kaşa neyler
İki gönül bir olmuş
Bey neyler paşa neyler (K14)

TM-24

Şu taşı kaldırsalar
Yılanı öldürseler
Güzel seven yiğidi
Cennete gönderseler (K17)

TM-25

Tarlaya firez derler
Güzele beyaz derler

Kime derdimi yazam
Yana yana gez derler (K17)

TM-26

Yârim ince belli
Güzelliği besbelli
Yârimi bana verseler
Sayarım altı yüz elli (K17)

TM-27

Yollar uzun bitmiyor
Gözümü uyku tutmuyor
O yâr bana gel diyor
Şu gurbetlik bitmiyor (K21)

TM-28

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem para
Gel yârin buluşalım
On bire çeyrek kala (K17, K18, K110)

2- Erkeklere söylenen maniler

TM-29

Kara tavuk kanadı
Yâr bize yaramadı
İtin köpeğin oğlu
Mal verip alamadı (K17)

TM-30

Karşıda dal kesiyor
Efil efil esiyor
Ben ne dedim o yâre

Duymuş bana küsüyor (K19)

TM-31

Merdivenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Dediler yârin geliyor
Yürüdüm yalın ayak (K18, K80)

TM-32

Reyhan ektim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Senin yârin gül ise
Benimki de menekşe (K17, K18)

TM-33

Yeşil kavaktan uçtum
Çayır çimene düştüm
Ne kötü bahtım var
Hayırsız puşta düştüm (K17)

3- Kızlara söylenen maniler

TM-34

Altın tesbihim şak şak
Küstümse barışacak
Aramızda dağlar var
Senle kavuşacak (K18)

TM-35

Atladım girdim bağa
Başım değdi yaprağa
Kız ben seni almazsam
Girmem kara toprağa (K11, K12)

TM-36

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Demir zincir kar etmez
Saçın bağladı beni (K14, K16)

TM-37

Gidenin üçü güzel
Ardındaki saçı güzel
Saçı başını yesin
O yürüyüşü güzel (K21)

TM-38

Gidiyom gidemiyom
Geliyom gelemiyom
Küstürdüm nazlı yâri
Gönlünü edemiyom (K16, K17)

TM-39

Ireyhan kurutmadım
Yar seni unutmadım
Hatırını saydım da
Üstüne yar tutmadım (K23)

TM-40

Kara kazan is mi tutar
Bölük mezar pas mı tutar
Ben bu dertten ölürsem
Nazlı yârim naz mı tutar (K12)

TM-41

Kara tavuk kaçıyor
Kanadını açıyor

Kündeki sevdiğim kız
Bugün benden kaçıyor (K18)

TM-42

Köprü altında musluk
Polisler çalar ıslık
Benim sevdiğim yârim
Kavrulmuş taze fıstık (K17, K109)

TM-43

Su gelir yudum yudum
Gel benim elmas dudum
İki dünya bir olsa
Sensin benim umudum (K14)

4- Askerlik manileri

TM-44

Turnam kayıp gidiyor
Yıldız sayıp gidiyor
Varman kızlar askere
Asker koyup gidiyor (K17)

5- Evlenme manileri

TM-45

Bahçe bahçe gezerim
Mavi boncuk düzerim
Vallah billâh enişte
Ben ablamdan güzelim (K20)

TM-46

Dere boyu pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmadan ne çıkar

Evlenek de kurtulak (K19)

TM-47

Gelin ata binmiş
Ya nasip demiş
Düğün salonuna gidip
Yıldırım nikâhı ile evlenmiş (K20)

TM-48

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Allah nasip eylesin
Boynu gıravatlıya (K103, K109, K110)

6- Mektup manileri

TM-49

Ardıç dibin kurusun
Mektup yolda yürüsün
Ne mutlu mektup sana
Gider yârimi görürsün (K13)

TM-50

Yaza yaza yaz geldi
Çarşıya kiraz geldi
O yâre mektup saldım
Cevabı da tez geldi (K16)

7- Ayrılık manileri

TM-51

Arpa ektim bir evlek
Dadandı kara leylek

Evvel beraberdik
Şimdi ayırdı felek (K17, K18)

TM-52
Bir beyaz gülüm vardı
Onu da eller aldı
Kopardılar dalından
Dikeni bana kaldı (K15, K17)

TM-53
Pakla ektim bir evlek
Dadandı kara leylek
Evvel beraberdik
Ayırdı zalim felek (K15)

8- Mani Atışmaları

TM-54

Oğlan
Benici menici
Hem altıncı nerinci
Eğer baban verirse
Alıcıyım alıcı

Kız
Meni bilirim atmış
Güle zencefil katmış
O yârin bıyıkları
Zemzem suyuna batmış

Oğlan
Meni demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Merememem beni deyi

Seni görmeye geldim

Kız

Yağmur yağıyor yağmur
Şu damın duvarına
Biz dahi başlamadık
Meninin çuvalına (K41)

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli yöresinde derlediğimiz manilerin nazım birimi dörtlüktür.

7'li hece ölçüsüyle yazılanlar:
TM-1, TM-2, TM-3, TM-4, TM-5, TM-6, TM-7, TM-8, TM-9, TM-10, TM-11, TM-12, TM-14, TM-16, TM-17, TM-18, TM-19, TM-20, TM-21, TM-23, TM-24, TM-26, TM-27, TM-28, TM-29, TM-30, TM-31, TM-32, TM-33, TM-34, TM-35, TM-36, TM-37, TM-38, TM-39, TM-40, TM-41, TM-42, TM-43, TM-44, TM-45, TM-46, TM-48, TM-49, TM-50, TM-51, TM-54
8'li hece ölçüsüyle yazılanlar: TM-13, TM-15
Ölçüsüz olanlar: TM-47
Kafiye düzeni (aaaa) olanlar: TM-3, TM-4, TM-13, TM-18, TM-20, TM-27, TM-46 TM-51, TM-53
Kafiye düzeni (aaba) olanlar: TM-1, TM-2, TM-5, TM-6, TM-7, TM-8, TM-9, TM-10, TM-11, TM-12, TM-14, TM-15, TM-17, TM-19, TM-21, TM-22, TM- 23, TM-24, TM-25, TM-26, TM-27, TM-28, TM-29, TM-30, TM-31, TM-32, TM-33, TM-34, TM-35, TM-36, TM-37, TM-38, TM-39, TM-40, TM-41, TM-42, TM-43, TM-44, TM-45, TM-48, TM-49, TM-50, TM-52, TM-54
Kafiye düzeni (abcb) olanlar: TM-9
Kafiye düzeni (aaab) olanlar: TM- 16

b. İçerik

Tufanbeyli yöresinde insanlar sevgilerini, sevgiliye özlemlerini, sevgilinin vefasızlığını maniyle dile getirmişlerdir. Yörede mani; tarla işlerinde çalışmayı

kolaylaştırmak, uzun kış gecelerinde ıstar dokurken işi keyiflendirmek, akran sohbetlerini tatlı hale getirmek için söylenmiştir.

2.1.3. Ninni

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Türkiye Türkçesi'nde edebi dilde ninni olarak kullanılan bu söz, ağızlarda nenni, nen, nennen, şeklinde kullanılmaktadır. Ninniye, Kars'ta lalay- nanay, Erzincan ve Erzurum'da elo denir (Artun, 2008:179).

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışlarıyla ilgili kesin bilgilere sahip olmadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler, söylendikler toplumun kültürünü yansıtmışlardır (Artun, 2008:180).

Türk Ninnileri genellikle dörtlüklerden meydana gelir. Her dörtlüğün sonunda da "Huu…Huu…Huu…", "Eee…Eee…Eee", "Kış…Kış…Kış…" gibi nakaratlar söylenir. Çocuğun uyutulması için söylenen bu basit, monoton ezgiler sözleriyle değil, ritimleriyle çocukları etkiler. Çocuğun ağlamasına, uykuya dalmasına göre Ana, sesini yükseltir ya da alçaltır. Beşikte, kolları arasında ya da ayaklarında bebelerini sallayarak uyutan Analar, eski Ninni güfteleriyle yetinmez, o günkü ruhsal yapılarına göre yeni güfteler düzenlerler. Bu güftelerde "babanın askerden dönmesi", "oğlun büyüyüp büyük adam olması", "kızın gelin olması" gibi dileklere yer verilir (Bozyiğit, 1989:9).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz 17 ninniyi şu şekilde tasnif edebiliriz:

1- Ninni olarak söylenen ninniler
2- Kızlara söylenen ninniler
3- Babayı anarak söylenen ninniler
4- Şikâyetle söylenen ninniler

1- Ninni olarak söylenen ninniler

TN-1

Hay ninnisi var bunun,

Boynu dolu nar bunun,
Sıçrar taksiye biner,
Bey babası var bunun (K81, K103, K109)

TN-2

Nen nen nennisi var
Uzaklarda emmisi var
Astım astım salınacak
Eline verdim oyuncak
Uyuya kaldı yavrucak (K4, K66, K103, K109)

TN-3

Uyusun da büyüsün neni
Tıpış tıpış yürüsün neni
Hu hu hu (K4, K66, K103, K109)

TN-4

Yavrumun gözü kara
Gözünden sürmeler aka
Büyüyüp adam ola
Uyu yavrum nenni yavrum (K56, K58)

TN-5

Neni desen uyur m'ola
Küçük yavrum büyür m'ola
Nenni desem nesi var
Yavrumun dayısı var
Uyu yavrum nenni yavrum (K3, K39)

TN-6

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Sür bostandan lahanayı

Yemesin ilahanayı (K3, K4, K8, K20)

TN-7

Uyusun da büyüsün yavrum
Eteğini sürüsün
Yüzünü de güller bürüsün
Uyu yavrum nenni yavrum (K56, K72, K73)

TN-8

Gel ağlama iki gözüm
Beşik olsun sana dizim
Büyüsün benim körpe kuzum
Uyusun yavrum nenni (K62, K67)

TN-9

Hu çeker yavrum hu
Kuyudan su çeker yavrum hu
Yavrum adam olunaca
Anası neler çeker hu (K81, K83)

2- Kızlara söylenen ninniler

TN-10

Nereden geldin Mardin'den
Heybesini alın ardından
Emmin oğlu ölmüş
Şu kızımın derdinden (K96)

TN-11

Dahdiri kızım danası var
Bir kötüce anası var
Yıkamaz başını keser saçını
Nenni kızım nenni

Nenni kızım nenni (K4, K66, K103, K109)

TN-12

Peteklerde balımsın
Bir topacık gülümsün
Sen de benim canımsın
Nenni kızım nenni (K62, K67)

3- Babayı anarak söylenen ninniler

TN-13

Hu hu hu derviş,
Devrilmeden gelmiş,
Babası bir avrat almış,
O da öpmeden ölmüş (K17)

TN-14

Bebeğimin beşiği çamdan,
Yuvarlandı düştü damdan,
Bey babası gelir şamdan,
Nenni bebek, nenni bebek (K89, K90)

4- Şikâyetle söylenen ninniler

TN-15

Bebek beni deli eyledi,
Yaktı yıktı kül eyledi,
El âleme kul eyledi,
Nenni bebek, nenni bebek (K100)

TN-16

Nenniler eyledim sana
Çok cefalar ettin bana

Emeklerim helal sana
Dualarım kabul sana nenni (K53, K54)

TN-17

Nenni diyecek yüreğim yok
Sallayacak bileğim yok
Sana haktan dileğim çok
Nenni benim bebeğim nenni

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz 16 ninniden 4'lük halinde söylenenler:
TN-1, TN-4, TN-6, TN-7, TN-8, TN-9, TN-10, TN-12, TN-13, TN-14, TN-15, TN-16, TN-17
Kafiye düzeni (aaab) şeklinde olanlar: TN-7, TN-8, TN-12, TN-13, TN-14, TN-15, TN-16, TN-17
Kafiye düzeni (aaba) şeklinde olanlar: TN-1, TN-9, TN-10
Beşlikten oluşan bent şeklinde olanlar: TN-2, TN-5, TN-11

b. İçerik

Tufanbeyli yöresinde çocuklar sevilirken ya da çocuklarla ilgilenirken, genelde anne ve ninelerin onlarla ilgili dua, dilek ve istekleri göze çarpmaktadır. Kimi zaman yorgunluk ya da bıkkınlıkla söylenen iyi dilekler içeren ninniler söylenmiştir.

2.1.4. Ağıt

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Ağıt insanoğlunun ölüm karşısında duyduğu korkunun ve çaresizliğinin ve ifadesinin adıdır (Elçin, 1993:290)

Çok eski çağlardan günümüze kadar gelen ağıtlar, bir bakıma ölen kişi için söylenmiş methiye demektir. Zamanla dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, kıskançlık, sadakatsizlik, feleğe sitem de ağıda konu olmuştur. Ayrıca yurdun istila görmesi, kaybedilen toprakların milletin vicdanında uyandırdığı acı, ağıt yakılan

konular arasında yer almıştır. Büyük ve tanınmış kişilerin ölümleri, yurt uğruna şehit düşenler, üzerlerine en çok ağıt yakılan kişiler olmuşlardır. Zelzele, yangın, sel gibi afetler ve olaylar sonunda toplum olarak hissedilen acılar ağıtla dile getirilmiştir. Genç yaşta dul kalan kadının karşılaşacağı sıkıntılar kına yakma sırasında baba evinden uzaklaşırken gelinin hissettiği sevinçle karışık keder, yavrularını kaybeden anneler, geyikler, koyunlar veya kanadı kırıldığı için uçamayan leyleğin dramı gibi olay, durum ve hikâyeler ağıdın anlam ve içeriğine yeni boyut kazandırmıştır (Elçin, 1990:1)

Ağıtların ortaya çıkışının emel sebebi ayrılıktır. Bu bakımdan biz de ağıtları; başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan ürünler olarak lirik ürünler olarak düşünmekteyiz (Kaya,1999:244).

Türk kültüründe oldukça köklü bir geçmişe sahip olan ağıt ve ağıt söyleme geleneği, ilk çağlardan beri var olan ve tarihin çeşitli devirlerinde, çeşitli Türk boyları tarafından günümüze kadar yaşatılan bir gelenektir. Orhun Abidelerinde "Sıgıt ve Sıgıtçı" olarak gördüğümüz ağıt ve ağıt söyleme geleneği, Türk boylarındaki dil ve gelenek farklılaşması ve geniş bir coğrafyaya dağılma sebebiyle çeşitli kelimelerle adlandırılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurlar ağıt türü şiirlere "Mersiye Koşukları"; Kuzey Kafkasya'da yaşayan ve Kıpçak lehçesiyle konuşan Karaçay- Malkar Türkleri "Küy"; Kerkük Türkleri "Saziamağ"; Kırım Tatarları "Taqmaq" adını vermektedir (Yaldızkaya, 1999:239-240).

Ağıt kavramına verilen isimler birbirinden farklı olmakla birlikte, kavramın ifade ettiği değerler detaylarda görülen küçük farklılıkların dışında genelde ortaklık göstermektedir. Örneğin; Kerkük Türklerinde ağıt söyleme yaygın bir gelenekken, erkekler ağıt söylememektedir. Gagauzlarda da ağıtı ellerinde kalın mumlar yanan, cenazenin biri ayak, biri baş ucuna oturmuş kadınlar hediye karşılığında söylemektedir (Görkem, 2001:187).

Ölünün arkasından yas tutma ve ağıt yakma törenleri gerek Doğu'da gerekse Batı'da oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanın yaratılışından itibaren ölüm, korkulan, üzerinden düşünülen, çeşitli yorumlar yapılan bir kavram olmuştur. Özellikle ölüm ardından gösterilen tepkiler ve yapılan uygulamaların toplumlarda benzerlik göstermesi de bununla açıklanabilir. İlkeller genellikle ölen kişinin yaşamını bir şekilde sürdürdüğüne, beden olarak yok olsalar bile ruh olarak yaşadıklarına, geride kalan yakınlarıyla bağlantı kurduklarına hatta onların yaşamlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceklerine inanmaktaydılar (Çağımlar,1999:309).

Ağıt söyleme geleneği Çukurova'da çok yaygındır. Hatta bu konuda uzmanlaşmış özel ağıt söyleyicileri vardır. Bu kişiler acılı olaya konu olan kişiyi tanımasalar bile çevreden edindikleri bilgilere dayanarak, klasikleşmiş ağıt tekniği ile olay hakkında duyguca yüklü ağıt söyleyebilirler (Artun, 2008:125).

Ağıtların sosyal işlevleri vardır. Toplum içinde oluşan sosyo-ekonomik yapı ve bunun sonucunda geleneklerin değişme ve gelişme etkileri ağıtlara da yansır. Ağıtın amacı acıyı dile getirmektir. Ayrıca ağıtlarda ekonomik yapılardan kılık - kıyafete, yaşama biçimine kadar kesitler sunulmaktadır. Ağıtların geleneğin taşıyıcıları olmalarının yanı sıra ağıtın, söylendiği dönemin özelliklerini de yansıttığı söylenebilir (Artun, 2008:127).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz 65 ağıdı daha önceki çalışmalar doğrultusunda şu şekilde tasnifi uygun gördük:

1- Ölen kimseler için yakılan ağıtlar
2- Gençlerin ölümleri üzerine yakılan ağıtlar
3- Mutsuzluk ve acı üzerine yakılan ağıtlar
4- Âşıkların yaktığı ağıtlar
5- Askerlik ve savaş ağıtları
6- Taşlamalı Takılmalı Ağıtlar

1. Ölen kimseler için yakılan ağıtlar

TA-1

Hacı Ağanın Hacının Ağıdı

Hacı Ağa lakaplı Hacı Hüseyin Öztürk çevrede sayılı insanlardandır. Oğlu Hacı'nın Adana dönüşü Saimbeyli Obruk Beli'nde zamanın eşkıyası Gizzik Duran Tarafından yolu kesilir. Yanında Höketçe'li iki kişi vardır. Eşkıyalar soygun sonrası bunların gözlerini bağlayarak bir mağarada tutarlar. Başlarını da bir nöbetçi dikerler. Her nasılsa Hacı gözünü açar, nöbetçinin silahını alır ve arbede sırasında nöbetçiyi silahla yaralar. Silah sesini duyan dışarıdaki eşkıyalar mağarayı ateş yağmuruna tutarlar. Hacı silahıyla Çatak mevkiine doğru kaçarken vurulur. Daha sonra Gizzik Duran'ın Hacıyı kaçırdığı için nöbet tutan adamını öldürdüğünü, daha sonra gelip Hacı Ağadan

özür dilediğini tanımadığı için öldürdüğünü söylemiştir. Aşağıdaki ağıdın her dörtlüğünü, acı ile ağlaşan yakınlarından farklı kişiler söylemiştir.

Ta Bitlis'ten gelen kağat
Dizimde kalmadı tehat
Eğildin mi emmim oğlu
Cebinden çıkarken saat

Yiğidim emmimim kızı
Hem ölümde hem öldürdüm
Ağam emmim gelsin diye
Uçan kuşa el kaldırdım

Mağaraya dıkılınca
Heyleyledin yıkılınca
Çerkez Emmin Çerkez Edem
Olsa silah sıkılınca

Mağaraya girdirmişler
Bağlamışlar gözlerini
Siperini alamamış
Daşlar soymuş dizlerini

Emmoğlu gardaş hangisi?
Yandım gorlanı gorlanı
Bir itin elinden gitmiş
Öldüm arlanı arlanı

Daş köprüde eylemişler
Gözlerini bağlamışlar
Gâvur imiş gavur dölü
Gurşun ile dağlamışlar (K25)

TA-2

Hacı Hürü'nün Ağıdı

Tufanbeyli merkezde Müdür Ağa adıyla anılan Hüseyin Keçe iki hanımıyla birlikte hacca yazılır. Hac kurası kendine ve küçük hanımı Ayşe'ye çıkar, büyük hanımı Hürü Keçe'ye çıkmaz. Daha sonra Hürü Hanımın oğlu bir yolunu bulup anasını da hacca dâhil eder. Üçü birlikte uçakla Medine'ye inerler. Bir gece konakladıktan sonra iki gün öğlen namazını Cennet'ül Baki Camiinde eda ederken secdeye kapanır tekrar kalkamaz, ruhunu oracık da teslim eder. Cenazesi Cennet'ül Baki mezarlığına defnedilir. Oğlu bu olaydan çok etkilenir. Anası rüyasına giremeyince, aşağıdaki dizeleri söyler.

Anam hacca diye gittin buradan
Benden çok severmiş aldı yaradan
Rüya olsa bile artık gel galan.

Ne hallere düştüm görmüyorsun sen
Neler çektiğimi bilmiyorsun sen

Benden uzaklaştın murada erdin
Cennet'ül Baki'de yerini buldun
Dünyayı seninle görüyom dedin

Ne hallere düştüm görmüyorsun sen
Neler çektiğimi bilmiyorsun sen

Herkes mezarlıkta anasın arar
Otunu ayıklar çiçeğin sular
Benim boynu bükük gözlerim dolar

İnsaf edip bir gün gelmiyorsun
Neler çektiğimi bilmiyorsun sen.

Adın Huri meleklere karıştın

Medine’de sahabeyle buluştun
Hayat boyu benim için uğraştın

Oğlunu seversin biliyorum ben
Dargın mısın yoksa gelmiyorsun sen

Derdime ortak yok vermedin bacı
Dönüp gelsen bana etsem baş tacı
Herkes Hüseyin der sen derdin Hacı

Oğlunu görmeye gelmiyorsun sen
Neler çektiğimi bilmiyorsun sen

Hüseyinim dert çok artık yetmez mi?
Gam kasavet keder senden gitmez mi?
Ana evladına ihsan etmez mi?

Cennet-i alada gülüyorsun sen
Neler çektiğimi biliyorsun sen. (K25)

TA-3

Hürü Keçe’nin Ağıdı

Hacı Hürü hacda vefat etmiş, Medine’de Cennet’ül Baki mezarlığına gömülmüştür. O yıllarda Arabistan’da çalışan Tufanbeyli Yamanlı Köyünden Hacı Halil Uygun olayın şahididir. Hacı Hürü camide namaz kılarken ruhunu teslim etmiştir, bu olaydan etkilenen Hacı Halil Uygun aşağıdaki dizeleri söylemiştir.

Hürü anam hacca gelmiş
Ecel onu burda buldu
Cennet’ül Baki’de kaldı
Muhammede komşu oldu

Keçelere haber saldık

Hepimiz şaşırdık kaldık
Öğlen namazını kılarken
Muhammede komşu verdik

Reis Keçe Hüseyin Bey
Gözün kalmasın ardında
Höketçe'ye selam olsun
Hürü Anam cennet yurdunda

Öğleyin camiye varmış
Yönelmiş secdeye durmuş
Cennet'ül Baki'de kalmış
Hazreti Osman yanında

Sinesine sardı Allah
Davet salmış resululah
Hemi vallah hemi billâh
Makam-ı Cennet Ala'da

Gözün aydın Tufanbeyli
Cennettedir sizden biri
Hemi Melek hemni Huri
Cenab-ı Mevlam yanında

İsmim Hacı Halil Uygun
Reis beye çoktur saygım
Hürü Anamdan yoktur gaygım
Resulallah huzurunda (K30)

TA-4

Hüseyin Keçe'nin hacda ölen annesi için yaktığı ağıt.

Anamı hacca gönderdim

Sağ selamet gelsin deyi
Toprak çekmiş ecel yetmiş
Medine'de kalsın deyi

Anam anam hatın anam
Var mı benim gibi yanan
Anam anam canım anam
Var mı benim gibi yanan

Bana edeceğin bu muydu?
Ateşim üstüme kaydı
Kendin Cennet'ül Baki'de
Oğlunu burada koydun

Yanarım anam yanarım
Gönlüne tavaf dönerim
Cennet'ül Baki'ye gelip
Arayıp seni bulurum

Yoruldum anam yoruldum
Akan suyudum duruldum
Acı haberi duyunca
Sanki bağrımdan vuruldum

Adın Hüseyin Hacı mı?
İçime attım acımı
Beraber gitmedim deyi
Kendimde aradım suçumu

Sana yoldaş olamadım
Ben benden bildim suçumu
Anam anam hatın anam
Ben derdimi kime yanam (K25)

TA-5

Hüseyin Keçe'nin hacda ölen annesi için yaktığı ağıt.

Vardım gezdim yurtlarını
Yaslı kürebeli yaslı
Bacım yeni ateş yakmış
Ocağının taşı isli

Adım Hürü Melek bacım
Çağır bizde gelek bacım
Varınca geri gönderme
Misafirin olak bacım

Hac sırası çıkmayınca
Bu benim kaderim demiş
Öğle namazın kılarken
Emaneti teslim etmiş

Her kula nasip eylesin
Doğru girmek cennetine
Bizden selam olsun bacım
Muhammedin ümmetine

Sen yataman oralarda
Sıcak olur Arap çölü
Anam hacca kalmış deyi
Oğluna tel çekmiş mi Ali?

Öğleyin namaza durur
Cennet'ül Baki'de kalır
Merak etme ziyarete
Oğlum yaya bile gelir (K25)

TA-6

Arap Ali, Deli Hacı'nın kızı Ümmüsü ile evlidir. Eşi bir gün hastalanır. Bunun üzerine Arap Ali eşini annesinin yanına Şanşa Köyü'ne götürür. Hayvan üzerinde Köseler'e giderler. Hanımının hastalığına çare aramaktadır. Eski bir kamyona binip Kayseri'nin Develi İlçesine giderler. Develi'deki doktor, çok geç olduğunu ve ümidin kesildiğini söyler. Arap Ali yıkılmıştır. Kayseri'ye gitmeye karar verir. 1950'li yılların meşhur doktoru Biberciğlu'nu bulur. Hasta hemen hastaneye yatırılır. Kendisi de bir otelde kalır. Hastaneye geldiğinde ölüm döşeğindeki eşinin boynundaki mavi boncuğu almaya çalışan yabancı bir erkeği yakalar. Arap Ali boncuğu adamın almasına izin vermez. Eşinin saçları da uzundur. Bir tutam da saçlarından alır. Eşi ölmüştür. Cenazeyi götürme telaşına düşer. Tanıdık birini bulur, onun kamyonuyla cenazeyi Tufanbeyli'nin Yamanlı Köyüne getirmek için yola koyulurlar. Yolda hayatının en büyük acısını duyarak gözyaşlarını tutamaz. Eşine şöyle bir ağıt yakar:

Hastanenin önü incir,
Yavaş tutun yârim incir,
Ben deli olur gezerim,
Kollarıma vurun zincir.

Evimizin ardı taplak,
Koca gözü örttü toprak,
Eğer canım sağ olursa,
Kızlara vurdurmam şaplak.

Yanarım eşim yanarım,
Sabaha dek yol onarım,
Yamanlı' nın mezarında,
Baykuş olur da tünerim.

Bugün altı günden beri,
Dizim dizim dizliyorum,
Kayseri' ye tel çektirdim,
Yolunuzu gözlüyorum.

Doktorlar geldi delirdi,
Ağlama deyin darıldı,
Öleceğini bilmiş eşim,
Aşam boynuma sarıldı.

Yüreğimde bunun derdi,
Aman içerim yandı,
Sabahınan seher vakti,
Eşim göçüm yere kondu. (K85)

TA-7

Osman Keçe'nin Ağıdı

Osman Keçe Tufanbeyli İlçesinde Belediye Memuru olarak çalışmakta iken Adana Orman Başmüdürlüğüne atanır. Mehir müddetini kullanırken Adana'nın Karataş İlçesinde arkadaşlarıyla birlikte denize girerler. Osman arkadaşlarının gözleri önünde girdaba kapılır bir daha çıkamaz. Tufanbeyli ahalisi genelde Avşarlardan oluşur. Birçok yörede olduğu gibi, yörede genç ve bekar ölümlerine karşı ayrı bir duyarlılık vardır. Denizde boğulmayı şehitlik kabul ederler. Şehitlik kabul edilen cenaze merasimleri toy, düğün olarak kabul edilir. Osman Keçe'nin ağıtında da düğün unsurları vardır.

Yürü bire yalan dünya
Soğudum senden soğudum
Yitirdim yiğit gardaşı
Ölmüş yanında yoğudum

Karataş'tan kara haber
Ankara'da beni buldu
Acı haber tez duyulur
Dediler ki Osman öldü

Memur eyledim gardaşı
Emeklerim gitti boşa
Tufanbeyli bayrak dikmiş

Düğün kurmuş Karataş'a

Vurgun mu yedin gardaşım
Dalgalara sarıldın mı?
Girdabın içinde kalmış
Gulaç gollum yoruldun mu?

Karataş'ın sahilinde
Bizde bir gemi batırdık
Tabutu yeşil duvaklı
Gelinsiz özne getirdik

Yayladan sahile endik
Yaylım vurdu toptan yandık
Karataş'ta kalma gardaş
Seni götürmeye geldik

Adana'ya gönderirken
Dedim ki Allah korusun
Nasıl kıydın gardaşıma
Akdeniz gözün kurusun

Dalgalar tarak mı oldu?
Kara kekil sırma saça
Sağ kolum kökünden koptu
Neylesin Hüseyin Keçe (K25)

TA-8

Abdurrahman'ın Ağıdı

Abdurrahman Tufanbeyli'de yaşar, iki kız kardeşi vardır. Abdurrahman'ın oğlu kızı olmaz yani ocağı söner. Avşar toplumunda bu durumlar genelde duygusallığa yol açar. Halk arasında 'acınacak hal' olarak yorumlanır. Bir müddet sonra Abdurrahman hastalanır, Kayseri'de hastanede vefat eder. Bacısının biri de 'ötüyüz' diye tabir edilen

Tomarza'nın Toklar Köyüne gelin gittiği için acının ve gurbetin etkisiyle bu ağıtı yakmıştır.

Abdurrahman babam oğlu,
Yüzü bedel bedel benli
Elden çalkamış istemiş
Sürüsünün içi çanlı

Abdurrahman babam oğlu
Aman gardaşım gardaşım
Başıma yıldırım düştü
Düne bibi çıktı düşün

Kurban ollum Esme dezze
Duruyor mu orta direk
Kapıyı açtı da baktı
Bacım Gamer çatal yürek

Yılan çayan indi m'ola
Babam oğlunun döşüne
Bir tabak yoğurt verip de
Onu kaktırmam başına

Şu koyakta şu koyakta
Ağam yaylar ağ konakta
Hademeler yıkarkana
Bende dolandım ayakta

Oğlu yok da yüzü gülmez
Gulun hatırını kırmaz
Esirgemem babam oğlu
Ben verdim de Battal vermez
Abdurrahman yunarkana

Sallandı Erciyes Dağı
Yoklu demen gönlüm galır
Gardaş Höketçe'nin beyi

Abdurrahman deyincaz
Ağzımdan şeker şaçıldı
Haydi gidek bacım Gamer
Hastahaneler açıldı (K27)

TA-9

Okul Müdürü Yusuf Uygun görev yaptığı okulun önünde iki kişi tarafından 1992 yılında silahla öldürülmüş. Amcasının oğlu tarafından yakılan ağıt.

Acı bir telefon geldi köylüye
Müdür Yusuf Uygun öldü dediler
Duyan dost ahbapları döndü deliye
Dört kurşun içerde kaldı dediler

İki kanlı katil plan kurmuşlar
Acımadan arkasından vurmuşlar
Uygun ailesinin kökün kırmışlar
Domurcuk güller de soldu dediler

Eşi gelmiş baş ucunda ağlıyor
Büyük acı Adana'yı dağlıyor
Şanlı polis dört tarafı bağlıyor
Katiller belasını buldu dediler

İlkokul müdürü daha genç yaşı
Yerden kan içiyor Emine eşi
İstanbul'dan geldi iki gardaşı
Sanki bir kıyamet oldu dediler

Baban Ahmet Uygun ciğer dağlıyor
Dört bacısı gardaş diye ağlıyor
Annesi Şerife figan ediyor
Yusuf ölmüş ama güldü dediler

Hacı Yusuf durdu abisin arar
Vali gelmiş Yusuf'u sorar
Vicdansız doktorlar ölüyü yarar
Bir kurşun içerde kalmış dediler

Üç yavrusu yerden yere süründü
Milli eğitim kara yasa büründü
Acı haber Star1'de verildi
Sanki tüm Türkiye geldi dediler

Bu Hacı Halil'in amcasın oğlu
Duyunca kırıldı kanadı kolu
İnşallah cennettir müdürün yolu
Ruhuna Fatiha den dostlarım (K 34)

TA-10

Hastane köyünden Hacı Rüstem Hacca gittiğinde yaralanıyor. Mağara'ya (Tufanbeyli) gelirken yolda hırsızlar öldürüyor.

Kınamadın beni oba
Olunmaz kardaşa tövbe
İçerime kor koyuldu
Bağrımda yanıyor soba

Oğlumu başkan eylemiş
At üstünde gezdiriyor
Başkanın babası ölmüş

Avlusunu bozduruyor

Veli anam oğlu Veli
Kulaç kardaşımın kolu
Osman ağa kır kekliği
Efendinin derin dalı

Kuluncunu kucak almaz
Her içlik koluna gelmez
Kardaş öfkelenmiş gitmiş
Vezir ağam geri salmaz

Oğlunu başkan eylemiş
Altı atlı böğrü bekçili
Allah babam gadan alam
Altında atım elin

Fatmayınan haber saldım
Çok bekledim yollarını
Babamınan anam batsın
Kardaş kırdı bellerini

Osmanın konağı daire
Efendi kayfe işletir
Allah babam gadan ala
Ata gümüş nakışlatır (K35)

TA-11

Damlalı Köyünden Hatice Bilir'in kızı evli ve üç çocuğu vardır. Eşi Remzi ikinci bir evlilik daha yapar. Remzi babayiğit biridir ama sonradan hastalıklar çıkar. Sürekli ağrı kesici hap kullanır. Öldüğü gün eve geliyor, yine ağrı kesici içiyor, yatıyor. Yatarken sıkı sıkı tembihliyor beni kaldırmayın diye. Annesi soruyor "nasıl oldun?"

diye. “Biraz rahatladım ana.” Diyor. Sabah olunca uyanamıyor. Evdekiler kahvaltıyı yapıyor vakit öğlene yaklaşıyor Remzi de ses yok. Yatakta ölüsünü buluyorlar.

Pehlivan oğlu ölenin
Anasının olmaz aklı
Bir gökçek torunum öldü
Cipile dökülen keklik

Senin analığın batsın
Bir kez kalkıp yoklamamış
Omzuna yorgan alıp
Bir başında beklememiş

Milletvekilleri gelir
Remzi çayı dağıtır
Bir gökçek eniştem öldü
Ellere para dağıtır

Gadanı alıyım hatın
Seninle otururum
Damla deşiririm
Sana zarfa getiririm

Ankara’dan beri geldim
Hasretim sana ne oldu?
Görüyon mu kele Hatın?
Kızımı karakol çaldı

Bir gökçek eniştem öldü
Yandı ciğerimin özü
Yalan mıyım Damlalı eli?
Yılışarak verir sözü

Beyaz taksisine biner
Bir kez Damlalıya gelir
Böyle cemaat pehlivanım
Çatal çatal tavuk alır

Emmine uğran emmine
Yak emmim odasını
Vallahi sıtkınan diyom
Kızım alsın gadasını

Yüce kaldırın salını
Gelsin görünü görünü
Çerkez ağanın yığanı
Battal ağanın torunu

Hemen hemen kızlar ağlar
Allah'ın kardaşım tatlı
Dedeleri karşı gelir
Kimi yaya kimi atlı (K10)

TA-12

Dayımın oğlu Veysel ilçede terzilik yapıyordu. Yaşı pek fazla değildi ama kalp ve tansiyon rahatsızlığı vardı. Ölmeden bir gün önce evde hazırlık yapılıyor ekmek yapmak için. Ertesi gün kadınlar kapının önünde ekmek yapıyor. Çocuğu annesinin yanına gidiyor "anne babamın başına bir helke su mu döktün?" diyor. Annesi " ne suyu oğlum?" diyor. Koşup bakıyorlar ağzından burnundan köpük gelmiş, doktora gidiyorlar ama çok geç.

İnşaati başlı kaldı oy oy oy
Dayım oğlu sana ne oldu oy oy oy
Duydunuz mu Tufanbeyli oy oy oy
Tufanbeyli'nin terzisi öldü oy oy oy

Damatlara takım diker oy oy oy
Tufanbeyli'nin terzisi öldü oy oy oy
Yol üstünde bir dam tutuk oy oy oy
Suyu yok delik cemsiz oy oy oy

Dayımın terzi Veysalı oy oy oy
Ziyan ergen Zeynep öksüz oy oy oy
Darılmada anam kızı oy oy oy
Anam alsın gadasını oy oy oy

Dayıma terzi dayıma oy oy oy
Yak dayımın odasını oy oy oy
Ben bunu kabul eylemem oy oy oy
Kız elime verin işlik oy oy oy

Dayımın terzi Veysal'ı oy oy oy
Askerlere verir harçlık oy oy oy
Veysel kasaba gider oy oy oy
Üleşir yarısını alır oy oy oy

Gadanı alıyım oy oy oy
Kurbanı kesmeye gelir oy oy oy
Çocukları öksüz komuş oy oy oy
Kurbanı kesmiş getirmiş oy oy oy

Veysal hoca diye diye oy oy oy
Anam vermedi canını oy oy oy
Veysel'e kan aramışlar oy oy oy
Kız vermedin mi sen kanını oy oy oy

İnşaati bağlı kaldı oy oy oy
Dayım oğlu sana ne oldu oy oy oy
Yekin de kalk dayım oğlu oy oy oy

Hollanda'dan bacın geldi oy oy oy

Anam eşini bildin mi oy oy oy
Yılışarak verir sözü oy oy oy
Gördün mü dayımın kızı oy oy oy
Öldü şu anamın kızı oy oy oy

Gördün mü dayımın kızı oy oy oy
Çocukların öksüz kaldı oy oy oy
Bir tenecik oğlu ölenin oy oy oy
Anasının olmaz aklı oy oy oy (K10)

TA-13

Hüseyin BİLGE 1935 yılında dünyaya gelir. 1950'li yıllar, o yıllarda Tufanbeyli'de iş imkânı yok, okul yok, sanat yok. Tufanbeylililerin Çukurova'ya çalışmaya gittiğini biliyor. Tufanbeyli'den çıkar Kozan'ın, Çukurova'nın yolunu tutar ve Kozan Hamam Köyüne gelir. Cabbar uşağından bir ağanın evinde iş bulur yıllarca "tutmalık" eder. Tutmalık, ağanın yanında her türlü işini yapar aylıkçı gibi anlamındadır. Aradan bir yıl geçer artık ağaya ve evdekilere alışmıştır. Memlekete gitse ne yapacak? Buralarda kalmayı aklına koymuş olacak ki ya da gençlik işte ağanın kızı Emiş'e sevdalanırlar. Ağa bu kızını kapısındaki işçiye verecek değil ya olmaz, der fakat Emiş de Maraba Hüseyin'e sevdalıdır. Ağa başka çare bulamaz ve " On yıl daha benim kapımda dutmalık yaparsan kızımı sana veririm" der. Hüseyin henüz gençtir, sevda bu, kabul eder ama durumu babası olmadığı için kardeşine anlatır. Kardeşi Hüseyin genç dayanamaz diye kardeşi bıyık Yusuf ağaya gelir ve "Ben kardeşimin yerine kapında on yıl daha dutmalığa razı olurum ama gel bunları evlendirelim azat edelim bir iki dönüm kıraç tarla verelim" der. Ağanın gönlünü eder, ağanın kızını kardeşine nişan eder. Kendisi ağanın evinde çalışmaya devam eder. Aradan birkaç yıl geçer Hüseyin BİLGE, bir hatırlı ağanın referansıyla Adana Devlet Hastanesi'nde kapıcı olarak iş bulur. Karşıyaka'da şimdiki kerestecilerin olduğu yerde birde gecekondu, kamıştan çevirme, ev yapar yaşamaya başlarlar. Aradan zaman geçer on yıl biter kardeş Bıyık Yusuf sözünü tutmuş Tufanbeyli'ye gelir. Artık hem yaşlanmış hem hastalanmıştır. Derken rahatsızlıkları artar ve ölür. Hiç oğlu olmayan bir kızı olan Yusuf'un kızına kardeşinin

hanımına bakmaya Hüseyin söz verir. Artık Hüseyin Bilge Adana'da memur olmuştur adı memlekette dolaşmaya başlar. O yıllarda Tufanbeyli'de hastane de olmadığı için bir hastası olan Adana'da Devlet Hastanesine götürür ve Hüseyin BİLGE'yi bulur, o da hocalara söyler elinden geleni yapar evinde misafir eder gönderir. Yıllar böylece geçerken Hüseyin BİLGE yaptığı yardımlardan dolayı bu yörede pek sevilir ve sayılır olur. Gurbette pek kimsesi olmayan Tufanbeylili, artık herkesin tanıdığı emmisi dayısı olan Hüseyin BİLGE'yi bulur. Hüseyin BİLGE'ye "Hössün Ağa" demeye başlarlar. Hössün Ağa yokluğu sıkıntıyı görmüş biri olarak hemşerilerini sahiplenir. Emiş'ten beşi erkek üç kız sekiz çocuğu olur. Yıllar geçer çocuklar büyür. Hössün Ağa gece kondu evini yıkar güzel bir ev yapar. Emekli olur. Hössün Ağa Adana sıcak olduğu için her yaz baba ocağı olan Tufanbeyli'ye yaylaya gelir. Bir bahar iki bahar derken üçüncü baharda yaylaya gelir ama kalp krizi nedeniyle 2007 yılında gece on birde rahatsızlanır hastaneye yetişse de kurtarılamaz.

Olayın ardından yeğeni öğretmen Hamza BİLGE Hüseyin BİLGE'nin eşi Emiş BİLGE' nin ağzından bir ağıt yakar.

Yaz gelir yaylaya göçer
Kış gelir sehele geçer.
Kurban olum sürmeli eşim
Sensiz günüm nasıl geçer.

Hacı Hüseyin im hacı
İçimize düştü acı.
Ben sensiz nasıl dönerim
Kalsın burada evin göçü.

Ölürüm eller ölürüm
Eşimle bile kalırım.
Çocuklar alıp götürse
Her yayla sana gelirim.

Torosların başı duman
Bugün bize koptu figan.

Hacı arkadaşın gelmiş
Uyan sürmeli eşim uyan.

Sana gelen bana gelsin
Tatlı canım kurban olsun.
Kim derdi ki sevgili eşim
Emiş'in arkana kalsın.

Ağlama oğlum ağlama
Kada Mevlanın kadası.
Emin emmine söyle de
Dayalı kalsın odası.

Eşim gadanı alayım
Ben de yanına varayım.
Kötü lafın hiç duymadım
Ben sana kurban olayım.

Gelir yaylaya eğlenir
Ünü her yerde söylenir.
Herkese iyilik etmiş
Adı dillerde söylenir.

Ağla kele Hürü ağla
Emmin öldü kara bağla.
İki ayda iki mevta
Emiş ciğerini dağla.

Meğer eşim tatlıyımış
Katmer katmer katlıyımış.
Ben gardaşıma yanmıştım
Eşim ondan tatlıyımış.
Gece yağmurun işidir

Saat on birin beşidir.
Acele doktora gitmiş
Ecel Feleğin işidir.

Yatsıyı kıldı oturdu
Beni nazladı yatırdı.
Kurban olam sevgili eşim
On bir de ecel bitirdi.

Yatırın oğlum yatırın
Beni yaylaya götürün.
Ecel gelir can verirsem
Beni yanına yatırın.

Salına gelir salına
Kurban olayım dalına.
Geç vakitte hastalandı
Elin uzattı elime.

Alıp doktora götürdüm
Hamza emmini yitirdim.
Doktor geç kalmış deyince
Orada aklım yitirdim.

Sürmeli eşim bana bakar
Baktıkça ciğerim yakar.
Haber ulaşmış geceden
Tufanbeyli yasa çıkar.

Toprağı çekti getirdi
Eceli aldı yetirdi.
Yayla diye gün saydı da
Nefesin burada bitirdi.

Yürüdü Cabar uşağı
Yetişti yayla aşağı.
Benim arkam çok diyordun
Hani emmiyin uşağı.

İşte geldim mezarına
Ağlıyorum üzerine.
Emmilerin düğün kurmuş
Tufanbeyli pazarına.

Mezarları sıra sıra
Sıralandı ölüm bura.
Emmiler size emanet
Hüseyin im kaldı bura.

Ağlama kızım ağlama
Ağlayıp kara bağlama.
Ecel geldi can tükendi
Kimseye bir şey söyleme.

Emmileri hep toplandı
Akşamdan yükü yüklendi.
Renan bayrağı kaldırmış
Ersin'den haber saklandı.

Yaslan Hüseyin im yaslan
Ses verirsem bana seslen.
Dayıları izin vermiş
Süslen Ersin oğlum süslen.

Kara bıyığı ışılar
Kınaman beni komşular.
Adana 'ya nasıl gidem

Düşmanlar bizi karşılar.

Evine misafir gelir
Gelir de ikramın bulur.
Kurban olam Avşar oğlu
Hacı Mehmet yerin alır.

Emmileri izin versin
Çocuklar başına gelsin.
Ben cenaze kaldıramam
Halil'im İzmir'den gelsin.

Nihat babasını sayar
Her ne dese ona uyar.
Tufanbeyli'yi istemiş
Mezarını bura koyar.

Süpürge ettim saçımı
Nasıl yüklerim göçümü.
Seni burada koymaz idim
Emmiler verdi seçimi.

Hastanede çalışırken
Herkese eyler iyilik.
Tufanbeyli yasa yattı
Cenazede oldu birlik.

Emiş hatın Emiş hatın
Daha şimdi oldun yetim.
Acep oğlanlar bakmazsa
Yaşlılar evine atın.

TA-14

1965 yılında Adana'ya pamuk toplamaya giderken, Obruk geçidinde kamyonuyla kaza yapan Bozgüney'li şoförün karısı kocasının ölümünden duyduğu üzüntüyü ağıt olarak dile getirir.

Kaleycikte ekin biçer
Kevgiri çalın destiye
Şunu anama verin diye
Kekil yatırmış bostaya

Şoförlerin heç suçu yok
Yavaş yavaş indirdiler
Görmesin anayın gözü
Bir torbaya doldurdular

Ana şoförü ağle dedim
Ağle dedim ağlemedin
Kırmızı kefiye aldım
A Fadımam bağlamadı

Kozan yolu cılgalandı
Kaba ağaçlar kölgelendi
Bekirimi yuyan hoca
Kara kekil dalgalandı

Kozandan bir top atıldı
Ayakrım ki bayram olmuş
Ana elbisemi gönder
Arkadaşlar evvel olmuş

Sıra Elif'in aldı kaya
Fakıyı kadını saya
N'oldu Kadir Mevlam sana

Bekir murazını ala (K17)

Sıra Elif'in yolu kaya
Bakınır kâğıdı saya
Hani ne oldu kadir mevlam
Bekir murazına doya

Şoförlere eğle dedim
Gâvur şoför ağlemedi
Kırmızı eşarp aldım
Ağ Fadımam bağlamadı

Şoförlerin heç suçu yok
Yavaş yavaş indirdiler
Görmesin babayın gözü
Bir torbaya doldurdular

Kozan'a bir bayrak diktik
Efil efil efiliyor
Karyolaya yatırdılar
Uğrun uğrun ofuluyor

Kozan'a iki bayrak diktik
Biri ağ biri kara
Karyolaya yatırmışlar
Koca kolu sere sere

Yerde yürüyen böcükler
Havada uçan cücükler
Kardaşımdan haber verin
Sehiden gelen çocuklar (K10)

Aman şoför eğle dedim

Zalım şoförde eğlememiş
Kırmızı ketege aldım
Güzel anam bağlamamış

Söylerim Emiş bacıya
Vurdurmam senin adını
Köylerde de düğün olsa
Eşim getirir tadını

Dama çıkmış geziniyor
Darak kekilini darar
Yerindirmez sürmeli eşim
Basmanın iyisini arar

Gümüleyin kuşun uçar
Kanlılar yaylaya göçer
O kadar asker içinden
Teymen oyuncuyu seçer.(K5)

TA-15

Zöhre Doğnaer'in kaynanası, Kiraz Doğaner'in eşi Halil'e yaktığı ağıt.

Ne yokuşun başındayım
Ne enişin dibindeyim
Bana dulluk yakışır mı?
Otuz iki yaşındayım

Gadanızı alıyım kızlar
Kiraz dizim dizim diler
Kapımıza çatal hayma
Otu kim çekici kızlar.

Gadanı alim Ömer emmi
Böyle değil idi gavli

Teke garışımı geldi
Koyunları ister avlu.

Şöyle durun ben varıyım
Gardaş gadanı alıyım
Tokanma babamın oğlu
Şunu bir daha göreyim

Gadanı alim ebesi
Yiğen eşimin cabası
Bugün davar erçe gelmiş
Darılma buna babası

Obalar yaylaya göçer
Gölgelere kana kana
Sürmeli eşim bir su içmiş
Mahulluda kana kana (K5)

TA-16

Adana'nın Tufanbeyli ilçesinden Fatma Bilge 1317 doğumludur. Başından çok işler geçer her hali ayrı bir hikâyedir ama en çok etkileyen bir tarafını kızı Hürü ARIKAN'dan dinledik. Fatma BİLGE'nin eşi seferlikte öldükten sonra tekrar evlenir aradan yıllar geçer doğan çocukları ya üç ay ya beş ay yaşar tam yedi çocuğu olur hepsi de birer birer ölür.

Fatma Bilge artık yedinci çocuğuna hamiledir ve bu da ölecek diye çevrede ne hoca kor gitmedik ne hacı. Türbelere yatırlara derken bir gün falan yerde bir hoca var derler ve son olarak bu hocaya da gidilir. Hoca yazar çizer okur üfler ve çocuğun olacak ister kız ister erkek olsun adını Dursun koy, der.

Çocuk olur adı Dursun konur. Aradan beş ay geçer bir bayram günü Dursun hastalanır yine hacılar hocalar derken henüz son ölen oğlu Hacı Osman'ın acısını unutmadan Dursun da kucağında ölür. Ana yüreği bu, her çocuğuna ağıtlar yakmıştır ama Dursun daha çok etkilemiştir ve şöyle der:

Künyeden hocasın buldum
Kendi dedi adın kurdum.
Beş aylık bebek mi ölür
İnanmadım rüya sandım.

Dursun koydum dursun diye
Bunda yüzüm gülsün diye.
Günde Allah a yalvardım
Bunu bana versin diye.

Allı fistan kırmız yelek
Bizi kurcaladı felek.
Gitme gadanı alayım
Dayıların versin inek.

Gittim de toprak eledim
Sanki çocuk mu beledim.
Bir senede iki çocuk
Meledim kuzum meledim.

Görüyon mu kele Hürü
Felek bize etti oyun.
Gitme kadana alayım
Dayıların versin koyun.

Dur diyorlar durulur mu
Ölmemi şunun anası.
Sen ölme de ben öleyim
Anaya düşer gadası. (K26, K111)

TA-17

Zöhre Doğaner'in kız kardeşinin eşi Tahir Atasever'in ölümü üzerine söylediği ağıt.

Gadanı alıyım bacı
Ekmek kuru soğan acı
Hastaneye saldım da
Doktorlar vermez ilacı

İleri gelin uşaklar
Ben size olurum dezze
Eğer bakmazlarsa bacım
Alır da giderim bize

Ağlayan göz bir gün gülmez
Hallerinden kimse bilmez
Ağlaşın kele kızlar
Son yolculuk gayrı gelmez

Şöyle döndüm baktım idi
Enişte min gözü yaşlı
Bacımın bir kızı öldü
Ten ten oyası başlı

Gadanı alim anam kızı
Yandı içerimin özü
Akşamdan haber saldım
Karşı çıkar Selbi kızı (K5)

TA-18

Hürü Keçe'nin hacda ölen teyzesi için yaktığı ağıt.

Hürü dezzem hacdan gelmiş
Meryem gelin verir hurma
Rüstem'e gelin alırık
Babaannesi taksın burma

Sen geldin de müdür dayı
Hani dezzem gelmedi mi?
Valiye anlatır sözü
Oğlu bedel almadı mı?

Gel anam yaylaya gidek
Gez oğlunun bahçesini
Yokkine bir tecik kızı
Kim açıcı bohçasını

Gez oğlunun yaylasını
Bilmezsen barajın başını
Oba yerine ev tutmuş
Getti gezdim karataşı

Çık almanın döleğine
Dezzem orda koyun dizler
Kalbi ölsün ettiler
Nerde kaldı bizim kızlar

Dudu dezzem yabanı göçer
Osman güder kuzusunu
Kurban olum dezzem oğlu
Çek alnının yazısını

Hacı Hürü diyincaz
Vurdum dizime dizime
Anası yok bacısı yok
Tel ettim elin kızına (K39)

TA-19

Annemim dedesi Halil İbrahim Ağa muhtarmış. Kaymakam, muhtar, azalar Şar'a eşkıyaların yanına gidiyorlar. Şar Köyün ilerisinde Karakoyun civarında

eşkıyaları sıkıştırıyorlar. Muhtar kaymakama " Biz sıkıştırdık, onlar bize saldırmadan vuralım." diyor. Kaymakam "Acele etmeyelim." diyor. Böyle dedikten hemen sonra Halil İbrahim Ağa eşkıyalar tarafından vuruluyor. Cenaze kağnıya yükleniyor, kağnıyla beraber Tufanbeyli'ye getiriliyor. Ailesi acı haberi alınca perişan halde yola çıkıyor. Cenazeyi bacısı ve annesi ağıt yaka yaka getiriyorlar.

Ben miyim bunun bacısı
Çağırın da gelsin Esme
Diken batmış çıkarmışsım
Babam oğlu bana küsme

Şar'a gittim babam oğlu
Karakoyunlu'ya gitme
Usta asker anamın oğlu
Acemi kavgası etme

Karakoyunlu'da düşek
Mezar onattırsın uşak
Ayağından mestin çıkarttım
İçinden döküldü fişek

Atın çalıya bağlamış
Vurun diye kiveylemiş
At atçı babam oğlunu
Zalim kaymakam eğlemiş

Mulla Mehmet bilir diye
Bana kanın yudurdular
Yedi köyün muhtarını
Kuru yere koydurdular (K3)

2. Gençlerin ölümleri üzerine yakılan ağıtlar

TA-20

Yamanlı Köyünden Mehmedali, Adana'dan gelmektedir. Araba arızalanır, gece Saimbeyli'de otelde kalır. Ani bir rahatsızlık sonucu ölür. Annesi Zöhre Hatun ve kız kardeşi Dudu şu ağıdı yakar:

Kurban olayım olayım
Taraklar atmış saçına.
Evsin kurar keklik kalkar,
Sarı sümbülün içine.

Otelde ölen kardaş,
Kimse gelmemiş sesine,
Bu şanına yakışır mı?
Eller geliyor yasına.

Yozgat'tan sırası gelmiş,
Gardaş oraya gidici,
Hacı küçük kayda bilmez,
Gardaş bacın hayal edici.

Taksi tutup gelsene,
Yok muydu sende para?
Gardaş yitirdim ararım,
Ben yüzümde sıra sıra. (K92)

TA-21

Muazzez Arslanhan, öğretmen babasının genç yaşta ölmesi üzerine ağıt yakar.

Yaz gelir de sular akar,
Muazzez boynunu büker,
Muallimler tatil olmuş,
Hamidoğlu önüne kopar.

Cebinde mendil sokulu,
Âleme verir aklı,
Tez gel muallim tez gel,
Hamdi evinin vekili.

Hele atlının üçüne,
Tokta vurdu taşına,
Elimiz düğünden geliyor,
Mahmut ağam yok içinde.

Güneş değer ışıl ışıl,
Bayrağının başı yeşil,
Muallimi yolcu ettik,
Bacım asbabını deşir.

Yerde dorunun göbeği,
Meydana sürün tabağı,
Cığıl cığıl ağlaşıyor,
Muallimin üç bebeği.

Altında da hırıyınan,
Arkasında doruyunan,
Garip yerde hasta olmuş,
Mektup gönder biriyinen. (K90)

TA-22

Yamanlı Köyünden İsmail, Kayseri'ye şeker getirmeye gider. Aşırı yağmur yağdığı için sel yolu kapatır. İsmail köye dönemez. Bozgüney'deki kızının yanına gitmeye karar verir. Ertesi günü İsmail'in ölüm haberi köye ulaşır. Eşi Dudu ve bacıları ağıt yakar.

Karalı bir bayrak diktik,
Okuntu mu saldık size?

Sabahınan çay içerken,
Bir çıngı savruldu bize,

Kayseri'den şeker almış,
Kızının arada kalmış,
Biz yolunu gözlerkene,
Saatinen yüksük gelmiş.

Yağdı yağmur taştı sular,
Kapandı mı köyün yolu?
Şerefli gadanı alayım,
Her taraftan gelmiş teli.

Kayseri'den yükün almış,
Satamamış şekerini,
Benim arabam kıymetli,
Taşa vurmam tekerini.

Enginli yüksekli dağlar,
Kararır da suyun çağlar,
Gidek anam minnet edek,
Hep oraya gitti beyler.

Yüksek okula yazdırmış,
Fehmin evin talebesi,
Davulun yok düğünün yok,
Ne evinin kalabası. (K92)

TA-23

Yamanlı Köyü'nden Hüsne ölen eşi Kasım'a ağıt yakar.

Gadan alim garı dezze,
Kasım size varmadı mı?

Girosuna saf getmişler,
Egen Yusuf gördü'mola?

Gadan alim Ali Dayı,
Yağan karlar soğutmuyor,
Olun yolsuz Melek Bibi,
Şefresini büyütmüyor.

Gadan alayım kayın,
Gardaşına aştı oyun,
Nidiyim hayırsız malı?
İçerde guzlamış koyun.

Ali de asker, Kasım da asker,
Zahar eden bizi besler,
Yaz gelirse senesi dolar,
Hükümet elbise ister.

Yukarıdan hoca geldi de,
Arar Bilal'i de bulamaz.
Evine haciz kaldırdı,
Hasan utandı gelemez.

Eğil karlı dağlar eğil,
Otur bitsin hel hel,
Emmi mektuba yazmaz,
Emin benim gardaş deel. (K92)

TA-24

Yamanlı Köyü'nden birkaç vatandaş arasında tartışma çıkar. Kavga ölüme kadar gider. Bu kavgada kocası ölen kadının yaktığı ağıt.

Valiyinen eder sözü,

Halep'te yayılır yozu,
Ne yordamlı babam oğlu,
Geline dövdürür yazı.

Ar değil mi ar değil mi?
Koca konak der değil mi?
Bir kuş bir çalıya siner,
Göğsun niye ar değil mi?

Yepelek yolun yepelek,
Duydum da geldim koparak,
Gardaş göğsünden geliyor,
Altında da atı sekerek.

İnce Fehmi efendim ince,
Gabıt giyer dar boyunca,
Cenneti malum oldu mu?
Dokuz kurşunu yiyince.

Deve gelir katar katar,
Tırnakları kuma batar,
İki döşek dar gelirken,
Kardeş kuru yerde yatıyor.

Uzun uzun çam dalları,
Uzun gardaşın kolları,
Dayı Seyfi bayrak dikmiş,
Oynasın yavrum belleri. (K97)

TA-25

Yamanlı Köyünden biri Kayseri'nin Sarız İlçesinde ölür. Çevresinde sevilen biri olmasına rağmen düşmanları da vardır. Bir gece adamın düşmanları adamın mezarını kirletirler. Eşi bunun üzerinde mezarı Tufanbeyli'ye taşıtır ve yaşadıklarını söze döker:

Sen orada dalgın yatıyon,
Eşin burada ölüyor,
Tez gelesin sürmeli beyim,
Ekin tarlada kuruyor.

Ağ odada ışık yanmaz,
Eski dostların hoş gelmez,
Ayan olsun sürmeli beyim,
Senin hayfın yerde kalmaz.

Daha yelgin yelgin gelmiş,
Oturmuş taşın üstüne,
Eğdirme papak giyerdi,
Düşürmüş taşın üstüne.

Kemiği böğrüme aldım,
Yenice kalbim inandı,
Gurban olurum Hamit emmi,
Oğlum hâkimler menendi. (K83)

TA- 26

Zelfin Köyünde Ali Ağa adlı bir kişi vardır. Ali Ağa'nın iki eşi vardır ayrı ayrı evlerde. Ağa, yazın yaylaya göçer ve çadırını herkesten önce diktirir. Ağa bir gün Ceyhan'a gider. Karısı ani bir şekilde ölür. Ağa'nın kızı un değirmende buğday öğütürken, babasının yokluğundan yararlanarak nişanlısıyla kaçar. İki üzüntülü haber ağanın yıkılmasına sebep olur, ağa kalbine yenik düşer. At üzerinde ağanın ölüsü gelir. Ağanın kızı pişman olmuştur ve şu ağıdı yakar:

Dokuz itlen on beş çoban,
Sürüsünü savuşturdum,
Bey babam da Hatın anam,
Bugün sizi barıştırdım.

Kızıl dağda çamaşır yurum,
Melefe serer yalapa,
Eller yaylaya göçer,
Beni uğrattın alava.

Tüccarın yozu yürüdü,
Uğurun obruğu bürüdü,
Giderkene orada yatar,
Bir hanedanım varıdı.

Beri benzer ata binmez,
Bindiğin eviyek kırı,
Sen dağdan aş gardaşım,
Gezbeli dolaşsın sürü.

Çarşıdan kazan almışlar,
Ocağın suyun koymuşlar,
Bu tüccar nereli diye,
Gardaşına sormuşlar. (K92)

TA-27

Çeşitli Aligilden Halil'in hanımı vefat ediyor, baldızını alıyor annesi bunun üzerine ağıt yakıyor.

Kilim duvarda vurulu
Üstünde ayna takılı
Yusuf el kızını getirmiş
Bende koymadın akılı

Şıvara gönlüm şıvara
Ardımı verdim duvara
Bin sırtıma götürüyüm
Gö belde çatal pınara

Atladım geçtim eşiği
Bende oldum hak âşığı
Babasından utanmamış
Böğrüne almış beşiği

Sabahınan kalktım idi
Güneş karşıma dikilmiş
Utanman mı mor beliklim
Belik dökülmüş toprağa

Keyfine gelirse gelin
Bebeğin anan götürdü
Obalar harman çıkartır
Ağam da gelin yitirdi

Keyfine gelirse gelin
Bebeğine alırım çizme
Gadan alayım kalk gayrı
İşte geldi senin özne

Dairesinde kara perde
Ben uğradım yeni derde
Halil Adana'dan gelmiş
Arıyorlar gelin nerde

Kürebeline varırsam
Ağalda kurarım sazı
Kayınların çıbık düzer
Bizim gelin seçer kuzum

Motor gedikten çıkarken
El göğüste karşı varır
Kalk gayrı gadan alayım

Anam çeyizini verir

Merdivenden çıkarkan da
Belli ablamın izi
Gette ablamı getir
Künde ağlatırım sizi

Tarlada olur firez
Ablamın yüzü kiraz
Çar alasına konmuş
Orda da almamış muraz (K17)

TA-28

Dudu Korkmaz'ın kızı Güher genç yaşta kötü hastalığa yakalanır ve hayatını kaybeder. Annesi şu ağıdı yakar:

Gadasını aldığım eller,
Ben ağlayam yollu yollu,
Ben kızımı gelin ettim,
Allı duvak tacı telli.

Taksisini toz bürümüş,
Görmesin Güher'in gözü,
Nasıl kıydın yar edenim?
Arkasında çifte kuzu.

Bakman böyle durduğuma,
Ben bilirim yandığımı,
Gelin kızım öldü de,
Eller açtı sandığını.

Yedi doğan tek bir çiçek,
Aladağ'ın mor navrızı,

Benim kızım parlak gezer,
Şafak yeri tan yıldızı. (K92)

TA-29

Yamanlı Köyü'nden Kara kız adlı bir genç kızın ölmesi üzerine Şemsi Bibi şu ağıdı yakar.

Eli ivir ivir ivişlim,
Kuş kursaklım keklik döşlüm,
Öyle değil mi komşular,
Payasın pirinci dişlim.

Ta Maraş'tan getirttim,
Bu kızımın sandığını,
Bana ağlama diyorlar,
Ben bilirim yandığımı.

Aştır karlı dağlar aştır,
Sandık yeşil, çuval çeşit,
Gelin olduğuna bakmam,
Daha Hatçe'ynen yaşıt.

Kara kız diye çağırınca,
Gelirdi ağzımın tadı,
Kızıma kurban ederim,
Gelin Meryem, gelin Dudu.

Ağalı fistan yeşil ceket,
Bildiniz mi yeleğinden,
Salarım kızım salarım,
Toprak sıkmış bileğinden.

Ağalı fistan yeşil ceket,
Kaptırdım pullu metini,

Kızıma kurban ederim,
Anam Kara kız Hatını. (K92)

TA-30

Yamanlı Köyünden Zöhre Hatun, ölen oğlu Aliefendi'ye şu ağıdı yakar.

Geldim çamrakta yatıyor,
Sandım ki camız boğuldu,
Ayıbettin pehlivanım,
Öttü düşmanın düdüğü.

Hani derdin itin dölü,
Tapulu babamın malı,
Üç yerinden bıçak vurmuş,
Kalmamış içliğin hali.

Gadan alim Melek bacı,
Ben de geldim yele yele,
Mesut gayınım yaralı,
Osman'ı vermişler sele.

Arkın içinde yatma mı?
Arkadan daşınan atma mı?
Hemi ölmüş hemi öldürmüş,
Bu muraz buna yetme mi?

Irakibe evinde kaldı,
Şu benim de bağrım yandı,
Yiğit yiğide kıyar mı?
Ta Zelfin'den bibin geldi. (K92)

TA-31

İbanın Hatçe genç yaşta eşini kaybediyor, bir oğlu var, oğlunu evermiş, oğlunun hiç çocuğu olmamış. Oğlu biriyle tartışıyor, tartıştıkları adam pusu kurup oğlunu

vuruyor. Oğlu hemen ölmüyor bir süre acı çekiyor. Oğlu ölünce gelini başkasıyla evleniyor.

Osman ağam ağ çavuşum
Anan ölüyor derdinden
Hayfını aldı Mehmet

Gadanı alıyım Fadıma
Kurban oluyum adına
İbat ölsün ben ölüyüm
Mehmet ile git oduna

Size kahve pişirici
Fincanı var tabağı var
Ölüyom eller ölüyom
Obaların bebeği var

Onun zavırından alır
Nerde ola Mulla Mehmet
Şerif pazara gelirken
Gelinimi saklar Cennet

Nerede bir ölü görsem
Ağıdı tek tek bellerim
Açıyım da bak Hatice
Camız sağdığı bellerim

Hadişten iyi hazlanır
Varır müdüre nazlanır
Teliyetli bulun oğlum
Düşman arkanda gizlenir

Yüksek kaldırın salını

Gelsin dolanı dolanı
Eğer bunu sorarsanız
Gelin İbanın gelini (K39)

TA-32

Hatice Keçe'nin genç yaşta ölen dayısı için anneannesinin yaktığı ağıt

Süzün oğlancığım süzün
Bu yıl kara geldi yazım
Sarı oğluma kurban olsun
Hasan oğlum Hürü kızım

Kara çatın başı soykan
İçerimi aldın öyken
Oğlum karadan geliyor
Çakır tayı silke silke

Benim oğlum değil eller
Ben bunu verdim Mehmet'e
Bende umut kalmadı
Hemen yalvarır Cennet'e

Yaz gününün belasına
Ben uğradım belasına
Bin atına sürmeli oğlum
İn dayının kalasına

Akşama kadar çatı sürer
Akşam azık diye gider
Mehmet teline dokanmaz
Bekir kaba zavlı eder

Çatal kapıdan çıkınca

Değer lambanın ışığına
Ben bunu böyle büyüttüm
Hezen astım beşiğine

Hoca çitimi sürerse
Abdullah camız güderse
O zaman alırım oğlumu
Mulla hizmetini ederse

Anamın sarı Mullası
Ağam vurur dizlerine
Allah bir kırancık gele
Şu babamın kızlarına

Ağam Adana'dan geldi
Heybeye dolduruk yemiş
Bana şikâyet ediyor
Hoca odunu az kay demiş (K39)

TA-33

Hacı Döndü'yü küçüklükten seviyor. Döndü'yü alayım da ben de ölürsem öleyim diyor. Anası çatal düdük çatal davulla düğün yapıyor. Hacı kırk gün evli kalıyor. Irmağa balık tutmaya gidiyor, suyla fazla uğraştığı için saplıcan oluyor. Üç gün içinde ölüyor. Gelin daha sonra çıkıyor, başkasıyla evleniyor. Daha sonra çocuğun annesi ve bacıları deliriyor.

Aya benzer Hacefendim oy oy
Çipile dökülen keklik oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Gadanı alim Memiş ağa oy
Benim evim ne olucu oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Hayırlı olsun diyen yok mu oy oy
Bilal bir oğlan verici oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Gadanı alim Memiş Ağa oy oy
Ver oğlunun birisini oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Yazacan otur gelinim oy oy
Vermem evin yarısını oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Adım batsın adım Hatın oy oy
Benim derdim senden çetin oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Vay Hacefendim benzer aya oy oy
Tesbah çeker saya saya oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Adana'dan Ankara'ya oy oy
Götürürüm Mustafa bey oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Eğer odun bulamazsam oy oy
Çıkar suyunu uçururum oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Yazacan otur gelinim oy oy
Seni yaylaya göçürürüm oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Durna gelir kater kater oy oy

İş mi olur bundan beter oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Ben duvar dibinde kaldım oy oy
Kızlarımınan gelin yatar oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Dur diyorlar durulur mu oy oy
Buna karar alınır mı oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Güzünkü aldığım gelin oy oy
Yazdın da ele verilir mi oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Var mı oğlumun kusuru oy oy
Yörürken de çığış çığış oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Tevir atlı ince Hacım oy oy
Çatak da ölen Hacı Çavuş oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Geldiniz mi Hasan Karan oy oy
Gettikçe azdı benim yaram oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy
Gelin eşini yitirdik oy oy
Sofu Yusufgilin aran oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Gadanı alim Memiş Ağa oy oy
Benim evim ne olucu oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy

Arkasında elli belik oy oy
Gelin de ele verilir mi oy oy
Hacefendim oy Ağ talebem oy (K10)

TA-34

Ayşe Arıkan'ın genç yaşta ölen oğlu için yaktığı ağıt.

Dar ikindin figan düştü
Karaçat'ın dağlarına
Baykuş mu konmuş ötüyor
Kızılağ'ın bağlarına.

Mustafa'm murat almadı
Ellerine kına yakın
Sağdıçlar girmiş salına
Şu giden damada bakın.

Tufanbeyli beri döndü
Ne çok yavrumun yanarı
Keşke gitmez olaydın
Kurusun keklik pınarı.

Mustafa'm murat almadı
Ellerine kına yakın
Sağdıçların girmiş salına
Gelinsiz damada bakın.

Üç bacın gadanı alsın
Kimler uğrattı nazara
Tezgâhın kurudu kaldı
Bir daha gitmem pazara.

Tezgâhın kurulu kalsın

Bir daha gitmem pazara
Mustafa'm murad almadı
Ellerine kına yakın

Höketçeli kayıp etti
Kulaç kollu yiğidini
Mustafam murad almadı
Ellerine kına yakın. (K26)

TA-35

Amcamın kızı köyden Arap Ali dediğimiz kişinin oğluna nişanlıydı. 1950'den önce Saimbeyli civarında yolda çalışmak için devlet imece usulu köylerden işçi topluyordu. Yaşı 40-45'den aşağı olanları çalışmaya götürüyorlardı. Arap Ali'nin kayınbabasını da götürmek istediler yaşı genç gösterdiği için. Ali kayınbabasının yerine çalışmaya gönüllü gitti. Köyden arkadaşları Haceli ve Mahmut ile beraber. Çalışma dönüşü üç arkadaş yolda tipiye yakalanmışlar. Mahmut ve Haceli yol üstündeki Karsavuran köyünde kalalım diye ısrar etmişler. Ali kabul etmemiş, gençliğin verdiği cesaret ve nişanlısını özlediği için sabahı bekleyememiş. Doğanlı köyüne tek başına gitmeye karar verir. Ancak köye gelmeden kör pınar mevkiinde gücü tükenir, dayanamaz. Açlık ve yorgunluk onu perişan etmiş. Meşe ağacının dibine yaslanır dinlenmek ister ancak donakalır. Ertesi sabah arkadaşları Karsavuran Köyünden yola çıkan arkadaşları Ali'nin izini bulmuşlar. Bakarlar Ali ölmüş. Köylüye haber verirler. Haberi duyanca nişanlısı perişan bir halde kendini dışarı attı. Nişanlısı ağıt yaktı.

Gel Hössüyük yanımda otur
Ben söyleyim eksik getir
Kör pınarda adam ölmez
Git de kardaşını getir

Oynamaz olayım oyun
İmirzayı ettik kayın
Murtazan bayrak dikmiş
Soyun öksüz Ali'm soyun

Arap Ali adam tutturmuş
Çatal atar çeliğinen
Gadanı alim eller
Boz deşirmiş deliğinen

Şu da gelin şu da özne
Birbirine kavuşturduk
Gadanızı alim eller
Bayrak ile savuşturduk

İnce derenin ekini
Gelir yekini yekini
Yel estikçe savruluyor
Ali'min deste kekili

Gadanı alim Elif Ana
Boyuna bakarsan suna
Üçüncü kez gelin gelsem
Ellerime vurum kına

Gadanı alim dede emmi
Evimiz evimize yakın
Ayağımınan gelin geldim
Kalkın bayrağınızı dikin (K37, K38)

TA-36

Guduzların Mehmet'in Ağıdı

Mehmet Arıkan Tufanbeyli merkezde Guduzlar ailesine mensuptur, hayatı yaylalarda geçmiştir. Aynı zamanda bol miktarda koyun ve keçisi vardır. Yaylada yaşamasına rağmen genç yaşta şiroz hastalığına yakalanmıştır. Doktor doktor dolaşmasına rağmen kurtarılamaz. Bu ağıt yakınları tarafından söylenmiştir.

Baş çobanı gayıb olmuş

Yaslı Kürebeli Dağı
Ankara'da derman arar
Guduzların Mehmet Aağa

Kayseri'yi beri döndük
Pınarbaşı'nda ölücü
Yalan mıyım bire ahali
Eşim çoban ben banıcı

Delik daşta çavdar gaya
Orda ağam davar güder
Ötgel çifteyi gucakla
Büyük gözde keklik öter

Gadanı alim Esme
Yunmu gızların başını
Ankara'da buldumudu
Gene yitirdim eşimi

Dizim tutmuyor çocuklar
Gelin beni cipten alın
Size bir emanetim var
Tek bacıma sahip olun

Görüyon mu kele Gamer
Yaramın başı soydu
Halil küçük Osman bebek
Beni yarı yolda goydu. (K26)

TA-37

Fındık Hacı'nın Ağıdı

Fındık Hacı (Doğaç) Mersin'den Ankara'ya giderken Şereflikoçhisar yakınlarında trafik kazası geçirir ve hayatını kaybeder. Fındık Hacı iyi güreş tutar,

bölgede yapılan Cumhuriyet bayramı güreşlerinde başa güreşir ve hep başpehlivan olur. Çeşitli sorunları sebebiyle jandarmayla arası hiç iyi değildir. Bir müddet kaçak da gezmiştir. Aşağıdaki ağıt kızı Saniye Soysal'dan derlenmiştir.

Fındık Hacı benim babam
Gızlarına gelsin gadan
Cumhuriyet bayramı var
Başa güreşecek babam

Koçhisar Ankara yolu
Şaşırdım gittiğim yolu
Trafik kazası derler
Dağılmış kafası kolu

Buradan Mersin'e saldık
Duyunca şaşırdık kaldık
Sabah namazında ölmüş
Koçhisar yolunda bulduk

Bizim ele haber salın
Herkes öldüğünü bilsin
Adnan'a bayrak kaldırdım
Tel edin Hüseyin gelsin

Böyleymiş alın yazım
Yetim galdı oğlum kızım
Herhal yaralarım ağır
Yekindim tutmadı dizim

Hacı ölmemiş diyorlar
Yalanlar anamlar yalanlar
Parçalanmış kafa beyin
Neresin yesin yılanlar (K28)

TA-38

Ahmet Sağlam (Çerkez)'in Ağıdı

Ahmet, Tufanbeyli'nin Kürebeli yaylasında zamanının çoğunu geçirir. Genç, heyecanlı ve atik olması sebebiyle herkes tarafından sevilir. Ata binmede maharetlidir. Genç ve bekârdır. Camiye yardım toplarken, dikkatsizlik sonucu traktörün bahçe duvarından düşmesiyle, traktörün altında kalır, hakkın rahmetine kavuşur. Aşağıdaki ağıt ablası Emiş Sağlam (Çinçik) tarafından söylenmiştir.

Camiye yardım topluyor
Gardaşıma değdi nazar
Nasıl dayanayım gızlar
Kar yağınca akar mezar

Ne duruyon kele Zeynep?
Yekinek de kalkak dize
Gardaşların darılırsa
Alır götürürüm bize

Örk düştü de bağrım yandı
Verdiğine şükür Allah
Küsme gadası aldığım
İstediğin kızı alak

Gardaş yaman ata biner
Altındaki kısrak kişner
Kötü müsün anam oğlu?
Düz yolda adam mı düşer?

Hep gelsin dertli olanlar
Ergen gardaşı ölenler
Bayramda gelir diyorlar
Yalanlar anam yalanlar

Bana ağlama diyorlar
Bacı gelir mi tövbeye?
Düşman başına vermesin
Asbabı gitti obaya (K29)

TA-39

Hatın'ın Hacının Ağıdı

Hatın'ın Hacı lakabıyla anılan Hacı Öztürk Tufanbeyli eşrafından Hacı Hüseyin Ağanın torunudur. Hacının babası Yusuf Ağa'da 1.Dünya savaşında Yemen'de kalmıştır. Anası Hatın Öztürk babasız kalan iki kız bir oğlanı yetim olarak büyütmeye çalışır. Hacı, çok zeki olduğu için okul tarafından Düziçi Öğretmen Okulu'na gönderilir. Okulda o zaman ince hastalık denilen verem hastalığına yakalanır. Tekrar Tufanbeyli'ye döner. Bir süre sonra 1951 yılında evlendirilir. Ancak hastalık tekrar nükseder düğününden kırk gün sonra Hacı Öztürk hakkın rahmetine kavuşur. Anası Hatın Öztürk yıllarca Hacı'nın acısıyla birçok ağıt söylemiştir. Akşamları oğlunun mezarında yattığı söylenir. Çok ağlaması ve ağıt söylemesi sebebiyle daha sonraları 'Deli Hatın' adıyla anılır olmuştur. Bu ağıtlar günümüze dek söylenegelmiştir.

Hacı efendim ağ talebem
Ana ortaya atılır mı?
Çıkar gelin gider bacım
Issız damda yatılır mı?

Adım batsın adım hatın
Bir oğlan büyüttüm yetim
Gelin evimden çıkmadan
Bir oğlan alayım satın

Bugün düğünümün ardı
İçerime koydum ördü
Kuldan gelse baş ederdim
Ne diyeyim Allah verdi

Güneş doğar ışıl ışıl
Yerler çamur Hacım üşür
Ördeklere karıştırdım
Kanadının üstü yeşil

Kattım kazın sürüsünü
Hacım dolanır da gelir
Konma göllerin başına
Avcı Ahmet seni vurur

Gelin saçlarını yolar
Kara belik tutam tutam
Kırk günlük özne mi ölür?
Utan Hacefendim utan

Duydunuz mu Höketçeli
İnce Hacım oluk hasta
Ağ çorap sarı kundura
Gara kekil deste deste

Müdür Ağa düğün kurmuş
İnce Hacım oynar Tura
Dünden mezarına vardım
Karışmış çara çamura
Hacefendim ağ talebem
Şerrinden adam sakınır
Hodul gezer ince Hacım
Üsküplü kalem sokunur

Hacefendim ince Hacım
Gezer cıganı cıganı
Hacı Ağanın toruna da
Garafendinin yiğeni

Kele bacı kele bacı
Kapıya yağıyor gıcı
Bugün mezarına gittim
Garlara garışmış Hacı

İnce dalan uzun boylu
Dike sözlü çapkın huylu
Hastalanmış hacefendim
Sümbül gibi boynu eğri

Evimizin ardı Pazar
Hacefendim orda gezer
Oğlumu özne durdurdum
Söylediler değdi nazar

Hacefendim yalınızım
Bende goymadın akılı
Düşman başına vermesin
Mezardan çıktı kekili

Al yeter sana vereyim
Ağla gadanı alayım
Arkasında elli belik
Gelini kime vereyim?

Turna gelir katar katar
O da kalelerde öter
Sofular ne laf ediyor?
Gadasını aldığım Yeter (K31)

Hatın cumbullu çığırır
Hacı da önünde oynar
Ağ çorap sarı kundura

Görenlerin canı kaynar

Ağlasana kele Ümmü
Zaten Eşe ele benzer
Hatın'ın küccük Hacısı
Yeni açılmış güle benzer

Oğlumu kazlara kattım
Dolanır de geri gelir
Konma göllerin başına
Avcı Mehmet seni vurur

Al Yeter sana veriyim
Ağla gadanı alayım
Arkasında üç yüz belik
Gelini kime veriyim

Yağmur yağar ışıl ışıl
Yerler çamur Hacım üşür
Konmuş göllerin başına
Kanadının üstü yeşil (K3)

TA-40

Düğünü olacak genç ava gider ama dönemez. Anası gelinini suçlayarak söyle bir ağıt yakar:

Karalı bayrak kaldırdım
Çifte davullar dövdürdüm
Kınamayın komşularım
Kademsiz gelin indirdim

Gelini şöyle karşılık verir:

Böyle mi ettim kavlinizi
Süpürmedim avlunuzu
Ayağı kademsiz derler
Ben mi öldürdüm oğlunuzu (K50)

TA-41

Remzi Öztürk ağıdı

Yiğit bir delikanlı olan Remzi Öztürk 5 Şubat 2008 Salı günü vefat etmiş. Lakabı "Tortik Remzi" dir. Aynı zamanda er meydanlarında iyi bir pehlivandır. Tufanbeyli'de sülale olarak Öztürkler ve Keçeler ailesine mensuptur.

Gene bir karanlık düştü serime
Oldu mu oldu mu Remzi
Akşamdan yatıp da sabah kalkmadan
Ecel sana rahmet kıldı mı Remzi?

Adana'da açtım baktım yüzüne
İnanmadım vurdum iki dizime
Bir anda sağlığın geldi gözüme
Bre bizim eller öldü mü Remzi?

Hasbihal eyledik hapis yattık
Gördün mü şu günde bana ettiğin
Düğünde bayramda güreş tuttuğun
Meydanlarım bomboş kaldı mı Remzi?

Kış oldu baharım kalmadı yazım
Şu sözümü mezar taşıma yazın
Düşmana da lazım dosta da lazım
Eller kıymetini bildi mi Remzi?

Ah şimdi ağzı tutkun ol gardaş
Konup göçsek obayınan elinen

Emmi dayı adama çok gerek oy
Kaba ağacın gürlemesi dalına

Yandı bağrım yandı elin nesine
Dayım oğlu zehir koydun tasıma
Tufanbeyli beri döndü yasına
Dost ağlayıp düşman güldü mü Remzi?

Bilal Bekir Yusuf feryat eyledi
Anan baban yürekleri dağladı
Kuzuların baban diye ağladı
Çiçeği burnunda soldu mu Remzi?

Gettin Hüseyin Keçe'yi görmeden
Sefa sürüp muradına ermeden
Yaşı gençti kırk birine varmadan
Akıbet aslını buldu mu Remzi?

Ah dünyasına dünyasına
Kim doymuş ki dünyasına
Dünya benim diyenlerin
Dün gitmiştik dünyasına (K25)

TA-42

Döne'nin Ağıdı

Ağıdın yakılış hikâyesi şöyledir: Nişanlı bir genç kız, nişanlısından ayrılıp evli bir erkekle kaçar. Kaçtığı erkeğin ilk eşinden çocuğu olmamaktadır. İki hanım birbiriyle anlaşamaz. Kuma gelen kadının çocuğu olduktan sonra erkek bu kadını boşar. Çocukta kendilerinde kalır. Kadın daha sonra başka bir köye gelin gider. Bu köydeyken 24.12.1984 tarihinde babasının vefat haberini alır. Tam bir ay sonra 24.01.1985 doğum esnasında kan kaybından hayatını kaybeder. Bunun üzerine amcası onun ağzıyla bir ağıt yakar.

Bir ay oldu ben babamı yitirdim
Ah ettim de dağa taşa oturdum
Çare bulamadım şükür getirdim
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Dünyaya geldim de bir ken gülmedim
Bu yalan dünyada murat almadım
Eli ayağımla bir ken olmadım
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Benim güllerim de hep açmaz oldu
Açılan güllerin hepsi de soldu
Dünyadan geliyom bir kuzum kaldı
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Felek vurdum benim belimi büktü
Bir ev kurduydum üstüme yıktı
Doktura giderken çok kanım aktı
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Akrabalar mezarımı kazsınlar
Anam bacım çeyizimi düzsünler
Her hafta da mezarımı gezsinler
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Anam gelsin bana burda ağlasın
Bacılarım yağlığımı bağlasın
Evimizde bir gecelik eğlensin
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Bana sevinenler varsa ölmesin
Yiğit ise arkam sıra gelmesin
Mahşerde onların yüzü gülmesin

Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Söylerim söylerim heç sözüm bitmez
Hak vermiş derdime bir derman katmaz
Bozulmuş bağlarım bülbülüm ötmez
Kader böyleymiş kime ne deyim

Eşim dostum akrabalar gelsinler
Ağlamayıp onlar metin olsunlar
Mahşer meydanında beni bulsunlar
Kaderim böyleymiş kime deyim

Gurbet elde tabutumu alsınlar
Köyümüzde cenazemi kılsınlar
Üzerime güzel tahta düzsünler
Kaderim böyleymiş kime ne deyim

Kul Ahmet'im burada sözün bitirsin
Ümmet olan çok salavat getirsin
Mevla'm bizi iman ile götürsün
Kader böyleymiş kime ne deyim (K32)

TA-43

2001 yılında Cihan Doğaner ve amcaoğlu Ali Doğaner kavga ederler. Kavgada Ali amcaoğlu Cihan'ı bıçaklayarak öldürür. Zöhre Doğaner bunun üzerine şu ağıdı yakar:

Öldürüp ormana kaçma
Çık meydana görüşelim
Emmi emmiyi öldürür mü?
Ver elini barışalım

Adana doktoru bakmış

Çatalda çıkmış yüreğe
Kör olası bacıları
Yıkıldı evin direği

Adanası batsın kızlar
Adana'da büyük çarşı
Şimdi mezara varırken
Doğanerler çıkar karşı

Kız sana bakarık derler
Yalanlar kızım yalanlar
Güz gününe adam ölmez
Ağ tenin yer yılanlar. (K5)

TA-44

Tozlu Köyünden Rabia Kara'nın damadı hastalığa yakalanıyor ve kısa sürede ölüyor, kızı da doğum yaparken ölüyor.

Daha hiç gelmedin kızım
Sağ yanında oturuyom
Ayan olsun Kadiriyem
Tahirini götürüyom

Hastane köşe köşe
Geldi mi Emine Eşe
Kırk gün hademelik ettim
Emeklerim getti boşa

Hastane al sıvaklı
Benim kızım al duvaklı
Yıkılasın Dedebeli
Mor sümbülde gö koyaklı

Başına pullu bürünür
Çıkar kapıda görünür
Eğricelim senin için
Ölmez de anan sürünür

Gadanı alayım Selver
Var da azıcık daha yalvar
Atike mi bilmeniz mi?
Yeşil ceket kara şalvar

Memiş oynamaya gider
Ayağına çöp dolaşır
Kederlenme hatın kızım
Arkandan hocan ulaşır (K40)

2.Mutsuzluk ve acı üzerine yakılan ağıtlar

TA-45

Zöhre Doğaner, Kars'ta astsubay olan oğlunun yanından otobüsle memlekete dönüyor. Yola çıkmadan önce kar yağışı başlıyor canavar ayağı gibi. Torununa bakmak için onu da yanında getiriyor. Oğlu kızından ayrılırken ağlıyor Zöhre Teyze bunun üzerine ağıt yakıyor.

Adana'dan bir yol çıkar
Gelir dolanı dolanı
Ardahan'ın kuru çayı
Akar bulanı bulanı

Erzurum'dan Erzincan'dan
Horasan kaldı arada
Sarıkamış'a varışın
Sordum Ardahan nerede?

Kızlarıma kurban olum
Bana çekiyorlar teli
Berfin'imi alınca
Özgür oğlum oldu deli

İlk Kayseri'den çıkar
Birol Özbay bana bakar
Terminalde öpünce
Teri burcu burcu kokar (K5)

TA-46

Yamanlı Köyünden Halil Uygun, hayatını kazanmak için Mersin'de kapıcılık yapar. Türlü sıkıntılılarla boğuşmak zorunda kalır. Gençtir, adaletsizliğe, yoksulluğa isyan eder. Ağıt yakar.

Bilmem bu feleğin benim ile işi ne?
Genç yaşta ne dertler verdi başıma
Kimseler bakmıyor gözüm yaşıma

Söyle felek söyle sana neyledim?
Zenginler gülerken bende ağladım

Kimine Man verdin kimine Enter
Çekilmez bu çile Allah'ım yeter
Fakirin bacası da tezekli tüter

Söyle felek söyle sana neyledim?
Zenginler gülerken bende ağladım

Bana bir çift öküz bir saban verdin
Taşlı tarlalarda felek oy kolumu kırdın
Ekinimiz çıktı doluyla vurdun

Söyle felek söyle sana neyledim?
Zenginler gülerken bende ağladım

Banka mı soyayım yol mu keseyim
Şu yalan dünyada kime felek küseyim
Elbisem yok da dostlarla gezeyim

Söyle felek söyle sana neyledim?
Zenginler gülerken bende ağladım

Garip Halil der ki ilim Adana
Kul değil de Allah versin adama
Fakir diye de kimse gelmez odama

Söyle felek söyle sana neyledim?
Zenginler gülerken bende ağladım (K34)

TA-47

Halil Uygun'un yurt dışına çalışmak için gittiğine vatan hasretiyle yaktığı ağıt.

Aman yazdım Arapları da gördüm çölünü
Çölleri var da bizim çöle benzemez
Elbise bilmezler de gardaş çula bürünür
Çulları var da bizim çula benzemez

Aman gökte bulut döner de damla düşmüyor
Kurumuş dereleri de gardaş sular coşmuyor
Fidan dikmiş de dalında gül bitmiyor
Gülleri var da bizim güle benzemez

Yemeği hep elleriyle yiyorlar
Beyaz beyaz entari giyiyorlar
Ne söylesen eyvah "halas" diyorlar
Dilleri var da bizim dile benzemez

Yaramaz düz ova arazi çöldür
En mübarek hayvan devesi boldur
Şarampol heç olmaz her yanı yoldur
Yolları var da bizim yola benzemez

"leh" dedi mi daha yola gelmezler
Allah içinde hiç misafir almazlar
Tanburu çalarlar da sazı bilmezler
Telleri var da bizim tele benzemez

Çoğu gelip Adana mı görmüşler
Türkiye'me de cennet ismin vermişler
Gurbetçi kul da bu Halil'i bulmuşlar
Kulları var da bizim kula benzemez (K34)

TA-48

Ali Turan evlendikten sonra kardeşleriyle aynı evde yaşıyor. 1980 yılında evde tartışma çıkıyor. Tartışmanın sebebi çocukların geçimsizliğidir. Kardeşiyle arası bozuluyor. Anne ve babası Süslü Ali'yi suçluyor ve onu dışlıyorlar. Bunun üzerine Süslü Ali içleniyor.

Zümrüt'ü dövdü dediler
Ateşten gömlek giydiler
Bizi de evden kovdular
Gel hele gardaş gel hele

Kış gününde ayırdılar
Birin koyup birin ayırdılar
Sırtlarından sıyırdılar
Gel hele gardaş gel hele

Pişen çorba birden taştı
Anam kapımızı açtı

Dost akraba buna şaştı
Gel hele gardaş gel hele

Vallahi yoktu suçumuz
Ayrıldık yanar içimiz
Sarpa uğradı göçümüz
Gel hele gardaş gel hele

Fitne fücur girdi eve
Kavga çıktı hiç boş yere
Gönlüm döndü viraneye
Gel hele gardaş gel hele

Zehir kattılar aşıma
Daha ne gelir başıma
Düşman oldum gardaşıma
Gel hele gardaş gel hele

Bacım geldi bana sordu
Filli Ali'nin kızı ürdü
Halil de tepeme vurdu
Gel hele gardaş gel hele

Dillerim şişti mi Alim?
Aktı gözlerimden selim
Babamdan ayrıldı yolum
Gel hele gardaş gel hele
Benim halimi sor hele. (K45)

TA-49

Hüsne gelinin evine misafir gelir, misafirlerin içinde kendi köylüleriyle birlikte yabancılar da vardır. Hüsne gelinin yabancılara daha fazla yakınlık gösterdiği şeklinde dedikodu çıkar. Köylüleri Hüsne geline tepki gösterir.

Ağla Hüsne gelin ağla
Yazmanın hasını bağla
Kayın babamınan yattım
Gelin doğrusunu söyle

Hüsneyle heybe ıydım
Kirkiti harala koydum
Ortalıkta fısıltı var
Bana olduğunu bildim

Koyunlar geldi meleşir
İtler ayağa dolaşır
Beni sahipsiz bellemen
Yârin cin gözlüm ulaşır

Hapana bakın hapana
Bakın yapıyı yapana
Bana iftira eyledi
Karağa kapın kapana (K17)

TA-50

Hürü ARIKAN şu an atmış yaşlarında. 1967 yılında teyzesinin oğlu Fakı ile evlenir. O yıllarda Tufanbeyli'de fakirlik diz boyudur. İnsanlar Çukurova'ya çapa için ya da pamuk toplamak için tarım işçisi olarak gider. Bu çiftte yeni evlidir ve paraya ihtiyaçları vardır. Hürü ve Fakı da Çukurova'ya pamuk toplamak için Ceyhan'ın Isırganlı Köyünde Hali Ağa diye bir ağanın tarlasında çalışmak üzere bir çadır kurar pamuk toplamaya başlarlar.

Hürü orada çalışırken hamiledir ancak geçim ve doğacak çocuklarına daha iyi gelecek hazırlamak için çalışmak zorundadır. Derken her gün sıcağın anlında bu çalışma Hürü'yü halsiz düşürür ve hastalanır. Hastalandığı gün çocuğu düşer. Artık umutlar söner, çalışma amaçları biter. İşi bırakıp Tufanbeyli'ye gelirler ama buna bir sebep aramak için iki eş birbirleriyle sürekli çekişirler. Daha sonra eşi bir rahatsızlıktan dolayı ameliyat olur ve doktorlar artık çocuğunuz olmaz, der. Tamamen yıkılmışlardır.

Yıllar artık ikisine yalnız geçmekte hep çocuk özlemi çekmektedirler. Çocuklu anne ve çocuk gördüklerinde duygulanmaktalar.

Artık Hürü de eşi de yaşlanmış artık ağrılar sızılar başlamıştır. Bir gün eşi kulağından rahatsızlanır kulağı duymaz olur değişik zamanlarda tam üç defa ameliyat olur. Bir kulağına cihaz takılarak kurtarılır.

Bir gün yine duyguların depreştiği bir günde Hürü ARIKAN efkârlanır ve ağıt yakar:

Ne deyim aman ne deyim
Ne karalı benim yazım.
Onu da göresim geldi
Isırgan da kalan kuzum.

Bıraktım evimi gittim
Utandım da geri geldim.
Anamın bir tek kızıyım
Şimdi kuru yerde kaldım.

Fakı da ölsün ben de öleyim
Hoca yaksın odasını.
Isırgan da kalan bebek
O da alsın gadasını.

Unu leğene eledim
Anam umudum kesildi.
Doktor bebek olmaz dedi
Anlıma kara yazıldı.

Bize kapı örtülünce
Kapımızı açan olmaz.
Oğlu kızı olmayanın
Kimseler yanına gelmez.

Eşim hasta yatar iken
El içine çıkamıyom.
Balcalı'da yatan eşim
Ben yüzüne bakamıyom.

Obruktan çiriş getirdim
Ununan bulgura sattım.
Benim analığım batsın
Nice püsüğünen yattım.

Kanadımdan tutan olmaz
Kimin köşesinde ölem.
Fakı hasta Hamza gelmez
Söylen ben ne zaman gülem. (K26)

Ağıtın bu bölümü kardeşi Hamza BİLGE'den derlenmiştir. Kızını her gün böyle üzüntülü gören baba onu biraz teselli etmeye çalışır. Hamza'dan çocuğunu evlatlık olarak kız kardeşine vermesini ister. Yine böyle bir günde Hürü efkârlanmış ağıt söyler:

Ağ kaplığım kırmızı yük
Câmekanda dolu oya.
Bir bebecik büyütüp de
Sevemedim doya doya.

Benim Hürülüğüm batsın
Genç yaşımda oldum âşık.
İlahi elim kırıla
Kolum sallamadı beşik.

Ağam kefenimi alsın
Hamza duvağımı sarsın.
Yokluğunan tuttum yuva
Amanın kimlere kalsın.

Turna gelir katar katar
O da göbüklerde öter.
Evlatsız teyzemin oğlu
Süğüğünde baykuş öter.

Ne deyim teyzemin oğlu
İçerime tesir etti.
Kocayıp halden düşünce
Evim meresçi ye gitti.

Elim kara yüzümünen
Ben dizlerim diziminen.
Kapıyı kitlerim geldim
Oğlum da yok kızımınan.

Babam gadanı alayım
Hamza ya kurban olayım.
Gelin Alper' i verirse
Çifte kurbanlar adayım.(K111)

Baba kızının üzülmesine dayanamaz, o da kızına cevap verir:

Biri oğlum bir de kızım
Kürekten kırıldı dizim.
El içinde yok bebeği
Baban gadan alsın kuzum.

Ben Hamza'ya yalvarayım
Alper'i Hürü' ye versin.
Evlat hasreti çekmesin
Baban senin gadan alsın.

Gelin kurbanın olayım

Alper ini ver Hürü ye.
Daha senin yaşın gençtir
Allah'ım verir geriye.(K111)

4. Âşıkların yaktığı ağıtlar

TA-51

Bu ağıt Bingöl-Batman yolunda şehit edilen Mehmet Turan adlı askerin anasının ağzından, Âşık Yemliha tarafından yakılmıştır.

Her gün çalıyorum ağıt
Ağıt bana kar eylemez
Başkumandan Doğan Güreş
Ben oğlumu verdim şehit

Ne oldu ne oldu kuzum
Ciğerim kanla doldu
Ayan oldu şehit Mehmet
Halan Melek bile öldü

Ağıdı var anasında
Kurşun belli yarasında
İşkenceyle öldürmüşler
Bingöl Batman arasında

Ne oldu şehit kuzum ne oldu
Zalim sana nasıl kıydı
Ayan olsun şehidim oy
Gamze kız öksüz kaldı

Ağlıyorum gülemiyom
Bu nasıl dert bilemiyom
Tabutları gezdirdiler
Ben oğlumu bilemiyom

Zalim acımı sıkıyor
Kanı mı bozuk bakıyor
Kurban olim şehidim oy
Tabuttan kanım akıyor

Ne şehit kuzum ne oldu
Gözlerime yaşlar doldu
Ayan Mehmet oğlum
Halan Melek bile öldü (K33)

TA-52

Âşık Yemliha'nın yeğeni dört ay önce Belçika'da trafik kazasında hayatını kaybeder. Yeğeni birkaç aylık evlidir, âşık bu acı olay üzerine ağıt yakar.

Bu ne biçim ağır şelek
Felek vurdu ben götürdüm
İçerime düştü yalım
Gelin kızımı yitirdim

Yalım zaten olmamış
Biliyom bahtı gülmemiş
Mezar taşlarına yazın
Deyin ki muraz almamış

Acı haberin duyunca
Kırıldı kanadım kolum
Belçika ocağın batsın
Görülmemiş böyle ölüm

Kuzum anan kurban olsun
Unuttun mu sen bizleri
Nasıl öldüğün bilmiyom
Kan ile dolmuş gözleri

Kurban olam kuzum sana
Zaten bahtın gülmedi
Nasıl kıyın kadir Mevlam
Elinin kınası solmadı (K33)

TA-53

Âşık Yemliha'nın vurulan amcasının oğlu için kendisi tarafından yaktığı ağıt.

Duydunuz mu emmilerim
Gene vurdum dizlerime
Mustafa'yı öldürmüşler
Kanlar dolmuş gözlerine

Mustafa'yı vuran zalim
Oldu mu acep pişman
Ben neyleyim emmim oğlu
Kayınbabanmış düşman

Bu ne biçim acıysa
Hep ağladım gülemedim
Benim emmoğluluğum batsın
Hayfını alamadım

Bu ne biçim acıysa
Ateş düştü özlerime
Merak ettim emmimoğlu
Ben bakarım kızlarına

Kuluncunu kucak almaz
Bak döşüne arşın arşın
Ağzından kanlar geliyor
Ciğerine değmiş kurşun (K33)

5. Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar - Askerlik ve savaş ağıtları

TA-54

Müdür Ağanın Ağıdı

Müdür Ağa Höketçe Ağalarından Mustuk Ağanın oğludur. Aynı zamanda muhtar olan Mustuk Ağa bedel ödemez askere yollar. Genç Müdür Ağa (Hüseyin Çavuş) aynı köyden bir kıza talip olur ancak babası razı olmaz. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yemen'e gönderilir. Yanında aynı köyden Süleyman Çavuş da askerlik yapmaktadır. Atış talimi esnasında Müdür Ağa kazayla arkadaşını yaralar. Arkadaşı ölmez ama Müdür Ağa kahrından hastaneye düşer ve Hakkın Rahmetine kavuşur. Bu ağıt bizzat Müdür Ağanın kendisi tarafından yazılarak arkadaşı Süleyman Çavuş vasıtasıyla Höketçe'ye halasının oğlu Mulla Mehmet Sağlam'a gönderilir.

Bibim oğlu Mulla Mehmet
Davarın yürüdü m'ola?
Babam bedel almıyordu
Değirmeni durdu m'ola?

Gardaşımın adı Hacı
İkindine söker sucu
İsteğimi almadı
El kızını etti bacı

Döne bibim Sultan dezzem
Şimdi onlar burada olsa
Anamın gücük zalası
Bir topak garınan gelse

Analık adı Emine
O da gelmedi yanıma
Ben ölüm ocağın bata
Saman goyarlar damına

Yerim sehil bibim oğlu
Al göğsümün iliğini
Ben giderim siz galınız
Ör gızların beliğini

Şu görünen garlı dağlar
Aceb bizim dağlar m'ola?
Bedel ödemeyen babam
Yavrum derde ağlar m'ola?

Götür ver Süleyman Çavuş
Sahip olsun Lüverime
Kanlı elbisemi götür
Ser bostanlık duvarına. (K24)

TA-55

Asker ağıdı

Sultan Çinçik oğlu askere gidince söylemiş.

Ne şöhretli vezir ağam
Çatal olur ot hayması
Belin başında sürülür
Dökülür yazlık yayması

Ağ konağa çatal çatal
Altın don bez camız yatar
Her gözde memur oturur
Türlü radyolar çalar

Dokuz harmanı vurulur
Bir yan atınan sürülür
Dedelerin gadan alsın
Başına eli derilir

Çanakkale tozlu çeşme
Ora topçunun gereği
Gözünün içi tilifli
Kekil Kayseri…

Hastanede yatanın
Takılı olur setiresi
Sarı topçum su istemiş
Dolu mu ola matarası?

Battal dayım bayrak dikmiş
Okuntusuna ulaşırım
Hacı kamasını çekti
Meydan yerde güreşirim

Battal dayım bayrak dikmiş
Gelin yenge bende seğmen
Üç ayda künyemi salman
Elini öpeyim teymen (K35)

TA-56

Mesut Alcı 22.10.2002 tarihinde Aksaray'da askerliğini yaparken yemekhanede terör örgütü yandaşı tarafından öldürülmüş. Ablası Emine Alcı'nın yaktığı ağıt.

Kardaşlarım kara yasta
Bacılarım oldu hasta
Yaralı kal anam oğlu
Su içiririm altın tasta

Yüksek dağın kıcısıyım
Ben şehidin bacısıyım
Yaralı kal babam oğlu
Seni götürürüm Halep'e

Aksaray'ın yolu dölek
Yağmur yağar olur gölek
Kardaşıma dinsiz kurşun sıkarken
Bacıların orda gerek

Talebe kardaş talebe
Kitap doldurduk dolaba
Allah anam batayıdı
Bugün başın galebe

Şu resimi yapan usta
İnşallah da olmaz hasta
Yaralı kal anam oğlu
Su içiririm altın tasta

Bir talebe yitirdik
Hem asker hem şoför
Biz bir ergen yitirdik de
Benzer bağın ışkınına (K4)

TA-57

Sultan Alcı'nın kaynı Mehmet'in ağıdı. Mehmet hapse düşünce anası ağıt yakıyor. Diğer oğulları seferberlik zamanı cepheye gidiyor, ana yüreği evlatlarının ayrılığına dayanamıyor.

Şu görünen bizim dağlar
Acep bizim dağlar m'ola
Ağ sakallı benim babam
Yavrum derde ağlar m'ola

Sultan bibim Döne teyzem
Şimdi onlar yanımda olsa
Anamın küccük zalası

Bir toprak karınan gelse

Kardaşımın adı Hacı
İkindine döner sucu
İstediğim kızı almadın
El kızını ettin bacı

Bibim oğlu Mulla Mehmet
Davarın yürüdü m'ola?
Bana bedel almıyordu
Değirmen yürüdü m'ola?

Baka baka hayran oldum
Uşakların yapısına
Bekir Çavuş odun yığmış
Anamların kapısına

İleri gel kele Elif
Dat Emine ele benzer
Ananım Mulla Bekir'i
On beş günlük aya benzer

Çıkıyorum yücesine
Görünmez yavrunun yolu
Her günün bir yıl geçiyor
Kınaman Damlalı eli

Şafağın yeri ışıdı
Bacınız geldi üşüdü
Bize de hisse var m'ola?
Gemiler asker taşıdı

Herkesin bayramı

Gelinlerim kara yaslı
Bir askercik getirmedim
Kara donu eğdirme fesli

Benli efendim sarı Hacım
Hele görsen hallarımı
Elimden bir gelir olsa
Hep dökerim mallarımı

Ayazlarda Kara Hacım
Davarın devre yürümüş
Delik taşlar çavdar kaya
Arasını lale bürümüş

Ağ gelinim ne de gözel
Başın almış gözün süzer
Altı oğlan dört gelini
Bizde böyleydik evvel

Ağlı yağlık bağlanır da
Ne güzel yakışır efe
Küşün çekmez kuzuların
İnşallah uğramaz afat

Ağlamaya korkuyorum
Gene ediyorum tövbe
Ceket giyer kuzularım
Sırtına vermedim aba

Ağ gelinim bal konar
Cevizlerin eteğine
Karıştırsan hiç seçilmez
Oğul balı peteğinen

Ağ efendim Bekir Ağa
Yalnız ne diyonuz bana
Ben halaya durucuyum
Ayağıma atın para

Ağa efendi Bekir Ağa
Adam gibi olun uşak
Yarın bayrak dikilecek
Kınaya boğazlayın şişek

Gettim bahçanızı gezdim
Gayrı umudumu üzdüm
Küccük hatun gelmeyik mi?
Kızları halaya düzdüm

Koyun gelir kuzuyunan
Ayağının tozuyunan
Altı sene yol bekledim
Mehmetçenin kızıyınan

Karlı dağın aştı gitti
Bakın Bekir'in kızına
Anamın Mulla Bekir'i
Karışır dağın yıldızına (K36)

TA-58

Seferberlik zamanında 4 kardeşin ikisi askere gidiyor. İkisi askerde şehit düşüyor, cenazeleri getirilemiyor. Bunun üzerine annesi ve yakınları ağıt yakıyor.

Analığın adı Emine
O da gelmesin yanıma
Hacı gücük ben ölüyom
Saman koyarlar dama

Ben gedikten çıktım idi
İnsandan görünmez konak
Hanı olur Kadir Mevlam
Ahırda kırılsa inek

İki terlik götürüyom
Biri terli biri tersiz
Acep bende güler miyim?
Çiğ süt emmiş insan arsız

Çıkar dedenin taşına
Şemsiye alır başına
İnşallah oğlum geri gelir
Dayanamaz kardaşına

Geldi mi babamın oğlu
Duydun mu bana olanı?
Konağın önüne çıkar
Gezer dolanı dolanı

Tüfeği yere vurunca
Çağın kadehini kırmış
Bizim aslı nere diye
Binbaşı çavuşa sormuş (K36)

TA-59

Hatice Keçe'nin Bingöl'de şehit olan Uzman Çavuş yeğeni için yaktığı ağıt.

Karakoldan bir tel gelmiş
Yakınları gelsin deyi
Emmisi yok babası yok
Anası teslim alsın

Oğlunu önüne kattın
Gelini ardına kattın
Aç gözünü babam kızı
Ne şöhretli düğün ettin

Gördün mü babamın kızı
Sen şehitsin bende gazi
Dargınım evine varmam
Ana karşılama bizi

Gördün mü anamın kızı
Gayrı umudum üzüldü
Bende garip belliyordum
Yüz elli taksi dizildi

Büyüttüm asker eyledim
Vatana göreve saldım
Ne mutlu oğlum canıma
Ben şehit anası oldum

Ah uzmanım çavuş oğlum
Askerine yiğit oğlum
Hainler pusu kurmuşlar
Çatal yiğit yürek oğlum

Oğlum çatışmaya girik
Döşünden alık yarayı
Şu Bingöl'ün Genç ilçesi
Genç yaşta örttüm karayı (K39)

TA-60

Askerde ölen kardeş için yakılan ağıt.

Gümbüldeğin kuşun uçar,
Kenliler yaylaya göçer,
O kadar asker içinde,
Teğmen oyuncuyu seçer.

Gider anana söylerim,
Vurdurmam senin adını,
Köyümüzde düğün olsa,
Kara getirir dadını.

Karanın da kara kaşı,
Yandı ciğerimin başı,
Ahmet izinden geliyor,
O da karamın yoldaşı.

Göğ yüzünde turna katar,
Hemşerin günü yeter,
İzinli gel aslan gardaş,
Anan keklik olmuş öter.

Çıkar süyükte gezinir,
Elde tesbah saçın darar,
Harmanda bir künye gelmiş,
Ellaham oğlumuz kara. (K92)

TA-61

Ayşe Büyükhan'ın babası askerde hastalanıyor ve ölüyor. Amcası bunun üzerine ağıt yakıyor. Ekin biçilirken künyesi geliyor.

Bura peygamber ocağı
Ne güzel olur sancağı
Ağlayarak biçiyom
Kardaş ektiğin göçeği (ekini)

Gücülünün söğüdünü
Onu da göresim geldi
El kızları zalim olur
Anam versin öğüdü

Tüfeği tüfeğe çattım
Karanlık odada yattım
Kardaşım giderken de
Fakih'in emanete attım (K54)

TA-62

Kacca Eşe'nin Ağıtı

1950'li yıllarda Kacca Eşe'nin oğlu askere gider. Oğlu ve beraber askere giden beş arkadaşı askerde amansız hastalığa yakalanır ve ölürler. Annesine oğlunun Adana'da hastanede yattığı şeklinde haber gelir. Tufanbeyli'den Adana'ya ulaşımın zor olduğu yıllarda yürüyerek ve hayvan sırtında annesi Adana'ya gider. Hastanede Kacca Eşe başhekimle karşılaşır. Başhekim Kacca Eşe'ye sorar: 'nerelisin ana?' diye. Kacca Eşe 'Mağaralıyım' der. Başhekim "Mağara'da Hacı Mustuk Ağa'yı bilir misin?" der. O da 'bilirim' cevabını verir. Kacca Eşenin oğlu hastalığa yenilir ve ölür, cenaze hastanede defne hazırlanırken başhekim yakından ilgilenir. Başhekim Kacca Eşe'yi teskin etmek ister, "Gelinin var mı?" diye sorup acısını azaltmak ister ama boşuna. Kacca Eşe Başhekimin boynuna sarılır ve ağıda başlar:

Gelinim adı Eşe
Bak başıma gelen işe
Ver oğlumu gideceğim
Hacı Ağa'yı bilen paşa

Varsam da gene otursam
Şerbet içtiğim köşeye
Allah beşik sallatmasın
Evimden çıkan Eşeye

Gadanı alayım Yunus
Koydun beni bumus bumus
İncitmen yuyan hocalar
Oğlum yalınız yalınız

Analıyan atılır mı?
Utan aslan oğlum utan
Gireksonun deresinden
Ağ yemişler tutam tutam

Bir gücücük ev yaptırdım
Adana'nın kıyısına
Bir kötü yara bulaşmış
Uşakların iyisine (K3)

6. Taşlamalı Takılmalı Ağıtlar

TA-63

Tufanbeyli'nin girişinde "Gala" diye bilinen bir mevkii vardır. Abdal denilen göçerler yaz ayları gelmeden buraya gelirler ve çadır kurarlar. Göçerler halktan yiyecek ve giyecek temin ederek; düğünlerde davul çalarak hayatlarını devam ettirirler. Göçerlerin arasında Süslü Hasan adlı bir davulcu Tufanbeyli'de düğünlerde davul çalmış. Yazın çadırda ölmesi üzerine Hoca Ayşa ve Topuz Eşe karşılıklı birazda alaylı ağıt yakarlar. (K3)

Hoca Ayşa:
Kele Eşe Kele Eşe
Süslü Hasan ölmüş taman
Davuluynan zurnası
Hep asılı kalmış taman

Topuz Eşe:
Öldüyse uğur ola
Varsın getsin güle güle

Genç ömrünü heder etti
Boz kasnağı çala çala

Hoca Ayşa:
Hasan edem zurna çalar
Soluk yetmez soluğuna
Azrail girmiş diyorlar
Düdüğünün deliğine

Topuz Eşe:
Melekler türbe yapsın
Cennet-i alanın katına
Edem hacetsiz gitmesin
Davul aslın tabutuna

TA-64

Bölgeye Çerkezler yerleşmeye başladıktan sonra Avşarlar ve Çerkezler arasında sürtüşme başlar. Avşarlar asi milletir. Hem askere gitmez hem vergi vermez. Bu sürtüşmelerin olduğu sırada Çerkezlerin ileri gelenlerinden biri ölür. Bizde Avşarlar gibi ağıt yaktıralım derler. Ağıtçı bir kadın getirilir. Kadın soykayı eline alır başlar ağıtı yakmaya ama ağıdı Çerkezlerin kimisi anlar, kimisi anlamaz. Çok güzel söyledin derler.

Ne deyip de ne söyleyeyim
Ölü bizim olmayınca
Bir bir Çerkez mi tükenir
Kırkı birden ölmeyince (K1, K50)

TA-65

Uzun yıllar önce seçim zamanında, muhtarlığa aday olan Mulla Mehmet için yukarı mahallenin erkekleri sözcü, ağıtçı kadınlardan birine ağıt yaktırıyorlar. Ağıt yaktırmalarındaki amaç seçimdeki rakiplerini kızdırmak, moralini bozmak ve oy verecek kişilerin aklını çelmektir. Fakat ağıtçı kadın Mulla Mehmet'in anasından ve

bacılarında çekiniyor, onunda iyi ağıt yaktığını biliyor, ağıt yakmak istemiyor. Şöyle diyor:

Altında kır tayı döner
Üstünde mum gibi yanar
O bibimin oğlu olur
Ağıt yaksam oba kınar

Sonra bu ağıtı yaktıran mahallenin erkekleri, ağıtçı kadından istedikleri gibi sözler duyamayınca Mulla Mehmet'in bacısına farklı ağıtı şekilde söylüyorlar:

Dişi çürük kürklü hoca
Onlar da ediyor fikir
Buyrultuyu alamamış
Çulpaz Hasan Kıçkıç Bekir

Dişi çürük diye Mulla Mehmet'e lakap takıyorlar. Bunun üzerine Mulla Mehmet'in bacısı "benim kardeşime kimse ağıt yakamaz" diye tepki gösteriyor. Karşı tarafa, onları hafife alır şekilde ağıt yakarak cevap verir:

Birini almış eline
Birini giymiş kıçına
Gayrı yanına yatmaz
Ne diyon şu geline

Ona dişi çürük demen
Valiye anlatır sözü
Karaçamın vakti gelir
Hep ormandan kovar sizi

Ona dişi çürük demen
Fehmi ağayınan oturur
Onun mesneti ona yeter
Yüz mikap ağaç getirir.

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz ağıtlar hece ölçüsüyle söylenmiştir. Bazı ağıtlarda ölçü hatası vardır. Ölçü hatasıyla birlikte çok düzenli kafiyesi olmayan ağıtlar söylenmiştir. Bunlar ağıt türünde karşılaşılan özellikler kabul edebilir. Ağıtta hedeflenen acının dile getirilmesidir. Derlediğimiz ağıtlar nazım birimi ve kafiye yönünden şöyledir:

Nazım birimi üçlük olanlar: (aaa bb) TA-2, TA-33, TA-46.

Nazım birimi dörtlük olanlar: TA-1, TA-3, TA-4, TA-5, TA-6, TA-7, TA-8, TA-9, TA-10, TA-11, TA-13, TA-14, TA-15, TA-16, TA-17, TA-18, TA-19, TA-20, TA-21, TA-22, TA-23, TA-24, TA-25, TA-26, TA-27, TA-28, TA-29, TA-30, TA-31, TA-32, TA-34, TA-35, TA-36, TA-37, TA-38, TA-39, TA-40, TA-43, TA-44, TA-45, TA-47, TA-48, TA-49, TA-50, TA-51, TA-52, TA-53, TA-54, TA-55, TA-56, TA-57, TA-58, TA-59, TA-60, TA-61, TA-62, TA-63, TA-64, TA-65.

8'li hece ölçüsüyle söylenenler: TA-1, TA-3, TA-4, TA-5, TA-6, TA-7, TA-8, TA-10, TA-11, TA-12, TA-13, TA-14, TA-15, TA-16, TA-17, TA-18, TA-19, TA-20, TA-21, TA-22, TA-23, TA-24, TA-25, TA-26, TA-27, TA-28, TA-29, TA-30, TA-31, TA-32, TA-34, TA-35, TA-36, TA-37, TA-38, TA-39, TA-40, TA-41, TA42, TA-43, TA-44, TA-45, TA-48, TA-49, TA-50, TA-51, TA-52, TA-53, TA-54, TA-55, TA-56, TA-57, TA-58, TA-59, TA-60, TA-61, TA-62, TA-63, TA-64, TA-65.

11'li hece ölçüsüyle söylenenler: TA-2, TA-9, TA-12, TA-33, TA-40, TA-41, TA-42, TA-47.

Kafiyesi düzensiz olanlar: TA-1, TA-3, TA-4, TA-5, TA-7, TA-8, TA-10, TA-11, TA-14, TA-15, TA-17, TA-18, TA-19, TA-20, TA-21, TA-22, TA-23, TA-24, TA-25, TA-26, TA-27, TA-28, TA-29, TA-30, TA-31, TA-32, TA-34, TA-35, TA-36, TA-38, TA-39, TA-43, TA-45, TA-50, TA-51, TA-52, TA-53, TA-54, TA-55, TA-57, TA-58, TA-59, TA-60, TA-61, TA-62, TA-63, TA-65.

Mani tipi kafiye ile söylenenler: (aaba) TA-6, TA-13, TA-16, TA-37, TA-40, TA-44, TA-49, TA-56.

Düz koşma şeklinde söylenenler: (xbyb cccb) TA-41, TA-47, (aaab cccb) TA-42, TA-48, (abab cccb) TA-9

Her dizesi kavuştaklı olan ağıt: TA-12

b. İçerik

Tufanbeyli yöresinde ağıt yakma ve söyleme geleneği canlı bir şekilde devam etmektedir. Ölümden duyulan acı, huzursuzluk ve dertler ağıt şeklinde dile getirilmiştir. Derlediğimiz ağıtlar seferberlik yıllarından günümüze kadar yaklaşık yüz yıllık geniş bir zaman dilimini içinde söylenmiştir. Yöre halkı cenazeden sonra; çalışırken, uzun kış gecelerinde ıstar dokurken, çeşitli sebeplerle bir araya geldiklerinde ağıt söyleyerek yakılan ağıtların unutulmamasını sağlamışlardır. Derlediğimiz bazı ağıtlar 20 ve 30 dörtlük arasında olup oldukça uzundur. Yörenin farklı özelliklerinden biri olarak ağıt sadece ölen kişinin ardından söylenmemiş; dertler, kederler, mutsuzluk ağıtla dile getirilmiş ve hiciv amacıyla da ağıt söylemiş, ağıta mizah katılmıştır. Bu ağıtlarda Anadolu insanının üretkenliğini, ince zekâsını ve taşlama takılma yeteneğini görmek mümkündür.

2.1.5. Tekerleme

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Herhangi bir ana konudan yoksun, baş uyaklar ve uyaklarla elde edilen, çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiş sözlerdir. Tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür.

Tekerleme, birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya yığıp, mantık dışı bir takım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır (Boratav, 1995:135).

Söz oyunları olarak değerlendirebileceğimiz tekerlemeler, sadece nesir türünde görülmezler. Diğer halk edebiyatı ürünleriyle; türküyle âşık şiiriyle, masalla, oyunla, hikâyeyle, Karagöz ve orta oyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilgisi vardır. Ancak tekerleme, yukarıda sıraladığımız çeşitli halk edebiyatı ürünleriyle ilgisi olmasına rağmen bu türlerden ayrılır. Bazı tekerlemeler ise başka türlerden bağımsız olarak ortaya çıkarlar. Tekerlemeleri daha çok çocukların söylediği düşünülse de âşıkların da bazı türkü ya da masallarda tekerleme söyledikleri görülür (Artun, 2008:211).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz 11 tekerlemeyi oyun ve sayışmaca tekerlemesi olarak tasnif edebiliriz.

1- Oyun Tekerlemeleri

2- Sayışmaca Tekerlemeleri

1- Oyun Tekerlemeleri

TTE-1

Ooo, o, o, Oya

Oya gitti maça

Maç bileti kaça.

Bekir Bekir ben var

Şu derede nem var

Uzun uzun çam var

Kısa kısa kol var

Kara öküze yem var

Ben verememem sen ver (K3, K39)

TTE-2

Anangile gidiciğim

Yedi deve güdücüğüm

Yedisi de avrana

Bindim gittim kervana

Kervan bu mu imiş

İçi dolu su imiş

Ben bu suyu geçemem

Koyun kuzu seçemem (K16, K17, K18)

TTE-3

Hacı bacı

Kaldır sacı vur tokacı

Evin nerde Çamlıbelde

Çamlıbel nerde?

İki dağın arasında

Süt getir yoğurt getir

Ben yiyeyim
Sen burnunu dik otur (K40)

TTE-4

Acıktıysan acık ye,
Derelerde böcük ye
Kaynanan etini ye,
Kayınbabanın g..nü ye (K16, K17, K18)

TTE-5

Hazele huzele
Yağlık koydum mezere,
At b..undan atlaya,
Bunu elleyen Salı günü çatlaya (K110, K111)

TTE-6

Heyka hökmüş,
Çamura çökmüş,
Kulağından tuttum,
Kuyruğu kopmuş. (K96)

TTE-7

İp ip ilmeden
Delme suyu delmeden
At gider katır gider
Ağama selam eder
Ağam tunca tunç olsun
Düğmeleri tunç olsun
Ağa gelin bağa gelin
Çek ayağını çek (K110, K111)

TTE-8

Dum dum dum

Hacı baba dum dum
Sakalına kondum
Yüz para buldum
Beş kere döndüm
Pazara gittim Pazar yok
Eve geldim annem yok
Çorba pişmiş kaşık yok
Konuk gelmiş döşek yok (K56, K57)

TTE-9

Biz yedi cüceleriz
Bizlerde her renk bulunur.
Kimdedir sarı arasın bulsun
Gül gibi sararıp solsun
Suna suna sun
Kırmızı mum. (K110, K111)

TTE-10

Üşüdüm üşüdüm
Daldan elma düşürdüm.
Elmamı yediler
Bana cüce dediler
Cücelikten çıktım
Ablama vardım
Ablam pilav pişirmiş
İçine sıçan düşürmüş
Bu sıçanı ne yapmalı?
Minareden atmalı
Minarede kuş var
Kanadında gümüş var
Enişte min cebinde
Türlü türlü yemiş var. (K17)

2- Sayışmaca Tekerlemeleri

TTE-11

Çık çıkalım çayıra
Çayır çimen içine,
Ördek suya girmeden,
Ciyak ciyak demeden
Hakkada hukkada
Çıktım çıkardım. (K102, K103, K109)

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz tekerlemelerden TTE-4, TTE-5, TTE-6 dörtlük şeklindedir. Diğer tekerlemeler manzum olmasına rağmen nazım birimi ve nazım biçimi özelliği taşımamaktadır. TTE-4, TTE-5 kafiye bakımından (aaaa) şeklindedir. TTE-6'nın kafiyesi (aaba) şeklindedir. Diğer tekerlemelerin dizeleri kendi arasında (aa, bb, cc…) şeklindedir. Tekerlemeler ölçü olarak düzensizdir. Tekerlemelerde sesteş kelimelerin tekrarıyla yakalanan ahenk göze çarpan özelliktir.

b. İçerik

Tekerlemeler çocukların hayal dünyasını yansıtması, hoşça vakit geçirmeleri, Türkçe'yi daha iyi öğrenebilmeleri yönünden önemlidir. Oyunun çocuğun gelişimindeki payı inkâr edilemez. Çocuklar tekerlemeler yoluyla oyunu sevmekte zihinlerini oyun esnasında canlı tutabilmektedir.

2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri

2.2.1. Bilmece

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Bilmece, adı verilmeyen bir şeyin belirgin niteliklerinin özel bir tanımlama yöntemiyle soru biçimine dönüştürülmesi. Halk edebiyatımızın anonim ürünleri arasında yer alan bilmece; atasözü deyim gibi değiştirilmez, kalıplaşmış biçimleriyle

halkın ortak yaratısı sayılır; tartışmasız ve olduğu gibi kullanılır. Bilmece sorma ve cevaplama yoluyla kişiler ve gruplar arası oyun oynamak, bir çeşit bilgi yarışması yürütmek, topluluk yaşamı içinde süregelen davranışlardandır (G.B.A, 1987:1529).

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları, eşyayı, akıl zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışmalarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler, bir takım eğlence, lugaz, muamma ve bulmacalarda da görülen ve dinleyiciye sorulunca, ondan halli istenen "bil bakalım" veya "ol nedir ki" ifadelerinin bir bakıma geniş tarifidir. Bu tarifi kendinde toplayan söz, Batı Türkçesinde "bilmek" fiilinden doğmuş bir isimdir. Doğu ve Kuzey Türkleri ile Azeri sahası aynı manaya gelen "tapmak" fiilini ve bu kökten türeyen "tabzuğ" "tapmaca" kelimelerini kullanmaktadırlar..." (Elçin 1983:7).

Başka sözlü ürünler gibi bilmeceler de çağdan çağa, ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye yayılıp dağılır. Başlangıçta kuşkusuz bireysel bir yaratı ürünü olan bilmeceler (şairlerin edebi bilmeceleri; halk şairleri arasındaki yarışmalara konu olan muammalar) zamanla halk kültürüne mal olur, sahipsiz sayılır, dilden dile dolaşır, atasözleri ve deyimler gibi bir halkın değer yargılarının, düşünce ve duygu özünün ortak anlatımı kimliğine kavuşur (G.B.A, 1987:1529).

Bilmece sorma; çağlar boyu halk kültürünün deneyimleri sonucu biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısını, ortak beğeni ve kültürünün yansımasını görüyoruz (Artun, 2008:191).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz 35 bilmece cevabı tek olan bilmeceler şeklindedir:

TB-1

Abdest alır namaz kılmaz
Cemaatten geri durmaz

(cenaze) (K3, K4)

TB-2

Arap atlandı,
Üzengi katlandı,
Kum kuyuldu,
Su bulandı.

(pilav) (K3, K4)

TB-3

At dedik tut dedik
Git kapıda yat dedik

(süpürge) (K16, K17, K18)

TB-4

Baldan tatlı zehirden acı

(dil) (K3, K4, K16, K17, K18)

TB-5

Ben giderim o gider
Ardım sıra tin tin eder

(gölge) (K3, K4, K16, K17, K18)

TB-6

Benim bir gelinim var
Gelenin gidenin elini öper

(havlu) (K90, K92, K96)

TB-7

Bir kuru kafa
Koydum rafa
Yemesi tatlı
Maymun suratlı

(ceviz) (K90, K92, K96)

TB-8

Bir oğlum var etten, bacakları metten
Şimdi gelir görürsün, güle güle ölürsün

(kurbağa) (K4, K16, K17, K18)

TB-9

Bir küçücük al yastık
İçine un bastık

(iğde) (K3, K4)

TB-10

Burma bıyıklı

(tavşan) (K3, K4, K90, K92, K96)

TB-11

Çınçınlı hamam
Kubbesi tamam
Bir gelin aldım
Babası imam

(saat) (K3, K4, K56,K57)

TB-12

Dağa gider seslenir
Eve gelir yaslanır

(balta) (K109, K110, K111)

TB-13

Dağdan gelir taştan gelir,
Bir kükremiş aslan gelir.

(sel) (K4, K109, K110, K111)

TB-14

Dal ucunda kilitli sandık

(ceviz) (K16, K17, K18)

TB-15

Dam ardında teke bağlı
Boynuzları köke bağlı

(kabak) (K16, K17, K18)

TB-16

Dam başında dana oynar
Kaç dedim yine oynar

(dolu) (K16, K17, K18)

TB-17

Deve tabanı,
Zingir zabanı,
Gezer evleri,
Bilmez yalanı.

(terazi) (K3, K4)

TB-18

Ey bulutlar bulutlar
Yusuf'u yiyen kurtlar
Ayağından su içer
Baş ucundan yumurtlar

(ekin) (K4, K102, K103)

TB-19

Fi firik,
Karnı yirik,
Gider haviye,
Gelir yuviye

(arı) (K19, K90, K92, K96)

TB-20

Havada uçar kanadı yok

Şekere benzer tadı yok

(kar) (K19, K20, K23)

TB-21

İçi kara dışı kara

Bunu bilmeyen maskara

(zeytin) (K102, K103, K109, K110, K111)

TB-22

İçi taş dışı taş, ha dolaş ha dolaş

(minare) (K102, K103, K109, K110, K111)

TB-23

İki çubuk bir makas

(leylek) (K8, K9, K19, K20)

TB-24

Kalaylı tas kaldır as

(ayna) (K4, K16, K17, K18)

TB-25

Kat kattır katmerlidir,

Gül değildir kırmızıdır.

(soğan) (K3, K39, K16, K17, K18)

TB-26

Ninemin elbisesi kat kat

(lahana) (K3, K39, K16, K17, K18)

TB-27

Pişirsen aş olur

Pişirmezsen kuş olur

(yumurta) (K102, K103, K109, K110)

TB-28

Suda çipiler

(balık) (K102, K103, K109, K110, K111)

TB-29

Suya atarım ıslanmaz
Etini keserim seslenmez

(gölge) (K1, K2)

TB-30

Tencereyi kapakladım
Yanlarını saçakladım

(göz) (K3, K39)

TB-31

Uzaktan baktım bir taş
Yanına gittim dört ayak bir baş

(kaplumbağa) (K102, K103, K109, K110)

TB-32

Yazın giyinir kışın soyunur

(ağaç) (K4, K16, K17, K18, K56, K57)

TB-33

Yedi kardeş bir araya gelmişler
Beyaz beyaz patiskalar giymişler
Niye giydin? diye sormuşlar
Derin bir kuyuya atıp
Değnek ile dövmüşler

(sarımsak) (K3, K90, K92, K96)

TB-34

Yer altında sakallı dede.

(pırasa) (K4, K16, K17, K18)

TB-35

Yol üstünde yağlı kayış

Yer altında yağlı kayış

(yılan) (K4, K16, K17, K18)

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz bilmecelerin bir kısmı nesir bir kısmı da nazım biçimindedir.

Nesir biçimde olanlar:

TB-4, TB-10, TB-14, TB-22, TB-23, TB-24, TB-26, TB-28, TB-32, TB-34

Nazım biçiminde olanlar:

TB-1, TB-2, TB-3, TB-5, TB-6, TB-7, TB-8, TB-9, TB-11, TB-12, TB-13, TB-15, TB-16, TB-17, TB-18, TB-19, TB-20, TB-21, TB-25, TB-27, TB-29, TB-30, TB-31, TB-33, TB-35

İki dizeden oluşup kafiyesi (aa) şeklinde olanlar:

TB-1, TB-3, TB-5, TB-6, TB-8, TB-9, TB-12, TB-13, TB-15, TB-16, TB-20, TB-21, TB-25, TB-27, TB-29, TB-30, TB-31, TB-35

Bu bilmecelerden TB-6, TB-16 ve TB- 31 dışındakiler 7 ve 8'li ölçüyle söylenmiştir.

Dörtlükten oluşup kafiye düzeni (aaaa) şeklinde olanlar: TB-2, TB- 2, TB-11, TB- 17, TB- 18, TB-19

Beşlik şeklinde olanlar: TB-33

b. İçerik

Yörede söylenen bilmeceler bitki, hayvan, cansız varlıklardan oluşan somut kavramlardan oluşmaktadır. Herkesin bildiği varlıkların, bazı özelliklerini belirterek, insanı düşündürerek ve tekerleme şeklinde bilmecelerle bulunması amaçlanmıştır. Bilmece sorma daha çok uzun kış gecelerinde ıstar dokurken, tarlada, bahçede çalışırken, düğün hazırlıkları yaparken zamanın keyifli geçmesini ve işlerin kolaylaştırılması amacıyla sorulmuştur.

2.2.2. Atasözü

a) Türk Halk Kültüründe;

Atasözleri zamanla çok defa gerçek anlamları yerine mecazlı bir mana kazanarak sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan ve halk hafızasında yaşayan, halka mal olmuş, kalıplaşmış ifadelerdir. Türkiye Türkçesi'nde çoğul olarak atasözleri denmekle beraber eskiye doğru gidildiğinde atalar sözü, seyrek olarak da atalar sözleri şeklinde geçer. Türkçe'nin çeşitli lehçeleriyle Anadolu'nun bazı yöre ağızlarında atasözü terimini karşılayan kelimeler de vardır. Onun yerine, meselâ Çuvaşlar'da "comak" ve "samah, oranlama", bazı Altaylılar'da "ülger-comak", Kazan lehçesinde "eski söz", Kırım lehçesinde "kartlar sözü, hikmet", Doğu Türkistan'dan Kırım'a kadar uzanan sahada "makal", Türkistan, İran ve Afganistan Türkmenleri'nde bunun yanı sıra "nakıl", Doğu Türkistan'da "tabma, ulular sözü", Kerkük ağzında "darb-ı kelam, emsâl" ve "cümle-i hîkemiyye"den başka "deme, demece, deyişet, eskiler sözü", bazı Anadolu yörelerinde ise "deyişet ve ozanlama" denildiği de görülmektedir (Oy, 1991:44).

Atasözleri bir ulusun ortak kanı, inanış, görüş ve özlemlerinin dile getirildiği bir kamuoyu kurumudur. Atasözleri mantıksal tutarlılığı ve toplumsal geçerliliği dolayısıyla yüzyıllarca kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Koşulların değişmesiyle kimi atasözleri kullanıştan kalkmış, kimileri ise biçim ve içerik yönünden birtakım değişikliklere uğramış, yeni koşulların ortaya çıkmasıyla yeni atasözleri oluşmuştur. Şehirleşme, kültürel değişim ve gelişim nedeniyle atasözleri yeni ürünler verme hızını kaybetmiştir (Çotuksöken, 1979:7).

Atasözlerinin odak noktasını insan oluşturmaktadır. Atasözleri örnek insan tipinin kimliğini belirler. Toplumda herkesin örnek alacağı, düşüncesiyle eylemi tutarlı bir tiptir. Atasözlerinde toplumsal kavramlar ve kurumlar üzerine birtakım bilgilere rastlamaktayız. Atasözleri toplumun dününde, bugününde ve yarınında geçerli olacak yaşam biçimlerini, ahlak kurallarını belirleyerek toplum düzenini belirler (Çotuksöken, 1979:9).

Atasözleri, bir milletin yüzyıllara sığan tecrübelerinin, acılarının, sevinçlerinin, duygu ve düşüncelerinin en veciz ifadesi, özeti, sembolü, bileşkesidir; duygu etiketidir. Atasözlerinde bilimsellik (sosyoloji, ekonomi, tıp, tarih...) adına birçok şey bulabiliriz. Bu bilimsellik halk muhayyilesi pratiğinin en güzel sehl-i mümteni örneklerini teşkil eder. Atasözleri belgesel mirasın önsözleri gibidir. Atasözleri ve deyimler klişe

sözlerdir. Söylenişlerinde şiirsellik vardır. Çoğu kafiyeli ve belli ses düzenindedirler. Bu da onların yüzyıllar boyu unutulmadan veya çok az değişimlerle aktarılmasını sağlamıştır. Onların dilleri telgraf dili gibi olup kısa ve kalıplar hüviyetindedirler. Fakat bu kısa kalıplar içinde çok derin anlamlar barındırırlar. Kimileri net ve anlaşılır durumda olmalarına rağmen kimileri de yoruma muhtaçtırlar (Kayra, 2003:116-117).

Atasözleri anonim halk edebiyatı verimleri arasında bulunmakla birlikte bir edebi tür değildir. Atasözleri konuşmalarda, şiirlerde ve çeşitli anlatım şekillerinde küçük söyleyiş kalıpları olup tek başına bir eser oluşturamazlar. Dili süslemek, anlatıma canlılık vermek gibi bir görev üstlenirler (Artun, 2008:228).

Pertev Naili Boratav, atasözlerini iki ana başlık altında toplamıştır.

1- Asıl atasözleri

- Bir yargıyı, ya da bir gözlemi kapsayan atasözleri
- Dolambaçsız, açık bir öğüt, akıl verme ya da yasaklama biçiminde olan atasözleri
- Fıkra edası taşıyan atasözleri

2- Atasözleri değerinde deyimler (Boratav, 1995: 120- 122).

b) Tufanbeyli Halk Kültüründe;

Tufanbeyli'de atasözleri ile ilgili yaptığımız araştırma sonucunda **yetmiş** atasözü tespit ettik. Derlediğimiz atasözlerini, Boratav'ın sınıflamasına göre değerlendirmeyi tercih ettik.

- A -

TAS-1

Adamın sırtına vurmuşlar arkam demiş. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-2

Adam olacak oğlak sarıca b…dan belli olur. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-3

Ağacın bergini köprü yaparlar. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-4

Ağlamayan çocuğa meme vermezler. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-5

Akılsız iti yol kocatır. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-6

Alay komutanın karnı doyarsa; 'bir somun bölüğe yeter.' demiş. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-7

Al malın iyisini çekme kaygısını. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-8

Allah deldiği boğazı rızıksız bırakmaz. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-9

Altın eşik ağaç eşiğe muhtaçtır. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-10

Altın kapılının ağaç kapılıya işi düşer. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-11

Analı oğlak yarda, anasız oğlak yerde oynar. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-12

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-13

An beni bir kozunan, çürük çıkarsa bahtıma. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-14

At sahibine göre kişner. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-15

Ayna getir bakışalım, terazi getir tartışalım. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70)

- B -

TAS-16

Baba goruk yer, oğlunun dişi kamaşır. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-17

Balık gölüne göre büyür. (K69, K70, K79, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-18

Bıçak sağını yontmaz. (K69, K70, K79, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-19

Bir buldun iki isten, akça buldun çıkı isten. (K3, K4, K16, K17, K18, K21, K32, K66)

TAS-20

Bir dana bir ahırı bekler. (K69, K70, K79, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-21

Buğdayı olan bulgur kaynatır. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-22

Büyük taşınan batman döverler, küçük taşınan g...t silerler. (K69, K70, K79, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- Ç -

TAS-23

Çatal kazık yere batmaz. (K69, K70, K79, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-24

Çocuğa iş buyur, ardından sen git. (K69, K70, K79, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- D -

TAS-25

Dadandırma dana gelir, dadanırsa gene gelir. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-26

Delik taş yerde kalmaz. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-27

Dibi görünmeyen bardaktan su içilmez. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-28

Dirgeni yiyen sıpa bir daha harmana yanaşmaz. (K37, K38, K52, K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TAS-29

Dişten artmaz işten artar. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

- E -

TAS-30

Eceli gelen it cami duvarına işer. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-31

Ekinim var deme harman olmayınca, oğlum var deme el kızı koynuna girmeyince. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-32

Ekmeği yiyim dürümü bozulmasın, yoğurdu yiyim kalıbı bozulmasın. (K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K101, K104, K105, K106)

TAS-33

El elin terazisidir. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-34

El ipiyle kuyuya inilmez. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-35

El adamı taştan kayadan atlar. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-36

Eli işli olanın cebi yemişli olur. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-37

Elin evladı, ele ucuz gelir. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-38

Elin iyisi olmaz. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-39

En kötü tarlanın verdiğini en iyi kardeş vermezmiş. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-40

Eşeği sahibine göre çalarlar. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-41

Eşeğini sağlam kazığa bağla, kurt yerse gene yesin. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-42

Eşek olduktan sonra sırtına binen çok olur. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-43

Ev danası öküz olmaz. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- G -

TAS-44

Gezen ayak pislik getirir. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-45

Göç geri dönünce, topal eşek kervan başı olur. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-46

Gurkun cücüğü güzün sayılır. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- H -

TAS-47

Hasan almaz basan alır. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-48

Hazıra dağ dayanmaz. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-49

Her köyün soğan doğrayışı farklıdır. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- I -

TAS-50

Irgatın kötüsü ikindiden sonra ivermiş. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- İ -

TAS-51

İt ite buyurur it de kuyruğuna. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-52

İt kuyruğu kalıp tutmaz. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- K -

TAS-53

Kapını sıkı tut, komşunu hırsız çıkarma. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- L -

TAS-54

Lokma karın doyurmaz, muhabbet arttırır. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- N -

TAS-55

Nasip ise gelir Hint’ten Yemen’den, Nasip değilse ne gelir elden? (K3, K39, K105)

TAS-56

Nereye gidersen git okka dört yüz gram. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

- O -

TAS-57

Oğlan kız alır, sağdıç emeği ortada kalır. (K6, K7, K21, K32)

TAS-58

Oğlun deli malı ne edersin, oğlun akıllı malı ne edersin? (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- S -

TAS-59

Sakın aprilin beşinden camız ayırır eşinden. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-60

Sen zot ben zot bu atlara kim verecek ot? (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- Ş –

TAS-61

Şeherin çocuğundan, ziraatin cücüğünden kork. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- T -

TAS-62

Tarlada olur mısır, evde olur kısır. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- Ü -

TAS-63

Ürmesini bilmeyen it, sürüye getirir kurt. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- Y –

TAS-64

Yağmuru yel azdırır, insanı el azdırır. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-65

Yazın yaşa, kızın taşa oturma. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-66

Yeğnini yel alır, ağır dibinde kalır. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

TAS-67

Yitme el kapısını el ucuyla, yiterler kapını el gücüyle. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-68

Yol ile giden yorulmaz. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAS-69

Yol, yazının otunu ver devenin ağzına. (K19, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K85, K86, K87, K88, K89, K90, K91, K92, K93, K94, K95, K96)

- Z -

TAS-70

Zengin dağdan aşırır, fakir düzde şaşırır. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K80, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

c) Değerlendirme

a. Biçim

Tufanbeyli'de derlediğimiz atasözlerinin büyük çoğunluğu geniş zaman kipindedir. TAS-2, TAS-3, TAS-4, TAS-5, TAS-8, TAS-9, TAS-10, TAS-11, TAS-14, TAS-16, TAS-17, TAS-18, TAS-19, TAS-20, TAS-21, TAS-22, TAS-23, TAS-25, TAS-26, TAS-27, TAS-28, TAS-29, TAS-30, TAS-33, TAS-34, TAS-35, TAS-36, TAS-37, TAS-38, TAS-40, TAS-44, TAS-45, TAS-46, TAS-47, TAS-48, TAS-49, TAS-51, TAS-52, TAS-54, TAS-55, TAS-57, TAS-62, TAS-63, TAS-64, TAS-66, TAS-68, TAS-70

Emir kipinde olanlar: TAS-7, TAS-12, TAS-13, TAS-15, TAS-24, TAS-31, TAS-32, TAS-41, TAS-42, TAS-43, TAS-53, TAS-56, TAS-59, TAS-61, TAS-65, TAS-67, TAS-69

Soru şeklinde olanlar: TAS-55, TAS-58, TAS-60

Tufanbeyli'de derlediğimiz atasözleri genelde tek yargı içermektedir: TAS-1, TAS-2, TAS-3, TAS-4, TAS-5, TAS-6, TAS-7, TAS-8, TAS-9, TAS-10, TAS-13, TAS-14, TAS-17, TAS-18, TAS-20, TAS-21, TAS-23, TAS-26, TAS-27, TAS-28, TAS-29, TAS-30, TAS-33, TAS-34, TAS-35, TAS-36, TAS-37, TAS-38, TAS-39, TAS-40, TAS-42, TAS-43, TAS-44, TAS-45, TAS-46, TAS-47, TAS-48, TAS-49, TAS-50, TAS-52, TAS-56, TAS-57, TAS-60, TAS-63, , TAS-68

Bazı atasözleri birden fazla yargı içermektedir: TAS-11, TAS-12, TAS-15, TAS-16, TAS-19, TAS-22, TAS-24, TAS-25, TAS-31, TAS-32, TAS-41, TAS-51, TAS-53, TAS-54, TAS-55, TAS-58, TAS-59, TAS-60, TAS-62, TAS-64, TAS-65, TAS-66, TAS-67, TAS-69, TAS-70

b. İçerik

Derlediğimiz atasözlerinin büyük çoğunluğu yöreye özgüdür: TAS-1, TAS-2, TAS-3, TAS-5, TAS-6, TAS-7, TAS-8, , TAS-11, TAS-12, TAS-13, TAS-14, TAS-15, TAS 16, TAS-17, TAS-18, TAS-19, TAS-20, TAS-21, TAS-22, TAS-23, TAS-25,

TAS-26, TAS-27, TAS-28, TAS-29, , TAS-31, TAS-32, TAS-33, TAS-34, TAS-35, TAS-36, TAS-37, TAS-38, TAS-39, TAS-40, TAS-41, TAS-42, TAS-43, , TAS-45, TAS-46, TAS-47, TAS-49, TAS-50, , TAS-52, TAS-53, TAS-54, TAS-55, TAS-56, TAS-57, TAS-58, TAS-60, TAS-61, TAS-62, TAS-63, TAS-64, TAS-65, TAS-66, TAS-67, TAS-68, TAS-69, TAS-70.

Bazı atasözleri Anadolu'nun birçok yerinde bilinen atasözleridir: TAS-4, TAS-9, TAS-10, TAS-24, TAS-30, TAS-44, TAS-48, TAS-51, TAS-59. Atasözlerini içerik olarak incelediğimizde büyük çoğunluğunun "asıl atasözleri" grubuna dahil olduğunu tespit ettik. Bazı atasözleri "atasözü değerinde deyimler" TAS-7, TAS-13 TAS-38, TAS-47, TAS-48 şeklidedir.

Tufanbeyli yöresinde kullanılan atasözlerin çoğunluğu tarım, açgöz olmama, elindeki ile yetinme, yardımlaşma, birlik beraberlik, çalışma, fedakârlık, dürüstlük, fakirlik…ile ilgili atasözlerine rastlamaktayız.

2.2.3. Deyim

a) Türk Halk Kültüründe;

Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, başka bir söyleyişle, dikkati çekecek bir ifade ile, komprime halinde anlatan isim, sıfat, zarf, basit fiil ve birleşik fiil görünüşlü…gramer şekilleridir (Elçin, 1997:457).

Atasözlerinden ayrılığı, kesin bir yargı ve anlam bildiren cümle biçiminde değil, bir durumu belirten niteleme-betimleme kimliğinde görünüşüdür. Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmıştır. Sözcükleri de yerleri de değiştirilemez; kısa ve özlüdür; en az iki sözcükten oluşur; bir mastarla sona erenler çekilebilir; atasözleri gibi genel kural bildirmez; bir kavramla bir durumu niteler; çeşitli bölgelerde yöresel-yerel kullanımlarda bazı değişikliklere uğrayabilir; mecaz anlamın sağlanması için çeşitli söz oyunlarından yararlanılmıştır, atasözleri gibi evrenselden önce ulusal beğeniyi yansıtır, tarih içinde toplumla birlikte oluşur, argo olanları varsa da azınlıktadır; özel anlama gelen deyimler sözcük ve dilbilgisi biçimlerine bağlı kalınarak başka dile çevrilemezler (G.B.A, 1987:2618).

Deyimlerin sayısı ve kullanım alanları atasözlerinden çoktur. Deyimler bir cümle içinde kullanılarak söz içinde yer alırlar (Artun, 2008:228).

b) Tufanbeyli Halk Kültüründe;

Tufanbeyli yöresinde **yetmiş dokuz** deyim tespit ettik. Derlediğimiz deyimleri şöyle sıralayabiliriz:

- A -

TD-1

Abbasın kazı gibi yutmak: Görgüsüz davranmak (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-2

Ağzına çöp ölçmek: Ağzını yoklamak, sınamak, laf almaya çalışmak. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-3

Ağzına kemçilmek: Taklit ederek dalga geçmek, öykünmek (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-4

Arıya (araya) gitmek: İşe yaramamak, ziyan olmak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-5

Avrat akıllı olmak: Hanımın sözüne uyup her dediğini tutmak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- B -

TD-6

Borusu ötmek: Sözü geçmek. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-7

Börke Çökmek: Hızlıca kaçmak, uzaklaşmak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-8

Büyük itin bazlama kovaladığı gibi: Çok heyecanlı, hevesli bir şekilde bir işi takip etmek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- C -

TD-9

Cevzelemek: Saçmalamak, ne dediğini bilmemek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-10

Cıbıtı çıkmak: Baştan aşağı ıslanmak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-11

Cip gökçek: Çok güzel. (K4, K22, K23, K24, K32, K40, K44, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- Ç -

TD-12

Çapraz: Huysuz, anlaşılması zor, ters kişi. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

TD-13

Çüğünü düşmek: Düğün günü belli olan gelinlik kızın baba evinde son günlerinde hüzünlenmesi, çok düşünmek. (K3, K4, K39)

- D -

TD-14

Dabanı gara: Sevilmeyen, uğursuz kişi. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-15

Darabbenaya almak: Köseye sıkıştırmak, kıstırmak (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-16

Dışlığı gelmemek: Canı sıkılmak, neşesi kaçmak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-17

Dize çökmek: Gayretle bir işe sarılmak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-18

Dokuz bayramda doymamak: Aşırı şekilde yemek yemek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-19

Domuşup kalmak: Üşümek, titremek (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-20

Dönümü ağır: İşi yavaştan alan, sakin, gamsız kişi (K1, K78)

TD-21

Duzsuz: Huysuz, sevimsiz kişi. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-22

Duzsuz konuşmak: Sevimsiz, isteksiz konuşmak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K41, K42, K43, K52, K56, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

-E -

TD-23

El müslüm seyirine gitmek: Çoğunluğa göre hareket etmek, topluma uymak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-24

Elinin eti kalkmak: Bir iş için çok çalışmak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-25

Emaneti gezdirmek: Hal hatır sorulduğunda Allah'ın verdiği canı, bedeni gezdiriyorum anlamında kullanılan söz. (K3, K4, K16, K17, K18, K21, K32, K39, K102, K103, K109)

TD-26

Emin sekin: Sükûnetle, ağır başlılıkla, kendine güvenerek hareket etmek. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-27

Ere meke. Bayağı bayağı, söyle böyle. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-28

Evin uluğunu doğrultmak: Evin eksiğini kapatmak, telafi etmek; evde işleri yoluna koymak. (K1, K2, K3)

- G -

TD-29

Gadasını alayım: Senin yerine ben öleyim, günahın bana geçsin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-30

Gani garrah olmak: Ganimete üşüşmek, çoğalıvermek. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-31

Gararbazara (galeypazara) hareket etmek: Plansız gelişigüzel hareket etmek. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-32

Garnı gurtlanmak: Kıskanmak, çekememek, haset etmek. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-33

Garnı yarık davul gibi ötmek: Anlaşılmaz sesler çıkarmak. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-34

Garnı yırtılmak: Kıskançlıktan çatlamak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-35

Gavur sütü: Hileci,her pis işlerle uğraşan kişi. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-36

Geçi getirmiş kaha (kahya) gibi oturmak: Hiçbir işe karışmamak, ağalık etmek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96)

TD-37

Gevreğini içine dürmek: Azını çoğa saymak, ayıbını ve kusurları örtmek. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-38

Gırfançasını çıkarmak: Dağıtmak, yıkmak, parçalamak. (K41, K42, K43)

TD-39

Gişiye gitmek Evlenmek, kocaya varmak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-40

Goltuk vermek: Doldurmak, dolduruşa getirmek. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-41

Guburcuk kusmak: Hastalanmak, kan tükürmek. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-42

Günseliği kesilmek: Düğün günü belli olmak. (K3, K4, K39)

- H -

TD-43

Hampasına binmek: Bir kişinin üzerine yüklenmek, başına bela olmak. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD- 44

Hampasından inmemek: Biriyle çok uğraşmak. K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-45

Hıntıptan düşmek: Çok fazla yorulup dermansız kalmak (K41, K42, K43, K57)

TD-46

Hırsıza kendir yakışmak: Bir işin uygun olması. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-47

Hubbuğun gubbuğun okutmak: Oynatmak, uğraştırmak (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- İ -

TD-48

İmirin iti gibi gezmek: Amaçsız yere çok gezmek, dolaşmak. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-49

İşine hayanda buvaleane yiyen: Kendi işi duruken el işine koşan. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- K -

TD-50

Karar pazarlık: Değeri zamana göre biçilen. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- M -

TD-51

Malamat olmak: Heyecanlanmak, eli ayağına dolaşmak. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K41, K42, K43, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-52

Malamat etmek: Sıkıştırmak, karşıdakini zor durumda bırakmak, rezil etmek. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K41, K42, K43, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-53

Mal değneği gibi dikilmek: İşe yaramadan beklemek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-54

Mana mana oynatmak: Dalga geçmek, dolduruşa getirmek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-55

Mersine değmek: Yaşına girmek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-56

Mersin'e mazı götürmek: Bir iş için boş yere uğraşmak. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-57

Mut vermek: Bir eşyayı, malı ücretsiz vermek. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- O -

TD-58

Okuntu oğlağı gibi: Küçük, zayıf, çelimsiz. (K3, K39)

TD-59

On dört etmek: Hile yapmak. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- P -

TD-60

Parça peliğini çıkarmak: Param parça etmek. (K23, K24, K32, K39, K41, K42, K43, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96)

TD-61

Par tutuş olmak: Telaşlanmak, ne yapacağını şaşırmak . (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-62

Patetis elemek: Boş yere konuşmak. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-63

Pirenin g..tüne düğün kurmak: Boyundan büyük iş yapmak. (K1, K2, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- S -

TD-64

Seterekli: Huysuz, pimpirikli. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

TD-65

Seyirsiz: Görgüsüz, cahil kişi. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-66

Sıtkı sıyırmak: Yürekten atmak, soğumak. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

- Ş -

TD-67

Şad şadıman olmak: Aşırı derecede ilgilenmek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-68

Şalvarı kaptırmak: Fırsat vermek. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K80, K81, K82, K83, K84, K85, K95, K96)

TD-69

Şelek olmak: Yük olmak. (K37, K38, K52, K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TD-70

Şor etmek: Konuşmak, dedikodu etmek. (K41, K42, K43, K57)

- T -

TD-71

Tazı bizim, çulu başkasının: Bir kişinin yeni giysi giymesi. (K1, K2, K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-72

Tomarza tosunu gibi: Sağlıklı, besili. (K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79)

- Y -

TD-73

Yan çen olmak: Aşırı şişmanlamak. (K23, K24, K32, K39, K52, K64, K69, K70, K79, K95, K96, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-74

Yıldır yıldır etmek: Parlamak. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-75

Vetsiz: Hareketleri hafif, aklı başında hareket etmeyen kişi. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K41, K42, K43, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-76

Yangal: Samimi, sıcakkanlı kişi.(K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TD-77

Yaniki: İnatçı, anlaşılması zor kişi. (K59, K60, K61, K62, K63, K65, K67)

TD-78

Yuvantı: Tufanbeyli yöresine başka bir yerden gelip yerleşen kişi. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

Z -

TD-79

Zarzabık dedirtmek: Perişan, rezil etmek (K41, K42, K43, K57)

c) Değerlendirme

Derlediğimiz deyimlerim hemen hepsi yöreye aittir. Büyük çoğunluğu günlük hayatta sık sık kullanılmaktadır. Yöredeki deyimler, yöre hayatının, insanının dünyaya bakışının yansıması olduğu kadar, halk dilinin özelliklerini de yansıtmaktadır.

2.2.4. Halk Hikâyesi

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Hikâye, bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması, dramatik yapıda kişi sayısı az kısa anlatıdır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiirleri vb. den alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde sözlü halk geleneğinde yaşamaktadır. Kerem ile Aslı gibi aşk; Köroğlu gibi yiğitlik konulu halk hikâyeleri halk tarafından, gerçekten yaşamış olaylar olarak görülmekte ve büyük bir içtenlikle sevilmektedir(Artun, 2006:123).

Halk hikâyelerinin oluşumu hakkında çalışma yapanlar, hikâyeyi genellikle söyleyeni bilinmeyen halk edebiyatı ürünlerinden saymışlardır. Buradan hareketle bunların halk içinde doğup geliştiklerini söylemek mümkündür. Âşıklar halk hikâyelerinin yaşayıp yayılmasında büyük rol üstlenmişlerdir. Âşık hikâyecilerin, halk hikâyelerini yalnız nakletmekle kalmayıp birçok yeni motifi de bu maceralara eklemeleri, halk hikâyelerinin değişmesine, varyantların oluşmasına, bunun sonucu olarak da otantik özelliklerin kaybolmasına yol açmış, bu da halk hikâyelerinin oluşum ve kaynaklarının tespitini oldukça karmaşık bir hale getirmiştir (Artun, 2006:123).

Konuları ve toplum içindeki görevleriyle halk hikayeleri destanlardan farklılaşmaya yönelmiş bir türe girerler: destanda bir toplumu tüm olarak temsil eden kahramanların toplum adına dış düşmanlarla ya da insan dışı varlıklarla savaş ya da barış halindeki ilişkilerinin, tabiat üstü güçlerle uğraşlarının dile getirilmesine karşılık, halk hikâyelerinde anlatılan ilişkiler toplum içi, bireyler ya da tabakalar arasındakilerdir; çatışmalarda aynı çerçeve içinde kalır (Boratav, 1995:52).

Türk halk hikâyelerine devirlere ve yörelere göre değişik adlar verilmiştir; Dede Korkut'ta "boy", XVII-XVIII. Yüzyıllarda "hikâye", Azeri sahasında "hekat", günümüzde Doğu Anadolu ve Azerbaydcan'da "nağıl" gibi. Ayrıca kısa hikâyelere "kıssa", "serküşte (sergüzeşt), türküsüz hikâyelere de kara hikâye denilmektedir (Türkmen, 1998:488).

Türk halk hikâyelerinin dört önemli kaynaktan teşekkül ettiği söylenebilir. 1.Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da gerçek olaylardan doğmuş kısa hikâyeler. 2. Yaşayan ve yaşadığı rivayet edilen âşıkların hal tercümelerinden doğan hikâyeler. 3. Dini – milli hadiselerle bunlara dayalı kahramanlık olaylarını konu edinen halk hikâyeleri. 4. Klasik hikâyeler (Türkmen, 1998:489).

Sözlü kültür ürünleri, millî ögelerin geçmişten günümüze doğru kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan en önemli araçlardır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiiri vb. inden alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde sözlü halk geleneği yaşamaktadır. Türk kültür geleneğinin en önemli bölümlerinden birisi olan hikaye anlatma sanatı, özellikle, Asya ülkelerinde yoğunlaşmayla birlikte dünyanın hemen her yanında görülür (Okuşluk, 2000:59)

Adana, âşıklık geleneğinin ve halk hikâyeciği geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden biridir. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek burada yeniden gelişen hikâyecilik geleneği, Anadolu insanıyla bütünleşerek kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünü

olmuştur. Adana'nın coğrafi konumu, konar göçerlerin en son yerleşik düzene geçtikleri yöre olması, yakına kadar kapalı toplum özelliği taşıması, halk hikâyeciliğinin bugüne kadar etkili olan faktörleridir (Okuşluk, 2000:59).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde derleme çalışmalarımız sonucunda **beş** halk hikâyesi derledik.

TH-1

Üç Bacı ve Lordun Oğlu Hikâyesi

İstanbul'da üç bacı yaşamaktaydı. Bu üç bacı birbirinden de güzeldi. Adları Eşe, Fatma ve Hürü. Bu üç bacı dükkân dükkân gezerek kendilerine entari ve iyelik ararlardı. Bir Lordun oğlu bu durumu fark edip;

- Ben bir mağaza açsam bu kızlar benim mağazamdan beğenir m'ola? dedi.

Lordun oğlu gitti ve bir mağaza açtı. Mağazaya kuttun kumaş ve entarilik doldurdu. Kızlar yeni açılan mağazaya geldiler, ancak kızlar hiçbir şeyi beğenmediler ve çıkıp gittiler. Lord'un oğluna bir akıl veren biri:

- Bre oğlum bu kızlar senin mağazandan da beğenmedi. Senin ananın çeyiz sandığında bir entarilik var. Bu entariliği mağazana getirirsen kızlar o entariliği hemen alır. Fakat ananı ikna etmen lazım, dedi.

Lordun oğlu annesine:

- Ana kulun kurbanın olayım. Senin sandığında bir entarilik varmış, onu mağazama koyayım. Üç kız var hiçbir entariliği beğenmiyorlar. Eğer bunu beğenirlerse onlara bir şey söyleyeceğim. Merak etme entariliği geri getiririm, dedi.

Anası:

- Satacan mı köpen oğlu? dedi.

Lordun oğlu:

- Merak etme ana satmayacağım, dedi.

Lordun oğlu entariliği mağazaya götürdü. Kızlar mağazaya geldiler. Yine hiçbir entariliği beğenmediler, tam çıkarlarken, Lordun oğlu:

- Durun size bir entarilik göstereyim, bu entariliği hiçbir yerde bulamazsınız, dedi.

Hemen entariliği çıkardı, Eşe, bu entariliği görünce:

- Bu işime yarar bunun metresi kaça? dedi.

Lordun oğlu:

- Ben sana müştak değilim, bir entari bir öpücüğe, dedi.

Kızlar;

- Haydi defol! Bir entarilik bir öpücüğe verilir mi? dediler.

Lordun oğlu:

- İster öptürün, ister öptürmeyin, dedi.

Eşe mağazadan çıkarken;

- Ne olacak öpücükten? Şuna kendimi öptüreyim de ben alayım entariliği, dedi.

Eşe, Lordun oğluna öpücük verirken;

- Öpücükten ne çıkar? Bu gece gel de seninle kaçalım, dedi.

Şirin Eşe, Lordun oğlunu bu sözlerle kandırdı ve entariliği alıp eve gitti.

Aldığı entariliği evde dikip giydi. Çok güzel oldu. Eşe, Fatma ve Hürü evlerinin bahçesine çıktılar. Lordun oğlu gezerken kızları gördü. Fakat onlara yaklaşamadı. Bu kızların evinde bir culuk çobanı vardı. Lordun oğlu bu kızlara görünmeden bu çobanın yanına geldi ve çobana:

- Sen bugün benim elbisemi giy de şehre git. Ben de senin elbiseni giyeyim ve culukları güdeyim, dedi. Çoban onun elbisesini giydi ve şehre gitti. Lordun oğlu da çoban elbisesi içinde culuk gütmeye gitti. Culukları önüne alıp sırtını taşa verdi. Bu üç kız da oradan geçiyordu. Hepsi, birbirinden güzel olduğunu iddia ediyordu.

Birbirlerine;

- Ben senden güzelim, diyorlardı.

Aralarında tartışırlarken;

- Şu çobana soralım hangimiz güzel? dediler.

Çobana;

- Hangimiz güzeliz? diye sordular.

O anda Fatma çobana;

- Benim adım benli Fatma

Kaşlarım var çatma çatma

Giden çoban hile katma

Şu mu güzel, ben mi güzel? dedi.

Hürü ise;

- Benim adım benli Hürü
Benlerim var sürü sürü
Giden çoban yavaş yürü
Şu mu güzel ben mi güzel, dedi.

Eşe;

-Benim adım benli Eşe
Benlerim var koşa koşa
Giden çoban binler yaşa
Şu mu güzel ben mi güzel, dedi.

Çoban;

- İki bacı kıyak gezer
Kaşını gözünü süzer
Hepsinden de Eşem güzel
Safa geldin nazlı Eşem, dedi.

Hürü ve Fatma;

- Bu Eşe'yi övüyor övmeye bizi övmezse buna temiz bir sopa atalım, dediler.

Çoban yine Eşe'ye:

- Yüksek kaldırdı sarayı
Öldüm arayı arayı
Bağlamışsın al karayı
Safa geldin nazlı Eşem, dedi.

Kızlar heybetlenince Eşe kızların ardına siner:

Çoban da;

- Yeğin ekinin firezi
Takıma koydum kirezi
İki ülger bir terazi
Eşem gitti gördünüz mü, dedi.

Hürü ve Fatma çobanı ele aldılar, üstünden atladılar. Hürü ve Fatma yola düşüp gitti. Eşe çobanın yanına geldi. Çobanın kendisine entarilik veren Lordun oğlu olduğunu anladı.

Eşe, Lordun oğluna;

- Kalk ulan manyak. Bu gece gel de seninle kaçalım, dedi. Lordun oğlu o gece geldi, Eşe'yi alıp kaçırdı ve muradına erdi. (K97)

TH-2

Bey Böğrek Hikâyesi

Bey Böğrek adında bir padişah oğlu vardı. Bu oğlanın bir de analığı vardı. Analığı bir gün hasta oldu. 2-3 gün hasta yatmaktaydı. Bu kadın çok akıllıydı. Yatmadan önce yufka ekmeği altına alır, padişaha haber salar, padişah gelince de kıvranırdı. Böylece altındaki yufkalar kırılırdı. Padişah da bu sesleri duyunca karısının kaburgaları kırılıyor sanırdı. Kadının amacı padişahın oğlu Bey Böğreği öldürmekti. Padişah karısına birçok hekim, hoca ve âlim getirtmiş ama hiçbir çare bulamamıştı. Kadın hasta numarasını iyice benimsemişti. Zaten, padişahı değil bir gavur doktoru seviyordu. O doktorla yine buluşup görüşmek niyetindeydi. Bey Böğrek de analığının bu dostunu gördüğünden kadın Bey Böğrek'ten bir an evvel kurtulmak istiyordu. Çünkü padişaha söylemesinden korkmaktaydı. Kadın hasta yatağına yatarken;

- Filan mahallede bir Ermeni doktor var. Benim hastalığıma ancak o deva bulabilir. Çünkü babamın evinde hasta olduğunda o adam beni iyileştirmişti.

Padişah emretti ve Ermeni doktor çağrıldı. Doktor kadını muayene etti ve çok hasta olduğunu söyledi.

Ermeni doktor padişaha:

- Sevgili bir hayvan kesilecek. Bu hayvanın kanı kadının vücuduna sürülecek. Kadın bu kandan biraz içecek. O zaman bu hastalıktan kurtulur, dedi.

Kadın da sevgili hayvan olarak Rengiboz'un kesilmesini istedi. Rengiboz Bey Böğrek'in atıydı. Bu at her olayı bilir, Bey Böğrek'e anlatırdı. Padişah Rengiboz'un kesilmesini emretti. Bey Böğrek' te o sırada Rengiboz'un yanına gitmişti ve Rengiboz her olayı bildiği için bu olayı da Bey Böğrek'e anlattı ve:

- Beni kurtar, diye yalvardı. Yukarı çıkınca, baban otur derse oturma. Ah ah diyerek döşüne vur, dedi. Baban " Niye ah çektin oğlum?" derse de sen; "Niye ah çekmeyeceğim babacığım? Ben bu atı küçüklüğümden beri besleyip büyüttüm. Beyler eğeri vurup, halı heybeyi doldurup, ata sarıp da binemedim. Yanar yüreğim." dedi. O zaman sen benim üzerime bindin mi seni de kurtarırım beni de, dedi. Bey Böğrek Padişaha, atın dediklerini dedi. Padişah Bey Böğrek'in ata binmesine izin verdi. Bey Böğrek ata binince surdan aşıp gitti. Padişahın karısı da hasta olmadığından hemen ayağa kalktı. Padişah bu işe akıl sır erdiremedi.

Padişah:

- Benim oğlumu getirene şu kadar altın vereceğim, dedi.

Bunun üzerine kırk tane atlı hazırlandı ve Urumlu tarafına, Bey Böğrek'in ardına, yola çıktı. Rengiboz bir kaçmada kırk günlük yola kaçardı. Atlılar bunların peşine düştü. Rengiboz ve Bey Böğrek bir çeşme başına vardılar. Bey Böyrek uyuyakaldı. Rengiboz yayılmaya başladı. Bu kırk kişi bunların yanına kırk günde vardılar. Bu ülke "Uyku ülkesi" adında bir yerdi. Bu ülkeye varan kırk gün uyurdu. Bey Böğrek de buraya geleli kırk gün olmuştu. Uyanması an meselesiydi. Kırk atlı bir pınar başına vardılar. Bir de baktılar ki Rengiboz ve Bey Böğrek buradalar. Kırk atlı Bey Böğrek'i uyandırdılar.

Kırk atlı:

- Seni baban çağırıyor, gelmezsen öldürürüz, dediler.

Bey Böğrek onlara:

- Ne siz beni gördünüz ne de ben siz gördüm, dedi.

Kırk atlı:

- Eğer sen gelmezsen baban bizi öldürecek, dediler.

Olurdu olmazdı derken bu adamlar ikna olup geri dönmeye karar verdiler. Bu kırk atlı içinde Bey Böğrek'in de iki arkadaşı vardı. Bey Böğrek'in arkadaşı olan Mustafacık:

- Bey Böğrek, ben de senin gittiğin yere gideyim, dedi.

Bey Böğrek'in diğer arkadaşı da:

- Bey Böğrek ben de seninle gideyim, dedi.

Bey Böğrek:

- İkiniz de benimle gelin, dedi.

Ben de geleyim, ben de geleyim derken, Kırk atlının kırkı da Bey Böğrek'in arkasında yola düştü. Böylece kırk bir kişi oldular. Uyku memleketinin şehrine doğru yola çıktılar. Buranın halkı ota tapardı. Herkesin ayrı ayrı otluğu vardı. Bey Böğrek bir otluğa vardı ve bekçiye:

- Kapıyı aç da şu hayvanlar otlasın, dedi.

Bekçi içeri girdirmedi. Bey Böğrek bilmiyordu ama burası padişahın otluğuydu. Bey Böğrek bekçiyi tuttuğu gibi havaya attı ve kapıyı açtı, atları içeri bıraktı. Bu kırk bir kişi içeri girip otun üstüne yattılar. Oradaki bekçilerin hepsi bu durumu padişaha bildirdi.

Padişah:

- Onları tutup bana getirin, dedi.

Bekçiler bu adamları uyurken yakaladılar. Hepsini zindana attılar. Rengiboz, bu durumu fark ettiğinden Bey Böğrek'in karnının altına saklandı. Önden geleni kaptı. Arkadan geleni tepdi. Bu şeklilde 3-4 asker öldürdü.

Padişah:

- Vurun, diye emretti.

Rengiboz her şeyi bildiğinden bu emri de bildi, Bey Böğrek'i orada bırakıp kaçtı. Askerler Bey Böğrek'i zindana attılar. Kırk bir kişi de uyuduğundan zindana atıldıklarını bilmiyordu. Kırk gün sonra uyandılar. Hiçbiri nerede olduğunu bilmiyordu.

Bu arada zindancılar:

- Siz zindandasınız artık ölümünüzü bekleyin, dedi.

Kırk kişi de Bey Böğrek'e çok değer verirdi. Bey Böğrek zindana düştüğünde çok sinirlendi. Bey Böğrek'i zindana atan padişahın Gülşen Hanım adında bir kızı vardı. Bu kız Bey Böğrek zindana atılırken ona âşık olmuştu. Onu bir daha görmek istiyordu. Bu yüzden cariyesinden birine:

- Bir şişe şarap ve bir top kendir getir, dedi.

Cariye hemen hanımın istediklerini getirdi. Zindancı başı da padişahın kızına âşıktı. Gülşen Hanım bu şişe ve kendirle cariyeleri unuttu. Şişeyi ve kendiri eteğine saklayıp, zindancı başının yanına gitti. Ona:

- Şu kayayı getir de arkasında âlem yapalım, dedi.

Zindancı başı dediklerini yaptı. Orada içip eğlendiler. Herif zil zurna sarhoş oldu. Gülşen Hanım oradan ayrıldı ve zindanın damına çıktı. Oradan bir delik açmaya başladı. Damdan düşen parçalar zindandakilerin kafasına düştü. Kız damı deldi ve içeriye:

- Ben Bey Böğrek'i arıyorum. Bey Böğrek hanginizse bu kendiri bağlasın, ben onu yukarı çekeceğim, dedi.

Adamlar:

- Ben Bey Böğrek'im, ben Bey Böğrek'im diye kavgaya tutuştular.

Hanım:

- Ben Bey Böğrek'i tanırım, dedi.

O sırada Bey Böğrek bir köşede oturmaktaydı. Adamlar ona gelip:

- Bey Böğrek bu kız seni çağırıyor, dediler.

Bey Böğrek:

- Sizin kırkınız çıksa beni kurtaramazsınız, ama ben çıksam hepinizi kurtarırım, dedi.

Kendiri beline bağladı, tam yukarı çıkacağı sırada Hanım.

- Bey Böğrek, nişanlın Akkavak Kızını mı önce alacaksın, yoksa beni mi? dedi.

Bey Böğrek:

- Önce nişanlım Akkavak kızını sonra seni alacağım, dedi.

Kız:

- Şimdi oldu, dedi.

Bey Böğrek yukarı çıktı. Gülşen Hanımla oturup yarenlik ettiler. Bey Böğrek, yedi yıldır bu hapiste olduğunu öğrendi. Kız, Bey Böğrek hapse düştüğünden beri bir çevre işlemişti. İşlediği bu çevreyi Bey Böğrek'e verdi.

- Bu çevreyi al, git nişanlın Akkavak kızını al ve buraya gel beni de al, dedi.

Bey Böğrek:

- Bu benim dedemin kılıcı burada esir imiş. Ben gelmeye sen o kılıcı eline alacaksın, dedi.

Kız:

- Tamam, babamın yattığı odada duvara asılı. Üzerinde "Uyuzeli Kralının Kılıcı" diye yazılı, dedi.

Bunlar aşağı indiler:

Kız:

- Sana iyi atlar verelim, bin git dedi.

Bey Böğrek:

- Hayır, benim atım gelir, dedi.

Kız da:

- Eyvah, bu oğlan hapiste aklını yemiş, dedi.

O sırada Bey Böğrek:

Göreydim Rengiboz'un yüzünü,
Öpeydim tırnağını, yüzünü,
Süreydim ağ gerdana yüzünü,
Yetiş Rengiboz'um yar elden gitti.

Kara bulut gibi göğde isen de,

Ağca ceren gibi çölde isen de,

Üç ay, üç günlük yolda isen de,

Yetiş Rengiboz'um yar elden gitti.

Bu esnada Rengiboz'a ayan oldu. Hemen Bey Börek'in yanına gelmek için yola çıktı. Kız ve Bey Böğrek bir de baktılar ki bir kara bulut yanlarında geliyor.

Bey Böğrek:

- İşte Rengiboz geliyor, dedi.

Kız:

- Sen deli misin, Allah'ın bulutuna niye at diyorsun? Hem sen böyle konuşmaya devam edersen yakalanırız, dedi.

Bey Böğrek:

- Ben kimseden korkmam, dedi.

At yanlarına geldi.

Bey Böğrek:

- Haydi eyvallah, diyerek ata binmek istediyse de atın sırtından yere düştü. Bey Böğrek düşünce bir de öteki taraftan binmek için zorlattı. Ancak gene yere düştü. Bey Böğrek, atı Rengiboz'u çağırırken iki dörtlük söylemişti. İşte bu sözlerin hepsi bir dilekti. Bu dilekleri yerine getirmeden ata binemezdi. Bu sırada Rengiboz dile geldi.

Rengiboz:

- Bey Böğrek, biz seninle bir elmadan meydana gelmiştik. Halimi hatırımı sormadan neden sırtıma binmeye çalışıyorsun. Sen hapse düştüğünden beri ben dağlarda geziyorum. Her gün buraya gelip senin kokuna doyuyorum ve yine dağlara dönüyorum, dedi.

Bey Böğrek Rengiboz'un dizginini söküyor ki hayvanın sırtına kurt düşmüş. Eğerin altına bakıyor ki oraya da kurt düşmüş. Bey Böğrek, kızın verdiği mendille hayvanı temizledi. Eğerini ve dizginini yerlerine taktı.

Bey Böğrek:

- Haydi eyvallah, dedi ve yola çıktı. Rengiboz, üç aylık yolu üç saatte aldı. Bey Böğrek memleketine vardı ve acı haberle karşılaşacaktı; padişah babası ölmüştü. Öz anası ağlamaktan kör olmuştu. Bacısı da karalar giyerdi, bunların evinde bir de coli vardı. Bey Böğrek bir pınar başında konakladı. O sırada karalar giyen bir kız su almak için geldi.

Bey Böğrek ona:

- Bacı, bu köyde düğün mü var? dedi.

Kendisinin ölü olarak bildiğinden haberi yoktu. Padişah babası ölünce Kel Vezir başa geçmişti. Artık Bey Böğrek demeyi de yasaklamıştı. Bey Böğrek'in nişanlısı Akkavak Kızı ile evlenmek için üç ay üç gün müddet biçmişti. Bu süre tam dolduğunda Bey Böğrek gelmişti. Akkavak Kızı yarın gelin oluyordu.

Kız:

- Ağam, yaramı deşme git, dedi.

O sırada kızın arkasındaki coli Bey Böğrek'i tanıdı. Bey Böğrek de coliyi tanıdı. Coli heycanla atın üzerine sıçradı.

Kız:

- Ulan gavurun colisi, her gün benimle yas tutardın. Şimdi elin adamına ne sarılıyorsun? dedi ve coliye bir taş attı.

Bey Böğrek:

Vurma bacım vurma coliye taşı,

Akıttım gözümden kan ile yaşı,

Rengiboz'u sorarsan onun gardaşı,

Vurma bacım vurma coliye taşı, dedi.

Kız helkeleri doldurup yürümeye başladı. Bu sırada kavakların içinden yaralı bir güvercin uçtu. Bu güvercinin kanadından bir telek düştü.

Rengiboz:

- Bey Böğrek bu güvercinin attığı teleği al, sağ ayağının altından da bir avuç toprak al, bu kız senin bacın. Toprağı ve teleği ona ver. Kız bunları bir çanakta su ile özesin. Annenin gözüne sürsün. O zaman annenin gözü açılır, dedi.

Bey Böğrek, Rengiboz'un dediklerini yaptı ve kıza seslendi:

- Bacı senin evde kör bir anan var. Bu toprağı ve teleği bir çanakta su ile öze. Annenin gözüne sür. Ben, Bey Böğrek'im. Sakın anama geldiğimi söyleme. Bu dediklerimi yaparsan anamızın gözü açılır, dedi.

Bey Böğrek kız kardeşi gittikten sonra atını suladı. Kız eve gitti. Bey Böğrek'in dediklerini annesine uyguladı.

Kızın anası:

- Kızım ne oldu, bu ilacı sana kim verdi? dedi.

Kız:

- Ana bu ilacı bana kardeşim Bey Böğrek verdi, dedi.

Kadın oğlumu göreceğim diye tuttursa da kız kapıyı kilitledi. Bu sırada Bey Böğrek düğüne vardı. Bir de baktı ki ağacın üzerine bir pamuk dikmişler, herkes onu vurmaya çalışıyor. Kim bunu oku ile vururs padişah ona istediğini verecek. Uzun zamandan beri herkes bu hedefi vurmaya çalışıyor ama kimse bunu başaramıyordu. Halk bu durumdan sıkılmış bu hedefi birinin vurmasını bekliyordu. Bey Böğrek birisinin yanına vardı.

Bey Böğrek adama:

- Bey Böğrek olsa bu hedefi vururdu, dedi.

Adam:

- Sus lan, o adı ağzına alma. Bey Böğrek demek yasak. Padişaha gider söylerim. Onun nişanlısını padişah aldı. Bey Böğrek öldü, dedi.

Bey Böğrek:

- Rahmetli Bey Böğrek olsaydı bu hedefi vururdu, dedi.

Adam:

- Lan sus! Şimdi seni padişaha söylerim. Kolaysa sen vur, dedi.

Bey Böğrek:

- Bey Böğrek'in okunu ve yayını alırsam vururum, dedi.

Adam:

- Vur bakalım! Dedi.

Bey Böğrek oradaki çocuklardan birini evlerine gönderdi. Çocuk giderken:

- Sazımı da getir, dedi.

Oralarda Bey Böğrek'ten başka saz çalan yoktu. Çocuk Bey Böğrek'in okunu, yayını ve sazını getirdi. Bey Böğrek okunu ve yayını düzeltti, hedefe nişanladı ve vurdu. Herkes çok şaşırdı. Bey Böğrek'i omuzlarına alarak padişahın yanına çıkardılar.

Bey Böğrek yanındakilere:

- Benimle gelin, aldıklarımı size vereyim, dedi.

Oradaki adamlar Bey Böğrek'i tanımadıklarından ona "Keloğlan" dediler.

Adamlar padişaha:

- Padişahım, Keloğlan hedefi vurdu, dediler.

Padişah:

- Keloğlan dile benden ne dilersen, dedi.

Bey Böğrek:

- Sağlığınızı dilerim padişahım, dedi.

Bey Böğrek içeriye dikkatlice bakınca buranın babasının odası olduğunu anladı. Canı sıkıldı.

Padişah tekrar:

- Keloğlan dile benden ne dilersen, dedi.

Bey Böğrek:

- Başınızdaki külahı dilerim padişahım, dedi.

Padişah kel olduğundan amacı onu rezil etmekti. Padişah:

- Ulan oğlum benim külahımı ne yapacaksın? dedi.

Bey Böğrek:

- Hayır, ben külahı istiyorum, dedi.

Vezirler:

- Padişahım biz size külah temin ederiz, dediler.

Padişah külahını çıkardı. Külah çıkınca başı ayna gibi parladı, herkes güldü. Padişah rezil oldu. Padişah Keloğlan'ın sazını gördü.

- Keloğlan, senin sazın var mı? dedi.

Bey Böğrek:

- Evet, sazım da var, dedi.

Padişah:

- O zaman bu Keloğlan'ı Akkavak Kızı'nın yanına götürün, orada çalsın Akkavak Kızı'nı eğlendirsin, dedi.

Padişahın adamlarından biri Bey Böğrek'in kolunu tuttu ve:

- Ulan oğlum, ne diye para yerine külah istedin? dedi.

Bey Böğrek:

- İstersen sen de benimle gelme, Akkavak Kızı'nın bulunduğu evi göster, dedi.

Adam Bey Böğrek'e evini gösterdi ve gitti. Bey Böğrek yolda giderken, gördüğü evden birisinin içine daldı:

- Ben acıktım deyip sazını 'dın' dedirtti.

İçlerinden birisi:

- Sazın da varmış Keloğlan. Seni Akkavak Kızı'na götüreyim, dedi.

O adamla beraber Akkavak Kızı'nın bulunduğu eve girdiler. Evin içi kadın doluydu. Bey Böğrek bir bakıyor ki Akkavak Kızı'nın elinde zehir şişesi var. Kızın niyeti Kel Vezire eş olmadan kendini öldürmek. Yanındakiler:

- Çal Keloğlan, dediler.

Bey Böğrek sazının teline vurmaya başladı. Kızın birini de oynasın diye ortaya ittiler. Bey Böğrek bu kızı, daha önce arkadaşı Mustafa ile oynaşırken görmüştü. Kız da bu durumu biliyordu.

Bey Böğrek:

Evinizin önü daracık değil mi?

Seni seven Mustafacık değil mi?

İtinizin adı da "Baracık" değil mi?

Dön oyna gelin dön oyna, dedi.

Kız, Bey Böğrek'i tanıdı:

- Bu beni Mustafa ile gördüydü, dedi ve oynamadı.

Bu sırada Kel Vezir'in ablasına:

- Oyna, dediler.

Bey Böğrek:

Ayağına giymiş sedef nalını,

Gelir salını salını,

Kel Vezir'in puşt gelini,

Dön oyna gelin dön oyna, dedi.

Kadın Keloğlan'a kızdı. Bu sırada Akkavak Kızı oynasın diye ortaya ittiler.

Akkavak Kızı:

- Oynamam, dedi.

Oradakiler:

- Sen ortaya çık, biz oynadı kabul edeceğiz, dediler.

Bey Böğrek:

Çok uzaktan geldim de meskenim ırak,

Bir dalga geldi de güp etti yürek,

Beni bilmedin mi ben de Bey Böğrek,

Dön oyna gelin dön oyna, dedi.

Bey Böğrek böyle deyince Akkavak Kızı, Bey Böğrek'i tanıdı ve elindeki zehiri yere fırlattı. Bey Böğrek de elindeki sazı yere fırlattı ve böylece birbirlerine kavuştular. (K85)

TH-3

Sefil Mülük Hikâyesi

Bir memleketin bir padişahı vardı. Bu padişahın da "Numan" adında bir veziri vardı. Ne padişahın, ne de Numan'ın çocuğu vardı. Numan bir gün:

- Falanca ülkede, Sultan Süleyman adında bir peygamber var. Biz bunun yanına varırsak, bizim adımızı biliyormuş, çocuğumuz olur mu olmaz mı onu da bilirmiş. Padişahım seninle birlikte bu peygamberin yanına varalım, dedi.

Padişah:

- Ne gerek var, sen git, dedi.

Vezir Numan da ertesi gün hazırlandı ve Süleyman Peygamberin yanına gitmek için gemiye bindi. Uzun bir yolculuktan sonra Süleyman Peygamberin yanına vardı.

Süleyman Peygamber:

- Hoş geldin Numan, otur. Sen bugün benim misafirimsin. Yarın çarene bakarız, dedi.

Numan, ertesi gün Süleyman Peygamber'in yanına çıktı.

Süleyman Peygamber:

- Sen vezirsin, senin padişahın da var. Sizin çocuğunuz olmuyor, değil mi? Dedi.

Numan da:

- Evet doğru, dedi.

Süleyman Peygamber:

- Sizin orada büyük, içi kovuk bir çınar var değil mi? dedi.

Numan da:

- Evet var, dedi.

Süleyman Peygamber:

- Haftada bir gün, Cuma günleri o çınarın içinden iki yılan çıkar. Bu yılanlar birbirine sarılmış şekildedir. Birisi dişi, birisi erkektir. Padişahla gidip, yılanların olduğu çınarın yanında bir yere saklanacaksınız. O yılanlar kimseye gözükmez. Yılanlar tam birbiriyle sevişirken onları ok ile vuracaksınız. Dişi yılanın kuyruk tarafını kesip kaynatacaksınız. Kısır olan karılarınıza içireceksiniz. Erkek yılanın kuyruğunu da siz kaynatıp içeceksiniz. Allah size oğlan çocuğu verir. Padişahın oğlunun adını; Sefil Mülük koyacaksınız, senin oğluna da Mehmet adını vereceksiniz, dedi.

Numan:

- Tamam, ben gideyim, dedi.

Süleyman Peygamber:

- Hayır, daha bir saat olmadı, dedi ve iki tane bohça hazırlattı. Bu bohçaları, Vezir Numan' a vererek:

- Bu bohçaları, çocuklarınız on beş yaşına gelince onlara vereceksiniz. Sakın açmaya kalkmayın, çarpılırsınız, dedi.

Vezir Numan:

- Tamam, dedi ve geri dönmek üzere gemiye bindi. Saraya ulaşınca, karısı ona:

- Ne yaptın? dedi.

Vezir Numan'da:

- Süleyman Peygamber bana böyle böyle, dedi ve her şeyi anlattı. Bohçaları göstererek:

- Bu bohçalar ise çocuklar on beş yaşına gelince açılacak, dedi.

İlk Cuma geldi ve yılan avına gittiler. Ancak padişah ve veziri yılanlardan korktu ve vuramadı. Bir sonraki Cuma yine gittiler. Bu sefer yılanın birini padişah vurdu, diğerini de vezir vurdu. Yılanların kuyruğunu kestiler. Dişi yılanın kuyruğunu kaynatıp karılarına içirdiler. Erkek yılanın kuyruğunu kendileri kaynatıp içtiler. Bir süre sonra hanımları gebe kaldı ve birer erkek çocuk dünyaya getirdiler. Padişahın oğluna; Sefil Mülük, vezirin oğluna da; Mehmet adını koydular. Bu çocuklar birbirlerine çok benzerdi. Padişah karısı hangisinin kendi oğlu olduğunu bilmediğinden ikisini de emzirmekteydi. Vezirin karısı da kendi çocuklarını karıştırdığı için ikisini de emziriyordu. Çocukların bakımı için dadı tutuldu. Bu çocuklar zamanla büyüdü ve ata binmeye başladı. Derken on beş yaşına geldiler.

Vezir:

- Padişahım, çocuklar on beş yaşına değdi, bohçalarını vermemiz lazım, dedi.

Padişah:

- Tamam, dedi.

Vezir kucağına bohçalarını aldı. Padişahla birlikte çocukların kaldığı odaya gittiler.

Padişah:

- Oğlum, bu bohça senin, dedi.

Vezir:

- Oğlum bu bohça senin, dedi.

Padişah ve vezir çocuklara bohçayı verdikten sonra çıkıp gitti. Çocuklar bohçaya önem vermediler ve bir kenara attılar. Padişahın oğlu bir gün rüyasında güzel bir kız gördü. Ancak kıza bir türlü ulaşamadı. O anda uyanıverdi.

Kendi kendine:

- Ben bu kıza âşık oldum, dedi ve o anda babasının verdiği bohça aklına geldi:

- Şu bohçayı açıp da bakayım, dedi.

Sefik Mülük bohçayı açtı; rüyasında gördüğü kızın resmi ve resmin yanında bir de yüzük. Hemen Mehmet'i uyandırdı ona:

- Kalk Mehmet. Ben bohçamı açtım. İçinden resim ve yüzük çıktı, dedi.

Mehmet'te hemen bohçasını açtı. İçinden, bir kılıç ve bir elbise çıktı. Hemen elbiseyi giydi ve kılıcı kuşandı.

Sefil Mülük:

- Senin bohçan benimkisinden iyiymiş, dedi.

Mehmet:

- O kızın resminin altında ne yazıyor? dedi.

Sefil Mülük:

- " Ebabil Adasında, İmren bağında, Peri Padişahının Kızı Bedr-i Zülcemali" yazıyor. Benim bu kızı bulmam lazım, dedi.

Çocuklar bulduklarını kimseye söylemediler. Ancak Sefil Mülük resme bakar bakar iç geçirirdi. Artık yemeden içmeden kesildi. Padişah ve karısı oğullarına ne oldu diye kaygılanmaktaydı. Dayanamadılar ve Mehmet'e sordular:

- Oğlum bu çocuğa ne oldu?

Mehmet bohçalardan ne çıktığını, Sefil Mülük'ün neden böyle davrandığını bir bir anlattı.

Padişah ve karısı:

- Bu kızı nerede bulacak? dediler.

Birkaç gün sonra Sefil Mülük:

- Ben resimdeki kızı bulacağım, diye tutturdu.

Padişah ve karısı karşı çıksa da oğullarına engel olamadı. On dört gemi ayarlandı, yanına bir tabur asker, yiyecek, içecek verildi. Sefil Mülük yanına Mehmet'i de aldı ve yola çıktı. Deniz yolculuğu altı ay sürdü. Tam yiyecekler tükendi derken kara göründü. Oraya yanaşmak zorunda kaldılar.

Sefil Mülük ve Mehmet oranın padişahının yanına vardı. Padişaha:

- Biz bu resimdeki kızı arıyoruz, dediler.

Padişah:

- Burada böyle bir kız yok, dedi.

Sefil Mülük ve Mehmet:

- O zaman bize parasıyla yiyecek ve içecek ver, dediler.

Padişah onlara parasıyla yiyecek ve içecek verdi. Bunlar tekrar yola koyuldular. Ancak çıktıkları deniz fırtınalıydı. Gemiler birbiriyle çarpıştı ve battı. Herkes öldü. Sefil Mülük ise bir tahtaya tutunarak kıyıya sürüklendi. Vardığı kıyı çok sarptı. Zorlukla kayalardan tutunarak kıyıya çıktı. Bir bahçe gördü. Bu bahçenin içine doğru yürüdü. Bahçenin içi meyve doluydu. Biraz daha ilerledi ve bir pınarın başında durdu. Kana kana su içti ve uykuya daldı. Burası " Maymunlar Diyarı" adıyla bilinen bir ülkeydi. Allah tarafından bu maymunların padişahı da vardı. Bu padişah Ben-i Adem'den gelmekteydi. O padişahın vadesi yetti mi adaya yeni bir insan gelir. Sefil Mülük adaya yeni gelen insanoğluydu. Bir de uyandı ki ne görsün; bahçe maymunla dolu. Maymunların hepsi ona bakmaktaydı. Sefil Mülük korktu, ancak maymunlar:

- Bizden korkma, dediler.

Sefil Mülük bu duruma alıştı. Onu koca bir maymunun üstüne bindirdiler ve saraya götürdüler. Padişahın yanına çıkardılar.

Padişah:

- Tamam, benim vadem yetti. Ben öleceğim, sen bunlara padişah olacaksın. Buraya maymunlar diyarı derler. Buranın padişahı insandan olur. Padişahın vadesi yetti mi buraya yeni bir insan gelir. O buranın padişahı olur. Bunlar sabah pencereme gelirler, bunlara emir veririm giderler. Kimisi karıncalar ile harbe gider, kimisi yiyecek getirir, kimisi de bahçeleri sular. Bunlar, insandan akıllıdır, dedi.

Sefil Mülük onlara aradığı kızın resmini gösterdi ve padişah olamayacağını söyledi. Kızı buralarda bulamayınca:

- Ben gideyim, dedi.

Padişah:

- Seni ancak Karıncalar Ülkesi'nin sınırlarına kadar götürebiliriz, ondan sonrasına gidersek karıncalar maymunları yer, dedi.

Sefil Mülük:

- Tamam, dedi ve koca bir maymunun sırtında yola çıktı. Yanına, birkaç asker maymun verildi. Gece sınıra vardılar. Sefil Mülük, koca maymunun sırtından indi ve

yola yalnız devam etti. Gündüz bir yere saklandı. Çünkü karıncalar gece vakti dışarı çıkmıyordu. Gece olunca yoluna devam etti. Sabah olduğunda kocaman bir saray gördü. Ancak bu sarayın ne kapısı ne penceresi vardı. Sefil Mülük sarayın etrafında dolandı ama kapı bulamadı. Yoruldu ve bir ağacın gölgesine oturdu. İkindi vaktine kadar uyudu. Uyandığında hala saraya girmeyi düşünüyordu. Uzakta dört köşeli bir şey gördü. Onun yanına vardı. Ayağını buraya vurdu ve içinin boş olduğunu anladı. Dibini kazmaya başladı. Bir giriş buldu. Burada; " Zalim Ezrak'ın Oğlu İfrit Dev" yazıyordu. Sefil Mülük bu kapıyı kaldırdı ve içeriye girdi. İçeride üç kapıyla karşılaştı ve birinci kapıyı açtı; içeride yenmiş insan kemikleri olduğunu gördü. Dev bunları yeni yemişti. Ardından ikinci kapıyı açtı; memesi yenmiş ve bir kenara atılmış kadınları gördü. Üçüncü kapıyı açtı; ağzı, burnu, gözü dudağı yenmiş insanları gördü. Kapılar açıldıkça bu insanlar dev geldi diye korkup birbirlerine sarılıyorlardı. Dördüncü kapıyı açtı; yeni gelmiş adamları gördü. Dev bunları yeni getirmişti. Çünkü sapasağlamdı. Sefil Mülük açtığı kapıların hepsini kapadı. Son kapıyı da açtı ki ne görsün; güzel bir kız. Bu kız bir padişah kızıydı ve Hasbahçe'de gezerken dev bu kızı kaçırmıştı. Dev bu kızın babasıyla savaşıyordu. Bu kızı da kendine karı olarak seçmişti. Kız, Sefil Mülük'ü görünce:

-Aman insanoğlu, sen buralarda ne arıyorsun? Kocam gelirse şimdi seni öldürür, dedi.

Sefil Mülük:

- Merak etme bana bir şey olmaz. Senle ikimiz bir olursa kocanı öldürürüz, dedi. Başından geçenleri anlattı. Aradığı kızın resmini gösterdi.

Kız:

- Bu kız benim kız kardeşim. Bu kız peri kızıdır. Oysa ben insanoğluyum. Bu kızın anasının saçının teli var. Anam bu saçı sürtünce kız ile anası, yanımıza uçarak gelir. Sen beni buradan kurtarırsan, bu kızı sana alırız, dedi.

Sefil Mülük:

- Sen bu Ezrak'ın oğluna, senin ölümün nedendir? diye sor. Beni de bir dolana sakla, dedi. Kız bu oğlanı, doyurdu ve akşam olunca da dolaba sakladı. Bu sırada Zalim Ezrak'ın oğlu İfrit Dev geldi. Gelir gelmez insanoğlu kokusu aldığını söyledi. Kız biraz cilve ile Dev'in kafasını karıştırdı.

Kız:

- Sen, babam ile savaşma. Ölürsen kocasız kalırım, dedi.

Dev:

- Ben ölmem ki, dedi.

Kız:

- Neden? diye sordu.

Dev:

- İkiye bölünsem gene ölmem, dedi.

Kız:

- Neden? diye sordu.

Dev:

- Benim ruhum bir serçe kuşu, bir mermer taşın içinde. Bu mermer taş, bir sandığın içinde. Sandık, bir tabutun içinde. Tabut ta denizin dibinde. O serçeyi öldürürsen ben ölürüm, dedi.

Kız:

- O tabut nasıl çıkar? dedi.

Dev:

- O tabut, ben çağırdığım da gelir, ya da Süleyman Peygamberin yüzüğünü suya sokup, " Ya tabut gel" dediğinde gelir. Ama bunu yapmaya yürek ister, dedi. Gece oldu, kız ve dev yattılar. Sabah olunca dev yemeğini yedi ve savaşmaya gitti. Sefil Mülük saklandığı yerden çıktı ve:

- Hadi gidelim, dedi.

Kız:

- Nasıl gidelim? Devin dediklerini duymadın mı? Süleyman Peygamberin yüzüğü lazım deyince, Sefil Mülük yüzüğünü gösterdi. Binadan çıkarken bütün ölüleri gördüler.

Sefil Mülük:

- Sen burada nasıl yaşıyorsun? dedi.

Kız:

- Dev benim bu binadan çıkmamam için: "Biz periyiz. Sakın bu binadan çıkma seni çarparız." Diyordu. Demek ki dediği buymuş, dedi.

İkisi birlikte yorulana kadar kaçtılar. Denize elli metre kalmıştı. Ancak dev savaşı bıraktı ve saraya döndü. Saray da kimseyi bulamayınca; karısının dün akşamki hareketlerine ve insan kokusuna bir anlam verdi.

Dev:

- Bu bir insanoğluyla kaçmış, dedi.

Sefil Mülük ve kızın peşine düştü. Kız ve Sefil Mülük denize varmıştı. O sırada uzaktan devin sesi geliyordu. Sefil Mülük yüzüğü suya soktu ve tabutu çağırdı. Tabut geldi, içinden sandığı çıkardı. Sandığın içinden mermeri çıkardı. Sefil Mülük mermeri kırdı ve içindeki serçeyi uçmadan tuttu. Dev Sefil Mülük'e yalvarmaya çalıştı. Ancak Sefil Mülük kuşu öldürdü. Dev yere yıkıldı. İkisi hemen kaçmaya başladı. Deniz kenarından giderken bir iskeleye vardılar. Karaya vardıklarında kız, babasına haber saldı ve babası sevinerek geldi. Sefil Mülük'e padişahlığı ve kızını vermek istedi.

Sefil Mülük:

- Hayır! Bu kız benim bacım sende benim babamsın, dedi.

Padişah cevap veremedi.

Sefil Mülük, kıza:

- Bana verdiğin sözü hatırla, dedi.

Kız meseleyi anasına açtı. Sürttükleri saçları buldular. Kızın anası saçları sürterken Sefil Mülük'e:

- Sen git şu ağacın altına gizlen, dedi. Derken periler geldi. Sefil Mülük'ün âşık olduğu kızın anasına durumu anlattılar. Ancak kızın anası:

- İnsanoğluna kız verilmez. Çünkü çiğ süt emmiştir. Bu oğlan kızımı alır istediği zaman kovar, boşar. İşte o zaman biz bu oğlanı felç ederiz, dedi.

Kız:

- Hayır, bu oğlanı Süleyman Peygamber gönderiyor. Bu oğlan senin kızına âşıktır, dedi.

Bu durum üzerine peri kızın anası:

- Getirin bu oğlanı, dedi.

Sefil Mülük'ü peri kızının anasının huzuruna getirdiler. Sefil Mülük elindeki resmi peri kızın anasına gösterdi. Peri kızın anası çok şaşırdı:

- Şu yağlığı al başına ört. Şimdi ben bir peri kızı çağıracağım. Sen bu peri kızının üzerine bineceksin. Ebabil adalarında, İmren bağlarında benim kaynanamın çadırı var. O çadırın önünde ineceksin. Peri kızı kapısını açacak, sen de içeri gireceksin. İçeride benim kaynanam var. Aldığın yağlığı masanın üzerine koy ve hiç konuşmadan otur, dedi.

Bir peri kızı çağırdı ve Sefil Mülük'ü gönderdi. Sefil Mülük'ü götüren peri bir çadırın önüne indi. Sefil Mülük içeri girdi. Yağlık ile başını örttü. Ardından, yağlığı içerideki masanın üzerine örttü.

İçerideki kocakarı:

- Sen benim kızımı nereden tanıyorsun? Sen insanoğlusun, biz periyiz. Size kız vermeyiz ve sizinle evlenmeyiz, dedi.

Sefil Mülük hiç konuşmadan bir kenara oturdu.

Kocakarı:

- Benim bir oğlum var, onu çağırayım. Sen dışarı çık, bahçede otur, dedi.

Sefil Mülük'ü getiren periye:

- Benim oğlumu bul, dedi.

Sefil Mülük bahçede bir ağacın gölgesine oturdu. Bu sırada yanına iki adam geldi. Bu adamlar Zalim Ezrak'ın askerleri idi. Zalim Ezrak'ın oğlunu öldüreni arıyorlardı. Sefil Mülük'e selam verip:

- Zalim Ezrak'ın oğlunu birisi öldürmüş. Onu bulsak ödül vereceğiz, dediler.

Sefil Mülük:

- Zalim Ezrak'ın oğlunu ben öldürdüm, dedi.

Adamlar bu cevap üzerine Sefil Mülük'ü yakaladıkları gibi uçup gittiler. Sefil Mülük'ü Zalim Ezrak'a teslim ettiler. Zalim Ezrak Sefil Mülük'ü öldürmedi. Ancak bir sandığa koydu. Sandığı tabuta koydu. Tabutun üstüne de kocaman kaya koydu. Denizin ortasına attı. Amacı Sefil Mülük'e eziyet çektirerek öldürmekti. Bu sırada kocakarının oğlu geldi. Kocakarı olanları padişah oğluna anlattı:

Padişah:

- Bu oğlanı bana getirin, dedi.

Peri, oğlanı bahçede bulamadı:

- Oğlan bahçede yok, dedi.

O sırada başka periler de geldi.

- Ne arıyorsunuz, dediler.

Çadırdakiler de ne aradıklarını söylediler.

Periler:

- Az önce Zalim Ezrak'ın adamları bir adam götürüyordu, dediler.

Padişah, Zalim Ezrak ile savaşmaya gitti. Onu mağlup etti. Zalim Ezrak' ı ele geçirdi. Padişah:

- Oğlana ne yaptın? dedi.

Zalim Ezrak:

- Öldü, dedi.

Padişah yine:

- Oğlana ne yaptın? dedi.

Zalim Ezrak:

- Denize attım, dedi.

Padişah:

- Oğlanı hemen bana getirin, dedi.

Sandığı getirdiler. İçini açtılar; Sefil Mülük öldü ölecek. Padişah Sefil Mülük'ü saraya götürdü. Onu iyileştirdi. Sefil Mülük'e kızını verdi. Ayrıca devin elinden kızını kurtardığı padişah hasta olduğu için o ülkeye padişah yaptı. Bir gün, Sefil Mülük vezirleriyle Pazar gezmesine çıkmıştı. Pazarda, Mehmet'e benzeyen bir adam eski eşya satmaktaydı.

Sefil Mülük:

- Şu adamı yakalayın, dedi.

Askerler bu adamı yakaladıkları gibi zindana attılar. Sefil Mülük bu adamı unuttu. Birkaç gün sonra bu adam aklına düştü.

- Geçen gün yakaladığımız adam nerede? dedi.

Askerler de:

- Zindana attık, dediler.

Sefil Mülük:

- O adamı hemen buraya getirin, dedi.

Askerler adamı getirdiler.

Eskici:

- Padişahım benim suçum ne? dedi.

Sefil Mülük:

- Sen nerelisin? dedi.

Eskici, nereden geldiğini anlatmaya başladı. Sefil Mülük adlı arkadaşını kaybettiğinde gözleri dolmuştu.

Sefil Mülük:

- Sana ne oldu da bu hale geldin? dedi.

Eskici:

- Gemilerle yol alırken bir fırtınaya yakalandık. Gemiler battı. Ben bir tahta parçasına tutunarak kıyıya ulaştım. Bu sırada, alt tarafı kayış, üst tarafı insan olan biri

benim sırtıma yapışıp; “ Ben eşeğimi buldum.” dedi. Bu adam beni ahırına götürdü ve bana yular taktı. Tam altı sene bu adama eşeklik yapıp odun taşıdım, dedi.

Sefil Mülük:

- Peki bu adamın elinden nasıl kurtuldun? dedi.

Eskici:

- Ben ahırda eşeklik yaparken kapıyı açık unuttuklarını gördüm. Hemen kaçtım. Derken bir iskeleye geldim. Gemiye kaçak olarak bindim. Gemi beni bu ülkeye getirdi. Birkaç gündür eskicilik yapıyordum. Ancak askerler beni yakalayıp zindana attılar, dedi.

Sefil Mülük:

- Sefil Mülük’ü görsen tanır mısın? dedi.

Eskici:

- Tanırım, dedi.

Sefil Mülük:

- İşte Sefil Mülük benim, dedi.

O sırada kucaklaşıp ağlaştılar.

Sefil Mülük:

- Aradığım kızı buldum, dedi.

Sefil Mülük, Zalim Ezrak’ın elinden kurtardığı kızı da Mehmet’e verdi. Mehmet’i veziri yaptı. Yiyip içip mutlu bir hayat sürdüler. (K85)

TH-4

Kozanoğlu Hikâyesi

Kozanoğlu adında bir bey vardı. Bu beyin babasının adı “Hasan” idi. Hasan Bey Göksun topraklarına yaylaya gelmişti. Burada bir Çerkez ile dövüştü. Hasan Bey bu adamla harp etti ve yenildi. Kozanoğlu Ali daha çocuk idi. Hasan Bey yanındakilere:

- Yükte yeğni pahada ağır neyiniz varsa alın kaçacağız. Yoksa bu adamlar bizi öldürür, dedi.

Adamları:

- Senin Sindelhöyük’te bir yeğenin var. Ona haber sal. O da asker göndersin. Böylece biz bu adamları yenelim, dediler.

Hasan Bey yeğenine bir name saldı.

Yeğeni:

- Ben sana asker vermem, dövüşmeseydin, benden sana süt yok, dedi.

Hasan Bey bu cevabı alınca, güvenecek dalının olmadığını anladı ve kaçmaya başladı. O zamanlar Kazıklı Köyünün olduğu mekanlar boştu. Ancak Cinli mezarda Develioğlu'nun sarayı vardı. Bu adamın bir evi de boğazdaydı. Emrinde çok atlı adamı vardı. Bu adamlardan biri Dattiri Memiş Ağaydı. Bu adam kırk kişiye bedeldi. Bu sırada Hasan Bey, Kazıklı ovasına çadırlarla kondu. Develioğlunun atlıları gelip:

- Buradan gidin, dediler.

Hasan Bey'in adamları da:

- Biraz konaklayıp gideceğiz, dediler.

Askerler bu durumu Develioğluna bildirdiler:

- Bu adamların atı, eşeği, çadırı yok. Onları mahvetmişler, dediler.

Develioğlu bu durumda Dattiri Memiş Ağa'yı gönderdi. O adamlara durumu izah etti. Onlar da göçüp gittiler. Develioğlunun adamları " Yılkı Yayanlar":

- Bu yeşil yere gidek, ora güzelmiş, dediler.

Bu adamalar buraya yerleşirken atlarını bağlamak için yere kazık çaktılar. Böylece buraya " Kazıklı" adı verildi. Hasan Bey, Kozan'a yerleşti. Bu sıralarda Avşar'da büyük kıtlık oldu. Hasan Bey'in yeğeni Torun Bey, Tufanbeyli'nin alt tarafına göçtü. Bunlar, çadırı buraya kurdular. Ancak çok geçmeden Tufanbeyli ile çarpıştılar. Halk bunları istemedi. Buradan göçmek zorunda kaldılar. Sonunda, bugünkü Kozan Barajı civarında Kilgen çayına göçtüler.

Torun Bey dayısına:

- Dayıcığım, ben kıtlıktan kaçıp buraya geldim. Bana yurt göster de yerleşeyim, kışlayıp gideyim, dedi.

Hasan Bey:

- Sen zamanında bana asker vermedin. O yüzden sana yurt yok, git buradan! dedi.

Bunlar İmamoğlu'nun berisinden geçerek Adana'ya gittiler ve orada hırsızlık yaptılar. Bir zaman sonra döndüler ve yoldan geçmek için Hasan Beyden izin istediler. Hasan Bey izin vermedi. Böylece yaz yaylası garipler mezarına geldiler. Torun Bey, karısı ve aşığı Seyit ile birlikte yedi direkli çadırını pınarın başına kuruldu. Torun Bey bir sabah kalkar ki ne görsün; turnalar Obruktan, Avşar memleketine doğru gidiyor. Bu Turnalar nereden kalktı? dedi. Avşar beyi Torun Bey, hemen çadırı yıktırdı ve Sindelhöyük'e göçüp gitti. Bu hikâye de burada bitti. (K85)

TH-5

Kozanoğlu'nun Cirit Oyunu (K84)

Kozanoğlu'nun mekânına iki paşa gelir. Bu paşalar, "Millet Bahçesi" deniler yerde çadır kurarlar. Kozanoğlu bu paşaların kendisini öldürmeye geldiğini anlar. Hacın Mahmatlı Köyünde bir evliya varmış. Halk bu evliyanın yanına gider ona:

- Mehmet Ağa için asker geldi, sen rica edersen onu affederler, der.

Hacı Hatta adlı evliya bu teklifi kabul eder. Kozan'a gelir ve paşanın çadırına girer. İçeride oturan paşaya selam verir, paşa pek ilgilenmez. Bu durum üzerine Hacı Hattat içeriden çıkar, hemen Kozan mezarlığına gider ve bir kabir başında dua okumaya başlar. Bu arada paşanın karnı birden şişmeye başlar. Paşa acılar içinde kıvranmaya başlar. Hemen bir hekim çağırılır ama faydası olmaz. Paşanın yanındakilerden biri:

- Paşam, geçenlerde bir evliya sizin çadıra girdi ama siz selamını almadınız. Allah bilir, bu adamın bedduası tutmuş olmasın, der.

Paşa hemen adamlarını yollar ve evliyayı buldurur. Evliya Hacı Hattat Efendi hala mezardadır. Adamlar evliyaya yalvarırlar.

Evliya:

- Mezarlığın altında Akpınar adında bir su kaynağı var. Oraya varıp bir tas su getirin, der.

Adamlar hemen su getirirler. Evliya suya okuyup üfledikten sonra:

- Götürün, bu suyu içirin, der.

Adamlar bu suyu paşaya yetiştirirler. Paşanın şiş karnı iner be paşa rahatlar. Paşa:

- Hocam, ne istersen yaparım, hemen söyle, der.

Evliya:

- Kozanoğlu iyi bir adamdır, ona zarar gelmesin, der.

Paşa:

- Oldu, ancak ben buraya gelmeden önce burası için eşkıya yatağı derlerdi ama burası evliya yatağıymış, der.

Paşa konuşmasına devam eder:

- Kozanoğlu çok güzel cirit oynarmış. Gelsin de bir göreyim, der.

Evliya, bu teklifi Kozanoğlu adına kabul eder. Bu sırada Kozanoğlu evliyanın isteğiyle dağdan iner.

Paşa, Kozanoğlu'na :

- Seni affettim. Ancak senin cirit oynayışını görmek istiyorum, der.

Paşanın bir Arap'ı vardır. O da iyi cirit oynar. Paşa ona çok güvenmektedir. Bu cirit oyununda öldürenler ceza almadığı için Paşa, Kozanoğlu'nu bu şekilde alt etmek ister. Arap'ın pazubantlı oynayarak pek çok oyun kazandığını bilenler pazubandını alırlar ve Kozanoğlu'nu uyarırlar. Cuma günü cirit oynandığı için hazırlıklar yapılır. Kozanoğlu hemen, Mağara ovasına haber gönderir ve Adamcıl Bekir Ağa ile onun amca oğlu Battal Ağa'yı yanına çağırtır. Onlar da gelince Millet Bahçesinde cirit oyunu başlar. İlk önce ağaca cirit saplama yarışı yapılır. Bahçede bir çınar vardır. Çınar çok büyüktür, üç kişi el ele verdiğinde çınarı kucaklayabilmektedir. İlk atışı Arap yapmak ister ve:

- Çınarın önüne altı tane tahta koyun, der.

Altı tane çam tahtası çınarın önüne konur. Arap atına biner, hızlanıp gelerek ciridi atar. Cirit beş tahtayı deler ve altıncı hizaya iz yapar. Bu sırada Bekir Ağa gelir:

- Çınarın önüne yedi tane tahta koyun, der.

Atına biner, hızlanır ve ciridi atar. Cirit altı tahtayı deler, yedinci tahtaya iz yapar bu sırada Kozanoğlu:

- Çınarın önüne sekiz tane tahta koyun, der.

Kozanoğlu ata biner, hızlanır ve ciridi atar. Cirit yedi tahtayı deler ve sekizinci ağaca iz yapar.

Sonra Battal Ağa ata biner, ciridi son kuvvetiyle ağaca atar. Cirit ağacın yarı beline kadar saplanır. Ciridi çıkaramazlar ve testere ile keserler.

Cirit alayı kurulur ve cirit oyunu başlar. Arap, ata biner ve Kozanoğlu ile karşılaşır. Bu sırada Arap:

- Mehmet geliyorum, Mehmet geliyorum, Mehmet kolla kendini, diyerek gelir. Arap böyle yaparak Mehmet'i zayıf yerinden yakalamak ister. Elindeki ciridi Mehmet Bey'e atar. Mehmet Bey, eğer boşaltır ve atın altına saklanır. Cirit yere çakılır. Sıra Mehmet Bey'e gelir.

Mehmet Bey:

- Arap geliyorum, Arap geliyorum, Arap kolla kendini, diyerek gelir. Arap, eğer boşaltırken Mehmet Bey ciridi atar. Arap ölür. Çevredekiler paşanın yanına gidip:

- Paşam, başın sağ olsun Arap öldü, derler.

Mehmet Bey, paşanın elini öper ve atını hediye eder. Paşada bunun altında kalmaz, Arap'ın kızıl renkli atını Mehmet Bey' e hediye eder.

c) Değerlendirme

TH-1 ve TH-2'de konuşmaların bir kısmı nazımla söylenmiştir. Bir hikâyede birbirinden güzel üç kız kardeşin yaşadıkları anlatılmaktadır (TH-1). Bir hikâyede, Bey Böğrek'in analığı ile yaşadığı mücadele ve nişanlısı Akkavak Kızını kurtarırken yaşadıkları anlatılmıştır (TH-2). Bir başka hikâyede padişah ve vezirinin çocuğu olmamaktadır. Bunun için diyar diyar dolaşırlar ve sonunda ikisi de evlat sahibi olur. Padişahın oğlu Sefil Mülük âşık olduğu kızı kurtarmaya çalışır (TH-3). Dördüncü hikâyede Kozanoğlu beylerinin Tufanbeyli yöresine gelmesi, Çerkez Beyleriyle ve yöre halkıyla toprak mücadelesi anlatılmaktadır (TH-4). Son hikâyede Kozanoğlu, Adamcıl Bekir Ağa, Battal Ağa ve Arap arasında geçen cirit oyunu anlatılmaktadır (TH-5). Hikâyelerin çoğu mutlu sonla bitmektedir (TH-1, TH-2, TH-3).

2.2.5. Alkış-Kargış

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Alkış; dua, medih, övgü; Anonim halk edebiyatında, insanların, kendileri, yakınları ve sevdikleri için iyilikler, esenlikler dileyen sözleri, duaları, ifade eden kalıplar (Doğan, 2003:49).

Kargış; Allah'tan kötülüğünü istemek gayesiyle söylenen söz, ilenme, beddua, lanet, tel'in (Doğan, 2003:717).

Alkış ve kargış; konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil ögeleridir. Alkış, kısalığı, yoğunluğu ve çok kullanılır olmasıyla kargıştan farklılık gösterir. Kargış, koygunluğunu anlatımındaki özenilmişlikten; imge, düşünce ve çağrışım buluşlarındaki başarıyla alkıştan ayrılır (Boratav, 1995:125).

Dualaın en belirgin vasfı teslimiyeti, inanmışlığı ve bir ümidi ihtiva etmeleridir. Genellikle, görülen bir iyiliğe karşılık söylenir. Karşıdaki kişi güzel ve hayırlı sözlerle kutlanır, hakkında iyi dileklerde bulunulur. Bugün yaygın kullanımıyla dua olarak bilinen bu söz, Eski Türkçede alkış kelimesiyle karşılanmıştır. Alkış, alkamak "hayır duada bulunmak, beğenmek, övmek" fiilinden elde edilmiş bir isimdir (Kaya, 1997:99).

İlenme, bizim edebiyatımızda kargış, beddua, lânet, tel'in, mel'un sözcükleriyle dile getirilir. İlenme, birinin Tanrı'nın ve insanların sevgisinden ve ilgisinden yoksun kalmasını dilemek diye açıklanır. Sövgü edebiyatı içinde yer alır. İnsanlar ilenmeyi daha çok birine gücünün yetmediği, ona karşı gelmeyi başaramadığı zamanlarda yapar.

Yani ilenme, bir bakıma zayıflığın, güçsüzlüğün, çaresizliğin anlatımı olarak karşımıza çıkar. Zaten gücü yeten karşısındakine yapacağını yapar. Ancak kişi, karşısındakine gücü yetmediği zaman onu başka yerlere havale eder. Birinin bir başkasına gücü yetse bile içindeki büyük öfkeyi bastıramadığı zaman ona beddua eder (Özdemir, 2002:345).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde alkışlarla ilgili yaptığımız araştırma sonucunda **otuz altı** alkış tespit ettik. Bu alanda daha önceden çalışma yapan araştırmacıların tasniflerini inceledik. Derlediğimiz alkışları, Doğan Kaya'nın yapmış olduğu alkış- kargış tasnifine göre değerlendirmeyi tercih ettik. Yöredeki alkışları üç ana başlık altında şöyle sıraladık (Kaya, 1997: 99- 121).

1- Din ve ahiret ile ilgili söylenen alkışlar

2- Bir iyilik beklenmeden söylenen alkışlar

3- Hayat ile ilgili söylenen alkışlar

Alkışlar:

1- Din ve Ahiret İle İlgili Söylenen Alkışlar

TAL-1

Allah ahrette iman, dünyada Kur'an nasip eyleye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-2

Allah mekânını cennet eyleye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-3

Allah imandan kurandan ayırmaya. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

2- Bir İyilik Beklenmeden Söylenen Alkışlar

TAL-4

Allah Halil İbrahim bereketi versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-5

Allah (ölümü) gecinden versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-6

Allah bileğine kuvvet versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-7

Allah devlete zeval vermeye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-8

Allah elini boş torbaya sokturmaya. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-9

Allah gönlüne göre versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-10

Allah işini rast getirsin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-11

Allah ite kurda muhtaç etmesin. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TAL-12

Allah ele avuca düşürmeye, oğlum kızım dedirmeye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-13

Allah kazadan beladan esirgesin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TAL-14

Allah kimseyi şaşırtmasın. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TAL-15

Allah ne muradın varsa versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-16

Allah ocaklardan ırak eyleye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-17

Allah yolunu açık eyleye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-18

Allah ziyade eylesin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-19

Avuçladığın sarı altın ola. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TAL-20

Cana gelecek mala gelsin. (K3, K4, K7, K8, K56, K58, K59, K60)

TAL-21

Çok bayramlar göresin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-22

Dal dal olasın, kol kol olasın oğlunla oba, kızınla komşu olasın. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TAL-23

Düğünün güzün ola. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TAL-24

Elbiz kulağına kurşun, Allah korusun. (K3, K7, K8, K39, K108)

TAL-25

Geçmişlerinin canına değsin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-26

Helal-ı hoş olsun. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-27

İyiler karşından gele. (K17, K20, K31, K53, K54, K80, K96, K108, K109)

TAL-28

Kara gözlü nişanlın ola. (K17, K20, K31, K53, K54, K80, K96, K108, K109)

TAL-29

Ocaktan duyandan Allah uzak etsin. (K3, K7, K8, K39, K108)

TAL-30

Ölünün ağzında bulunsun. (K59, K60, K61, K62, K63, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TAL-31

Tuttuğun altın olsun. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

3- Hayat İle İlgili Söylenen Alkışlar

TAL-32

Allah analı babalı büyütsün. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-33

Allah bir yastıkta kocatsın. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-34

Allah mesut eyleye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TAL-35

Ömrü uzun olasıca. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TAL-36

Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun, dokuz oğlununan, biricik kızın olsun. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

Kargışlar:

Tufanbeyli yöresinde kargışlarla ilgili yaptığımız araştırma sonucunda **kırk dokuz** kargış derledik. Derlenen kargışları Doğan Kaya'nın kargış tasnifinden yola çıkarak konularına göre yedi ana başlık altında şöyle sıraladık (Kaya, 1997: 99- **121).**

1- Ahiret ve inanç ile ilgili (cennet, cehennem, günah, şeytan, zebanî, kabir..) söylenen kargışlar

2- İnsan bedeni ve hastalıklarla ilgili söylenen kargışlar

3- Eşya, para, mal, mülk ile ilgili söylenen kargışlar

4- Hayatla ilgili söylenen kargışlar

5- Evlilik ve zürriyetle ilgili söylenen kargışlar

6- Kaza, belâ, felâket ile ilgili söylenen kargışlar

7- Ölümle ilgili (ecel, kefen, cenaze, teneşir..) söylenen kargışlar

1- Ahiret ve İnanç İle İlgili (cennet, cehennem, günah, şeytan, zebanî, kabir..) Söylenen Kargışlar

TKA-1

Cehennemin dibine gidesin. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

2- İnsan Bedeni ve Hastalıklarla İlgili Söylenen Kargışlar

TKA-2

Allah - uyuz olasın da- kaşınacak tırnak vermeye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TKA-3

Böyümeyesice (K3, K4, K7, K8, K39, K103, K108, K109)

TKA-4

Budum budum budanasıca. (K8, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K86, K87, K89, K90, K92, K95, K96)

TKA-5

Ciğerleri bölük pörçük olasıca. (K17, K20, K31, K53, K54, K80, K96, K108, K109)

TKA-6

Ciğerleri dökülesice. (K17, K20, K31, K53, K54, K80, K96, K108, K109)

TKA-7

Çenen çekilir inşallah. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-8

Eli ayağı kırıla da yanlara düşesice. (K8, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K86, K87, K89, K90, K92, K95, K96)

TKA-9

Elin kırıla da çenen çekile. (K37, K38, K52, K53, K54, K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TKA-10

Gözü kör olasıca. (K17, K20, K31, K53, K54, K56, K57, K80, K96, K108, K109)

TKA-11

Guburcuk (kan- irin) kusasıca. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-12

Kanlar gaşanasıca (işemek). (K37, K38, K52, K53, K54, K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TKA-13

Sabaha suyun kuruya. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-14

Yanları şişesice. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-15

Yaşları kara gelesice. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-16

Yeğni yanın yere gele. (K3, K4, K8, K39)

3- Eşya, Para, Mal, Mülk ile İlgili Söylenen Kargışlar

TKA-17

Allah ocağın yana. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K101, K104, K105, K106)

TKA-18

Evsiz barksız kalasın. (K17, K20, K31, K53, K54, K56, K57, K80, K96, K108, K109)

TKA-19

Hayrını görmeyesice. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-20

Ocağı sönesice. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-21

Işığı sönesice. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

4- Hayatla İlgili Söylenen Kargışlar

TKA-22

Adı duyulmadık yerlere gidesin. (K8, (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-23

Batasıca (K3, K4, K7, K8, K39, K66, K103, K108, K109)

TKA-24

Buralara basmayasın. (K17, K20, K31, K53, K54, K80, K96, K108, K109)

TKA-25

Ele güne rezil olasıca. (K3, K17, K20, K31, K53, K54, K96, K108, K109)

TKA-26

Gün görmeyesice. (K37, K38, K52, K53, K54, K56, K71, K72, K73, K74, K75, K76, K77, K107)

TKA-27

İki yakan bir araya gelmeye. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K56, K57, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-28

Sürüm sürüm sürünürsün inşallah. (K3, K4, K7, K8, K39, K66, K103, K108, K109)

TKA-29

Yedi köyü ara(ırak) gidesin.(K8, K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-30

Zehir zıkkım olsun. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

TKA-31

Zıkkımın kökünü yiyesin. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

5- Evlilik ve Zürriyetle İlgili Söylenen Kargışlar

TKA-32

Töremeyesice. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-33

Gâvur südü. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

6- Kaza, Belâ, Felâket ile İlgili Söylenen Kargışlar

TKA-34

Allah bin belası versin. (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18, K22, K23, K24, K32, K39, K40, K44, K59, K60, K64, K69, K70, K79, K98, K99, K100, K101, K104, K105, K106)

TKA-35

Kanlı gubur derdin ola. (K3, K4, K7, K8, K39, K66, K103, K108, K109)

7- Ölümle İlgili (ecel, kefen, cenaze, teneşir..) Söylenen Kargışlar

TKA-36

Bir solukçuk olasıca, boyun devrile. (K3, K4, K7, K8, K39, K108)

TKA-37

Boynun teker altında kalsın. (K3, K4, K7, K8, K39, K103, K108, K109)

TKA-38

Boyu devrilesice. (K3, K4, K7, K8, K39, K103, K108, K109)

TKA-39

Boyun boz iplere gelsin. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-40

Cıngıbabadan gidesice (K2, K4, K16, K17, K18, K21)

TKA-41

Değişetler olasın (K2, K4, K16, K17, K18, K21, K32, K66, K79, K80, K102, K103, K109)

TKA-42

Dimdiriciyi olasıca (K2, K4, K16, K17, K18, K21, K32, K66, K79, K80, K102, K103, K109)

TKA-43

Kara haberi gelesice. (K17, K20, K31, K53, K54, K56, K57, K80, K96, K108, K109)

TKA-44

Karaltıcıyın kalkasıca. (K8, K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K90, K91, K92, K95, K96)

TKA-45

Sırtın kara yerlere gelsin. (K19, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K89, K92, K95, K96)

TKA-46

Soykan kala: öl de elbisen dağıtılsın. (K8, K69, K70, K79, K83, K84, K85, K86, K87, K89, K90, K92, K95, K96)

TKA-47

Tanrı canını ala, duzsuz batasıca (K4, K16, K17, K18, K21, K32, K66, K80, K102, K103, K109)

TKA-48

Teneşirlere gelesin. (K3, K4, K7, K8, K39, K66, K103, K108, K109)

TKA-49

Yonca yemiş mallara dönesin. (K4, K22, K23, K24, K32, K52, K64, K69, K70, K98, K99, K101, K104, K105, K106)

c) Değerlendirme

Derlediğimiz alkışların çoğunluğu Anadolu'nun hemen hemen her yerinde rastlayabileceğimiz alkışlarıdır (TAL-1, TAL-2, TAL-3, TAL-4, TAL-5, TAL-6, TAL-7, TAL-8, TAL-9, TAL-10, TAL-13, TAL-14, TAL-15, TAL-16, TAL-17, TAL-18, TAL-20, TAL-21, TAL-23, TAL-25, TAL-27, TAL-29, TAL-30, TAL-31, TAL-32, TAL-33, TAL-34, TAL-35).

Derlediğimiz alkışların bir kısmında yöreye özgü kullanım ve söyleyiş dikkat çekmektedir (TAL-11, TAL-12, TAL-19, TAL-22, TAL-24, TAL-28, TAL-36).

Yöredeki alkışların birçoğu insanların iyiliği için söylenmektedir. Bunlardan din, ahiret ve cennet ile ilgilidir (TAL-1, TAL-2, TAL-3). Din ahiret ve cennet ile ilgili akışlar az olmasına rağmen alkışların büyük çoğunluğunda " Allah" kelimesi geçmektedir. Hayat ile ilgili alkışlar ise sağlık, mutluluk, evlat, dünyadan murat alma şeklindedir (TAL-32, TAL-33, TAL-34, TAL-35, TAL-36).

Yöredeki alkışların büyük çoğunluğu bir iyilik beklenmeden söylenen alkışlardır (TAL-4, TAL-5, TAL-6, TAL-7, TAL-8, TAL-9, TAL-10, TAL-11, TAL-12, TAL-13, TAL-14, TAL-15, TAL-16, TAL-17, TAL-18, TAL-19, TAL-20, TAL-21, TAL-22, TAL-23, TAL-24, TAL-25, TAL-27, TAL-28, TAL-29, TAL-30, TAL-31). İyilik beklenmeden söylenen alkışlarda; devletin devamlı olması, sofranın bereketli olması, ölümün geç olması, kişinin güçlü sağlıklı, işinde gücünde başarılı, evinde dirlik düzenin, hayatında doğru yolda, kötülüklerin evinden yurdundan uzak olması amacıyla söylenmiştir.

Yöre halkının günlük konuşmasında her zaman dua ile karşılaşmaktayız. Allah'a inancın, teslimiyetin en önemli belirtisi duadır. Bunu için insanlar samimiyeti, teslimiyeti, inancı belli etmek amacıyla günlük hayatın her aşamasında duayı ifade etmektedir.

Derlediğimiz kargışların çoğunluğu yöreye has olup yöresel ağızla söylenmektedir (TKA-3,TKA-4, TKA-5, TKA-6, TKA-8, TKA-9, TKA 11, TKA-12, TKA-13, TKA-14, TKA-15, TKA-16, TKA-17, TKA-21, TKA-22, TKA-29, TKA-32, TKA-33, TKA-35, TKA-36, TKA-37, TKA-39, TKA-40, TKA-41, TKA-42, TKA-43, TKA-44, TKA-45, TAL-46, TAL-47, TAL-49). Bunların dışındaki kargışlar ise hem Anadolu'da birçok yerde görülen hem de yörede kullanılan kargışlardır (TKA-1, TKA-

2,TKA-7,TKA-10, TKA-18, TKA-19, TKA-20, TKA-23, TKA-24, TKA-25, TKA-26, TKA-27, TKA-28, TKA-30, TKA-31, TKA-34, TKA-38, TAL-48).

Derlediğimiz kargışlardan bir kısmı ahiret, insan bedeni ve hastalıklar ilgili söylenmiştir (TKA-1, TKA-2,TKA-3,TKA-4, TKA-5, TKA-6, TKA-7, TKA-8, TKA-9, TKA-10, TKA 11, TKA-12, TKA-13, TKA-14, TKA-15, TKA-16). Eşya mal, mülk ve para ile igili söylenmiştir. (TKA-17, TKA-18, TKA-19, TKA 20 ,TKA-21).

Hayatla ilgili söylenen kargışlar kişinin yaşadığı yerden uzaklaşması, sürgüne gitmesi mutlu huzurlu yaşamının olmaması üzerine söylenmiştir. (TKA-22, TKA-23, TKA-24, TKA-25, TKA-26, TKA-27, TKA-28, TKA-29, TKA-30, TKA-31).

Evlilik ve zürriyetle ilgili söylenen kargışlarda kişinin soyunun devam etmemesi istenmiştir. (TKA-32, TKA-33). Kaza, bela ve felaketle ilgili söylenen kargışlarda; kişinin kurtulması zor dertleri olması istenmiştir. (TKA-34, TKA-35).

Ölümle ilgili söylenen kargışlarda kişinin tez zamanda kötü bir şekilde, diğer canların ölümlerine benzetilerek ölmesi istenmiştir. (TKA-36, TKA-37, TKA-38 TKA-39, TKA-40, TKA-41, TKA-42, TKA-43, TKA-44, TKA-45, TAL-46, TAL-47, TAL-48, TAL-49).

Tufanbeyli yöresinde insanlar haksızlığa maruz kaldıklarında, zor durumla karşılaştıklarında kargış söylemektedirler. Bunun dışında kargış söylemek hoş karşılanmamaktadır. Fakat yöre insanı haksızlığa uğramışsa ve bunu karşıdaki kişilere anlatamamışsa Allah'tan yardım isteyip, ona havale etmektedir. Yöre insanı yapılan haksızlığın Allah tarafından giderileceğine inanmaktadır.

2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

2.3.1. Masal

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır (Boratav, 1995:75).

Masalın hayal ürünü olması her zaman olağanüstü konulara dayanmasını gerektirmez. Gerçeğe ne denli yakın olursa olsun bütün masallar, hayal ürünü olmak özelliğinden hiç uzağa düşmez; destan, efsane, ve hikâyeden ayrıldığı ilk nokta bu

olduğu gibi, taşıdığı eleştiri tohumu, uyarı gücü açısından yasaklanmamasını, sınırlanmamasını bu yolla sağladığı gibi zaman içindeki yayılım gücünü de bu niteliğinden alır. Arapça *mesel'*den geldiği sanılan sözcük, Türkçe'nin ses uyumuna kavuşarak bütünüyle ulusallaşmıştır (G.B.A, 1987:5894).

Masallarda yer alan insanüstü güçler de doğa karşısında güçsüzlüğünü, yetersizliğini sezen ilkel insanın bel bağladığı tanrılardan, alın yazısından başka bir şey değildir. Her insanın iç dünyasında iyi ve yiğit olma isteği vardır. Masalda başarıya ulaşmak isteyen kötü varlıklar insanın bir işe girişirken içinde çırpınan başarısızlık korkusunun simgesidir (Yener, 1989:374).

Masallar kendilerine özgü bir gelenek içinde anlatılırlar. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun temel taşlarından olan değerleri oluşturmakta önemli rol oynarlar. Masallar; anlatıldıkları yörelerin insanlarının dünyaya bakış açısını, inanışlarını ve hayallerini yansıtırlar (Artun, 2006:108).

Masal anlatan kişiye "olcum", "hekveci", "masalcı" gibi adlar verilir. Ama bazı kaynak kişiler masal anlatıcısının özel bir adı olmadığını söylerler. Masallar genellikle yaşlılar tarafından anlatılır. Büyükler varken gençler konuşmaz. Bu yüzden masalları hep yaşlılar anlatır. Ama gençler kendi aralarında da masallar anlatırlar. Masallar genellikle yaşlı akraba ve komşulardan öğrenilir; ama bazen çok masal bilen kişiler, masalları kendileri de anında yaratabilirler (Artun, 2006:109).

Pertev Naili Boratav, masalları konularına göre şu ana çeşitlere ayırmaktadır:

1- Hayvan Masalları

2- Asıl Masallar

- Olağanüstü Masallar
- Gerçekçi Masallar

3- Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar.

4- Zincirlemeli Masallar (Boratav, 1995:78).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinde, masallar ile ilgili yaptığımız araştırma sonucunda **beş** masal tespit ettik. Derlediğimiz masalları, Pertev Naili Boratav'ın masal tasnifine göre değerlendirmeyi uygun gördük.

1- Olağanüstü Masallar

TMA-1

Dev Anası ve Şıh Bahtiyar

Bir varmış, bir yokmuş… Zamanın birinde üç dev bacı varmış. Bu bacıların birer kızı, en büyük bacının bir de büyük oğlu varmış. Oğlunun adı da "Şıh Bahtiyarmış."

Zamanın birinde Şıh Bahtiyar bir ağanın kapısında çırak olmuş. Gönül bu ya Şıh Bahtiyar ağanın kızına âşık olmuş. Şıh Bahtiyar âşık olmasına olmuş ama iki arada bir derede kalmış. Ağa kızı vermemiş. Verse de Şıh Bahtiyar'ın anası insanları yiyormuş. Kızla kaçıp eve gitse anası sevgilisini yer diye korkuyormuş. Kızı kaçırmadan önce Şıh Bahityar ona: "Ben gideyim, eve bir bakayım, daha sonra gelir seni alırım." demiş.

Kız Şıh Bahtiyar'ı beklemiş gelmemiş, beklemiş gelmemiş, beklemiş gelmemiş sonra ayağına demir çarık yaptırmış, eline de demir sopa almış, Şıh Bahtiyar'ı aramaya başlamış. Dereler tepeler aşmış, uzun yollar yürümüş, araya araya Şıh Bahtiyar'ın köyünü bulmuş. Biraz ileride bir kız görmüş, kıza: "Bakır ibrik götüren kız, kele bacı Şıh Bahtiyar'ı bilin mi? Kız: "Bilirim bacım, dezzemin oğlu olur. Şıh Bahtiyar'ı nerden tanırsın?" demiş. Şıh Bahtiyar'ın sevgilisi: "Kapımızda çıraktı, hastaymış, duydum da görmeye geliyorum." demiş. Kız " Daha şu karşıki eve sor onlar sana gösterir."demiş. Sevgilisi karşı eve varmış, o ev de Şıh Bahtiyar'ın ortanca teyzesinin eviymiş. Evden çıkan kıza: "Gümüş ibrik götüren kız, gümüş kaladan inen kız, kele bacım Şıh Bahtiyar'ı bilin mi?" demiş. Kız "Bilirim bacım, dezzemin oğlu olur. Daha şu garşıki ev onların evi." Oradan ayrılmış Şıh Bahtiyar'ın evine gelmiş, kapıdaki kıza: "Altın ibrik götüren kız, altın kaladan inen kız, kele bacım Şıh Bahtiyar'ı bilin mi?" Kız "Bilirim bacım, Şıh Bahtiyar benim abim olur." Bacısı meseleyi bildiği için: "Benim anam dev, şimdi seni yer. Gel sen şurada bir süpürge ol ben de başında seni süpürmüş olayım. Şıh Bahtiyar da birazdan gelir." demiş. Daha dev anası eve gelmiş. Kıza: " Kız burada insan eti kokuyor." Kız da: "Ana insan eti ne gezsin burada." Anası: " Kokuyor kızım anan etin kokusunu almaz mı?" Kız "Ana bu insan Şıh Bahtiyar'ın hanımı da olsa yen mi?" Anası: "Yemem kızım." diyor. Kız süpürgeye eğilip Şıh Bahtiyar'ın sevgilisine: " Anamın sağ memesini eline al, sol memesini de ağzına al, Şıh Bahtiyar'ın başını seversen diyene kadar bırakma. Yoksa anam seni yer diye tembih etmiş.

Bırakınca da elini öp.” demiş. Sevgilisi kızın dediklerini aynen yapmış. Dev anası da kızı yedi davulunan, yedi düğününen gelin etmiş.

Aradan zaman geçmiş gel zaman, git zaman dev anası gelinden gıcık kapmaya başlıyor. Geline: “Şu haraları kuş tüyüyle doldurmazsan seni yiyeceğim. Aha da dişimi biletmeye gidiyorum.” demiş. Gelin oturup ağlıyor. Şıh Bahtiyar geldiğinde olayı anlatıyor. O da: “Ondan kolay ne var, filan dereye git. Oradaki kuşlara Şıh Bahtiyar’ın selamı var de, tüylerini çırpsınlar, haralar doluverir.” demiş. Gelin Şıh Bahtiyar’ın dediğini yapıyor ve haralları kuş tüyüyle dolduruyor. Dev anası dolu görünce: “Gavurun kızı bundan kurtuldu görüyon mu?” demiş.

Aradan bir iki hafta geçiyor. Dev anası yine geline: “Dişimi biletmeye gidiyorum, seni yiyeceğim.” der. Kız başlar ağlamaya Şıh Bahtiyar olayı öğrenince: “ Ondan kolay ne var, buradan git, ileride yıkık kapı var onu doğrult. Atın önüne et atılı, itin önüne de ot atılı; otu atın önüne, eti de itin önüne at. İleride bir dikene rastlarsın, al başına sok. Bir su gelir, ne güzel suymuş diye, al iç. Bir de köslü toprağı çıkar karşına, onu da ne güzel toprakmış diye al da ağzına at. Ondan sonra kurtulursun gayrı.”demiş. Gel zaman git zaman dev anası gelini, o mekânda yakalıyor ve kapıyı tutmak için kapıya: “ Yıkı kapı tut.” diyor. “Niye tutuyum yata yata yanım ağrıyordu, kaldırmıyordun. Doğru kapı tut.” diyor. “ Niye tutuyum. Ayakta dura dura böğrüm ağrıyordu, yatırmıyordun. Al tut.” diyor. “Niye tutuyum, otu önüme atmıyordun. İt tut.” diyor. “Niye tutuyum, eti önüme atmıyordun. Diken tut.” diyor. “ Niye tutuyum, bu ne güzel dikenmiş deyip alıp başına sokmuyordun.” Dev anası: “Su tut.” diyor. Su: “Niye tutuyum, bu ne güzel su diye alıp içmiyordun.” “Toprak tut.” diyor. Toprak: “Niye tutuyum, bu ne güzel toprakmış deyip alıp ağzına atmıyordun.” diyor. Sonra dev anası: “Vay gâvurun gızı bundan da kurtuldu.” diyor.

Aradan zaman geçtikten sonra dev anası buna hiçbir şey söylemeden yiyeyim diyor ve dişini biletmeye gidiyor. Giderken Şıh Bahtiyar’ın bacısı bunu görüyor. Hemen onlara: “Anam sizi yiyecek, dişini biletmeye gitti. Ben size azık hazırlayayım da gidin.” diyor. Azığı hazırlıyor. Şıh Bahtiyar ve kız azığı alıyorlar, yola düşüyorlar. Yolda Şıh Bahtiyar kıza: “Ben bakamıyorum, sen bak bakalım. Arkada bir şey var mı?” Kız: “Ufak bir bulut geliyor.” Şıh Bahtiyar. “Eyvah küçük teyzem! Gel sen şurada bir pınar ol. Ben de içinde tas olayım.” diyor. Arkadaki bulut geliyor. Onları kaybediyor. Pınarın başında duruyor pınara: “Tasla pınar, buradan bir oğlanla gelin geçti görmediniz mi?” diyor. Onlar da: “Görmedik gel su iç.” diyorlar. Su içmiyor, geri dönüyor. Gelince dev

anası: “Ne yaptın bacı, görmedin mi?” diyor. Dev anası: “Ne gördün?” diyor. Bacısı: “Bir pınarla tas gördüm.” Dev anası: “ Hah, işte onlardı keşke suyunu içseydin ortaya çıkarlardı.” diyor. Dev anası bu sefer ortancıl bacısının yanına gidiyor. “ Onları bul, ye.” diyor. Ortancıl bacısı yola koyuluyor. Şıh Bahtiyarla gelin yollarına devam ederken; Şıh Bahtiyar sevgilisine: “Arkaya bak bakalım, bir şeyler var mı? Öncekinden daha büyük bir bulut geliyor.” diyor. Şıh Bahtiyar: “Eyvah, ortancıl teyzem! Sen burada bir bostan ol. Ben de içinde bir korkuluk olayım.” diyor. Bulut onları kaybediyor. Bostana geliyor. Bostana: “ Bostanla korkuluk, buradan bir oğlanla gelin geçti görmediniz mi?” Onlar: “ Görmedik, gel bostan ye.” diyorlar. Bulut: “ Yemem.” diyor ve geri dönüyor. Dev anası “ Keşke, yeseydin onları.” der. Bu sefer dev anası yola kendi çıkar. Şıh Bahtiyar yolda hanımına: “Bak hele gız arkana gelen var mı?” Kız: “Bir bulut geliyor ki fırtına.” Şıh Bahtiyar: “ Eyvah, yandık! Anam geliyor, gel sen şurada bir çınar ol. Ben de yılan. O bizi bilir.” Diyor. Anası geliyor: “ Haa…öncekiler değilim kandıramazsınız.” diyor. Şıh Bahtiyar: “Ana gadasını aldığım sen bizi yiyeceksin yemesine de, gel şu dilini bir öpeyim ondan sonra ye.” diyor. Dev anası dilini uzatıyor yılan oradan başını uzatıp dilinden sokuyor. Sadece dilinden aldığı yarayla dev anası orada ölmüş. Onlar eriyor muradına biz çıkalım kerevetine. (K11**,** K12, K13)

2- Gerçekçi Masallar

TMA-2

Kubat Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Kubat diye bir şehir varmış. Kubat’ın padişahı, şehri devamlı gezermiş. Bir gün karısına; “ Seninle birlikte gezelim” demiş. Karısını da alarak şehri gezmeye çıkmış. Sokakları, caddeleri gezmeye başlamışlar. Kadın “ Padişahım, hep zengin yerleri geziyoruz, fakir yerleri de gezelim” demiş. Padişah da karısını kırmamış ve fakir mahalleleri gezmeye başlamışlar. Bir de bakmışlar ki üç kadın ayağını küle sokmuş oturuyor. Padişahın karısı “ Siz ne yapıyorsunuz?” diye sormuş. Kadınlar, “Bizim kocalarımız oduncu, akşama kadar odun toplar, biz de onu yakarız. Böylece, kocalarımız kömür yapıp Kubat şehrine satmaya götürür” demişler. Karısı padişaha; “ İşte erkeği erkek yapan, zengin de yapan kadındır, ben bu kadınların yerinde olsam çok zengin olurum” demiş. Padişah; “ Maddiyat olmazsa nasıl zengin olunur?” demiş. Bunun üzerine padişah ve karısı bir süre iddialaşmış. Padişah; “ Ben

seni bu adama vereyim de nasıl zengin yapabiliyorsan yap. Sen sarayda rahat yaşıyorsun, her şeyin var" demiş. Karısı da " Hayır, hiç öyle değil" demiş. Padişah da " Tamam o zaman." demiş ve karısını orada bırakıp gitmiş. Oduncuların gelme saatiymiş, padişah bir de adam bırakmış. " Bakalım karım bu adamın karısı olunca nasıl zengin olacak? Karım çok büyük konuştu." demiş. Oduncu gelince padişahın bıraktığı adam olan biteni anlatmış adama ve adam da kabul etmiş. Kadın diğer üç kadına; "Gidebilirsiniz!" demiş. Kadınlar gitmiş. Padişahın karısı hemen bir imam bulup nikâh yaptırmış. Adam sabah odun toplamaya gidermiş ve odunları karısıyla yakarak kömür haline getirip satarlarmış. Kadın; " Eve bir odun getirirken yoruluyorsun, bir de yakarken yoruluyorsun. Gel seninle odun dağına birlikte gidelim, odunları orada yakıp kömür yapalım." demiş. Adam " Olur!" demiş. Odun dağına gidip odunları toplamışlar ve yakmışlar. Kadın bir de bakmış ki yanan odunların altında sarı renkli, parlak bir maden akıyor. Çok şaşırmış, daha dikkatli bakınca akan madenin altın olduğunu anlamış. Meğersem altın yüksek ateşte erirmiş. Odunların ateşi iyice azalınca kadın; " Allah bize vereceğini verdi, biz bu altınları alıp eve gidelim." demiş. Bu altınları heybelerle eve taşımışlar. Kadın padişahın eski karısı olduğundan her türlü ticaret yerini bilirmiş. Hatta sarrafların birbirleri arasındaki şifreleri de bilirmiş. Bu sarraflardan birine kocasını göndermiş, şifreyle anlaşmışlar. Sarraf, padişahın karısının bildiği şifreyi başka kimse bilmez deyip yüklüce altın para vermiş. Kadın kocasına bu kulübeyi satalım demiş. Kulübeyi satınca padişahın sarayının aynısından bir saray yaptırmışlar. Padişah bir gün gezerken yeni yapılan sarayla ilgili dedikoduları duymuş. Hemen adamlarından bu sarayın yerini öğrenmiş. Atına atlayıp bu sarayın yanına gitmiş. Bir de bakmış ki kendi sarayının aynısı. " Burada oduncunun kulübesi vardı. Şimdi saray oldu." demiş. Birden eski karısıyla olan iddiası aklına gelmiş. "Buranın sahibi kim?" demiş. Öğrenmiş ki oduncu ve karısı sarayın sahibiymiş.

Oduncu ve karısı padişahı saraya davet etmiş. Ancak padişah gelmeye yanaşmamış ve onları huzuruna çağırmış: " Nasıl oldu da bu kadar zengin oldunuz?" demiş. Kadın da: " Padişahın ben size söylemiştim, bu adamın karılarında akıl olsaydı zengin olurlardı." demiş. Kadın padişaha sırrını anlatmamış. Padişah: " Ben büyük bir hazine kaybetmişim." demiş. " Yıkılsın Kubat, yapılsın Bağdat. Adamı adam yapan avrattır avrat!" demiş. Böylece Kubat şehri Bağdat şehri olmuş. (K83)

TMA-3

Kahveci Güzeli Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamın biricik kızı varmış. Bu adam Kabe'ye gitmeyi çok istermiş. Kâbe'ye gitmeye hazırlanıyormuş. Bu adamın kardeşinin oğlu varmış. Yeğenine: " Evladım, benim biricik kızım var. Bu kız sana emanet. Ben hacca gidiyorum." demiş. Yeğeni de "tamam" demiş. Nasıl olsa amcamın kızı bacım sayılır diye düşünmüş. Adamı hacca göndermişler. Yeğen "Amcam yaşlı, nasıl olsa hacdan dönemez. Ben mirasa konayım. Kızı da güzel. Onu da kendime alırım." demiş. Bir gün amcasının kızını hamama göndermek istemiş. Tabi hamam için planlar yapmış. Amacı iftira ile tehdit edip onu almakmış. Ancak kız akıllı çıkmış ve hamama gitmemiş. Amcasının oğlu kıza: "Bak ben seninle evlenmek istiyorum." demiş. Kız: "Sen benim kardeşim gibisin, olmaz." demiş. Kızın bir sevdiği varmış, kız ona varmak istiyormuş. Derken, kızın babasının da geleceği gün yaklaşmış. Oğlan sabırsızlanarak hamamcı ile anlaşmış. Hamamcının karısı, kıza: "Baban hacdan gelecek, gel temizlen. Git evini temizle." demiş. Kızı hamama gelmeye ikna etmiş. Kız, hamama girmiş, bir de bakmış ki hamamda kimsecikler yok. O sırada amcasının oğlu gelmiş. Kız tuzağa düştüğünü anlamış. Çabuk davranıp ayağındaki nalını amcaoğlunun başına vurmuş ve bir yolunu bulup kaçmış. Oğlan: "Kız bunu babasına söylerse kızı da mirası da alamam. Ben bu kızın hakkından geleyim." demiş. Kızı öldürmek için planlar hazırlamış.

Bu sırada oğlanın tanıdıkları köyden gelmiş. Bu adamlar köle ticareti yaparmış. Bu adamlarla anlaşıp, kızı uyurken onlara satmış. Adamlar kızı alıp kaçırmışlar. Bir yerde konaklamışlar. Kız kendine gelmiş ve bir dağda olduğunu anlamış. Tuvalet bahanesiyle bir çalılığa saklanmış. Bu esnada bir çobanla karşılaşmış ve çobanla elbiselerini değiştirmiş. O sırada bazı sesler işitmiş. Bu seslerin köpek sesi olduğunu anlamış. Bu hayvanlar kızı saklandığı yerden çıkarmışlar. Avcı: "Burada bir insan var, kimsen çık bakalım." demiş. Çıka çıka bir köylü kızı çıkmış. Avcı aslında padişahın oğluymuş ve avlanmaktaymış. Kızı çok beğenmiş ve saraya götürmüş. Hizmetçilere: " Bu kızın ihtiyaçlarını giderin, yanıma getirin." demiş. Kız hazırlanmış, yıkanmış, yeni elbiseler giymiş, padişahın oğlunun huzuruna gelmiş. Padişahın oğlu ömründe bu kadar güzel kız görmemiş. Babasına: " Bu kızla evlenmek istiyorum." demiş. Padişah izin vermiş ve düğün yapılmış. Aradan yıllar geçmiş ve padişahın üç oğlu olmuş. Ancak kız kimsenin yanında konuşmazmış. Sadece kocasının yanında konuşurmuş. Bu durumu

bilmeyenler kızı ahraz sanırmış. Bir gün padişah oğluna: “ Oğlum bu kız nereden geldi, in mi, cin mi? Düşmanlar mı gönderdi? Bu kızın anası babası yok mu?” demiş. Oğlu da: “Olur baba, sorarım.” demiş. Karısından öğrenmeye çalışmış. Karısı “ Benim bir zamanlar babam vardı. Hacca gitti. Amcamın oğlu bana kötülük yapıp beni köle tüccarlarına sattı. Onlardan kaçarken siz yakaladınız.” demiş. “Eğer bana izin verirseniz babamı görmeye giderim.” demiş. Padişahın oğlu: “Önümüz bayram, önümüz bayram babanı görmene izin veririm.” demiş. Bayram günü gelmiş, yolculuk hazırlıkları başlamış. Padişahın oğlu gidemediği için hanımının yanına baş vezir verilmiş. Ayrıca atlılar da koruma olarak yanlarında olacakmış. Kız çok güzel olduğundan baş vezirin gözü hep kızın üzerindeymiş. Gece, süvarileri uyurken öldürmüş. Amacı kıza sahip olmakmış. Kızı saklayıp padişahın oğluna da: “ Kız kaçtı.” diyecekmiş. Daha sonra da kızı saklandığı yerden çıkarıp kaçıracakmış. Kız çocuklarıyla uyurken dayanamamış ve ona sahip olmak istemiş. Fakat kız namusunu korumaya çalışıp “ Neden bu adiliği yapıyorsun seni öldürürüm.” demiş. Baş vezir: “Bu olay duyulursa asıl ben seni öldürürüm. Hiç sesini çıkarma kabullen.” demiş. Ancak kız: “Ben kocama ihanet etmem.” demiş. Baş vezir hançeri kızın boğazına dayamış. Tehditler savurmuş. Kız: “ Beni öldür ama namusuma el sürme.” demiş. Bu defa baş vezir çocuklardan birinin boğazına dayamış hançeri. “ Kabul et, yoksa çocuğu öldürürüm.” demiş. Kız: “Öldürsen de olmaz.” demiş. Baş vezir çocuğu öldürmüş.

Kadın, bu durum karşısında çok bağırmış ama kimseler duymamış. Baş vezirin aslında padişahın yerinde de gözü varmış. Hırsını alamadığından ikinci çocuğu da öldürmüş. Hem padişahlığa hem de kıza göz diktiğinden kimseye acımamış. Diğer çocuğu da öldürmüş. Kadını bir yere bağlayıp sahip olmak istemiş. Ancak kadın direnmiş. Baş vezir kadını öldürmeyi düşünmüşse de bunun bir şeye yaramayacağını anlamış. Kadına kendince iyilikle yaklaşmaya çalışmış. Kadına: “ Hiçbir yere kaçamazsın inat etme, benim ol.” demiş. Kadın tuvalet bahanesiyle kaçmaya planlamış ama baş vezir yutar mı? Kadın “ Tuvalete gideceğim.” demiş. Baş vezir “Sen tuvalete gidersen kaçarsın, hem biz seni böyle bulmuştuk.” demiş. Kadın: “Kaçmam!” demiş ve bir süre tartışmışlar. Kadın “Madem öyle belime ip bağla tuvalete öyle gönder.” demiş. Adam “Tamam” demiş. Kadın tuvalete gidince kadın bir yolunu bulup ipi çözmüş. Kaçmadan önce ipin ucunu ibriğe bağlamış. Baş vezir ipi çekerek kontrol ediyormuş. Kızın kaçtığını anlamamış. Kız alabildiğine kaçmış. Kaçarken yine bir çobana denk gelmiş. Çobana “Elbiselerimizi değiştirelim.” demiş. Çoban “Çul ile ipekli kumaş

değiştirilir mi?" demiş. Kız "Hemen değiştirelim." demiş. Kız elbiseyi değiştirince kaçmaya devam etmiş. Sonunda bir köye varmış. Baş vezir bu sırada padişahın huzuruna gelmiş. "Padişahım, meğerse bu kız Çingene kızıymış. Gece benimle birlikte olmak istedi." demiş. "Nöbetçileri öldürmüş, çocukları kesmiş, ben de canımı zor kurtardım." demiş. Padişah da : " O kız dağ kızıymış, dağdan geldi, dağa gitti." demiş. " Ama benim yüreğim üç torunuma yanar." demiş. Baş vezir böylelikle kendini temize çıkarmış.

Bu esnada kız, çobanın kıyafetleriyle tam bir erkek gibi olmuş. Dağ başındaki bir kahveye gitmiş ve: " Benim kimsem yok, uzaklardan geldim, kalacak yer arıyorum." demiş. Kahveci de: "Akşam bu köşede yat. Sabah da buraları temizle, para vermem ama karın tokluğuna çalışırsın." demiş. Sabah olunca kahveci gelmiş ve her yerin pırıl pırıl olduğunu görmüş. Adamın hoşuna gitmiş. "Yanımdan ayrılmazsan beş on kuruş veririm." demiş. Kız da bu teklifi kabul etmiş. Aradan 1-2 sene geçmiş. Padişahın oğlu ve baş vezir ava çıkmışlar. Tabi yanlarında birçok asker de varmış. Padişahın oğlu karısının ve üç çocuğun acısını unutamadığı için kendini av ile teselli ediyormuş. Artık uzak yerlerde av yapıyormuş. Bir gün avlanırken bu dağ köyüne geliyorlar. Kendilerini tanıtmayıp tanrı misafiri olduklarını söylemişler. Bu sırada biri: "Akşamları kahvehanede hikâye anlatan bir Kahveci Güzelimiz var. Çok güzel hikâye anlatır. İsterseniz oraya gidelim. Orada da yatarsınız." demiş. Padişahın oğlu ve baş vezir teklifi kabul edip kahvehaneye gitmişler. Padişahın oğlu bu kahveci güzelini görünce; "Hiç de yabancı değil." demiş. Baş vezir de "Ben bu kızı bir yerden tanıyor gibiyim." demiş. Ama ne padişahın oğlu ne baş vezir bunu birbirlerine belli etmişler. Akşam olunca herkes kahvehaneye dolmuş. Âdete göre herkes sırayla hikâye anlatırmış. Bu akşam da sıra kahveci güzelindeymiş. Kız: " Ben bugün hikâye anlatırken bazıları rahatsız olabilir. Bu yüzden kapı kapansın, kimse dışarı çıkmasın, herkes ihtiyacını şimdiden gidersin." demiş. İnsanlar biraz şaşırmış ama itiraz eden de olmamış. Dinleyenler arasında amcasının oğlu ve dağda karşılaştığı çoban da varmış. Kız anlatmaya başlamış: "Bir kız varmış. Babası hacca gitmiş. Ancak amcasının oğlu kıza sahip olmak isteyince kız kaçmış…" diyerek kendi hayat hikâyesini anlatmaya başlamış. Bu sırada baş vezir: "Ben su içeyim." demiş. Kız : "Herkes yerinde oturacak. "demiş. Yine amcasının oğlu: "Ben tuvalete gideyim." demişse de kahveci: "Otur yerine!" demiş. Çünkü hikâyede kendileri anlatılmaktaymış. Padişahın oğlu: "Sen bu hikâyeyi nerden duydun?" demiş. Kız: "Konuşmak bile yasak. Hikâyenin sonun bekleyin. " demiş. Anlatmaya devam

etmiş. “Bu kız evlenince üç çocuğu olmuş. Çok özlediği babasını görmeye gidiyormuş. Ancak baş vezirin gözü döndüğünden ne askerler sağ kalmış ne çocuklar. Bu kız tuvalet bahanesiyle baş vezirin elinden kaçmış. Bir kahvehaneye sığınmış. Bu sırada kahveci: “Eee bu kıza ne olmuş?” demiş. Ama kız anlatmaya devam etmiş: “ Bu kız Kahveci Güzeli diye anılırmış. Herkes onu çok severmiş. İşte o kız benim.” demiş. Şapkasını çıkarınca saçları ortaya çıkmış. Pantolonunu ve gömleğini çıkarmış. Bir de bakmışlar ki padişahın oğlunun karısı. Baş vezir ve amcasının oğlu fenalık geçirip bayılmış. Çoban kızı tanımış. Padişahın oğlu: “Hemen bir darağacı kurulsun!” demiş. Baş vezir ve kızın amcasının oğlunu astırmış. Hatta baş vezirin ölüsünü üç gün üç gece atla yerde süründürmüş. Çoban ve kahveciye de hediyeler vermiş. Karısını alıp kayınbabasının yanına götürmüş. Kızın babasına mal mülk vermiş, saraya dönüp mutlu bir hayat yaşamışlar. (K83)

TMA-4

Yeşil Balık

İki arkadaş varmış. Bu arkadaşlar bir gün yolculuğa çıkmaya karar vermişler. Çocuklardan birinin annesi; “Oğlum azığını çok al. Yolda arkadaşın senden önce azık açarsa, o kişiyle samimi ol.” demiş. Vakit gelmiş, yola düşmüşler. Yolda arkadaşı “Gel biraz dinlenelim. Yemek yiyelim. Önce senin azığı, sonra da benim azığı yeriz.” demiş. Çocuğun aklına annesinin sözleri gelmiş. Hemen; “Ben seninle yol arkadaşı olmam.”demiş ve oradan ayrılmış.

Çocuk bir zaman gittikten sonra biriyle karşılaşmış. Selam kelamdan sonra birlikte yola devam etmişler. Yabancı adam; “Acıktık arkadaş, bir şeyler yiyelim.”demiş ve azığını çözmüş. Çocuğun aklına yine annesinin sözleri gelmiş ve “ Herhalde bu adamla arkadaş olacağım.”diye düşünmüş. Hemen kendi azığını çözmüş, öbür adama ağzını açtırmamış. Annesinin hazırladığı yemeği birlikte yemişler. Adam “Arkadaş gözlerini yum, sana dua edeceğim.” demiş. Başlamış dua etmeye, dua bitince genç adam gözlerini açmış ki kimsecik yok. Bu kişinin Hızır olduğunu anlamış. Üç günlük yola bir anda varmış. Çocuk annesinin duasını aldığı için bu olayla karşılaşmış. Çocuk yoluna tek başına devam etmiş. Sonra, gideceği yere ulaşmış. Burası bir sahil memleketiymiş. Burada her çeşit mal satılırmış. Çocuk da ipek ticaretiyle uğraştığı için ipek alıp hemen geri dönmek istiyormuş. İstediği ipekleri almış. Yol kenarındaki

balıkçının yanında durmuş. Balıkların içinde değişik bir balık çocuğun gözüne çarpmış. Bu balık yeşil renkli, çok güzel bir balıkmış. Bu balığın fiyatı diğer balıkların iki misliymiş. Çocuk bu balığı alıp hemen denize bırakmış ve yoluna devam etmiş. Bir zaman gittikten sonra yolunu eşkıyalar çevirmiş. Çocuğun aldığı ipek yüklü develeri çalıp onu öldürmek istemişler. Bu sırada uzaktan toz bulutunu andıran bir karartı görünmüş. İyice baktıklarında bu karartının bir ordu olduğunu görmüşler. Eşkıyalar orduyu görünce kaçmışlar. Kaçarken ellerindeki malları da bırakmışlar. Çocuğun elindeki mallar üç dört misli olmuş. Eşkıyalar gittikten sonra karartı giderek yaklaşmış ve çocuğun yanına kadar gelmiş. Çocuk bu karartının bir insan olduğunu anlamış. Bir de bakmış ki gelen, yolda azığını paylaştığı adam. Oturup konuşmuşlar ve çocuk: "Ben senin Hızır olduğunu anlamıştım." demiş. Hızır: "Ne yaptın, nerelere gittin, ne aldın?" demiş. Çocuk: "Ticaret için deve yüklü ipekleri satın aldım, hemen yola düştüm." demiş. Hızır: "sadece bunları mı yaptın? Başka şeyler de olmasın?" demiş. Çocuk iyice düşünmüş "Başka da bir şey olmadı. Malları alıp yola düştüm." demiş. Hızır: "Balıkçıya uğramadın mı?" diyince çocuk: "Evet, balıkçıya uğradım." demiş. Hızır: "Orada alıp da serbest bıraktığın balık bendim." demiş. Çocuğun şaşkınlığı bir kat daha artmış. Hızır kendisinin balık olup denize girdiğini, balıkçıların yakaladığını ve satmak için cam kavanoza koyduklarını anlatmış. Hızır: "Sen beni satın alıp denize bıraktın. Bende eşkıyaları korkuttum. Sen benim hayatımı kurtardın, ben de senin hayatını kurtardım." demiş. Hızır: "İyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir. O da bilmezse sudaki balık bilir." demiş ve masal burada bitmiş. (K83)

TMA-5

Dostluk Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Bir adam varmış, bu adamında bir oğlu varmış. Bir gün babası oğluna: "Bir dost tut oğul." demiş. Oğlan da bir gün bir dost bulmuş. Babasına gidip: "Bir dost edindim baba." demiş. Babası da oğluna: "Dostun hakiki bir dost mu oğul? Dostunu bir sına bakalım. Dostuna git, benim elimden bir kaza çıktı, adam öldü ve bahçeye gömdüm. Ne yapacağımı bilemedim ve sana geldim, de, adamın yanında gitmeden de bir keçi kes, keçiyi çuvala koyup bahçene göm."demiş. Oğlan babasının dediklerini aynen yapmış, arkadaşına da babasının dediği gibi anlatmış. Dostu da arkadaşının anlattıklarına inanmış ve yüzünün şekli değişmiş. "Ben bu dediğin işlere

karışmam.” demiş. Oğlanın canı çok sıkılmış ve eve dönmüş. Babasına bu olayı anlatmış, babası da: “O hakiki dost değil.” demiş. Sabah olmuş kapı çalınmış. Baba oğul şaşkınlık içinde kapıyı açmışlar. Kapıda askerle varmış ve oğlanı hemen tutuklamışlar. Adam öldürdüğü için tutukladıklarını söylemişler. Oğlanı da şikâyet eden dostuymuş. Tüm olanları gözüyle görmüş gibi anlatıyormuş. Böyle olunca oğul askerlere gerçeği anlatmak için çırpınıyormuş. Askerleri bahçeye götürmüş ve gömdüğü keçiyi çıkarmış. Askerlere de için gerçeğini anlatmış. Dostum arkadaşım dediği adam gerçek karşısında çok utanmış. Oğlan suçlanmaktan kurtulmuş. Babası bunun üzerine: “Oğul bir dostum var, bir de onu sına bakalım.” demiş. Oğlan babasının dostunun yanına gidip kendini tanıtmış ve: “Benim elimden bir kaza çıktı, birini öldürdüm, adamı da bahçeye gömdüm. Ne yapayım dedim ve sana geldim.” demiş. Adam “Sen şimdi eve git. Yarın ölüyü saklayacak bir yer buluruz.” demiş. Oğlan eve gelmiş ve babasına olanları anlatmış. Babası da “Yarın kahvehaneye git ve sandalyesine bir tekme at.” demiş. Ertesi gün oğul kahveye gidip adamı bulmuş ve sessizce yanına yanaşıp oturduğu sandalyeye bir tekme atmış. Adam sandalyeden düşmüş, düştüğü yerden oğlana: “Ben sandalyeme tekme yemeyle yere düşerek pırasa bahçesine çift koşmam.” demiş. Oğlan adamın bu kadar sırcı olmasında şaşırarak “Gerçek dostluk ancak böyle olur.” demiş. (K84)

c) Değerlendirme

a. Biçim

Bazı masallarda “Bir varmış, bir yokmuş” ifadesi ile başlayan başlangıç formeli kullanılmıştır (TMA-1, TMA-2, TM3-5, TMA-5). TMA-4 masalında başlangıç formeli kullanılmamıştır.

Masalların birinde “Gel zaman git zaman” şeklinde geçiş formeli kullanılmıştır (TMA-1). Aynı masalda “ Onlar eriyor muradına biz çıkalım kerevetine” şeklinde bitiş formeli kullanılmıştır.

b. İçerik

Asıl masallardan olağanüstü masal grubunda yer alan bir masal vardır TMA-5. Bu masalda Şıh Bahtiyar ve Dev anasının yaşadıkları anlatılmaktadır. Dev anası insan yemektedir ve Şıh Bahtiyarın âşık olduğu kızı yemek istemektedir. Masalın sonunda Dev anasını zehirli bir yılan sokar, ölür Şıh Bahtiyar mutlu bir hayat yaşar.

Diğer masallar gerçekçi masallardır. Bir masalda padişah ve karısının şehri gezerken iddiaya tutuşmaları anlatılmaktadır (TMA-2). Bir masalda padişahın oğlunun bir kıza âşık olması, daha sonra vezirin padişahın oğlunun âşık olduğu kıza sahip olmak istemesi anlatılmaktadır (TMA-3). Başka bir masalda iki arkadaşın yola çıkması, yola çıkanlardan birinin kaybolup balık şekline girmesi anlatılmaktadır (TMA-4). Son masalda ise bir babanın oğluna gerçek dostun nasıl olacağını anlatması yer almaktadır (TMA-5).

2.3.2. Fıkra

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Fıkra Arapça'dan dilimize girmiş, bir bütünün kendi sınırları içinde bütünlük taşıyan küçük parçası: omur, bend, madde, kısa öykü, günlük yazı. Sözcüğün ilk üç anlamı bir yana dördüncüsü dilden dile geçen (bazı durumlarda hikâye de denen) anlatı türünü belirler. Bu kümeden olan anlatılar Türk Halk Edebiyatında hem sözlü gelenek, hem yazılı kaynak olarak zengin bir hazine tutarındadır. Latife, nükte, fıkra diye anılan bu anlatıların başlıca özellikleri; tekerlemesiz, kısa, özdeyiş biçiminde oluşları, mizah değeri taşıyışları, bazı nitelikleri yüzünden yetişkin erkek çevrelerinde geçerli sayılışlarıdır (G.B.A, 1987:3192).

Türk dilinin yazılı kaynaklarında fıkra ile ilgili ilk bilgilere Kaşgarlı Mahmut'un Divan ü Lügat'i t Türk adlı eserinde rastlanmıştır. Kaşgarlı, küg v külüt kelimelerini, "Halk arasında ortaya çıkıp insanları güldüren şey", "Halk arasında gülünç nesne" şeklinde açıklamıştır. Hiç şüphesiz bu kelimeler, İslamiyet'ten önceki Türk toplulukları arasında anlatılan fıkralara verilen isimler olmuştur. İslamiyet'ten sonra bu tür anlatılar, Türkçe'de "hikâye, kıssa, masal, mizah, nükte, latife vb." isimlerle adlandırılmıştır. Fıkra ile aynı anlamda kullanılan bu kelimeler içinde en çok latife sözü yaygınlık kazanmıştır (Yıldırım, 1976:3).

Türk halkı bazen olaylar karşısındaki düşünce, tutum ve davranışlarını fıkralarla duyurur. Fıkralar tarihin derinliklerinden gelir. Fıkraların yapılarındaki gülme olayını yaratan olaylar göz önünde tutulunca, halkın yaratma gücünden doğan bu estetik biçimlerde ince bir mizah, keskin bir alay ya da hikmetli bir söz mutlaka olur (Artun, 2006:147)

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Tufanbeyli yöresinden derlediğimiz **yedi** fıkrayı Pertev Naili Boratav'ın tasnifine göre değerlendirmeye karar verdik. Boratav, fıkraları tiplerine göre iki ana bölüme ayırmıştır:

1- Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar.

A.Bu tipler ya ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir. Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi.

B. Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişilerdir: Bektaşi, Tahtacı, Yörük gibi.

2- Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: karı- koca, çocuklarla ana- baba, uşak- efendi, asker- subay vb. hikâyeleri gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer (Boratav, 1995:86-87).

Tufanbeyli yöresinde derlediğimiz yedi tane fıkrayı Boratav'ın tasnifine göre "belli bir topluluk ya da ünlü bir kişiye ait olmayan, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını anlatan fıkralar" olarak değerledirmeyi uygun gördük.

TF-1

Yamanlı Köyünde bir ailede evin hanımı hep bulgur yemekleri pişirir. Adam sıkılmıştır bulgur yemekten. Hanımına:

- Hep bulgurlu yemek yiyoruz, biraz da lepe yap yiyelim, der. (K91)

TF-2

Halil ve yeğeni Arabistan'a gider. Yolda gezerken acıkırlar, bir lokantanın önünde dururlar. Yeğen dayanamayıp içeri dalar.

Amcası Halil:

- Yeğenim bunlar Arap, adama bedava yemek yedirmezler, der ama yeğeni amcasının lafını anlamadan içeri dalmıştır.

Oğlan bir masaya oturur. Bu sırada Arap'ın biri yemek yemektedir.

Arap:

- Ruh, der.

Oğlan bu kelimenin anlamını bilmez.

- Ruhum çekti, der.

Arap daha da sinirlenerek:

- Gum, der.

Oğlan:

- Kum da olsa taş da olsa yeriz, der.

Arap:

- Halle gum, der.

Oğlan:

- Halil emmi bu Arap seni de yemeğe çağırıyor, der. (K84)

TF-3

Adamın biri ölmüş. Cenaze namazını kıldıracak imam bulamamışlar. Tam bu sırada kafası sarıklı Aydınlının (Yörük) biri geçiyormuş. Aydınlıya yalvarmışlar cenazenin namazını kıldır, diye. Aydınlı: "Ben imam değilim, namazını kıldıramam." dediyse de halkı ikna edememiş. Cenazeyi getirmişler musalla taşına, Aydınlı geçiyor başa, cemaat saf tutuyor. Aydınlı bir şeyler söylüyor kendince ama cemaat hiçbir şey anlamıyor. Aydınlı cenazeye yaklaşarak: "Aldıysan verirsin, verdiysen alırsın, aldıysan verirsin, verdiysen alırsın, bana inanmazsan varınca görürsün." der. (K3)

TF-4

Aydınlının biri devesini yitirir. Dağlarda türkü çağırarak devesini arar. Bu sırada başka bir Aydınlı: "Ne geziyorsun, ne yapıyorsun burada?" diyor. O da: "Devemi kaybettim onu arıyorum." "Devesini kaybeden türkü çağırarak mı arar?" deyince, adam: "Şurada umutlu koyak var. Orada da bulamazsam sen asıl türküyü o zaman gör." der.(K3)

TF-5

Üç kafadar, Kayseri'ye eşeklerle odun götürürler. Karşılığında patates getirirler. Yol uzun olunca sırayla dinlenirler. Bir kişi nöbet tutar, ikisi uyur. Sıraya nöbet tutarlar. Son nöbet tutan kişi, yorgunluktan uykusuna yenilince, eşekler kaybolur. Arkadaşından biri o sırada uyanır bakar ki arkadaşı uyuyor. Arkadaşına: "Neden uyuyorsun?" diyor o da: "Ben uyumuyorum uzun oturuyorum." Diyor. "Gözün kapalı." Diyince "İçimden bakıyorum." diyor. "İyi de eşekler yok, nereye gitti eşekler?" diyince "Bende onları düşünüyordum vallahi." der. (K39

TF-6

Çerkez, Laz ve Avşar Allah'tan dilek dilemeye gidiyorlar. Önce Çerkez Allah'ın huzuruna varıyor ve "Allah'ım bana iki yüz elli koyun ver." diyor. Daha sonra Laz Allah'ın huzuruna varıyor, "Çerkeze iki yüz elli koyun verdin bana da üç yüz koyun ver" diyor. Avşar kurnaz olduğu için Çerkez ve Laz'ı önden gönderiyor. Sonra Allah'ın huzuruna Avşar çıkıyor. "Ey Allah'ın onlara istediğini verdin diyor, bana da onların adresini ver." diyor. (K17, K18)

TF-7

Avşarın biri haca gider. Yerde altın biz yüzük görür. Yüzüğü görünce dayanamaz. Alsam hacılığım kabul olmayacak, almasam Avşarlığım gidecek, der. (K17, K18)

c) Değerlendirme

Derlediğimiz fıkralar, kişileri ünlü olmayan orta tabakadan insanların anlatıldığı fıkralardır. Ancak **TF-6** ve **TF-7** fıkralar yörede Türklerin bir boyu olan Avşarları iğneleyici bir üslupla anlatmaktadır. Fıkralarda zaman ve mekân belirtilmemiştir.

2.3.3. Efsane

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Masal, söylenti, asılsız hikâye, olmayacak şey (Doğan, 2003:367).

Efsane, kendine göre üslubu, kalıplaşmış kuralları olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür (Boratav, 1995:99).

Efsanelerin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masallardan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle, ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur (Boratav,1995: 98).

Efsanelerde olağanüstü olaylara veya insanüstü kişilere yer verildiği gibi; hiç olağanüstü yanı bulunmayan efsanelere de rastlanabilir. Bir tarih olayı gerçekte olduğu gibi anlatılmamışsa, gerçekten uzaklaşan bir biçim almışsa efsaneleşmiş demektir (Boratav; 1995:98- 99).

Efsane tanımlamalarında öne çıkan en önemli özellik, efsanelerin olağanüstü olay ve kişilere dayanmasıdır. Bu olağanüstü olay ve kişiler halkın hayal gücünde ortaya çıkar ve kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılır. Efsane için yapılan tanımlamalardan kabul edebileceğimiz; "gerçek veya hayali belli kişi, olay veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir." (Artun, 2006:94).

Anadolu çağlar boyunca hep imrenilen bir efsane ülkesi olarak tanınmıştır. Eski Mısırlılar, Anadolu halkı için, üç yanı denizle çevrili bir ülkede yaşamalarından dolayı, "Denizin yüreğinde yaşayan insanlar" demişlerdir. Sümerler, "Sahillerdeki güneş bahçesinde yaşayan insanlar" deyimini kullanırlar. Bizanslılar ise Anadolu'ya, "Güneşin doğduğu ülke" adını vermişlerdir (Aydın, 1995:1).

Pertev Naili Boratav'ın efsaneleri tasnifi şu şekildedir:

1- Yaradılış efsaneleri

2- Tarihlik efsaneler

3- Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler.

4- Dinlik efsaneler (Boratav, 1995:100).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

Pertev Naili Boratav'ın tasnifinden yola çıkarak Tufanbeyli yöresinde derlediğimiz 8 efsaneyi olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler olarak değerlendirebiliriz. Derlediğimiz efsanelerden farklı olanlar ekleyip diğer tasniflerden yola çıkarak, eldeki malzemeleri konularına göre **dört** ana başlık altında topladık.

1- Olağanüstü Kuvvetler ve Varlıklar Üzerine Söylenen Efsaneler

2- Taşlar İle İlgili Efsaneler

3- Dini ve Tarihi Kişiler Üzerine Söylenen Efsaneler

4- Türbe ve Ziyaret Yerleri ile İlgili Söylenen Efsaneler

1- Olağanüstü Kuvvetler ve Varlıklar Üzerine Söylenen Efsaneler

TEF-1

Cinli Mezar Efsanesi (K86)

Yamanlı Köyünde, Cinli Mezar mevkiinde saray kalıntıları var. Develioğlu, zamanında buraya saray yaptırmış. Daha sonra göç edince, saray kalıntısına cinler sahiplenmiş. Cinlerin bu kalıntıların altında olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden bu

alanda hazineciler kazı çalışması yapmış. Pek çok kişinin bu kalıntılardan bulduğu altınlarla zengin olduğu söylentisi vardır. Kalıntılardan geceleri ses geldiğini, ölen kişilerin geceleri görüldüğünü iddia edenler var. Kalıntıların köyün dışında ıssız bir yerde olması; birçok söylentinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

TEF-2

Boğanın Ağaçtan Çıkarılması Efsanesi (K91)

Adamcıl Bekir Ağa, amcası, babası ve amcaoğullarıyla bir gün Şar tarafına ava giderler. Adamcıl Bekir Ağa bir de bakar ki bir koyak içinde bir boğa yayılıyor. Nişan alır ve hayvana ateş eder, hayvanı vurur. Ancak hayvan ani bir sıçrama ile iki ağacın arasında sıkışıp kalır. Amcası Adamcıl Bekir Ağa'ya çok kızar:

- Bu hayvanı ağacın ortasından nasıl çıkaracağız? der.

Adamcıl Bekir Ağa amcasının oğluna:

- Amcamı buradan götürün, der.

Böyle bir şey istemesinin sebebi amcasının gözü değmesidir. Amcası gidince sırtını ağaca verir ve iki ağacı iki yana yatırır, avını çıkarır.

TEF-3

Cin Efsanesi (K87)

Koca Bekir, akşam vakti atlarının eve gelmediğini görür. Atları aramaya çıkar. Köyün hayli dışına çıktığını fark eder. Bulunduğu yer Çağlayan adında köyden uzakta bir yerdir. Karşıdan tanıdığı biri, Kanlı Köse gelir. Gelen, arkadaşı şeklinde görülen bir cindir. Ona:

- Benim atları gördün mü? Der.

Kanlı Köse umursamaz. Koca Bekir Kanlı Köse ile güreş tutup yarıştığı için:

- Kanlı Köse, güreş tutalım mı? Der.

Koca Bekir, Kanlı Köse'yi her seferinde yendiği için kendine güvenmektedir. Güreşe başlarlar, ancak Kanlı Köse, Koca Bekir'i tuttuğu gibi yere vurur. Bekir bu duruma çok şaşırır. Yerdeyken bir de bakar ki Kanlı Köse'nin boyu bulutlara ulaşıyor. Hemen yerden kalkar ardına bakmadan kaçar.

TEF-4

Boğazdaki Cin Efsanesi (K87)

İbrahim Ağa, akşam vakti boğazdaki değirmeninden çıkıp köye doğru gelmektedir. Irmağın başında bir Yörük gelinini ıstar dokurken görür.

Ağa:

-Ne o gelin, akşam vakti ne işin var burada? Der.

Gelin:

- Aman ağam hiç sorma, bizimkiler çadırı söktü gitti. Ben arkada kaldım. Beklesen de şu kilimi bitirsem. Beni onlara yetiştir, der.

Gelin hemen kilimi bitirir. Dokuduğunu koltuğunun altına alarak ağanın yanına gelir ve ata biner. Kadın da ata binince at zorlanır, derin derin soluk alıp vermeye başlar. Ağa, bu halde bir gariplik olduğunu sezer. Irmağı at sırtında geçmeye başlarlar. At, iyiden iyiye güçten düşmüştür. Ağa yanına doğru bakarken bir de ne görsün; kızın ayakları uzamış, arkadan sürünüp geliyor. Ağa gelinin cin olduğunu anlar, ani bir hareketle gelini suya düşürür ve atını mahmuzlar. At hızla koşmaya başlar.

Gelin:

- Yürü ağa yürü. Anan seni Cuma günü doğurmuş. Fark etmeseydin ciğerini sökecektim, der. İbrahim Ağa hızla oradan uzaklaşır.

2- Taşlar İle İlgili Efsaneler

TEF-5

Emişölen Efsanesi (K84)

Keçelerden bir kız bir gençle gönül arkadaşlığı yapar. Ağabeyi kızın verilmesi taraftarı değildir. Kız kaçıp Yamanlı'ya, halası Kamer Hatuna gelir. Halasına durumu anlatır. Ancak amcasının oğlu ve ağabeyi kızın peşine düşerek Yamanlı'ya kadar gelirler. Kamer Hatuna:

-Kızı bize ver, derler.

Kamer Hatun:

- Siz Emiş'i öldürdünüz, der.

Adamlar:

- Yemin ederiz, öldürmeyeceğiz, derler.

Kamer Hatun adamların bu yemini üzerine ikna olur. Emiş'i ağabeyinin bindirdiği ata bindirir. Adamcıl Bekir Ağa ve Emiş'in ağabeyi kızı, köyden uzakta silahla vurarak öldürürler. Öldürülen yerde, daha önce olmayan büyük taşlar var olur. Halk taşların üstüne taş yığar ve adı "Emişölen" olarak kalır.

3- Dini ve Tarihi Kişiler Üzerine Söylenen Efsaneler

TEF-6

Adamcıl Bekir Ağa Efsanesi(K84)

Kozanoğlu yaz mevsimi gelince Hacın civarındaki Gürleşen Yaylasına gelir. Canı sıkılır, dışlığı gelmez. Battal Ağa ve Adamcıl Bekir Ağa'yı yanına çağırır. Battal Ağa ve Adamcıl Bekir Ağa Kozanoğlu'nu kırmaz ve daveti üzerine hemen gelir. Kozanoğlu ile konuşup görüşürler. Yeniler içilir, gece olur. Adamcıl Bekir Ağa atının yanında yatacağını söyler. Gecenin bir vakti at huysuzlanarak yeri eşelemeye başlar. Adamcıl Bekir Ağa hemen Battal Ağa'nın yanına gider.

- Benim ata bir haller oldu, huysuzlandı. Ne zaman böyle yapsa bir terslik olur. Ben gidiyorum, Kozanoğlu sorarsa işi çıktı gitti dersin, der.

Ata biner ve yola çıkar. Gece yarısı Çürükkale'deki eve ulaşmayı başarır. Eve vardığında babası perişan haldedir. Adamcıl Bekir Ağa babasına ne olduğunu sorar.

Babası:

- Siz evden çıktıktan sonra, ikindi vakti Avşar atlıları geldi. Seni sordular. Burada olmadığını anlayınca beni dövdüler. Koyun sürüsünü alıp gittiler. İçlerinde sarı saçlı sarı bıyıklı birisi var, o bana vurdu. Onu öldürmezsen babalık hakkımı helal etmem, der.

Adamcıl Bekir Ağa atına atladığı gibi bu adamların peşine düşer. Sarız yolundan giderek Eşek meydanı denen geçidi keser. Şafağa yakın bir vakitte Avşarlar konuşa konuşa gelirken kendi aralarında:

- Ah Adamcıl Bekir Ağa'yı bir bulsaydık, derler.

Adamcıl Bekir Ağa:

- Ulan Adamcıl Bekir Ağa burada, der ve ayağa kalkar.

Adamcıl Bekir Ağa'nın çok uzun bıyıkları vardır. Bu bıyıklar ağanın sakin olduğu zamanda saçının arkasına düşer, sinirlendiği zamanda iki yönde uzar, etrafında daha ürkütücü görünür.

Adamcıl Bekir Ağa:

- Hepiniz at üstünde şu kalanın altından geçin, Adamcıl Bekir Ağa benim, der.

Avşarlar Adamcıl Bekir Ağa'nın dediğini yaparken, o babasını döveni arar. Babasını döven adam o sırada önünden geçerken, Adamcıl Bekir Ağa adamın boynunun köküne bir yumruk indirir. Adamın kafası kopar.

Adamcıl Bekir Ağa çobanlara:

- Hayvanları bırakın, atlarınız hep öldü, der.

Çobanlar korkup kaçarlar. Adamcıl Bekir Ağa'nın arkasından gelenler sürüyü alıp eve yönelir. Adamcıl Bekir Ağa'da kopan kafayı bir cıdanın başına geçirip yola düşer. Eve geldiğinde cıdayı yere saplar:

- Düşmanımın ömrü bu kadar olsun baba, der.

4- Türbe ve Ziyaret Yerleri ile İlgili Söylenen Efsaneler

TEF-7

Dedebeli Efsanesi (K40, K44, K50)

Dedebeli'nin Kayseri'deki Melik Gazinin abisi olduğu söyleniyor. Dedebeli Tozlu Köyü'nün yukarısında Tahtacı Dağlarının yüksekliğinin azaldığı yerde büyük kayanın içinde yattığına inanılan ermiş bir din büyüğüymüş. Bu yerle ilgili çeşitli söylentiler vardır. Yatırın yakınında çoban sürüyü otlatıyor. Ses duyuyor. Dede (yatan) çabanı rahatsız etmeyin, diyor. Çoban büyük bir sürünün geçtiğini zannediyor. Bu yatırın olduğu yerde çeşitli seslerin duyulduğu, ışık görüldüğü söyleniyor. Bu söylentiler yayıldığı için burada yatır olduğuna inanılıyor. Zaman zaman Dedebeli'nin bulunduğu yerden Tufanbeyli'nin kuzey batısında bulunan Gümülek Dağı'na ışık yansıdığı, top seslerine benzer seslerin duyulduğuna inanılıyor. Bazen kalabalık gruplar tarafından ziyaret ediliyor. Adak adayanlar gelip kurban kesiyor. Ağaçlara bez bağlanıyor. Kayaların içinden su sızıyor. Biriken suya kısmet parası atanlar var. Ayrıca bu suyun şifalı olduğu söyleniyor. Dedebeli zaman zaman ziyare edilir. Kayadan akan suyun, kötü niyetli kişilerin su almaya gelmesinde kuruduğunu akmadığını söylüyorlar. Bunun da şahitleri var.

TEF-8

Gümülek Dağı Efsanesi

Gümülek Dağı, Tufanbeyli'nin kuzeydoğusunda Bolatpınarı ile Sar köyü arasında bulunan, yükseldikçe tam bir baca şeklinde, tepesine yakın bir yerinde taşlarla örülü, sonraları defineciler tarafından tahrip edilen, bir yapının bulunduğu dağdır. Bu dağın özelliği dağdan eski yıllarda top patlamasına benzer seslerin gelmesidir. Bu yüzden dağa, topun patlayıp "güm" sesini çıkarmasıyla halk arasında "gümülek" denmiştir. Top sesinin özellikle ramazan ayında iftar saatinde duyulduğu söylenmektedir. Bu sese Gümülek Dağının karşı tarafında bulunan Dedebeli'nin karşılık verdiği eskiden beri anlatılmaktadır. Bunların dışında dağa halkın ilgi göstermesinin sebepleri vardır. Gümülek Dağında Eshab-ı Kef'deki yedi uyurların üçünün mezarı var. Tarsus'taki yer ile bu dağ irtibatlıdır. Bu dağın karşı tarafında bulunan Dedebeli ile bu mezarların gece yarısından sonra haberleştiğini duyduk. Hatta bir gece kayınbabam bizi uykudan kaldırdı. Gümülek'ten Dedebeli'ne üç sefer top atıldığını, bunun da kırk yılda bir olduğunu söyledi. Dağda bulunan mezarların iyi kişilere ait olduğuna inanıyoruz. Dağ sık sık ziyaret edilir. Dağda bulunan mağarada beşik takılacak bir yer var. Çocuğu olmayanlar mağaradaki taşlara ip takar, ipin ucuna bir çöp takılır, çöp sallanırsa ziyaret eden kişinin çocuğu olur. Mağarada duvarların arasında pınar var. Bu pınarı oraya gelen kötü kişiler göremiyor, pınarın suyu çok az ama pınar kurumuyor. Babam hacca gitmişti. Babama hacda hocanın biri Gümülek Dağı'nı soruyor. "Buraya geleceğinize yılda bir kez Eshab-ı Kef'i ve Gümülek'i ziyaret etseniz yeter." diyor. Benimde çocuğum rahatsızdı, aşırı bir iştahsızlık vardı. Bu dağa babamla beraber ziyarete gittik. Çocuğum ondan sonra düzeldi. Günümüzde birçok kişi, çeşitli sebeplerden dolayı hala bu dağa ziyaret etmektedir. Ancak defineciler tahribatı sonucu bu dağdaki kalıntılar tahrip olmuştur. Yörede zaman zaman yağmur yağdırmak için bu dağdaki türbe ve mağaraya gidilerek ziyaret edilir ve kurban kesilir. Etleri orada bulunanlara dağıtılır. Bu törenlerden sonra mutlaka yağmur yağar. (K3) Gümülek Dağı yüksek olduğu için dağın zirveye yakın kısmında bulunan mezarların asker mezarları olduğu, dağa gözetleme kulesi yapıldığı, dağın askeri amaçlı kullanıldığı söyleniyor. Mezarların, Roma ya da Hitit döneminde kalıp dağda nöbet tutan askerlerin olduğuna inanılıyor. Mezarların kime ait olduğunun bilinmemesi halk tarafından mezarların kutsanmasına sebep olmuştur. Döneme ait su kemerleri ve taş kalıntıların olması, dağın defineciler tarafından sıkça ziyaret edilmesine sebep olmuştur. (K2)

c) Değerlendirme

Yöreden derlediğimiz efsaneler genelde olağanüstü kişiler ve olaylar hakkında anlatılmaktadır. Cinli mezar, Boğanın ağaçtan çıkarılması, Cin efsanesi, Boğazdaki cin efsanesi yörede anlatılan olağanüstü varlıklarla ilgilidir. Emişölen efsanesi taşlar ile ilgili anlatılan efsanedir. Adamcıl Bekir Ağa efsanesi yöredeki dini ve tarihi kişilik ile ilgili anlatılan efsanedir. Dedebeli ve Gümülek efsaneleri yöredeki türbe ve ziyaret yerleri ile ilgili efsanelerdir. Yöredeki bu efsaneler uzun yıllardan beri halkın hafızasında yer etmiş ve anlatıla gelmektedir.

2.3.4. Lakaplar

a) Türk Halk Kültürü'nde;

Kişinin asıl adının dışında, özellikle yakınları ve bağlı bulunduğu grubun üyeleri tarafından rahatlıkla kullanılan bir takma adı da olur. Takma adlar daha çok geleneksel kesimde özellikle köylerde çok görülmektedir. Bunlarda hemen hemen herkesin bir takma ad vardır. Bu ad kişinin ardından söylendiği gibi rahatlıkla yüzüne de söylenir. Bu adlar kişinin, ruhsal, bedensel, fizyolojik bir özründen; toplumsal yaşamındaki uyumsuz ve aykırı bir davranışından: işinden, uğraşısından, başından geçmiş bir olaydan ve benzeri dolayı takılır. Örneğin: tek başına Ali adı bir şey ifade etmeyebilir; ama "Kel Ali", "Gavur Ali" ya da "Ali Çavuş" gibi takma adlar, köylük yerde, Ali'nin fizyolojik bir özrünü, dinsel koşulları yerine getirmeyişini ya da okur yazarlığını anlatmaktadırlar. Ayrıca eskiden soyadının bulunmayışı, lakapların ve takma adların yaygın bir biçimde kullanılışını büyük ölçüde etkilemiştir.

Eskiden olduğu gibi bugün de daha az olmakla beraber köylerde hemen her ailenin, sülalenin ve soyun birer lakabı vardır. Geçmişteki bir olayla, etnik durumla yerleşik ya da göçer olmakla, aile reisinin, sülalenin ileri geleninin belirgin bir özelliğiyle bağlantılı olarak alınan ya da katılan bu adlar ve lakaplar kuşaktan kuşağa geçerek kullanılmaktadır. Bunların içerisinde en yaygın olan erkekler için "ağa", kadınlar içinse "hatun" lakabıdır. Köylük yerde takma ad ve lakap biraz da oluşturduğu kırsal alanda günlük ve resmi işlerdeki kimi yanlışları önlemek için aynı adı taşıyanların lakaplarıyla anılması gerekmektedir (Örnek, 2000:159).

Eski Türklerde oğlan çocuğa, ya uzun zaman hiç ad verilmez yahut ilk verilen ad ömrünün sonuna kadar kalmazdı; geçici bir ad idi. Önemli bir iş başardığı zaman, yani

delikanlılık çağına geldiğinde, ya yaptığı önemli işi hatırlatan, ya da ilerisi için bir dilek anlamını taşıyan bir ad verilirdi ki, buna er-at (erkek adı) derlerdi. Türkler İslam dinine girdikten sonra bu gelenek gitgide gücünü yitirmiştir. Köylerde ve kasabalarda eski Türk geleneği başka bir yönde süregelmiştir. Eski er-at'ın yerini "lakap" almıştır. Soyadı yasası çıkmadan önce erkek, kadın, çocuk, herkes bir lakap taşırdı; eskisi kadar yaygın olmamakla beraber bu kural bu günde sürmektedir. Bu görenek birçok yönlerden faydalı ve zorunlu idi de: Ahmet, Ali, Mehmet… gibi adları ortaklama taşıyan birçok kimseleri birbirinden ayırt etmeyi sağlardı. Lakabın önemi "yiğit lakabı ile anılır" atasözünde de belirtilir. Birçok hallerde lakap, tıpkı er-at gibi, onu taşıyanların atalarından birinin zanaatını, başardığı bir işi, ya da vücut yapısındaki bir niteliği gösterir: Demirci, Ayı-Boğan, Kalın-Boyun, Altı-Parmak…gibi. Soylu kimselerden lakapları çok eskilere, örneğin Oğuz geleneklerine, çıkanlar da vardır: Kozanoğulları, Kazan gibi (Boratav, 1994: 88).

b) Tufanbeyli Halk Kültürü'nde;

- Eskiler birbirlerine mutlaka lakap takmışlar, bu gelenek bugün de devam ediyor. Halkımızda lakapsız insan olmaz düşüncesi vardır. Birçoğu arkadaş arasında söylenmeye başlamış ve yayılmış. Hemen hemen her lakabın anlamı ve veriliş hikâyesi var. Fiziksel özellikler, eksiklikler lakapların verilmesinde belirleyici olmuş. Gözlüklü kişiye 'cıncıklı', çok az görme kusuru olanlara 'kör' denmiş. Lakapların mizah yönünü de unutmamak gerekir. Lakaplar o kadar yaygın kullanılmış ki gerçek isimlerin bile önüne geçmiş. Lakabıyla anılan kişilerin gerçek isimlerini, en yakınlarının dışında bilen yoktur. İlçemizde ve köylerimizde günlük hayatta lakapların bu kadar çok kullanılması, yakın zamanda yazılı basına haber konusu bile olmuştur.(K2)
- Yöremizde her insanın mutlaka lakabı vardır. Halkımız "lakapsız insan olmaz" düşüncesini benimsediği için, herkese bir lakap bulmuştur. (K1)
- Kimi farfar olur, kimi tabtab olur…Lakaplar aileden olur veya çocukluktan itibaren verilmeye hemen hemen herkese verilmeye başlanır. (K3)

Tufanbeyli'deki lakapların sınıflandırılmasında "Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1995" süreli yayınında Fatma KALEMCİ tarafından hazırlanan "Sivas'ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar" adlı çalışmada kullanılan sıralamayı esas

aldık. Ancak bahsedilen çalışmadaki tasnife eklemeler yapmayı uygun gördük.

Lakapların derlenmesi şu başlıklar ile yapılmıştır:

Fiziksel Özelliklerle İlgili Lakaplar:

Davranışlarla İlgili Lakapar:

Argo ve Müstehcen Lakaplar:

Meslek ve Yer Adlarıyla İlgili Lakaplar:

Anlamı Bilinmeyen Lakaplar:

Sülale Lakapları

1- Fiziksel Özelliklerle İlgili Lakaplar:

Abbak Cuma, Ag Kızın Ali, Ağzı Eğri, Agyüce (ağzı yüce), Ala Bekir, Ala Deli, Ala Gazi, Ala Hamza, Ala Kuş, Apak Gari, Ari Bekir (eğri), Bamiye, Bıyık Hacı, Bıyıklı, Boduk, Boynari (boynu eğri), Boz Ali, Cansız Mulla, Cıncık Mulla, Cıncıklı, Cücük Memmet, Cüllük Derviş, Çalık Memmet, Çalıklar'ın Gara, Çam Osman, Çarıklı Omar, Çatal Kafa, Çil Hasan, Çirali, Çiriş Ali, Çirkin Cuma, Çöttü Memmet, Çürük Hössüün, Çürük Osman, Dana Kadir, Dıbız Ali, Dik Burun, Dırnak Ali, Dişi Çürük, Dişlen Kamer, Dobilik Memmet, Dozer Omar, Ebelik Cücüğü, Ekiz Ali, Erişte Hazı, Eski Ali, Filik, Filli Memmet, Fındık Hacı, Ganadıırık (Kanadı kırık), Gara Köle, Gavlak Ali, Gırçıl İrbehem, Goca Löm, Goca Melek, Goca Mor, Gocaaz(Koca Kız), Gor Ali, Göde Boluç, Göde Omar, Göo Musa, Gücük Memmet, Havlacı'nın Gara Memmet, Kafasıırık (Kafası kırık) Kambır Ali, Kara Ali, Kara Baa (Kara Bey), Kara Fakı, Kara Koca, Karnı Yarık, Keçeli, Kekeç Hacı, Kel Ali, Kel Çavuş, Kelete Güccük, Kemçik Bekir, Kemik Mustafa, Kenni Güccük, Kıllı Halil, Kır Fakı, Kırmız İsmail, Kirli Fadıma, Koca Bilal, Kök Bekir, Kör Döndü, Kör Işık, Kör Mulla ,Köse Ali ,Köse Mustuk, Köse Veli, Kulaksız ,Kuru Gafa, Kuş Elif, Kuş Gonmazın Gara, Küçük Bey, Lap Hasan, Mercimekli Hacı, Minik Memmet, Palanlı Mulla, Palıtçı, Panıs'ın Kızı, Papıç Musa ,Pat Burun, Peştemallı, Pıtı Omar ,Pürtük Mitat, Püsük Osman Ağa, Sallı, Sansar Osman, Sarı, Sepet Hösüün, Somuncu Memmeti, Süslü, Şıh Memmet, Tahta Yonus, Tapaç, Taplaali (Taplak Ali), Tavşancı, Tesbahlı, Tıkı Mulla ,Tıngır Halil, Tırık Halil, Tıs tıs Ağa, Tıyara Meryem, Tokalı Döne ,Toklu, Tombak, Tomaali, Topal Hasan ,Torbalı, Traş Bebek, Uluk Cennet, Ulup Ali, Vazo, Yaşlı Haceli, Yayla Kuşu.

2- Davranışlarla İlgili Lakapar:

Acar Ali, Albay, Artin Cuma, Âşık İsmail, Avrat Ali, Beleş İsmail, Borucu, Cenderme Hürü, Ceren, Ceren'in Asker, Cinali, Cinana, Cindar Osman, Cingan Ali, Cinnapti, Cinni Mulla, Cinni Yaşar ,Cıvık Ali ,Culukcu ,Çadırlı Garaman, Çakıcı, Çatlak Mitat, Çatlak Gürsel, Çek Osman, Çullu Halil, Dayı, Deli Battal, Deli Gazi, Deli Hoca, Deli Mustuk, Dilki Gari, Dırdır Bekir, Dussuz Hallo, Ellibeş Memmet, Foterli Fadiş, Gizzik Müdüraga, Gaccosman (Gazcı Osman), Gadi Çerkez, Gadi Murtaza, Galtak Ali, Garip, Gavur Hakkı, Gurnaz Ali, Horoz Hacı, Islıklı Hössüün, Işıklı Omar, Kılıçlı Ahmet, Peygamber Yonus, Tembel Memmet, Torun, Toy Veli, Trafik, Ustura, Yılış, Zabit.

3- Argo ve Müstehcen Lakaplar:

Ayı Cuma, Bokçu Gatil, Boklu Efendi, Camız Ali, Cimiz (Camız) Omar, Enik, Gaz Ali, Gaz Mahmut, Gıçıırk (Gıçı Gırık), Götooca (Götü Koca), İt Omar, Kara Tavuk, Kazzık Ergen, Kuduz Ümmet, Malak Memmet, Odun Boklu, Sıçan Osman, Sinekli, Şarapçı, Yırtık Ergen, Yırtık Yusuf.

4- Meslek ve Yer Adlarıyla İlgili Lakaplar:

Atçomar (Atçı Ömar), Barcı Halil, İstanbullu, Kavuncu, Kırıkçı Veli, Köşger Çacuş, Paltacı, Sığırcı Haceli, Şıllıkçı,

5- Anlamı Bilinmeyen Lakaplar:

Anis Gari, Apan Hacı, Apik Hacı, Bavit, Biddikli, Boroo, Caci, Cak Hasan, Cakça Hasan, Carpan, Carcar, Ceddük, Cibilik, Cicamik, Cicik Emmi, Cidiri, Ciki, Cirik, Civzit Mulla, Coda, Çaşgir Ese, Çapar Ali, Çotibik, Çöllo, Dadak Memiş, Dan Veli, Daşdan,, Daşodunu, Dibil Kadir, Dog Güccük, Dumbala, Dübül Ali, Edelos, Gara Ginak, Fizli Casus, Gatikçi, Gavaz Haci, Gayis Hasan, Gereze Bebek, Gicimik Omar, Gidi Musa, Ginos Ali, Giris Hacı, Giroo, Godal, Godalak, Goddaz, Gollik Osman, Golliri, Gonir Memmet, Gula Bebek, Gulu gulu Osman, Halaza, Höcü, Hösük, Ilgıdı Hamma, Işkiye Halil, İbalak, Kenger Akıllı, Kenni, Kinetli, Kintiş Hasan, Kirez Memmet, Küşdere, Loşku Cennet, Mavılı Menderes, Melemez Memme, Nanak Meryem, Pöççü Menderes, Sino, Solti Memmet, Şillop, Tan Gabak, Tortik, Toruklu Veli, Tozdur, Tunuk, Tusma Emine, Vanvan Hasan, Velede Guguk, Vıddılı, Vijjik Yusuf, Yırtlaz Mustafa, Yoluk Efendi, Yülük, Zaman Garı, Zırıppı.

6- Sülale Lakapları

Ahmetçeler, Arazlar, Alcılar, Cansızlar, Ceddükler , Cülükler , Çinçikler, Çirçiler, Demirciler, Gıdıklar, Gırçıllar, Godalaklar ,Hidiyetler, Kavlaklar ,Keçeler, Kehalar, Körler ,Kuduzlar, Kulaksızlar.

TUFANBEYLİ'DE KULLANILAN BAZI LAKAPLARIN ANLAMI

Ağzı yüce: Yürürken boynunu kaldırıp, ağzını ve dudaklarını öne uzattığı için.(K1)

Ala: Ala lakabı çok. Bu lakabın kullanılması kişilerin ellerinde ve yüzlerinde alalık olmasıdır. Hatta cinsel organında alalık olanlar için bile denmiş.(K2)

Ala y..r..k: çocukken cinsel organı zarın içinde olduğu için ameliyat oluyor ama bu lakap veriliyor. Bu lakabı herkes söylediği için alışılmış, insanlara garip gelmiyor (K1)

Ali Ka: Sülale ismi. Kahyalardan geliyor. Ağaların yardımcıları, yanaşmaları için kullanılan bir kelime. (K2)

Appak Cuma: çocukluğunda çok kirli olduğu için önce Paslı Cuma denmiş. Kıyafetine üstüne başına özen göstermeyen biri. Sonraları iğneleyici olsun diye tertemiz anlamına gelen 'appak' lakap olarak söylenmeye başlamış. Aslında hala çok düzensiz, kirli biridir.(K2)

Artin Cuma: Artin isimli Ermeni tüccarı varmış. Alacağının olduğu kişilere çok zalim davranan, acımasız bir tüccarmış. Az parayla çok mal almaya çalıştığı için halk arasında 'vicdansız artin' denmiş. Bu Ermeni tüccara benzetildiği için Artin Cuma denmiştir. (K2)

Ayı Cuma: İri yuvarlak yapılı ve sert görünümlü olduğu için söylenmiş. (K3)

Bebek Musa: Çocukken kardeşlerine bebek demesi sonucu verilmiş.(K2)

Cacı: Çıkardığı ses dolayısıyla verilmiş. Bu kişinin burnunun ucunu köpek ısırmış ve koparmış. Konuşurken burnunun ucu olmadığı için 'cak-cuk' sesleri çıkarmaya başlamış. (K2)

Cakca: (saksağan kuşunun diğer adı) Hareketli kişiler için söylenen lakaptır. (K2)

Ceddük: Ceddükler büyük bir sülalenin lakabıdır. Berksoy isimli aile üyeleri için kullanılıyor. Bu ailenin büyükleri az çok dini bilgisi olan bir kişiymiş. Ramazan ayında harmandan gelmiş yorgun bir halde. İftardan sonra mahalleden birkaç kişi toplanıp gelmiş, Hüseyin Amcanın evine. "İmam birkaç gün yok, bize teravih namazı kıldır." demişler. Hüseyin Amca da, "vallahi çocuklar, Ceddük der halim yok." demiş. Ceddük kelimesi namaz başında tekbirden sonra suhbaneke duasında geçen bir kelime. Hüseyin

Amcanın ismi, bu olaydan sonra Ceddük Hüseyin olarak kalmış, kendi soy ismindeki akrabalarına da bu lakapla hitap edilmeye başlanmıştır. (K2)

Cenderme (jandarma) Hürü: Evde otoriter olduğu ve hareketleri askerleri andırdığı için söylenmiştir. (K2)

Cılık: Bir kuş türü. Zayıf ve çelimsiz kişiler için genellikle bu lakap kullanılmıştır.(K2)

Cıncık Mulla: Gözü renkli olanlar kişilere genellikle cıncık denmiştir. (K3).

Cıncıklı: Gözlüklü kişiler için kullanılan lakaptır.(K3)

Cibilik: Küçük, ince kişiler için genellikle bu lakap kullanılnıştır. (K2)

Cicamık (öküz g. tü) maki türü bodur bir bitkidir. Cicamık Veysel amcanın boyu kısa, bodur olduğu için denmiştir. (K2)

Cüllükler: Sülale ismi, hayvanla benzetilerek söylenmiş. Bozdemirler ailesinin dedelerine bu lakapla hitap edilmiş. Cüllük su kenarında görülen kuş türü. Hızlı hareket eden bir kuş. Bu ailenin dedesine de yürüyüşünden hareketinden dolayı bu lakap denmiştir. (K2)

Çatal kafa: çocukken aklımın taştığına inanıyorum dediği için söylenmiş. (K1)

Çatlak: Normal dışında hareket eden, sesini yükselten, yenilikçi kişilerin hepsine çatlak denir. (K2)

Çatlak Gürsel: Bir iş yaparken çok hareketli davrandığı ve yüksek sesle konuştuğu için söylenmiş. (K2)

Çirkin Cuma: Aslında bu lakap hakaret içeriyor. Ama bu kişi bu lakaptan gocunmuyor.(K2)

Çotibik: Horozların ibiği kısa olanlara denir. Küçük yapılı, kısa zayıf kişiler için söylenen lakaptır. (K2)

Dişi çürük: Dişindeki çürükten dolayı söylenmiştir. (K2)

Fadıma Hüseyin: Anasının isminden dolayı söylenmiştir. (K2)

Fındık Hacı: Anasının ismiyle anılan meşhur bir pehlivanımızın lakabıdır.(K2)

Gomir: Konuşurken konur yerine konir dediği için söylenmiştir.(K2)

Gor Ali: Kore gazisi olduğu için Koreli Ali Gor Ali şeklinde söylenen bir lakaptır. (K2)

Halaza: Tarlaya ekilen soğanın sonraki yıllarda da ekmediğiniz halde çıkanlarına denir. Bir önceki yıldan kalma anlamındadır. Bu lakap sahibinin annesi ikinci evliliğini yapıyor. Oğlu var ve ikinci kocasının evine gidiyor. Önceki evlilikten olduğu için ona bu lakap söylenmiştir. (K2)

Hava Ahmet: Anasının isminden dolayı söylenmiştir. (K2)

Islıklı Hössün: Bu kişi ıslıktan nefret ediyor. Yanında ıslık çalındığı zaman çok tepki gösteriyor. Arkadaşlarının akrabalarının onu kızdırmak için kullandıkları lakaptır.

Kavlak: Kavlaklar, sülale ismidir. Bu insanlar genelde kel olduğu için söylenmiştir. (K2)

Kavlak Ali: Mensup olduğu sülaleden dolayı söylenmiştir.(K2)

Kedici Karaman: Kedinin ayağına ceviz kabuğu geçirip oynadığı için söylenmiştir. (K2)

Kekeç: Konuşmasında aksama olanlar için genellikle bu lakap söylenir. (K2)

Kinetli: Ameliyatta atılan dikiş anlamındadır, bu kişi ameliyatlı olduğu için bu lakap söylenmiştir. (K2)

Kök Bekir: Sağlam güçlü olanlar için kök – kütük lakapları kullanılır. (K3)

Küşdere: Bu kişinin gerçek ismini en yakınlarının dışında bilen yok. Küşdere bir alet ismi testereye benzeyen. Babası küçükken " Filan kişiden küşdereyi al da gel." Diyor. Yolda unutmamak için sürekli "küşdere küşdere" diye tekrarlıyor. Lakap bu olay üzerine verilmiş.(K2)

Molla: Aileden dini eğitim almış dindar kişiler için kullanılıyor. (K2)

Sarı- Sarı Kışkış: Tufanbeyli'de mavi gözlü ve sarı saçlı erkekler pek sevilmez. Türk erkeği esmer olmalıdır inancından dolayı, bu kişilere "sarı- sarı kışkış" lakapları söylenir. (K2)

Tunuk Teyze: Niçin söylendiği bilinmiyor. Gerçek adı Hüsne ve yakınları dışında bilen yoktur. (K2)

Uzun oğlan: Boyunun uzunluğundan dolayı söylenmiştir. (K1)

Vazo: Bu kişinin gerçek adı Süleyman Öztürk. Görünüşünden dolayı denmiş ve isminin önüne geçmiş bir lakaptır. En yakın akrabalarının dışında çevrede hiç kimse bu kişinin gerçek adını bilmez. (K2)

Yanal oğlan: Doğuştan yüzü benli olan insanlara yanal denir. Ayrıca keçinin kulağı farklı renkteyse yanal keçi denir.(K1)

Yaşlı Hacer: Çocukluğunda yaşının üstünde hareket edip güzel konuştuğu için söylenmiştir.(K1).

Yırtık Yusuf: Ağzı büyük olduğu için söylenmiş. (K2)

Zırı: İri yapılı olanlar için kullanılan lakaptır. (K1)

c) Değerlendirme

Tufanbeyli İlçesinde lakaplar bütün canlılığıyla yaşamaktadır. İnsanımızın ince zekâsını, mizah gücünü yansıtan anonim halk ürünlerimizdir. Lakaplar kişiyi bazen yüceltebildiği gibi bazen da çok ayrıcalık vermektedir. Özellikle ortak kullanılan adların birbirinden ayırt edilmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle günlük hayatı kolaylaştırıcı işlevinin olduğu söyleyebilir. Yörede yaptığımız derlemeler sonunda 400 civarında lakap tespit ettik. Kullanılan lakapların büyük çoğunluğunun erkeklere aittir. Kadınlar için kullanılan lakaplar daha azdır. Erkekler arasında kullanımın daha çok olduğu görülmektedir. Bazı lakaplar ise farklı kişiler de kullanılmaktadır. Ala, deli, gara, goca, kör, köse…Müstehcen ve hakaret içeren lakaplar olduğu gibi zekâ ürünü, şakacı lakaplar da vardır. Bunlardan, gözlüklü kişiler için "cıncıklı" denmesi hakaret içermeyen daha farklı bir ifadedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADANA İLİ TUFANBEYLİ İLÇESİ ÂŞIK EDEBİYATI

3.1. Âşık Edebiyatı

Kendisinin ya da başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp söyleyen ve halk hikâyelerini anlatan saz şairi. Âşık kelimesi bu anlamıyla edebiyatımızda XV. Yüzyıldan itibaren kullanmaya başlanmıştır. Ancak âşık hayat tarzı ve edebiyatı Osmanlılar'dan çok evvel başlamış, millî bir kaynağa ve köklü bir geleneğe dayanmaktaydı. Eski Türkler bu tarz şiir söyleme geleneğini İslamiyet'in kabulünden sonra da devam ettirmişlerdir (Albayrak, 1991:547).

Âşık; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır (Artun, 2005:1).

Âşık, Türk Halk Edebiyatında, aşağı yukarı XVI. yüzyılın başlarından bu yana beliren bir sanatçı tipidir. Âşıklar bir yönüyle eski destan geleneğini sürdürürler, ama başka bir yönüyle, adının da belirttiği gibi "sevda şiirleri" söylemekle görevlenmiş bir sanatçıdır. Âşığın yaratıcılığı irtical iledir. Şiiri yazmaz söyler. Âşıkta şiir müzikten ayrılmaz, çalar ve çağırır. Âşıklar düz konuşma biçiminde söylemekle şiir söylemeyi "dilden söylemek" ve "telden söylemek" deyimleriyle ayırırlar; bununla âşığın şiirini söylerken sözlere eşlik eden müzik aracının, sazın aşığın şiirinden ayrılmaz bir öge olduğu anlatılmak istenir (Boratav, 1995:20-21).

Âşık edebiyatında âşıkları yönlendiren birtakım kurallar bulunmaktadır. Buna göre âşık olmak isteyen bir kişi, kuşaktan kuşağa aktarılan âşıklık geleneğinin kabulleri çerçevesinde âşıklığa yönelmesi, başlaması ve yetişmesi usta çırak ilişkisi içinde bir eğitim süreci gerektirir.

Âşıklığın temelinde ona karşı bir hevesin, istek, söz ve ezgi bakımından yeteneğin olması şarttır. Âşığın sanatında öğrenme yeteneği, bellek kuvveti, yaratıcılık, hazır cevap olma, kelime hazinesinin genişliği, iyi ve etkili konuşabilme ve şiir söyleyebilme yeteneği, bunun yanında iyi bir müzik kulağının olması, belirleyici olan başlıca unsurlardır.

Âşık adayı usta bir âşığın yanına çırak olarak verilir. Usta, çırağına iyi saz çalmayı, irticalen şiir söylemeyi, ayak kurallarını, âşık makamlarını, yarışmayı, usta malı eserleri nakletme tekniğini, hikâye anlatmadaki incelikleri öğretir. Çırak, ustasıyla beraber gezerek diğer âşıkları tanır, onların bilgilerinden yararlanır ve fasıllara katılır. Çıraklık dönemini tamamlayan âşığa, ustası tarafından bir de mahlâs verilerek onun tek başına mesleği sürdürmesine izin verilir yani ustalığı kabul edilmiş olur (Artun, 2005: 55,70).

Kültür tarihimizin önemli bir bölümünü oluşturan âşık edebiyatı, âşık adı verilen halk şairlerinin kendilerinin veya usta âşıkların şiirlerini saz eşliğinde çalıp söylemeleriyle ya da halk hikâyesi anlatmalarıyla meydana gelmiş bir edebiyattır. Tamamıyla sözlü gelenekte yaşatılan ve kendine özgü icra töresine sahip bağımsız bir tarz olan bu edebiyat, 16. yüzyıldan günümüze geniş kitlelerin içten gelen duygularını yalın bir biçimde yansıtmıştır. Bir başka deyişle başlangıcından bu yana Türk kültürünün, yaşam biçiminin, dünya görüşünün, zevkinin ve içtenliğinin aynası olmuştur (Çıblak, 2004:77).

XX. yüzyıl başlarına kadar âşık adı verilen saz şairlerinin özel teşkilâtı, kıyafetleri ve gelenekleri vardı. Diyar diyar dolaşmak âşık hayatının en önemli özelliklerinden biriydi. Sazı eline alan âşık uğradığı köy, kasaba ve şehirlerde belli bir süre kalır, o yörenin âşıklarıyla tanışır, halk huzurunda maharetlerini gösterir ve varsa rakipleriyle atıştıktan sonra başka bir yöreye giderdi. Yaşayışlarını kendilerinin belirlediği kurallara göre düzenleyen âşıklar bu şekilde dolaşarak eserlerini de yaymış ve tanıtmış olurlardı. Bunların halk nazarında büyük bir yeri ve önemi vardı. Bazılarının şöhreti Bağdat'tan Tuna ve Özi kıyılarına kadar yayılmıştı. Halk bu şairlerin basit ama samimi şiirlerinden hoşlanıyor, hatta şair denince sazı elinde, sözü dilinde âşıkları hatırlıyordu (Albayrak, 1991:548).

3.2. Tufanbeyli Yöresinde Âşıklık Geleneği

3.2.1. Geçmişte Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri

Ozan İbrahim

Ozan İbrahim, 1876'da Tufanbeyli'nin Yamanlı Köyünde doğmuştur. Kendisinden başka üç erkek bir de kız kardeşi vardır. Fakir bir aile oldukları için ailenin

tüm fertleri çalışmıştır. Ozan İbrahim düzenli bir eğitim almamıştır. Bir ara Arapça ve Kur'an öğrenmek için Saimbeyli'nin (Hacın) Kötün Köyüne gider. Orada birkaç sene kalır, "molla" unvanı alarak köyüne döner, bundan başka okuma imkânı bulamaz.

Ozan İbrahim askerdeyken 1. Dünya Savaşı başlar. Savaşa katılır, esir düşer. Beş yıl İngilizlerin elinde esir kalır. Yaşadığı bu olaylar, onu daha duygulu bir insan haline getirir. Savaştan sonra köyüne dönünce, babasıyla çiftçilik yapmaya başlar. Bu arada duygu ve düşüncelerini yüksek sesle dile getirmeye (seslendirmeye) başlar. Yavaş yavaş adı, " Ozan İbrahim" olarak duyulmaya başlar. Bu arada kendisine Mağara (Tufanbeyli) kasabasında imam olarak görev verilir. Bu görevi yaklaşık 30 yıl sürdürür. 1959 Nisan'ında vefat eder (Arı, 2009: 192).

Oİ-1

Şansa, Ortaköy, Pekmezli'nin soğuğu eser
Kadir Efendiyi demezsek o bize küser
Gökalizadeler usulca basar
Gelen geçen meyvaların yer mola

Güzelim'den Karsavran'a dönelim
Süleyman'ın odasına inelim
Hacı Ahmet'in bol lafına kanalım
Süt vermeye memeleri kör mola

Akpınar'a varsak hızarı başlı
Yiğitleri varda elleri işli
Hakka bel bağlamış gözleri yaşlı
Hacı efendi döşeğinde pir mola

Doğanbeyli'de düzelir hava
Arkası Naltaş uğurlu bir ova
Rençberlikte de bütünü ağa
Ümmet Sülü sefa geldin der mola

Ya bire gönülde meden bulandın

Mağranın mıntıkasın dolandın
Her gördüğün çeşmelerde sulandın
Kimi şerbet akar kimi şor mola

Ozan İbrahim'de hep bilir yolu
Bir kararda durmaz dünyanın hali
Tümünü methetsem Höketçe eli
Yüce dağ misali başı kar mola (Tufanbeyli,1999:51)

Oİ-2

Aslını düşünsen bir karda meni
Anayın rahminde kan etti seni
Et kemik hayatta birledi canı
Gayrı o vatanda yerin bulunmaz

Yüklendi kervanın dünyaya geldin
Bir arşın çapında sarlanıp kaldın
Bir zaman toprakta çeşdin belendin
Anamdan başka bir saran bulunmaz

Bir yaşında beşiklerde üğründün
İkisinde yürümeye davrandın
Üç yaşında koldan kola sallandın
Derdini demeye dilin bulunmaz

Beş yaşında herkes ile görüşün
On yaşında yarenlere garışın
On beşinde gönülünen vuruşup
Derdini soracak yaren bulunmaz

Yirmisinde nefse uyan yekinin
Her gördüğün güzellere dakılın
Yâr olanın yâr yoluna yıkılın

Yârdan başka merhem süren bulunmaz

Otuzunda tüccar olun mal alın
Her tarafa konar göçer el olun
Kırk yaşında önü bağlı göl olun
Her yerden yapını delen bulunmaz

Ellisinde hatırcığın sayılır
Atmışında cömaatin dağılır
Yetmişinde yıldızların soyulur
Bakır mı gümüş mü bilen bulunmaz

Sekseninde duman ener gözüne
Doksanında gülüşürler sözüne
Yüz yaşında bakan olmaz yüzüne
Selam verip selam alan bulunmaz

Ozan İbrahim de acıttın sözü
Tanrı iman ile göndere bizi
Ahiri sararlar on arşın bezi
Gelip cenazeni gılan bulunmaz.
www.tufanbeyli.com

3.2.2. Günümüzde Yaşayan Âşıklar ve Şiirleri

Âşık Yemliha

1956'da Adana'nın Tufanbeyli kazasının Kayarcık köyünde dünyaya gelmiş. 1.5 yaşında babamı kaybeder.1975'te âşıklığa özenir saz çalmaya başlar. Kendi ifadesiyle o günden bu güne sazıyla arkadaş olur.

ÂY-1

Seller Türkündür

Atamız Osmandır, boyumuz kayı,

Bütün dünya iyi tanır bu soyu,
Mertlik kanımızda yiğitlik huyu,
Zulümlere kalkan eller Türk'ündür.

Balkanlardan Çine, ordan Asya'ya
Nam saldı Atamız bütün dünyaya
Kahramanlık destanıdır Kafkasya
Nal sesleri gelen yollar Türk'ündür.

Süleymandı şahlandırdı devleti,
Fatih geldi sevindirdi milleti,
Tekbir ile Muhammedin ümmeti
Cihad eden şanlı kullar Türk'ündür.

Şehadettir savaşta tek şerbeti,
Seyid tek başına tuttu nöbeti,
Conkbayırı taarruzun hedefi,
Bu boğaz geçilmez seller Türk'ündür.

Kemal Paşa önde nefer arkada,
Yüce yaradanım komadı darda,
Nice şehit verdik bu kutsal yolda,
Adım adım bizim iller Türk'ündür

ÂY-2

Umut dağı birazcık da kar ama
Çağırırım duyuramam nedense
Üçü farz da iki sünnet var ama
Hiçbirini ayıramam nedense

Yunus oldum hak yolunda yazarım
Tüccar oldum tez dağıldı pazarım
Huyumda var zengin ile gezerim

Fukarayı doyuramam nedense

Sağım melek solda şeytan konuşur
Allah derim hiç erinmez karışır
İmanımla soyka nefsim döğüşür
Hiçbirini kayıramam nedense

Yemlihayım vakit tamam olunca
Can alıcı ayaklardan girince
Soluk yavaş yavaş sonun bulunca
Seslenirim bağıramam nedense

ÂY-3

Hikmetinden sual olmaz yaradan
Âleme cihanı hür eylemişsin
Nice kullarına derman bulunmaz
Kimin topla kimin kör eylemişin

Yerde hayvanların gökte kuşların
Türlü nimetlerin türlü aşların
Kullarına karşı gülünç işlerin
Güzeli çirkine yar eylemişsin

Muhammeti bize peygamber koydun
Kadirsin yarabbi Allah'dır adın
Hz. Ali'ye aslanım dedin
Kılıcı kâfire vur eylemişsin

Yemliha sazına eyleme zahmet
Bir adı Mustafa bir adı Ahmet
Allah'ım sevdiğim canım Muhammet
Onu da kendine sır eylemişsin

ÂY-4

Ne kitap okumuş ne mektep görmüş
Tarihleri karıştırır avanak
Ne abdest biliyor ne namaz kılmış
Hocaları eleştirir avanak

Yakan yaktı zaten benim özümü
Tutsaydık Atatürk'ün sözünü
Kara Fatma dansöz etmiş kızını
Gâvurlarla yarıştırır avanak

Kimi yaşıyor kimi öldüler
Kimi hakikatte gerçek bildiler
Gâvur ile bilmem ne yaptılar
Ermeniyi gülüştürür avanak

Yemlihayım gerçekleri aradım
Hakikat sözü neye yaradı
Geçmişimi unutturmak muradı
Ermeniyi gülüştürür avanak

ÂY-5

Bir dost bana haber salmış
Demiş kine gel bedava
İşim harman savurmakmış
Yaba, kürek, yel bedava

Ne var onun vefasında
Kaldım aşkın cefasında
Herkes zevki sefasında
Sen istersen öl bedava

Erciyes'i gördüm ışık

Ara beni etti âşık
Herkes yiyor kaşık kaşık
Sende yersen bal bedava

İnsanı öldüren haktır
Ona çare bulmaz doktor
Yemliha işin de yoktur
Avarasın çal bedava

ÂY-5

Çekinmez düşmandan korkmaz savaştan
Şehit verdik çoluk çocuk her yaştan
Bitmiş Osmanlıyı var edip baştan
Yeniden bir devlet kurmadık mı biz

Saldırır düşmana aman vermeden
Bir avuç toprağı vermez ölmeden
Çanakkale geçilir mi demeden
Kurşunlara hedef olmadık mı biz

Şehitler vermiştik binlerce canla
Bayrağa renk verdik dökülen kanla
Sakarya ezan seher vakti
Allah Allah diye ölmedik mi biz

İşte bunlar Yemliha'nın sazından
Türklük şanı yazılıdır özünde
Hep beraber Atatürk'ün izinde
Sözümüze sadık kalmadık mı biz

ÂY-6

Tarihini bilen üç beş olmasa
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Hayaller tükense düş olmasa
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Yurdumu bozmaya ediyor gayret
Bakın onu bana eyledi illet
Doğudan batıdan bu cahil millet
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Doğudan batıdan banasın diyor
Öldürün de geçin çenesin diyor
Allahu ekber suçsuz diyor
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

Yemiha sözüne birini ekle
Vatanım ne güzel toprağım kokla
Çanakkale'yi git gez yokla
Tarih mi kaldı kültür mü kaldı

ÂY-7
ATIŞMALARINDAN ÖRNEKLER

Yemliha
Dikine el uzatma
Elin varı yokuna
Kırdın yuralı girdin ekine
Nallarını beğenmedim Feymani

Feymani
Feymaniyim böyle benim düzenim
Âlem bilir ben bir ozanım
Saçın uzun avratlığa özenin
Kıllarını beğenmedim Yemliha

Yemliha
Yemliha yitirme gel itibarı
Mevsim değiştirir karşı dağları
Muhabbet çiçek sen de bir arı
Ballarını çok beğendim Feymani

Feymani
Dinle sözlerimi Âşık Yemliha
Sana bir sual sormaya geldim
Kaç gün oldu ben torbanı takalı
Başından yemini almaya geldim

Yemliha
Dinledim sözünü Nuri çırağı
Sana bir nasihat vermeye geldim
Âşık bilir âşıkların meramı
Vurup çeneni kırmaya geldim

Feymani
Sanma ki bu Nuri'de hal kalmış
Çiçek çiçek gezmiş bal kalmış
Senin baban ölmüş anan dul kalmış
Ben sana baba olmaya geldim

Yemliha
Yemlihayım terse döndü tekerim
Fakir etti felek yokluk çekerim
Sende kız varmış bende bekârım
Bende onu senden almaya geldim

Yemliha
Dinle sözlerimi gel Karakılçık
Yağmur olma toprak olma yaş olma

Biraz büverisen keserler seni
Tavuk olma civciv olma kuş olma

Karakılçık
Gözden düşen seni çabuk satarlar
Elde tutmaz bir kenara atarlar
Doğar doğmaz kulağını çatarlar
Eşek olma kırık olma çüş olma

Yemliha
Bu gidişle heç sormazlar halini
El uzatıp hiç vermezler bağlını
Ev sahibin belki vermez yalını
Enik olma küçük olma oş olma

ÂY-8
Ağıt mağıt tarih derken
Ağıtlara indik hocam
Yaralarım hep kanıyor
Bir pehlüle döndük hocam

Haram oldu bir kez gülmek
Gönül ister güzel ölmek
Nasip olmadı yemek
Bir kahve sunduk hocam

Sağır değil duyuyorum
Hak diyerek büyüyorum
Bildiğimi sayıyorum
Neler meler dedik hocam

Derimlağa tapamadım
Diz tutmuyor kopamadım

İsteğini yapamadım
İşte böyle bildik hocam

ÂY-9

Biz Âşık Yemliha ile görüşmeye gittiğimizde eşi evde yoktu Adana'ya gitmiş. Kendisini bizden başka ziyaret edenler de vardı. Kahve ikram etmek istedi bulamadı, yeğenleri eşini aradı ve kahvenin yerini öğrendiler. Aşağıdaki şiiri bunun için söyledi.

Canım avrat sen buradan gideli
Ağlıyorum gülemiyom vallaha
Sen gideli kimse açmaz kapımı
Evimizde duramıyom vallaha

Kimse gelip yoklamıyor heç bizi
Özledim görestim kız vallah sizi
Dolaba koyduğun yarım karpuzu
Sen olmasan dilemiyom vallaha

Yemliha da düzen verdi sazına
Komşular gülüyor evin tozuna
Ara sıra kör diyordun gözüme
Süpürgeyi bulamıyom vallaha

ÂY-10

Yeni evliyim Mersin'de oturuyorum. Yakında samimi olduğumuz bir komşumuz var. 'Kardaş ortaklaşa kıyma alalım da içli köfte yapak.' dedi. Bizim buralarda ortaklaşa kıyma alıp köfte yapalım desek adama gülerler. Çarşıya gittim bize düşen malzemeyi aldım. Antepli arkadaşım vardı onu da davet ettim. Biraz da rahatsızdım. Neyse akşam oldu oturduk yemeğe, köfte alıyorum ama ete ulaşmama imkân yok. Birkaç defa denedim yok.

Anlatayım avratların işini
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

Beş santime ayarlamış dışını
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

Yemeyenin burnuna ne tatlı kokar
Yüz beş yılan gelmiş seyirci bakar
Otuz aslan öldü kırk beşte çakal
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

Türkü yaptım kâğıtlara yazılmaz
Kazmayla kürekle kazılmaz
Üzerinden geçsin dozer ezilmez
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

Toprak getir heç birini doldurmaz
Birken ısır heç yüzünü güldürmez
En güçlü kepçe bile kaldırmaz
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

Ne eşeklik oldun ne oldum atlık
Aha Yemlihayı eyledi dertlik
Alan yok mu dostlar avratlar satılık
Yiyen ölür yemen bizim köfteyi

ÂY-11

Sana dedim sana kahpenin kızı
Ne zaman yüzümü güldüreceksin
Aşkına düşeli döndüm deliye
Korkarım kalbimi ulduracaksın

Bana doğru uzattığın elleri
Tatlı tatlı söylettiğin dilleri
On beş yılda büyüttüğün gülleri

Varıp bir kötüye yolduracaksın

Yağmur oldum yağdım yağdım bulandım
Irmak oldum aktım aktım duraldım
Yedi yıldır ben arkandan dolandım
Korkarım elleri güldüreceksin

Hiç biter mi Yemliha'nın çilesi
Dünya zaten kötülerin dünyası
Yar senin ettiğin naz neyin nesi
Korkarım gurbette öldüreceksin

ÂY-12

Selvi boylarına kurban olduğum
Gözü ela kaşı kara sevdiğim
Gönül ister senin ile evlenmek
Fakirim para bulamam sevdiğim

Ne oldu bana böyle boyun büküyom
Gece gündüz gözlerimden döküyom
Yedi yıldır Eyüp gibi çekiyom
Vallaha her yanım yara sevdiğim

Ne oldu bana böyle yüzüm gülmüyor
Vefasızım heç halimi bilmiyom
Anayın gönlü var baban vermiyor
Neden çekiyonuz naza sevdiğim

İnmişte tarlaya deste kaldırır
Güneş vurur gül benzini soldurur
Senin aşkın nicesini öldürür
Şimdi Yemliha'da sıra sevdiğim

ÂY-13

Şahbaz kaçak benli gelin
Seni benden alıcılar
Sen yaralı ben yaralı
Ağlatıp da güldürücüler

Aşkınla kaldım arada
Vur da ölüyüm burada
Kaç günün kaldı şurada
Seni ele vericiler

Eski sırtın soyucuyum
Zemzem ile yuyucuyum
Câmekana koyucuyum
El Yemliha mı olucular

ÂY-14

Yılan kardaşımdır çayan yoldaşımdır
Korkarsam topaldan körden korkarım
Dünya göt atsan da benim neyim var
Kafa yarım olmuş kelden korkarım

İşte bu dert beni böyle yakıyor
Gözyaşlarım gizli gizli akıyor
El gördülük bir de tespih çekiyor
Takma sakallı kuldan korkarım

Şu yalan dünyaya eylemem gayret
Yaşantı neymiş bilmiyom hayret
Sokakta gezerse soytarı avrat
Kız iken bozulmuş duldan korkarım

Âşık Yemliha'yım gülmek isterim

Bir Müslüman gibi ölmek isterim
Bende Mecnun gibi olmak isterim
Leylam'ı yitirdim çölden korkarım

ÂY-15

Ela gözlü benli dilber
Beni benden çaldın gittin
Hiçbir doktor saramıyor
Yar sinemi deldi gitti

Gözüm görmez bakamıyom
Ağlıyom yaş dökemiyom
Yıkıldım bak kalkamıyom
Yar neyle vurdun gittin

Yaktın beni duman tütmez
Biliyom bu sevda bitmez
Kırık gönül tamir tutmaz
Yemlihayı kırdın gitti

ÂY-16

Suç mu eyledim güzel gönlüm düşünce
Gönül ferman dinlemiyor coşunca
Akşam olup bir de güneş aşınca
Işıklarda çalışmıyor sevdiğim

Geze geze sefil daban yorulur
Gerçeği söylerim çabuk darılır
Cömert odasında sofra serilir
Kaşıklarda çalışıyor sevdiğim

O yokluk ki elim kolum bağlarsa
Acı verip yüreğimi dağlarsa

Yavrucuk da ana diye ağlarsa
Beşiklerde çalışıyor sevdiğim

Âşık Yemlihayım eylemem hata
Düşmedim gaflete uymayıp yata
Halk türküsü dinlemiyor sosyete
Âşıklarda çalışıyor sevdiğim

ÂY-17
Ağlamanı istemiyom
Gül hocam gül hocam
Çıkar için dostum olma
Gel hocam gel hocam

Dillerinde var kelam
Dinlesin bunu âlem
Gidersen bir selam
Sal hocam sal hocam

Gönder benim kürkümü
Hep dönüyor şarkımı
Hem şiir hem türkümü
Çal hocam çal hocam

İrfan hakkın rahmeti
Unutmam Ahmet'i
Yemliha'nın kıymetini
Bil hocam bil hocam

3.2.3. Değerlendirme

Tufanbeyli yöresinde, Âşık Edebiyatı ile ilgili yaptığımız araştırmada Ozan İbrahim ve Âşık Yemliha isimlerine ulaştık ve onlar hakkında bilgi topladık. Ozan

İbrahim 1959 yılında vefat etmiştir. Âşık Yemliha 1956 yılında doğmuştur ve hayattadır. Ayrıca Âşık Yemliha şiirlerini saz eşliğinde söylemektedir. Âşık Yemliha'nın şiirleri konu olarak aşk, tarih, tasavvuf ve taşlamalardan oluşmaktadır. Aşk şiirlerinde sevgilinin vefasızlığından, kendinin değerini anlamamasından yakınır. Tarihi şiirlerinde Türk tarihine ve dini değerlere saygı ve bağlılık öne çıkmaktadır. Tasavvuf şiirlerinde nefsini kötüler, hayatın geçici olduğunu asıl amacın öbür dünya olduğunu anlatır. Taşlamalarda ise insanların tarihten, milli manevi değerlerden uzaklaşmasını toplumdaki çarpıklıkların sebebi olarak görür.

SONUÇ

Tezimizde, öncelikle Tufanbeyli İlçesi'nin tarihi, coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı incelenmiş olup, daha sonra Ergani Halk Kültürü'nün, Türk kültürü içerisinde geleneksel geçiş dönemleri sırasında yapılan pratikleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve buna ek olarak, manzum, manzum-mensur ve mensur ürünleri gibi toplumun kültürel ve geleneksel yapısını yansıtan uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayla zengin bir halk kültürüne sahip olan Tufanbeyli İlçesi'nin, önce Akdeniz kültüründeki sonra da Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesini ve bu kültürün, gelecek kuşaklara aktarılması, unutulmaması ve daha sonra bu alanla ilgili çalışma yapmayı amaçlayan araştırmacılara kaynaklık etmesine katkıda bulunmayı amaçladık.

Adana İli Tufanbeyli İlçesi'nde, Tufanbeyli ile birlikte iki belediye, otuz bir köy ve dört mahalle bulunmaktadır. Araştırma alanı belirlenirken daha çok örneklem alma yöntemi ile çalışmamıza en uygun olduğunu düşündüğümüz on beş köy ve dört mahalle gezilmiş ve derleme esnasında kaynak kişilerle birebir görüşülmüştür.

Derleme yapacağımız kaynak kişileri belirlerken yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yararlanmaya dikkat ettik. Bu sebeple derleme çalışmamızda doğru bilgilere ulaşmak için köyünden hiç ayrılmamış ya da kısa süreli ayrılmış, öğrenim görmemiş ya da öğrenimi düşük kişilerden yararlandık. Yörenin kısmen kapalı olması sebebiyle kamera ve ses kayıt cihazını kullanma seçeneği olmadığı zamanlarda kaynak kişilerin fotoğraflarını çekmekle yetindik. Mümkün olduğu kadar kamera ile derleme çalışması yaptık.

Yaptığımız araştırma sonucunda derlediğimiz malzemeyi, halk kültürü, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı olmak üzere üç başlık altında topladık. Her konu başlığının sonunda topladığımız malzemeyi değerlendirmeye çalıştık. Tezimizin ikinci bölümünde ise anonim halk edebiyatı ürünlerini derledik. Bu malzemeyi, sayısal olarak şöyle sıralayabiliriz: **otuz altı** türkü, **elli dört** mani, **on yedi** ninni, **altmış beş** ağıt, **on bir** tekerleme, **otuz beş** bilmece, **yetmiş** atasözü, **yetmiş dokuz** deyim, **otuz altı** alkış, **kırk dokuz** kargış, **beş** masal, **yedi** fıkra, **sekiz** efsane, **beş** halk hikâyesi, oyunu. Âşık edebiyatında ise, yörede daha önce yaşamış âşıkları araştırdık. Bunun sonucunda yörede

bilinen ve şiirleri derlenen “Ozan İbrahim”in şiirlerinden örnek verdik. Günümüz âşıklarından ise “Âşık Yemliha” ile ilgili derleme yaptık ve şiirlerini yazıya geçirdik.

Yaptığımız tespitler sonucunda, Tufanbeyli yöresinde doğumdan sonra loğusa şerbetine rastlanamamıştır. Tufanbeyli yöresinde ölüm olayına önem verildiğine, cenaze merasimine, ölen kişiyle dargın olsa bile herkesin katılmaya özen gösterdiğine, sünnet törenlerinin kirveyle son yıllarda görülmeye başlandığına rastlanmıştır.

Araştırmamız sonucunda Tufanbeyli’de eski inançların halen yaşadığı, bu inançların bir kısmının ise İslami karakterli olduğu gözlenmiştir. Tespit edilen eski inanışları şöyle sıralayabiliriz:

Tufanbeyli’de Yaşayan Eski Türk İnanışlarının İzleri:

1. Su Kültü;

- Tufanbeyli’de ölü yıkamak için hazırlanacak suyun taşınmasına yardım etmenin sevap olduğuna inanılması, ölü yıkandıktan sonra kalan suyun dökülmesi, ölü için ve çocuğu kırklamak için kullanılacak suların pınarlardan getirilmesi, askere ya da uzun yola gidenlerin arkasından su dökülmesi eski Türk inançlarındaki su kültü ile ilgilidir.

2. Ağaç Kültü;

- Tufanbeyli’de mezarlıklara ağaç dikilmesi, ziyaret yerlerindeki ağaçlara bez bağlanarak dilekte bulunulması eski Türk inanışları içinde ağaçların kutsal sayılması ile ilgilidir.

3. Ateş/ Od Kültü;

- Cenaze evinde yemek yapılmaması, ocağa yemek konmaması, ateş üzerine su dökülmemesi eski inanç sistemindeki “ateş kültü”nün izleridir.

4. Taş/ Kaya Kültü;

- Emişölen efsanesinde, Emiş’in öldüğü yerde taşların var olması, “ziyaret çalılığı” denen yerden geçerken çalılığa taş atılması, Evci Köyü’nde insanların dilek dilemek veya bir sıkıntılarından kurtulmak için ziyaret ettikleri “dilek taşı” eski Türk inanışlarındaki taş/kaya kültünün yaşayan izleridir.

5. Dağ/ Tepe Kültü;

- Yöredeki iki önemli ziyaretin dağ ve tepe üzerinde olması, dağların bu sebeple kutsal sayılması İslamiyet öncesi zamanlarda üstün güç ve ruhların dağ ve tepelerde olduğu inancından kaynaklanmaktadır.

6. Atalar Kültü;

- Eski Türklerde ruhun ebediliğine inanılır ve ataların ruhlarına adaklar adanır, kurbanlar kesilirdi. Tufanbeyli'de ziyaret yerlerinde kurban kesilmesi, gelinin kız evinden alınmasından sonra mezarlığı ziyaret etmesi "atalar kültü" ile ilgilidir.

7. Diğer İnanışlar;

- Aş dökmek, büyük aş ve küçük aş, eski Türk İnanç sisteminin uygulamalarıdır. Tufanbeyli'de ölü için hayır işlemek, yemek vermek 3, 40, 52. geceleri ile ölünün sene-i devriyesi gibi belirli günlere bağlanmış olması Gök Tanrı inancının uzantısıdır. Helva yapmak eski Türk inancı iken o günlerde mevlit, hatim okunması bu inançları Müslümanlaştırmıştır.
- Eski Türklerde muska-tılsımları kullanma âdeti yaygındı. Bu tılsımların insanı her türlü bela ve felaketten koruyacağına inanılırdı. Tufanbeyli'de kısmet açmak, yapılan büyüye karşılık muska yaptırmak ve kurşun döktürme âdeti Şamanizm'in kalıntılarıdır.
- Akşam ezanından sonra komşudan kazan alınıp verilmemesi kara iyelerin olumsuz etkilerinin olacağı düşüncesi ile ilgili olup eski Türk inanışlarının günümüzde yaşayan pratikleridir.

Tufanbeyli'de Sayılarla İlgili İnanışlar

Üç Rakamı İle İlgili İnanışlar;

- Lohusa kadın üç ezan duymadan çocuğunu emzirmez.
- Durmayan çocuğun ağzına yabancı birinin ayakkabısı ile üç kez vurulur.
- Cenaze için mevlit üçüncü günü okutulur ve yemek verilir.

Yedi Rakamı İle ilgili İnanışlar;

- Kısırlığı gidermek için yedi çeşit ot kaynatılır.
- Doğumdan sonra loğusa kadının vücudundaki yaralar iyi olmaz diye yedi gün su verilmez.

Kırk Rakamı İle İlgili İnanışlar;

- Bebek kırk güne kadar dışarı çıkarılmaz.
- Lohusa kadının yanında kırk güne kadar biri kalır.
- Bebek kırklanırken leğene kırk tas su konur.
- Kırklanan suya kırk tane buğday atılır.
- Aydaş çocuk için hazırlanan kazanın altına kırk odun atılır.
- Aydaş çocuk için kazanda hazırlanan suyun içine kırk taş atılır.
- Cenaze için mevlit kırkıncı günü okutulur ve yemek verilir.

Derlediğimiz anonim halk edebiyatı ürünlerini incelediğimizde, yöre halkı arasında ağıt yakma geleneğinin çok belirgin olduğunu gördük. Acı ve üzüntü dışında, eleştiri ve mizah duygularını da ağıtla ifade etmektedir.

Yöre halkı arasında türkü söyleme geleneği de yaygındır. Halk türkülerde sevincini, üzüntüsünü, pişmanlığını, özlemini, yöreye olan hasretini, bağlılığını her türlü duyguyu daha kolay ifade etmektedir.

Atasözleri ve deyimlerde yalnızca yöreye ait olanları tespit ettik. Köy seyirlik oyunlarının eskiden daha çok yaşadığını, günümüzde ise belli başlı oyunların oynandığını belirlerdik.

Derlediğimiz türkü, mani, ninni, tekerleme, bilmece ve efsaneleri elimizdeki malzemeye göre sınıflandırdık.

İnsanoğlu dil, din, millet gibi aidiyet unsurlarıyla yaşadığı coğrafyanın izleriyle tecrübelerini, inançlarını, örflerini, adet, gelenek ve göreneklerini sonraki kuşaklara aktararak devamlılığını sağlamıştır. Tezimizde, yaptığımız tespitlerle saklı kalmış kültür zenginliklerimizin gün ışığına çıkmasını, Anadolu ve Türk dünyasındaki benzerliklerini, farklılıklarını, geçmişten getirip halen yaşamaya devam ettiği alışkanlıklarını gelecek kuşaklara aktarmaya amaçlıyoruz.

KAYNAKÇA

Acıpayamlı, Orhan (1989), "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Açık, Fatma (2004), "Özbekistan'da Defin ve Taziye Merasimleri", *Mili Folklor*, S.61, ss.142- 149.

Akman, Eyüp(2007), **"**Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu'daki Ocaklar", Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:15 No:1.

Akpınar, Mehmet (2005), "Kızılcahamam Yöresi Düğün Gelenekleri ve Kına Türküleri", *Milli Folklor*, S.68, ss.128.

Albayrak, Nurettin (1991), "âşık", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.3, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

_____ (2003), "mani", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.27, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

_____ (2004), Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü, İstanbul: L&M Yayınları.

Alp, Nedime (1959), " Gaziantep'te Nişan Adetleri", *Gaziantep Halk Bilgisi Derlemeler*i, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası.

Alptekin ,Ali Berat (1993), *Fırat Havzası Efsaneleri*, Antakya.

Altun, Işıl (2004), *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (1994), "Tufanbeyli", c.30, İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş. s.234.

And, Metin (1974), Oyun ve Bügü, İş Bankası Kültür Yayınları 144, Sanat Dizisi:17, Baha Matbaası, İstanbul.

Aras, Enver (2002), "Türklerde Hıdrellez Geleneği", *Milli Folklor*, S. 54, ss.39- 54.

Arı, Dr. Bülent (2009), *Adana'da Geçmişten Bugüne Âşıklık Geleneği*, Adana: Altın Koza Yayınları.

Artun, Erman (2005), *Türk Halk Bilimi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

_____ (2005), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Kitabevi: İstanbul.

_____ (1996), "Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri Bunlardaki Eski Kültür İzleri," *1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları, Sosyo- Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

_____ (2006), *Adana Halk Kültürü*, Adana: Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti.

_____ (2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

_____ (2008), "*Çukurova Ağıt Söyleme Geleneğinde Ölüm Dışı Söylenen Ağıtlar*", Köy Seyirlik Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Kitabevi.

Aydın, Mehmet (1995), "Bayat Yöresinde Derlenen Söylenceler", *Türk Halk Kültürü'nden Derlemeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.

Bardakoğlu, Ali (1999), "ıskat", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.19, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Bardakoğlu, Ali (2002), "katil", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.25, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Barlas, H. Uğurol, **(**1959), "Gaziantep'te Evlenme Adetleri", *Gaziantep Halk Bilgisi Derlemeleri*, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası.

Başçetinçelik, Ayşe (1998), *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Doğum Evlenme Ölüm*, Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Behçet, Dede (1996), *Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.124.

Biçer, Mukaddes(1991), "Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnanışlar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara: Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.

Biray, Nergis (2000), "Hayvancılık Terimleriyle İlgili Bir Makale ve Bazı Küçükbaş Hayvancılık Terimlerimiz", *Milli Folklor*, S.46, ss.61-78.

_____(2000), Hayvancılık Terimleriyle İlgili Bir Makale ve Bazı Küçükbaş Hayvancılık Terimlerimiz-3", *Milli Folklor*, S.48, ss.55-71.

Boratav, Pertev Naili (1984), *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, s.147

_____ (1995), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bozkurt, Nebi (2007), "oyun", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.34, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Bozkurt, Nebi (2001), "kandil", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.24, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Bozyiğit, A. Esat (1989), "Beypazarı Ninnileri", *Türk Folklorundan Derlemeler*, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1990), "Kısmet" , c.13, s.6731, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.Yayınları.

_____, (1990), "zanaat" , c.24, s.12710,İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.Yayınları.

Çağımlar, Zekiye (1994), Adana Yöresi Yatır Ziyareti ve Ocaklarla Bunlara Bağlı Anlatılan Efsaneler, ***Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,*** Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çağımlar, Zekiye (1999), "Adana Yöresi Avşar Ağıtları ve Bu Ağıtların Adana Âşıklık Geleneğine Etkisi", ***doktora tezi***, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çelebi, İlyas (2006), "muska", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.31, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Çelik, Ali (2001), "Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri arasında yaşayan halk inanmaları üzerine bir mukayese denemesi," ***Milli Folklor***, S.50, ss. 12-16.

Çevirme, Hülya; Sayan Ayşe (2005), "Alkarısı İnanmaları ve Bilim", ***Milli Folklor***, S. 65, ss. 67- 72.

Çıblak, Nilgün (2002), "Anadolu'da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler", ***Türk Kültürü,*** Y.XL, S.474, ss.605-614.

_____(2003), "Mersin Tahtacı Kültüründeki Terimler Üzerine Bir Deneme", ***Folklor / Edebiyat,*** C.9, S. 33, ss.217-238.

_____ (2004), "Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar", ***Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR),*** S.15, ss.103-125.

_____ (2004-a), "Günümüz Âşıklarından Devran Baba", ***Milli Folklor***, S.61, ss.77- 89.

Çotuksöken, Yusuf (1979), Atasözlerimiz, Alaz Yayınları, İstanbul.

D.Mehmet Doğan (2003), "albasması", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "alkış", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "düğün", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "efsane", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "evlenme", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "kargış", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

_____ (2003), "sağdıç", *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yayınları, Ankara.

Demirci, Kürşat (2006), "muska", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.31, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Durmuş, İlhami (2004), "İskitlerde Ölü Gömme Geleneği", *Milli Folklor*, S.61, ss.21-29.

Düzgün, Dilaver (2005), "Türkiye ve Azerbaycan Sahalarında Uygulanan Saya Geleneğinin Karşılaştırmalı Tahlili", *Milli Folklor*, S.65,ss. 24-28.

Doğan, Yıldız (1979), *Türk Spor Tarihi*, Ser Yayıncılık, İstanbul.

Ekici, Metin (2002), "Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", *Milli Folklor*, S.56, ss.46-52.

Ed-Dib, Abdülazim (1993), "çeyiz", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.8, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Eker, Gülin Öğüt (2000), Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açıdan Değerlendirilmesi", *Milli Folklor*, S.46, ss.92.

Elçin, Şükrü (1983), *Türk Bilmeceleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

_____ (1990), *Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (1993), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları.

_____ (2000), *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Elmacı, Nuran (2002), "Doğum gelenekleri: Bakacak Köyünün Dünü ve Bugünü," *folklor/edebiyat*, c.8, S.29, ss.336- 339.

Erginer, Gürbüz (1997), *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, Yapı Kredi Yayınları, Ankara.

Erkoçak, Mehmet (2003), "Osmaniye Yöresinde Kına Gecesi ve Türküleri", *Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu,* Osmaniye Valiliği.

Eroğlu, T. ,Y. Kökten, Ç, Gönültaş, (2003), *Sakarya Halk Kültürü (Derleme Çalışması),* Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Ersoy, Ruhi (2002), "Türklerde Ölüm ve Ölü İle İlgili Rit ve Ritüeller", *Milli Folklor*, S. 54.

Ersoy, Yasemin (2002), "Türk Mutfak Kültürü", *Türkler*, c.4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Er Uğuzman, Tülay (2000), "Evlenme olgusu ile ilgili algılamaların sözlü Türk halk kültürüne yansıması," *folklor/edebiyat*, c.6, S.22, ss.269- 275

Gökbel, Ahmet (1998), *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Görkem, İsmail (2001), *Türk Edebiyatında Ağıtlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi (1987), "adak", C.1, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 73

_____ (1987), "bayrak", C.3, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 1352.

_____(1987), "bayram", C.3, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 1357.

_____(1987), "bilmece", C.3, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 1529.

_____ (1987), "deyim", C.5, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 2618.

_____(1987), "fıkra", C.5, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 3192.

_____(1987), "mani", C.10, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 5814.

_____(1987), "masal", C.10, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 5894.

_____(1987), "rüya", C.12, Görsel Yayınlar, İstanbul, ss. 7516.

Görsel Türkiye Ansiklopedisi (1984), Adana, "*Düğün gelenek ve görenekleri"*, C.l, İstanbul.

Güç, Ahmet (2002), "kurban**"** *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.26, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Güçlü, Mehmet (2004), "Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon", *Milli Folklor*, S.64, ss.135.

Gündüz, Şinasi (2007), "nevruz", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.33, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Gürkan, Salime Leyla (2006), "nazar", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.32, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Güzelbey, Cemil Cahit (1981), "Gaziantap'te Doğum ve Çocuğa İlişkin Eski Töre ve İnançlar", *Türk Folklor Araştımaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

İnan, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul

_____ (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, (T. T. K. Y.), Ankara, s.151–200.

Kalafat, Yaşar (1994), Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu'da ve Orta Toroslar'da "Kırk" Motifi, *Milli Folklor*, S.22, ss.15-21.

_____(1995), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

_____(1996), *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____(1998), "Anadolu ve yakın çevresi Türk halk inançlarında ölüm veya 'halk inançlarımıza göre yatır ziyareti', *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, ss. 239- 263, İstanbul: Mezarlık Vakfı.

_____(2006), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri (5. Basım)*, Ankara: Ebabil Yayınları.

_____(2006-a), *"Türk Halklarında Kurtağzı Bağlama İnancı"*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi S. 20, ss. 273-280.

Kalay, Assiye (1998), "Amasya İli Alan, Hasanbey, Şarklı Karamustafapaşa Köylerinde Doğum Uygulaması", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kalemci, Fatma (1995), "Sivas'ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar", *Türk Halk Kültürü'nden Derlemeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.

Kaplan, Ayten (2002), "Tahtacılarda evlilik kurumu ve törenleri," *folklor/edebiyat*, c.8, S.29, ss.367- 368.

Kara Düzgün, Ülkü (1999), "Giresun'da Adak İnancı ve Adak Yerleri", *Yayımlanmamış Master Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karakaş, Ayhan (2005), "Feke Halk Kültürü Araştırması", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karataş, H. Cemal, (1968), *Artvin ve Kars'ta Bazı İnanış ve Adetler*, (T.F.A.), XI. 1968, s.5011.

Kartal, Numan (1998), *İnegöl Folkloru*, İnegöl: Köseleciler Kitap- Kırtasiye

Kaya, Doğan(1997), "Dualar ve Beddular", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 4, Sivas, ss. 99- 121.

_____ (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara, Akçağ Yayınları

Kayra, Osman Kemal (2003), "Atasözlerinde Anlam Kaymaları, Zamana Bağlı Anlam ve Coğrafi Mekân Kayıpları", *Milli Folklor*, S.60, ss.116-127.

Koz, M. Sabri (2003), *Yemek Kitabı*, Kitabevi, İstanbul.

Köprülü, M. Fuad, (1985), *Türk Edebiyatı Tarihi (4. Basım)*, İstanbul: Milli Kültür Yayınları.

Köse, Nerin (2003), "Türk düğünlerinde gerdek sonrası duvak geleneği", *Milli Folklor*, S.60,ss.99- 100.

Kudret, Cevdet (1980), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul.

M. Muhtar Kutlu(1987*), Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*, Kültür ve Tarım Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Küçük, Abdurrahman (1989), "Alkarısı", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.2, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş

Küçük Ansiklopedi (1992),"Doğum", Hayat Yayınları, İstanbul, s. 316

_____(1992), "Loğusa", Hayat Yayınları, İstanbul, s.723.

_____(1992), "Kısırlık", Hayat Yayınları, İstanbul, s.645.

Menteşeoğlu, Erden (1998), " Giresun'da köy düğünü, (Haz. Hüseyin Mümtaz Bayazıtoğlu), *Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri*, ss. 373- 382, İstanbul: Mega Basım Yayın San. Tic. A.Ş.

Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi (1992), "Oyun", c. 15, Sabah Gazetesi, İstanbul.

Nutku, Özdemir (1994), "düğün", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.10, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

_____ (1993), "çeyiz", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.8, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

_____ (2002), "kirve", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.26, Ankara: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Ocak, Ahmet Yaşar (1983), *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi: İstanbul.

_____(1998), "hıdrellez", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.17, Ankara: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Okuşluk, Refiye (2000), "Adana halk hikâyeleri ve halk hikâyeleri geleneği", *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Adana.

Oy, Aydın (1991), ""atasözü", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.4, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Ögel, Bahaettin (1988), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, s.265.

Önal, Mehmet Naci (2004), "Trabzon'da Asker Düğünü", *Milli Folklor*, S.64, ss. 137-140.

Örnek, Sedat Veyis, (1979), *Anadolu Folklorunda Ölüm*, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara.

_____ (1998), *100 Soruda İlkellerde Din, Sanat, Büyü*, Efsane, Gerçek Yayınevi: İstanbul.

_____ (2000), *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Özdemir, Ahmet Z. (2000), "Avşar Düğünlerinde Bayrak Soruları", *Folklor/Edebiyat*, c.6, s.23, ss. 130.

_____(2002), "İlenme (Beddua) ve Örnekler", *Folklor/Edebiyat*, c.8, s.32, ss.345.

Özel, Ahmet (1988), "adak**"** *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.1, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Rahman Abdulkerim (1996), *Uygur Folkloru*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Rayman, Hayrettin (2003), "Yozgat Yöresinde Bazı Şamanik ve Kozmogonik İnançlar", *Milli Folklor*, S.60, ss.88- 91.

Santur, Alparslan; Hüseyin Sevindik (1995), "Karaözü (Kayseri) Kasabasında ölüm geleneği üzerine bazı tespitler", *folklor/edebiyat*, c.1, S.4, ss. 141- 146.

Santur, Alparslan(2000), "Tarsus'un Bazı Köylerinde Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şahin, Hüseyin (1991), "Morhamam Köyünde (Malatya) Kirvelik Kurumu Gelenekleri", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

Şahin, M. Süreyya (1993), "cin", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.8, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Şener, Mehmet (1993), "cenaze", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.7, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Şimşek, Esma (2003), "Kadirli ve Sumbas'ta Evlenme Adetleri", *Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu*, Osmaniye Valiliği.

_____ (2003), "Anadolu'da Yağmur Duasına Bağlı Olarak Oynanan Bir Oyun: Çömçeli Gelin", *Milli Folklor*, S.60, ss.78-87.

Şişman, Bekir (2002), "Samsun Yöresi'nde Geçiş Dönemleriyle (Doğum, Sünnet, Evlilik ve Ölümle) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait Uygulamalar," ErdemHalk Kültürü Özel Sayısı-III, c.13, S.39, ss. 445-464.

Tanyu, Hikmet (1992), "büyü", *TDV İslam Ansiklopedis*i, c.6, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Tarihi, Coğrafi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Tufanbeyli, (1999), Adana.22

Taş, Hülya (1991) "Halk Bilimi Açısından Erzurum'da Yemek Geleneği ve Uygulamaları", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (1994), "Erzurum'da Doğum ve Çocukla İlgili Eski Adet ve İnançlar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* Ankara: HAGEM Yayınları.

_____ (2008), "Bir Alevi köyü: Bursa Şehitler Köyü'nde Evlenme Törenleri", *Milli Folklor*, S.80, ss. 56.

Tezcan, Mahmut (1985), Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları, Türk Folkloru Araştırmaları, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: Ankara.

_____ (2000), *Türk Yemekleri Antropolojisi Yazıları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tokdemir, Hayrettin (1993), *Artvin Yöresi Folkloru*, Ankara.

Turan, Fatma Ahsen (2001), "Kayseri'de düğün adetleri," *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildirileri*, c.2, ss.752-758, Kayseri: Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınları.

Turan, Mustafa (1982), "Kars'ta Ölü ile İlgili Gelenekler", *II. Milletlerarası Türk Folk*lor *Kongresi Bildirileri*, c.IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Tutu, Sıtkı Bahadır (2004), "Kula'da Sünnet Gelenekleri", *Milli Folklor*, S.64, ss. 142-146.

Tümer, Günay (1992), "bereket", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.5, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Türdav (1997), "Iskat" , *Büyük Lugat*, İstanbul: Türkiye Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Basım Yayım.

Türkdoğan, Orhan (1966), "Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği", *Türk Kültür Araştırmaları,* Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Türkmen, Fikret (1998), "hikâye", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.17, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.

Uslu, Şükrü (2004), "Darende ve Çevresinde Halk İnançları", *Millî Folklor,* S.61, ss. 93.

Varis, Abdurrahman (2004), "Türklerde Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", *Milli Folklor*, S.61, ss. 125.

Yaldızkaya, Ömer Faruk (1999), "Anadolu Türkmen ağıtları ve Batı Trakya Türk ağıtları üzerine bir mukayese," *folklor/edebiyat*, S.17, ss.239-240.

Yaran, Rahmi (1994), "düğün", *TDV İslam Ansiklopedi*si, c.10, İstanbul: Divantaş Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş

Yener, Cemil (1989), Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Yener, Ş. Sabri (1959), "Gaziantep"te Evlenme", *Gaziantep Halk Bilgisi Derlemeleri*, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası.

Yeni Türk Ansiklopedisi (1985), "Tufanbeyli" , Ötüken Yayınları, İstanbul, c. 11, , s. 4193

Yıldırım, Dursun (1976), *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yılmaz, M. Ali (2005), Aladağ Halk Kültürü Araştırması, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yurt Ansiklopedisi (1981), “Adana”, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, c.1,ss.149.

_____ (1982), “Gaziantep”, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, c.4, ss. 3051.

_____ (1982), “Erzurum”, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, c.4, ss. 2776.

Yücel, Ayşe (2002), “Türk Dünyasına Hıdrellez Kutlamaları ve İşlevleri”, *Milli Folklor*, S.54, ss.35- 38.

www.tufanbeyli.gov.tr

KAYNAK KİŞİLER

K1: Hidayet ÇAVUŞOĞLU, 45, yüksek lisans, öğretmen, Tufanbeyli

K2: Remzi ERGÜ, 40 yaşında, üniversite mezunu, avukat, Tufanbeyli

K:3 Fatma BURAK, 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K4: Emine ALCI, 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K5: Zöhre DOĞANER, 64 yaşında,okur yazar değil, ev hanımı, Doğanlı Köyü

K6: Hacı BİRER, 82 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, Tufanbeyli

K7: Songül BİRER, 64 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K8: Güler ÖZTÜRK, 44 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yamanlı Köyü

K9: Hüseyin ÖZTÜRK, 59 yaşında, ortaokul mezunu, memur, Tufanbeyli

K10: Hatice BİLİR, 65 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Damlalı Köyü

K11: Ceren ALCI, 89 yaşında, okur yazar değil, ev hanımı, Tufanbeyli

K12: Fatma ALCI, 64 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K13: Melek ALCI, 83 yaşında, okur yazar değil, ev hanımı, Tufanbeyli

K14: Mustafa YÜKSEKOĞLU, 71 yaşında, Eğitim enstitüsü, e.öğretmen, Tufanbeyli

K15: Asuman YÜKSEKOĞLU, 19 yaşında, lise mezunu, öğrenci, Tufanbeyli

K16: Veli ALCI, 53 yaşında, lise mezunu, memur, Tufanbeyli

K17: Kamer KEÇE,48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K18: Soner ALCI, 38 yaşında, ortaokul mezunu, işçi, Tufanbeyli

K19: Mustafa BAŞIBÜYÜK, 43 yaşında, ortaokul mezunu, işçi, Tufanbeyli

K20: Elif BAŞIBÜYÜK, 39 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K21: Mehmet ALCI, 68 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Tufanbeyli

K22: Mehmet Ali DÖNMEZ, 40 yaşında, lise mezunu, esnaf, Tufanbeyli

K23: Remzi ÇAKIR, 52 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Tufanbeyli

K24: Abdullah SAĞLAM, 82 yaşında, ilkokul mezunu, Tufanbeyli

K25: Hüseyin KEÇE, 57 yaşında, üniversite mezunu, e.gümrük müdürü, Tufanbeyli

K26: Hürü ARIKAN, 59 yaşında, okur yazar değil, Tufanbeyli

K27: Âşık NAZİR, Hüseyin ARAZ, Dadaloğlu K. Tomarza

K28: Saniye SOYSAL, 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K29: Emiş, SAĞLAM, 49 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K30: Halil UYGUN, 68 yaşında, ilkokul, çiftçi, Yamanlı Köyü

K31: Fatma ÖZTÜK, 42 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli

K32: Ahmet ALCI, 72 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Tufanbeyli
K33: Yemliha YILDIRIMCAN, 52 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Kayarcık Köyü
K34: Halil UYGUN, 65 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Yamanlı Köyü
K35: Sultan ÇİNÇİK, 90 yaşında, okur yazar değil, Tufanbeyli
K36: Sultan ALCI, 92 yaşında, okur yazar değil, Tufanbeyli
K37: Menderes BAYTİMUR, 82 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Doğanlı Köyü
K38: Ümmüsü BAYTİMUR, 78 yaşında, okur yazar değil, Doğanlı Köyü
K39: Hatice KEÇE, 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K40: Rabia KARA, 70 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tozlu Köyü
K41: Alaattin CANPOLAT, 65 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Güzelim Köyü
K42: Mustafa YEŞİL,55 yaşında, lise mezunu, memur, Güzelim Köyü
K43: Mikail YEŞİL, 58 yaşında, lise mezunu, emekli, Güzelim Köyü
K44: Kadir ELİBOL, 75 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Tozlu Köyü
K45: Süslü Ali Turan, 56 yaşında, orta okul mezunu, emekli, Tufanbeyli
K46: Halil VAROL, 75 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ayvat Köyü
K47: Fevzi TÜRKOĞLU, 56 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ayvat Köyü
K48: Mustafa BÜYÜKHAN, 69 yaşında, ilkokul mezunu, Tufanbeyli
K49: Mehmet BURAK, 58 yaşında, üniversite mezunu, emekli, Tufanbeyli
K50: İsmet ELİBOL, 68 yaşında, üniversite mezunu, emekli, Tozlu Köyü
K51: Süleyman KARA, 64 yaşında, ilkokul, çiftçi, Tozlu Köyü
K52: Mehmet BAYTİMUR, 80 yaşında, okur yazar , Doğanlı Köyü
K53: Medine BÜYÜKHAN,62 yaşında, ilkokul mezunu, Damlalı Köyü
K54: Ayşe BÜYÜKHAN, 70 yaşında, okur yazar değil, Damlalı Köyü
K55: Ferhat BÜYÜKHAN, 40 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Damlalı Köyü
K56: Songül ATICI,48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Doğanlı Köyü
K57: Emine YEŞİL, 44 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Güzelim Köyü
K58: Fatma ELİBOL, 64 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tozlu Köyü
K59: Ayten TOKMAK, 48 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Evci Köyü
K60: Müzeyyen ERCAN, 65 yaşında, okur yazar değil, Evci Köyü
K61: Menekşe ERCAN, 69 yaşında, okur yazar değil, Evci Köyü
K62: Süleyman SAVCI, 75 yaşında, ilkokul mezunu, marangoz, Evci Köyü
K63: Azmi EVCİN, 57 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Evci Köyü
K64: Ali TÜRKASLAN, 58 yaşında, eğitim enstitüsü, öğretmen, Çukurkışla Köyü

K65: Suat TOKMAK,52 yaşında, ilkokul mezunu, esnaf, Evci Köyü
K66: Mine ALCI, 68 yaşında, okur yazar değil, Tufanbeyli
K67: Zümrüt SAVCI,45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Evci Köyü
K68: Reşat KAYMAZ, 54 yaşında, lise mezunu, esnaf, Tufanbeyli
K69: Ahmet YILDIRIMER, 72 yaşında, ilkokul mezunu, Kayarcık Köyü
K70: Osman YILDIRIMER, 55 yaşında, ilkokul mezunu, Kayarcık Köyü
K71: Ahmet DOĞANER, 76 yaşında, ilkokul mezunu, Doğanlı Köyü
K72: Melek BAYTİMUR, 60 yaşında, okur yazar değil, Doğanlı Köyü
K73: Hatice BANİ, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Doğanlı Köyü
K74: Özgül ÇAKIR, 47 yaşında, ilkokul mezunu, Doğanlı Köyü
K75: Fadik İNALÖZ, 38 yaşında, ilkokul mezunu, Doğanlı Köyü
K76: Şengül KAYDA, 44 yaşında, ilkokul mezunu, Doğanlı Köyü
K77: Fadime BAYTİMUR, 65 yaşında, okur yazar değil, Doğanlı Köyü
K78: Eyüp ERSÖZ, 45 yaşında, ilkokul mezunu, Pekmezli Köyü
K79: İbrahim OZAN, 49 yaşında, lise mezunu, memur, Tufanbeyli
K80: Aytekin ALCI, 40 yaşında, ilkokul mezunu, Tufanbeyli
K81: Hayal KINIK, 62 yaşında, ilkokul mezunu, Tufanbeyli
K82: Hikmet KINIK, 67 yaşında, lise mezunu, Tufanbeyli
K83: Meral ÇAKIR, 45 yaşında, lise mezunu, ev hanımı, Yamanlı Köyü
K84: Mustafa ARSLANHAN, 1919, Rüştiye Mezunu, arzuhalci, Tufanbeyli
K85: Ali SARIYILDIZ, 78 yaşında, ilkokul mezunu, esnaf, Güzelim Köyü
K86: Perihan ARSLANHAN, 56 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yamanlı Köyü
K87: Yılmaz ARSLANHAN, 58 yaşında, lise mezunu, emekli, Yamanlı Köyü
K88: Mahmut ARSLANHAN, 60 yaşında, üniversite mezunu, Yamanlı Köyü
K89: Mualla KARADOĞANER, 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K90: Muazzez ARSLANHAN, 75 yaşında, okur yazar değil, ev hanımı, Yamanlı Köyü
K91: Mehmet Ali ARSLANHAN, 42 yaşında, ilkokul mezunu, şoför, Yamanlı Köyü
K92: Dudu KORKMAZ, 72 yaşında, okur yazar değil, ev hanımı, Yamanlı Köyü
K93: Murtaza ÇAKMAK, 60 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Yamanlı Köyü
K94: Halil YILMAZCAN, 40 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Yamanlı Köyü
K95: Alim ARSLANHAN, 63 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Yamanlı Köyü
K96: Sultan ARSLANHAN, 58 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Yamanlı Köyü
K97: Bekir DAĞLI, 78 yaşında, okur yazar değil, çiftçi, Yamanlı Köyü

K98: Ahmet ATEŞMAN, 40 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Tufanbeyli
K99: İsmet GÜVER, 48 yaşında, ilkokul mezunu, işçi, Tufanbeyli
K100: Nesibe OZANCI, 58 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K101: Memiş OZANCI, 65 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Tufanbeyli
K102: Bekir ALCI, 42 yaşında, lise mezunu, memur, Tufanbeyli
K103: Zübeyde ALCI, 38 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K104: Ahmet MOĞOL, 48 yaşında, ilkokul mezunu, işçi, Tufanbeyli
K105: Yüksel PÖL, 39 yaşında, lise mezunu, memur, Tufanbeyli
K106: Mustafa ARIKAN, 63 yaşında, ortaokul mezunu, emekli, Tufanbeyl
K107: Sevgi DÖMEK, 54 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K108: Nursen DÖNE, 42 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K109: Hüsne ALCI, 51 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Tufanbeyli
K110: Nimet ALCI, 27 yaşında, lise mezunu, öğrenci, Tufanbeyli
K111: Yasemin ALCI, 22 yaşında, lise mezunu, öğrenci, Tufanbeyli

YEREL KELİMELER SÖZLÜĞÜ

- A -

Alim: alayım

Ark: su yolu

Asbap: elbise

Ayan olmak: haberdar olmak

- B -

Belik: saç örgüsü

Belik belik: örgü örgü

Beri benzer: benzeri olmayan farklı.

Bir tecik: bir tanecik

-C Ç-

Cılga: İnce, dar, uzun yol

Cumbullu: nazlı, cilveli

Cürüm: suç

Çarmak: merdiven

Çığış: harman savururken yabanın çıkardığı ses

Çipil: sulu çamur

Çipilemek: suda oynamak

- D –

Dünürcü: kız istemeye giden kimse, elçi

- E -

Eğdirmek: koyun yününden ip yapma

Eğlemek: oyalamak

- F-

Fistan: Elbise

- G-

Gabıt: Polto

Gada: dert, tasa, sıkıntı

Gadanı alim: derdin sıkıntın benim olsun

Gö: yeşil

Göcek: ekinin çimlenmesi

Gökçek: güzel

Güvermek: yeşermek

- H-

Haral: kalın çuval

Havlu: ağıl, evin önü

Hayf: öç

Hayma: çardak

Hezen: tavana döşenen büyük ağaç, ağaç kütüğü

Hışır: cübür, pislik, kum

Hodul: kendini beğenmiş, kibirli

- İ-

İçlek: iç çamaşırı

İreyhan: reyhan çiçeği, fesleğen

- K-

Kadem: uğur

Kademsiz: uğursuz

Kağat: kâğıt

Kalaba: kalabalık, topluluk

Kavil: söz, sözleşme

Ken: Bozgüney kasabasının diğer adı

Keteg: yazma, örtü

Kirkit: kilim dokunurken kullanılan alet

Kirmen: yünden ip yapma aracı

Kulunç: dal, sırt, omuz

- M-

Mahullu: Doğanlı Köyü yakınlarında bir mevki

Meni: mani

- N-

Naçar: çaresiz

- O-

Odunu kaymak: ateşe odun atmak

-P –

Pıtırak: dikenli tohumunun insanların giysilerine, hayvanların tüylerine yapışan ot.

- S/ Ş-

Saplıcan: zatürre

Soyka: ölen kişiden kalan elbise

Süyük: dam saçağı

Şıvara: âşık

-T-

Tehat: takat, güç

Ten ten: dantel

Tutma: yamak, yanaşma, hizmetkâr

-Ü-

Üleştir: Paylaşır

Üzengi: ayak altı çukuru

- Y-

Yaba: ekini savurmaya yarayan tahtadan yapılmış büyük çatal

Yayma: hayvan sırtına iki taraflı konulan büyük, dolu tek çuval

Yekinmek: bir eylem yapmaya davranmak

Yepelek: otun başak bölümü

Yerindirmek: mahçup etmek

Yerindirmez: mahcup etmez

Yirik: yarık, ayrık

Yumak: yıkamak

EK- 1 FOTOĞRAFLAR

TOZLÜ KÖYÜNDEKİ EĞRİ ARDIÇ

KAYNAK KİŞİLER HATİCE KEÇE VE FATMA BURAK

KAYNAK KİŞİ ÂŞIK YEMLİHA

EVCİ KÖYÜNDEKİ DİLEK TAŞI

YUFKA EKMEK YAPAN KÖYLÜ KADINLAR

KIŞLIK BUĞDAYLARI YIKAYAN KÖYLÜ KADINLAR

TARHANA YAPIMI

KAYNAK KİŞİLER EMİNE ALCI, SULTAN ÇİNÇİK VE HÜSNE ALCI

ESKİ TUFANBEYLİ EVLERİ

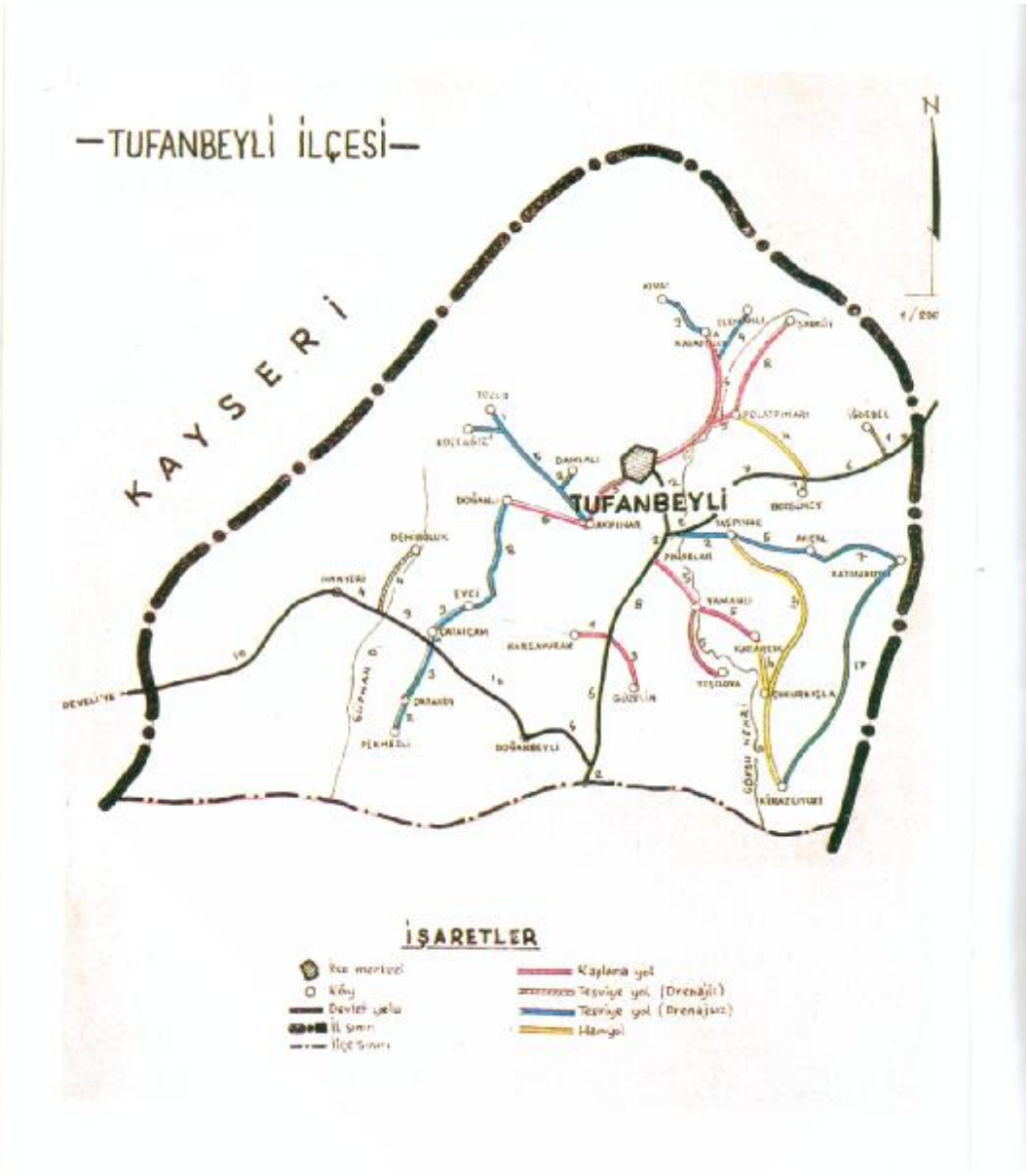

TUFANBEYLİ'NİN TADINA DOYUM OLMAZ DOMATESİ

TUFANBEYLİ KİLİMİ

EK- 2 ARAŞTIRMA ALANININ HARİTASI

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Suat SAVUR

Doğum Tarihi ve Yeri : 31.10.1975 / Adana

Medeni Durumu : Evli, iki çocuk babası.

Adres : Hanifi Şireci İlköğretim Okulu Şahinbey/ Gaziantep

E- Posta Adresi : savursuat@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

2007- 2010 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

1997- 2001 : Lisans, Çukurova Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1989- 1992 : Ortaöğretim, Adana Çobanoğlu Ticaret Meslek Lisesi

İŞ DENEYİMİ

2001- 2002 : Adana İli Tufanbeyli İlçesi Cumhuriyet İlköğretim Okulu.

2002- 2003 : Adana İli Tufanbeyli İlçesi Tufanbeyli İlköğretim Okulu.

2003- 2004 : Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi Kanlıkavak Musa Ayar Çok Programlı Lisesi.

2004- 2005 : Adana İli Tufanbeyli İlçesi Tufanbeyli İlköğretim Okulu.

2005- 2007 : Gaziantep İli Şahinbey İlçesi Emine Ulusoy İlköğretim Okulu

2007- : Gaziantep İli Şahinbey İlçesi Hanifi Şireci İlköğretim Okulu